

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

**BABASI YURTDIŞINDA ÇALIŞAN ERGENLERDE
SOSYAL KAYGI BENLİK SAYGISI VE ÖZNEL İYİ OLUŞ**

İlke Nil BİREYŞOĞLU ÖZEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

LEFKOŞA
2018

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

**BABASI YURTDIŞINDA ÇALIŞAN ERGENLERDE
SOSYAL KAYGI BENLİK SAYGISI VE ÖZNEL İYİ OLUŞ**

İlke Nil BİREYŞOĞLU ÖZEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Fatma Gül CİRHİNLİOĞLU

LEFKOŞA
2018

KABUL VE ONAY

İlke Nil BİREYŞOĞLU ÖZEN tarafından hazırlanan “Babası Yurtdışında Çalışan Ergenlerde Sosyal Kaygı Benlik Saygısı ve Öznel İyi Oluş” başlıklı bu çalışma, 15/08/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

Prof. Dr. Ebru TANSEL ÇAKICI

Komite Başkanı
Yakın Doğu Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Prof. Dr. Fatma Gül CİRHİNLİOĞLU

Cumhuriyet Üniversitesi
Psikoloji Bölümü
Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Deniz ERGÜN

Yakın Doğu Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Prof. Dr. Mustafa SAĞSAN

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin, tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim. Tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

- ☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim sadece Yakın Doğu Üniversitesinde erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin iki (2) yıl süre ile erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde tezimin tamamı erişime açılabilir.

15/08/2018

İlke Nil BİREYŞOĞLU ÖZEN

İTHAF

Bu çalışmayı Meleğim Kerem Tuna' ya, Sevgili Annem ve Babama, Canım kardeşlerim Süleyman ve Görkem' e ve hayat arkadaşım Onur Özen 'e ithaf ediyorum.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimimde bana yol gösteren değerli hocalarıma;
Gece gündüz demeden derin bilgilerini sunmaktan çekinmeyen ve yaptığı yönlendirmelerle bana ışık tutarak tez yazma sürecime büyük katkılar sağlayan Saygıdeğer danışmanım Prof.Dr. Fatma Gül Cirhinlioğlu Hocam'a;
Eğitim ve tez yazım sürecimde gösterdikleri sabır, verdikleri destek ve sevgi için Biricik Oğlum Kerem Tuna, Sevgili Eşim Onur ve Canım Annem Nilüfer Bireyşoğlu'na,
Dürüstlüğü, ahlakı ve çalışkanlığıyla bana örnek olup tüm eğitim hayatıma verdiği desteklerden dolayı Canım Babam Tarık Bireyşoğlu'na;
Manevi desteklerinden ötürü Canım kardeşlerim Görkem ve Süleyman Bireyşoğlu'na;
Yüksek Lisans Tez çalışmam sırasındaki verileri toplama aşamasında bana yardımcı olan Sayın Pdr. Murat Özen ve Pdr. Sait Dönmez'e,
Uygulamaya katılan gençlere ve izin veren ailelerine;
Eğitim hayatım boyunca bana mesleğimi sevdiren, insana ve duygularına ahlaklı bir şekilde bakmamı sağlayan başta Prof. Dr. Tahir Özakkaş olmak üzere tüm değerli hocalarıma
Ve benden desteğini esirgemeyip hayatıma güzellik ve renk katan dostlarıma teşekkür ediyorum.

İLKE NİL BİREYŞOĞLU ÖZEN

ÖZ

BABASI YURTDIŞINDA ÇALIŞAN ERGENLERDE SOSYAL KAYGI BENLİK SAYGISI VE ÖZNEL İYİ OLUŞ

Bu araştırmanın amacı, babası yurtdışında çalışan ve babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin sosyal kaygı, benlik saygısı ve öznel iyi oluşlarının bazı sosyodemografik değişkenlere göre incelenmesidir. Araştırmaya Hatay'da yaşayan, 9, 10 ve 11.nci sınıflarda eğitim gören, babası yurtdışında çalışan 185 ve babası ile beraber yaşayan 202 olmak üzere toplam 387 öğrenci katılmıştır. Araştırmada demografik sorulardan oluşan Sosyo-Demografik Veri Formu (SDVF), Ergen Sosyal Kaygı Ölçeği (ESKÖ), Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ), Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği (EÖÖ) kullanılmıştır.

Babası yurtdışında çalışan ve babası ile birlikte yaşayan ergenlerin ESKÖ genelinden ve alt boyutlarından aldıkları puanlar arttıkça RBSÖ 'den aldıkları puanlar artmakta (benlik saygısı azalmakta), EÖÖ genelinden ve alt boyutlarından aldıkları puanlar azalmaktadır.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin ESKÖ genelinden ve ölçekte yer alan olumsuz değerlendirilme korkusu ve yeni durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk alt boyutlarından aldıkları puanlar babası ile birlikte yaşayanlara göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Babası yurtdışında çalışan ergenlerin RBSÖ 'den aldıkları puanlar babası ile birlikte yaşayanlara göre yüksek olsa da; diğer bir ifade ile benlik saygıları daha düşük olsa da, bu fark istatistiksel olarak anlamlı düzeyde değildir. Babası yurtdışında çalışan ergenlerin yaşam doyumu puanları birlikte yaşayan bireylere göre daha yüksek bulunmuştur.

Ergenlerin cinsiyet, olumsuz değerlendirilme korkusu, genel durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk ve RBSÖ 'den aldıkları puanların EÖÖ puanlarını anlamlı düzeyde yordadığı tespit edilmiştir. Ergenlerin babasının yurtdışında olması durumu, yaşı, kardeş sayısı ve doğum sırası öznel iyi oluş puanlarını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordamamaktadır. Buna göre kadın olma durumu, olumsuz değerlendirilme korkusu, genel durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk ve düşük benlik saygısı ergenlerin öznel iyi oluşlarını negatif yönde etkilemektedir.

Anahtar kelimeler: Ergenlik, Sosyal Kaygı, Benlik Saygısı, Öznel İyi Oluş, Babanın Yurtdışında Çalışması, Babayla Birlikte Yaşama

ABSTRACT

SOCIAL ANXIETY, SELF-ESTEEM, AND SUBJECTIVE WELL-BEING WHOSE FATHER WORKING ABROAD IN ADOLESCENTS

The aim of this research is to examine social anxiety, self-esteem and subjective well-being of adolescents whose father is working abroad and who lives with his father according to some sociodemographic variables. A total of 387 students, living in Hatay, educated in 9th, 10th and 11th grade, 185 father living abroad and 202 living with his father, participated. In the research, Socio-Demographic Data Form (SDVF) consisting of demographic questions, The Ergenic Social Anxiety Scale (ESAS), Rosenberg Self-Esteem Scale (RSES), The Ergenic Subjective Well-Being Scale (EMS) was used.

RSES scores increase (self-esteem diminishes) as the number of adolescents whose father is working abroad and who live with his father increases the scores from the ESAS and subscale, and the scores they receive from the overall EMS and subscales are decreasing.

His father was found to have significantly higher scores on general of ESAS for adolescents working abroad and in scores for fear of negative evaluation, restlessness social avoidance and in new situations than those living with his father. Although his father's scores on the RSES for elderly people working abroad are higher than those living with his father, in other words self-esteem is lower, but this difference is not statistically significant. His father's life satisfaction scores of adolescents working abroad were found to be higher than those living together.

It was found that the gender, fear of negative evaluation, social avoidance and restlessness in general situations and RSES scores of the adolescents significantly predicted the EMS scores. The status of the father of the adolescents working abroad, the age, the number of siblings and the birth order do not predict statistically significant levels of subjective well-being. According to this, female status, fear of negative evaluation, social avoidance and restlessness in general situations and low self-esteem affects negatively the subjective well-being of adolescent.

Keywords: Puberty, Social Anxiety, Self-Esteem, Subjective Well-Being, Father working Abroad, Living with the Father.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY

BİLDİRİM

İTHAF

TEŞEKKÜR	iii
ÖZ.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLO DİZİNİ	ix
ŞEKİL DİZİNİ.....	xiii
KISALTMALAR	xiv
1. BÖLÜM.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Araştırmanın Önemi.....	5
1.4. Sorular	7
1.5. Sınırlılıklar.....	10
1.6. Tanımlar	11
2. BÖLÜM.....	12
KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	12
2.1.SOSYAL KAYGI.....	12
2.1.1. Kaygı ve Sosyal Kaygı Kavramları	12
2.1.2. Ergenlerde Sosyal Kaygı.....	18
2.1.3. Sosyal Kaygıyla İlgili Kavramlar.....	20
2.1.3.1. Sosyal Fobi	20
2.1.3.2. Utangaçlık	21
2.1.3.3. Çekingenlik	23
2.1.4. Sosyal Kaygının Epidemiyolojisi.....	25
2.1.5. Sosyal Kaygının Etiyolojisi	26
2.1.5.1. Genetik Faktörler	27

2.1.5.2. Çevresel Etmenler	27
2.1.6. Sosyal Kaygıyla İlgili Kuramsal Yaklaşımlar	30
2.1.6.1. Bilişsel Yaklaşım	30
2.1.6.2. Davranışçı Yaklaşım.....	34
2.1.6.3. Sosyal Beceri Modeli.....	35
2.1.6.4. Bağlanma Modeli	36
2.1.6.5. Kendilik Sunumu Yaklaşımı.....	37
2.1.6.6. Psikanalitik Kuram	38
2.1.6.7. Sosyal Kaygı İle İlgili Yapılan Araştırmalar	39
2.2. BENLİK SAYGISI	42
2.2.1. Benlik Saygısı Tanımı ve Önemi.....	42
2.2.2. Benlik Saygısını Etkileyen Faktörler	49
2.2.2.1. Düşük Benlik Saygısı	49
2.2.2.2. Yüksek Benlik Saygısı.....	50
2.2.3. Benlik Kuramları	50
2.2.3.1. Psikanalitik Kurama Göre Benlik	50
2.2.3.2. William James'in Benlik Kuramı.....	51
2.2.3.3. Rogers'ın Benlik Kuramı.....	52
2.2.3.4. Maslow'un Benlik Kuramı	53
2.2.3.5. Varoluşçu Yaklaşım Göre Benlik Saygısı	54
2.2.3.6. Erik Erikson ve Benlik Saygısı	55
2.2.3.7. Freud ve Benlik Saygısı	56
2.2.3.8. Coopersmith ve Benlik Saygısı	57
2.2.3.9. Rosenberg ve Benlik Saygısı	57
2.2.4. Benliğin Görevleri.....	58
2.2.5. Benlik Saygısı ile İlgili Yapılan Çalışmalar	58
2.2.5.1. Yurtiçinde Yapılan Çalışmalar	58
2.2.5.2. Yurtdışında Yapılan Çalışmalar	63
2.3.ÖZNEL İYİ OLUŞ	65
2.3.1. Öznel İyi Oluş Tanımı ve İlişkili Kavramlar	65
2.3.2. Öznel İyi Oluş Kuramları	68
2.3.2.1. Erek (Telic) Kuramı.....	68

2.3.2.2. Etkinlik (Activity) Kuramı	69
2.3.2.3. Sosyal Karşılaştırma Kuramı	69
2.3.2.4. Uyum (Adaptasyon) Kuramı:	70
2.3.2.5. Ryff'in Psikolojik İyi Oluş Kuramı	71
2.3.2.6. Csikzentmihalyi'nin Akış Kuramı	72
2.3.2.7. Aşağıdan Yukarı-Yukarıdan Aşağıya Kuramları.....	72
2.3.2.8. Bağ Kuramları	73
2.3.3. Öznel İyi Oluş ile İlgili Araştırmalar	73
3. BÖLÜM.....	76
ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	76
3.1. Araştırmanın Modeli	76
3.2. Evren ve Örneklem	76
3.3. Veri Toplama Araçları	77
3.3.1. Sosyo-demografik Veri Formu(SDVF).....	77
3.3.2. Sosyal Kaygı Ölçeği (ESKÖ).....	78
3.3.3. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ)	78
3.3.4. Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği(EÖÖ).....	79
3.4. Veri Toplanması	80
3.5. Verilerin Analizi	80
4. BÖLÜM.....	82
BULGULAR.....	82
5. BÖLÜM.....	154
TARTIŞMA	154
6. BÖLÜM.....	169
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	169
KAYNAKÇA	171
EKLER.....	209
ÖZGEÇMİŞ.....	216
İNTİHAL RAPORU	217
ETİK KURUL RAPORU.....	218

TABLO DİZİNİ

Tablo 1: Ergenlerin sosyo-demografik özelliklerine göre dağılımı	84
Tablo 2. Babası yurtdışında olan ergenlerin bazı özelliklerine göre dağılımı.....	87
Tablo 3: Babası yurtdışında olan ergenlerin anneleriyle uyuma süreleri ve ebeveynlerinin üniversite okumasını isteme durumlarına göre dağılımı	89
Tablo 4: Babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanlarına ait tanımlayıcı istatistikler	90
Tablo 5: Babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin cinsiyetlerine göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması	91
Tablo 6: Babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin yaşlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması	92
Tablo 7: Babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin sınıflarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması	94
Tablo 8: Babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin kardeş sayılarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması	96
Tablo 9: Babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin doğum sıralarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması	97
Tablo 10: Babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin anne eğitim durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması	99
Tablo 11: Babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin baba eğitim durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması	102
Tablo 12: Babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin anne çalışma durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması .	103
Tablo 13: Babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin aile gelir durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması	104
Tablo 14: Babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin yurt dışında çalışmayı düşünme durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması.....	105

Tablo 15: Babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin aileleriyle olan ilişkilerini değerlendirme durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması.....	106
Tablo 16: Babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasındaki korelasyonlar	108
Tablo 17: Babası yurtdışında olan ergenlerin ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanlarına ait tanımlayıcı istatistikler	110
Tablo 18: Babası yurtdışında olan ergenlerin cinsiyetlerine göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması	112
Tablo 19: Babası yurtdışında olan ergenlerin yaşlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması	113
Tablo 20: Babası yurtdışında olan ergenlerin sınıflarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması	115
Tablo 21: Babası yurtdışında olan ergenlerin kardeş sayılarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması	116
Tablo 22: Babası yurtdışında olan ergenlerin doğum sıralarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması	118
Tablo 23: Babası yurtdışında olan ergenlerin anne eğitim durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması	120
Tablo 24: Babası yurtdışında olan ergenlerin baba eğitim durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması	121
Tablo 25: Babası yurtdışında olan ergenlerin anne çalışma durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması	123
Tablo 26: Babası yurtdışında olan ergenlerin aile gelir durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması	124
Tablo 27: Babası yurtdışında olan ergenlerin yurt dışında çalışmayı düşünme durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması.....	125
Tablo 28: Babası yurtdışında olan ergenlerin aileleriyle olan ilişkilerini değerlendirme durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması	126

Tablo 29: Babası yurtdışında olan ergenlerin babasının yurtdışında bulunma süresine göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması.....	128
Tablo 30: Babası yurtdışında olan ergenlerin doğum sırasında babanın yanında olması durumu göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması.....	129
Tablo 31: Babası yurtdışında olan ergenlerin babasının yurtdışından geliş sıklığına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması	131
Tablo 32: Babası yurtdışında olan ergenlerin babasının yurtdışından geldiğinde kalma süresine göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması.....	132
Tablo 33: Babası yurtdışında olan ergenlerin babasıyla iletişim kurma sıklıklarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması....	133
Tablo 34: Babası yurtdışında olan ergenlerin babası yurtdışındayken babanın görevlerini yerine getiren birinin olması durumuna göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması	135
Tablo 35: Babası yurtdışında olan ergenlerin babası yurtdışındayken ailece dışarı çıkma durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması.....	136
Tablo 36: Babası yurtdışında olan ergenlerin babaları yokken anne-baba ile yapılan etkinliklerde kendilerini rahatsız hissetme durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması	137
Tablo 37: Babası yurtdışında olan ergenlerin babasının yurtdışında olmasının kendisine hissettirdiklerine göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması.....	138
Tablo 38: Babası yurtdışında olan ergenlerin babasının kendisini yeterince tanıdığını düşünme durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması.....	140
Tablo 39: Babası yurtdışında olan ergenlerin yurtdışında kardeşinin olması durumuna göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması.....	142

Tablo 40: Babası yurtdışında olan ergenlerin babasının yurtdışından dönmesini isteme durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması.....	143
Tablo 41: Babası yurtdışında olan ergenlerin annesiyle uyuma yaşlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması	144
Tablo 42: Babası yurtdışında olan ergenlerin babasının üniversite okuması ile ilgili kendilerinden beklentisine göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması.....	146
Tablo 43: Babası yurtdışında olan ergenlerin annesinin üniversite okuması ile ilgili kendilerinden beklentisine göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması.....	146
Tablo 44: Babası yurtdışında olan ergenlerin ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasındaki korelasyonlar	149
Tablo 45: Babası yurtdışında olan ve olmayan öğrencilerin ergenlerin ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanlarının karşılaştırılması	150
Tablo 46: Ergenlerin bazı demografik özelliklerinin, ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanlarını yordaması.....	152

ŞEKİL DİZİNİ

Şekil 1: Rapee ve Heimberg'in Bilişsel Davranışçı Kuramı	33
Şekil 2: Ergenlerin ileride yurtdışında çalışmayı düşünme durumlarına göre dağılımı.....	86
Şekil 3: Ergenlerin aile ilişkilerini değerlendirme durumlarına göre dağılımı	87

KISALTMALAR

AİD	:	Aile İlişkilerinde Doyum
ark	:	Arkadaşları
diğ	:	Diğerleri
ESKÖ	:	Ergen Sosyal Kaygı Ölçeği
EÖÖ	:	Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği
G-SKHD	:	Genel Durumlarda Sosyal Kaçınma ve Huzursuzluk
Ks	:	Kişi Sayısı
N/n	:	Örneklem İçin Gerekli Kişi Sayısı
OD	:	Olumsuz Düşünce
ODK	:	Olumsuz Değerlendirilme Korkusu
ÖDİD	:	Önemli Diğerleri İle İlişkide Doyum
P/p	:	Olasılık
RSBÖ	:	Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği
SDVF	:	Sosyo-Demografik Veri Formu
S.s	:	Standart Sapma
S.d	:	Serbestlik Derecesi
T.p	:	Toplam Puan
T/t	:	t Testi Sonucu Elde Edilen Değer
vd.	:	Ve Diğerleri
YD	:	Yaşam Doyumu
Y-SKHD	:	Yeni Durumlarda Sosyal Kaçınma ve Huzursuzluk

1. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Bu bölümde öncelikle, sosyal kaygı, benlik saygısı ve öznel iyi oluş kavramlarına kısaca değinilmiştir. Babası yurtdışında çalışan ve babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin sosyal kaygı, benlik saygısı ve öznel iyi oluşlarının bazı sosyodemografik değişkenlere göre belirlenmesi araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

Sosyal kaygı, bireyin başkaları tarafından olumsuz değerlendirilmesinden korkması, sosyal ortamda huzursuzluk, kaygı, korku ve rahatsızlık duyması olarak nitelendirilir (Erkan, 2002; Köknel, 2005).

İnsanların sosyal bir varlık olmaları sosyal kaygının evrensel bir durum olma ihtimalini akıllara getirmektedir. Çünkü sosyal ilişkilerin oluşturduğu toplumsal yapıların önemi nedeniyle insanoğlu doğal olarak diğerleri tarafından olumsuz yönde değerlendirilmekten rahatsızlık duyabilir. Bu nedenle günlük yaşamda çoğu insan yeni bir ortama gireceği zaman, bir iş görüşmesinde, karşı cinsle iletişim esnasında hafif düzeyde de olsa kaygı yaşayabilmektedir. Böyle bir kaygı kişinin dikkatinin daha açık olmasına, daha özenli olmasına katkı sağlayacaktır. Ama bu durum sosyal kaygısı olan kişilerde daha yüksek bir risk algısı oluşturmaktadır.

Sosyal kaygısı olan kişiler, başkaları tarafından incelenme, olumsuz eleştirilme kaygısı içindedirler. Bu korkular, büyük kalabalık ve daha küçük gruplar içerisindeyken farklı düzeylerde görülebilir. Bu kişiler, iş

görüşmelerinde, bireysel randevularında, topluluk karşısında konuşurken, bir etkinlik içinde yer alırken ve karşı cinsle ilişki içindeyken başkalarına göre daha yüksek miktarda kaygı ve korku yaşamaktadırlar. Bu kaygı genel olarak, benlik değerinin azlığı ve başkaları tarafından kritize edilme korkusuyla bağlantılıdır (ICD-10, 1993 Akt. Eriş, 2013).

Benlik saygısı ise önemli bir duygudur, çünkü bireyin kendisini iyi hissetmesini, zihinsel sağlığının yerinde olmasını ve hareketlerini etkilemektedir. Carl Jung (1999) “Keşfedilmemiş Benlik” adlı kitabında, “kendimizi tanıdıkça, yani kendi ruhumuzu keşfettikçe, içgüdülerimizle karşılaşırız ve onların imgelerle dolu dünyası, ruhun içinde uyuklamakta olan ve her şey yolunda gittiği sürece bizim nadiren fark ettiğimiz güçlere ışık tutar. Bunlar, müthiş bir etkinliğe sahip potansiyel güçlerdir. Bu güçlerin ve bunlarla bağlantılı imgelerin ve düşüncelerin olumlu ve yapıcı bir alana mı yoksa felakete mi yöneltileceği tamamen bilinçli aklın hazırlıklı olmasına ve yaklaşımına bağlıdır” şeklinde ifade etmiştir.

Bireylerde bulunan benlik saygısı, sağlıklı olmama haline vereceği tepkiye etki gösterdiği gibi, yeni duruma alışmasını sağlayabilir ya da önleyebilir (Erdem ve Taşçı, 2003).

Rosenberg (1965)’ e göre benlik saygısı, bireyin kendisiyle ilgili pozitif ve negatif düşünce ve yaklaşımlarıdır. Kişinin kendisini diğer bireylerle ve ulaşmak istediği hedeflerle kıyaslaması arasında farklılıklar söz konusu olabilir. Öyle ki kişi kendisini diğer kişilerden fazlasıyla iyi olarak değerlendirirken; ulaşmak istediği noktaya göre de fazlasıyla kötü olarak değerlendirebilir.

Bir diğer ifade ile bireyin benlik saygısı hem yüksek hem de düşük olabilmektedir. Bu değer kıyaslamaya göre değişiklik gösterebilir. Daha genel olarak ifade etmek gerekirse bireyin kendisini iyi olarak değerlendirdiği noktada benlik saygısı yüksek, bireyin kendisini kötü olarak değerlendirdiği

noktada ise benlik saygısı düşük olarak nitelendirilmektedir (Aktaran: Polat, 2007). Görüleceği üzere benlik kavramı bireyin kendisini tanımlamasıdır. Yıldız ve Çapar (2010)'a göre benlik kavramı, bireyin kendi kişiliğine ilişkin algılayabildiği tarafını, yani kişinin bilinçli bir şekilde “yetenekleri, sınırları, amaçları, değer yargıları, kimliği, fiziksel görünüşü” bakımından varlığı şeklinde tanımlayabildikleri hakkındaki görüşlerinin, duygularının, inandıklarının hepsini kapsar. Diğer bir ifade ile, kişinin şahsını algılaması ile değerlendirme şeklidir, kendisi hakkında bir zihinsel tablodur (Yıldız ve Çapar, 2010).

Mutluluk kelimesinin öznel iyi oluş (subjective well-being) şeklinde yeğlenmesinin nedeni, İngilizcede değişik manalar (sevinç, neşe ve memnuniyet vb.) taşımasıdır (Diener, 2006). Genelde mutlu olma, bireyin kendisini iyi hissetmesi şeklinde açıklanan öznel iyi oluş, Diener ve Diener (1996) tarafından da bireylerin hayatlarına ait gerçekleştirdikleri bilişsel ve duygusal değerlendirme biçimleri şeklinde tanımlanmıştır. Öznel iyi oluş, bireyin karakteri, sosyal etkinliklere katılım göstermesi, pozitif toplumsal bağlantıları ile amaçlarının bir sonucudur (E. Diener vd., 1999).

Öznel iyi oluş bireyin hayatındaki değerlendirme biçimlerinin değişik boyutlarını içeren; (başarma duygusu, neşe, yaşam doyumu ve özsaygı vb.) genel bir kavramdır (Diener, 2006). Ryff (1989)' e göre otonomi, diğerleriyle pozitif ilişkiler, kendilik kabulü, kişisel ilerleme ve çevresel avantaj öznel iyi oluşun boyutlarıdır. Bu boyutların en önemli özellikleri, pozitif yönlü faaliyetlerle pozitif, negatif yönlü faaliyetlerle negatif bağlantıdadırlar. Son yıllarda kendini gösteren ve olumlu psikoloji şeklinde de isimlendirilen saha, bireyin gelişim sağlamasına katkı yapan faktörlerin neler olduğuna odaklanmıştır. Tıp ve psikoloji ise kusurların, noksanların nelerden oluştuğu ve bu kusurların ne şekilde düzeltileceği üzerine yoğunlaşma gösterirken, pozitif yönlü psikoloji incelemelerinde amaç, doğrunun ne olduğu ve bunun ilerlemesinin nasıl sağlanacağıdır. 1980'li yıllardan bu zamana bir manada mutluluk anlamı taşıyan, pozitif iyi oluş araştırmalarında artış yaşanmaktadır.

Pozitif psikoloji pozitif öznel iyi oluş incelemelerine hedeflenmiştir (Holder, 2012; Akt: Baytemir, 2014).

Psikoloji, popülerlik kazandığı zamanlardan başlayarak uzunca bir süre birey davranış türlerinin araştırılması ve negatif ruh sağlığı ile ilgilenmiştir (Seligman, 2007). Ancak psikoloji bilimi son zamanlarda kişilerde bulunan ruhsal sağlığı seviyesinin yükseltilmesine olanak verecek unsurlara odaklanmıştır. Diğer bir ifade ile, kişilerin mevcut güçlerine odaklanıp iyi oluşlarını yükseltecek tarafların ilerletilmesini önemsemektedir.

Pozitif duygulanım, uyanıklık, ilgi, neşe, güven, heyecan gibi duygu türlerini göstermektedir. Bireysel gerginlik, suçluluk, üzüntü, nefret, korku, üzüntü gibi olumsuz duygular da negatif duygulanımlardır (Ben-Zur, 2003; Akt: Saygın, 2008).

Ergenlerin, babalarının yurt dışında yaşama (çalışma) durumunun; sosyal kaygı, benlik saygısı ve öznel iyi oluşlarının üzerinde etkisi olup olmadığını bazı sosyodemografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği konusu araştırmanın problem cümlesini oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Hatay' da evli veya bekar erkeklerin yurtdışında (özellikle de Ortadoğu'da) çalışma ve yaşama oranları çok yüksektir. Düzenli bir aile hayatı olmayan bu kişilerin çocukları babalarını aylar hatta bazen yıllarca görememektedir. Yıllarca babalarıyla düzenli bir ilişki sürdüremeyen bu çocukların bir kısmı da bu durumdan fazlasıyla olumsuz etkilenmektedir. Bu etkilerin bir kısmının belirlenip bundan sonraki araştırmalara temel oluşturması açısından kaynak olarak değerlendirilmesi amacıyla yapılan bu araştırma, Hatay ilinde yaşayan ergenlerin, babalarının yurt dışında çalışma durumunun; sosyal kaygı, benlik saygısı ve öznel iyi oluşlarının üzerinde etkisi olup olmadığını bazı sosyodemografik değişkenlere göre incelemek üzere gerçekleştirilmiştir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu araştırmanın analiz kapsamı Hatay'da yaşayan 9. 10. ve 11. sınıflarında eğitim gören babası yurtdışında çalışan ve yaşamayan ergenlerdir. Babası yurtdışında çalışan ve babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin sosyal kaygı, benlik saygısı ve öznel iyi oluşlarının bazı sosyodemografik değişkenlere göre incelenmesi çalışmanın temelini oluşturmaktadır.

Toplumsal bir varlık olarak insan, doğumundan yaşamının sonuna kadar diğer insanlarla iletişim ve etkileşim içinde olur. İnsanın diğer insanlarla etkileşimlerinde karşılıklı bir gelişim, değişim ve üretim sağlanır. Dolayısıyla bireyin başkalarıyla iletişim ve beraberliği onun yaşamını devam ettirmesi, kendisini geliştirmesi bakımından hayati öneme sahiptir. Sosyal ortamlarda diğerleri ile birlikteyken kişi çevresindekilerden kaynaklanan bir tehdit unsuru hissettiğinde, başkalarının onu olumsuz değerlendirebileceğini düşündüğünde, kendini tedirgin, endişeli, gergin, huzursuz, suçluluk ve utanç duyguları içerisinde bulduğunda sosyal kaygı yaşadığından bahsedilebilir (Gümüş, 2010; Köknel, 2005; Yıldırım vd., 2011).

Benlik kişinin kendine ait olan fiziksel ve psikolojik özelliklerinin birleşimi ve kişinin kendisi hakkında sahip olduğu algılamaları şeklinde tanımlanmaktadır (Damon ve Hart 1992). Benlik saygısı kişinin kendini tanıması ve gerçekçi olarak değerlendirmesi sonucunda kendi becerilerini olduğu gibi kabul edip benimsemesi ve kendine karşı duyduğu sevgi, saygı ve güven duygusu olarak tanımlanmaktadır. Benlik saygısı (self esteem) aynı zamanda öz saygı (self-respect), özgüven (self-confidence) ve kendilik kavramı (self-concept) şeklinde kavramlarla da ifade edilebilmektedir (Çuhadaroğlu, 1986). Benlik saygısı benliğin duygusal tarafı ve benlik kavramındaki benlik imgesinin olumlu olarak kabul edilmesidir. Bireyin kendini sevmesi, kendisine saygı duyması benlik saygısı ile ilgili olmaktadır (Sarı, 2016).

Bireyin kendilik imgesinin pozitif ve negatif algılarının toplamı, benlik saygısı olmakla birlikte benlik saygısının kişinin kendisiyle ilgili olumlu ve olumsuz

tutumların toplamından oluştuğunu ve sosyal yeterlilik, kişisel değer ve beden algısı gibi alt bileşenleridir(Rosenberg, 1965). Hem içsel hem dışsal faktörler benlik saygısının oluşumunda etkilidir. Benlik saygısı yüksek kişiler kendilerine karşı olumlu bir tutum içindeyken, benlik saygısı düşük kişiler kendilerine karşı olumsuz bir tutum içindelerdir (Rosenberg, 1965).

Kişinin yaşamında önemli yere sahip diğer kişilerden aldığı ilgi, kabul ve saygı, bireyin başarı geçmişi ve sahip olduğu pozisyon, bireyin diğerlerince belirlenen ve kendisince de kabul edilen amaçlara ulaşması ile bireyin başkaları tarafından kendisi için yapılan değerlendirmelere karşı olan tavrı benlik saygısının artmasını sağlar (Coopersmith, 1994).

Çok eski zamanlardan beri “mutluluk nedir” suallerine yanıtlar aranmıştır. Kimileri paranın, kimileri bilginin kimileri ise başkalarıyla geçirdikleri güzel zamanların mutluluk olduğunu söylemişlerdir. Psikoloji bilimininde de insanların mutlu olmalarının iç dünyalarında çok etkili olduğu fark edilip bununla ilgili çalışmalar yapmaya başlanmıştır. Hatta her on yedi çalışmadan birinin mutluluk yani öznel iyi oluşla alakalı çalışmalar olduğuna dair veriler vardır (Myers ve Deiner 1995).

Kişilerin hayatlarını daha iyi yapacak şeyler araştırılmış böylece de daha dayanıklı olup daha pozitif bir hayatları olmasına destek olunmuştur (Mcknight, Huebner ve Suldo, 2002).

Kişinin hayatıyla ilgili değerlendirmeler yapıp bunlarla ilgili çıkardığı sonuçlar üzerinden ele alındığında, öznel iyi oluşun üç mühim unsuru vardır. Bunlar: Pozitif ve negatif duygulanımlar ile yaşam doyumdur (Andrews & Withey, 1976; Deiner, 1984).

İtimat, onur, sevinç, umut ve coşku gibi hisler pozitif duygulanımı, hiddet, mucrimiyet, nefret ve keder gibi hisler de negatif duygulanımı temsil etmektedir. İkisnin kognitif olarak yorumlanması ise yaşam doyumunu

oluşturmaktadır (Myers ve Deiner, 1995). Tüm bunların toplamı bireyin öznel iyi oluşunun düzeyini belirler.

1.4. Sorular

Belirtilen araştırmaya ilişkin detaylı araştırma soruları aşağıdaki gibi ifade edilmektedir.

- Babası yurtdışında çalışan ve babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin sosyal kaygıları ile benlik saygısı ve öznel iyi oluşları arasında ilişki bulunmakta mıdır?
- Ergenlerin sosyal kaygıları ile benlik saygısı ve öznel iyi oluşları arasında ilişkileri bazı sosyodemografik değişkenler etkilemekte midir?

Araştırma modelimizden yola çıkarak babası yurtdışında çalışan ve babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin sosyal kaygı, benlik saygısı ve öznel iyi oluşlarının bazı sosyodemografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmayacağının saptanması için aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir.

Temel hipotez: Babası yurtdışında çalışan ve babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin sosyal kaygıları ile benlik saygısı ve öznel iyi oluşları bazı sosyodemografik değişkenlere göre farklılaşmaktadır.

Alt hipotezler:

H1: Babası ile birlikte yaşayan ergenlerin cinsiyetlerine göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında ilişki vardır.

H2: Babası ile birlikte yaşayan ergenlerin yaşlarına göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında ilişki vardır.

H3: Babası ile birlikte yaşayan ergenlerin okudukları sınıflara göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında ilişki vardır.

H4: Babası ile birlikte yaşayan ergenlerin kardeş sayılarına göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında ilişki vardır.

H5: Babası ile birlikte yaşayan ergenlerin doğum sıralarına göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında ilişki vardır.

H6: Babası ile birlikte yaşayan ergenlerin anne eğitim düzeylerine göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında istatistiksel ilişki vardır.

H7: Babası ile birlikte yaşayan ergenlerin baba eğitim düzeylerine göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında ilişki vardır.

H8: Babası ile birlikte yaşayan ergenlerin anne çalışma durumlarına göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında ilişki vardır..

H9: Babası ile birlikte yaşayan ergenlerin aile gelir durumlarına göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında ilişki vardır.

H10: Babası ile birlikte yaşayan ergenlerin yurt dışında çalışmayı düşünme durumlarına göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında ilişki vardır.

H11: Babası ile birlikte yaşayan ergenlerin aileleriyle olan ilişkilerini değerlendirme durumlarına göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında ilişki vardır.

H12: Babası ile birlikte yaşayan ergenlerin ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında ilişki vardır.

H13: Babası yurtdışında çalışan ergenlerin cinsiyetlerine göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında ilişki vardır.

H14: Babası yurtdışında çalışan ergenlerin yaşlarına göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında ilişki vardır.

H15: Babası yurtdışında çalışan ergenlerin okudukları sınıflara göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında ilişki vardır.

H16: Babası yurtdışında çalışan ergenlerin yurtdışında kardeşinin olması durumuna göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında ilişki vardır.

H17: Babası yurtdışında çalışan ergenlerin kardeş sayılarına göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında ilişki vardır.

H18: Babası yurtdışında çalışan ergenlerin babasının yurtdışında bulunma süresine göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında ilişki vardır.

H19: Babası yurtdışında çalışan ergenlerin doğumu sırasında babasının yanında olma durumuna göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında ilişki vardır.

H20: Babası yurtdışında çalışan ergenlerin babalarının yurtdışından geliş sıklığına göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında ilişki vardır.

H21: Babası yurtdışında çalışan ergenlerin yurtdışından geldiğinde kalma süresine göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında ilişki vardır.

H22: Babası yurtdışında olan ergenlerin babalarıyla iletişim kurma sıklığına göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında ilişki vardır.

H23: Babası yurtdışında çalışan ergenlerin babası yurtdışındayken görevlerini yerine getiren birinin olmasına göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında ilişki vardır.

H24: Babası yurtdışında çalışan ergenlerin babası yurtdışındayken ailece dışarı çıkma durumlarına göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında ilişki vardır.

H25: Babası yurtdışında çalışan ergenlerin babaları yurtdışındayken dışarıda yapılan etkinliklerde kendilerini rahat hissetme durumlarına göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında ilişki vardır.

H26: Babası yurtdışında çalışan ergenlerin babasının yurtdışında olmasının kendisine hissettirdiklerine göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında ilişki vardır.

H27: Babası yurtdışında çalışan ergenlerin babasının kendisini yeterince tanıdığını düşünmesine göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında ilişki vardır.

H28: Babası yurtdışında çalışan ergenlerin babasının yurtdışından dönmesini isteme durumlarına göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında ilişki vardır.

H29: Babası yurtdışında çalışan ergenlerin doğum sıralarına göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında ilişki vardır.

H30: Babası yurtdışında çalışan ergenlerin anne eğitim düzeylerine göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında ilişki vardır.

H31: Babası yurtdışında çalışan ergenlerin baba eğitim düzeylerine göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında ilişki vardır.

H32: Babası yurtdışında çalışan ergenlerin anne çalışma durumlarına göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında ilişki vardır.

H33: Babası yurtdışında çalışan ergenlerin aile gelir durumlarına göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında ilişki vardır.

H34: Babası yurtdışında çalışan ergenlerin yurt dışında çalışmayı düşünme durumlarına göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında ilişki vardır.

H35: Babası yurtdışında çalışan ergenlerin aileleriyle olan ilişkilerini değerlendirme durumlarına göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında ilişki vardır.

H36: Babası yurtdışında çalışan ergenlerin babalarının onları tanıma durumlarına göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları anlamlı korelasyonlar vardır.

H37: Babası yurtdışında çalışan ergenlerin anneleriyle uyuma sürelerine göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında ilişki vardır.

H38: Babası yurtdışında olan ergenlerin ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında ilişki vardır.

H39: Babası yurtdışında çalışan ergenlerin ailelerinin üniversiteyi kazanma beklentilerine göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında ilişki vardır.

H40: Babası yurtdışında çalışan ve babası yurtdışında olmayan ergenlerin ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında ilişki vardır.

1.5. Sınırlılıklar

1. Araştırma sadece Hatay'da yaşayan 9. 10. ve 11. sınıflarında okuyan babası yurtdışında çalışan ve babasıyla birlikte yaşayan ergenlerden oluşmaktadır.

2. Araştırma için veri toplanırken anketi doldurmayı kabul etmeyen ergenler kapsam dışı bırakılacaktır.

3. Araştırma 5'li Likert ölçeğindeki anket soruları ve açık uçlu sorular ile sınırlandırılmıştır. Soruların dışına çıkmamıştır. Anlam ifade etmeyen sorulara ankette yer verilmemiş açık bir dille hazırlanmıştır.

4. Anket katılımcıları anne ve babası birlikte(evli) olan bireylerden oluşacaktır.

5. Araştırmaya sadece aile onayı alınan ergenler dahil edilecektir.

1.6. Tanımlar

Sosyal Kaygı: Bireyin, karşılıklı konuşma, tanımadığı birileriyle karşılaşma, gözlenme ve başkalarının önünde bir eylemi gerçekleştirme gibi başkalarınca değerlendirilebilecek olduğu bir ya da birden çok toplumsal durumda belirgin bir korku veya kaygı duyması olarak tanımlanmaktadır (APA, 2013).

Benlik Saygısı: Arıcak (1999)'a göre benlik saygısı düzeyi kişinin ailesi, çevresi, yaşantısı, okulu, beklentileri, başarma güdüsü, kendisini başkalarıyla fiziksel, zihinsel ve sosyal yönden karşılaştırması sonucunda ortaya koyduğu benlik algısına göre değişir (Yavuz 2007).

Öznel İyi Oluş: İtimat, onur, sevinç, umut ve coşku gibi hisler pozitif duygulanımı, hiddet, mucrimiyet, nefret ve keder gibi hisler de negatif duygulanımı temsil etmektedir. İkisinin kognitif olarak yorumlanması ise yaşam doyumunu oluşturmaktadır (Myers ve Deiner, 1995). Tüm bunların toplamı bireyin öznel iyi oluşunun düzeyini belirler.

2. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1.SOSYAL KAYGI

2.1.1. Kaygı ve Sosyal Kaygı Kavramları

‘İnsan nedir?’ sorusu karşısında akıllara ilk gelen cevap muhtemelen insanın sosyal bir varlık olduğudur. İnsanın sosyal varlığını oluşturabilmesi için çevresindekilerle etkileşim halinde olması beklenir. Bu etkileşimi başlatmak bazı bireyler için kolay, sıradan bir durumken bazıları için ise içinden çıkılamayacak, zor, karmaşık bir hal alabilmekte, başkalarıyla iletişime geçmek kaygı verici bir durum haline gelebilmektedir. Sonuçta böyle bir durum akıllara sosyal kaygı kavramını getirebilmektedir. Öncelikle kaygıyı tanımlamak gerekirse Berk (2015) kaygının evrensel bir duygu olduğunu ve aynı zamanda insan olmanın da bir işareti olduğunu belirtmiştir. Yani kaygı, nedeni bilinmeyen bir sebepten ötürü hissedilen belirsiz korku, endişe ve sıkıntı ile kendini göstermektedir. Kaygılı kişi kötü bir şey olacağını ve bunu engelleyemeyeceğini düşünmektedir (Anthony ve Swinson, 2000).

Berk (2015) benzer şekilde kaygılı kişinin temel düşüncesinin kendi gücüne yönelmiş bir tehlike olduğunu ve çevresindeki her uyarı bu düşünce temelinde yorumladığını, sürekli bu uyarılara karşı tetikte ve korku içinde olduğunu ifade etmiştir. Kaygı, literatürde korku, fobi kavramlarıyla yer değiştirerek kullanılsa da birbirinden farklı kavramlardır. Korku şimdiye geleceğe yönelik gerçek, aynı zamanda potansiyel bir tehlikenin kabulü ve bilişsel bir sürecin ürünüdür. Fobi ise ortada tehlikeli bir durum söz konusu olmadığı halde genellikle akıldışı bir korku olarak ortaya çıkar. Kaygı ise

hoşlanılmayan, duruma özel olan ve fizyolojik bağlantıları bulunan bir duygudur (Beck, 2015).

Bununla birlikte kaygı şemsiyesi altında birden fazla kaygı çeşidi yer alabilirken bunlardan biri de sosyal kaygıdır.

Sosyal kaygı, kızarma, mide bulantısı, terleme ve titreme gibi fiziksel belirtileri, endişe ve olumsuz benlik değerlendirmesi gibi bilişsel belirtileri ve davranışsal kaçınma örüntüsünü içerir (Savcı, 2017, Gallagher, Prinstein, Simon ve Spirito, 2014).

Sosyal kaygı belirtileri çocukluk ve ergenlik döneminde sık görülür. Bununla birlikte, bu belirtiler sosyal, duygusal ve akademik fonksiyonlarda önemli bir bozulma olmasıyla ilişkili ve sosyal fobinin öngörüsüdür. Sosyal kaygının etyolojik faktörlerini belirlemeye yönelik araştırmalar oldukça önemlidir. Genetik faktörler, davranışsal inhibisyon, ebeveyn-çocuk bağlanma, ebeveynlik stilleri, akran ilişkileri, sosyal beceri eksiklikleri ve travmatik deneyimler gibi çocuk sosyal kaygısı için birçok etyolojik faktör tanımlanmıştır (Festa ve Ginsburg, 2011).

Sosyal kaygılı kişilerin ebeveynlerinin aşırı koruyucu, ilgisiz, çocuklarını utandırma eğiliminde ve reddedici oldukları yapılan araştırmalar ile saptanmıştır (Erkan, Güçray ve Çam, 2002). Ebeveynin aşırı korumacı olması, gençlerde sosyal kaygı düzeylerinde artış ile bağlantılı bir ebeveynlik tutumunu göstermektedir. Ebeveyn kontrolü sosyal beceriler de dâhil olmak üzere birçok durum ve olay için etkileyicidir. Düşük sosyal yeterlilik; daha yüksek sosyal kaygı ve kaçınma ile sonuçlanabilir (Festa ve Ginsburg, 2011). Ayrıca ebeveynler arasındaki çatışma ve uzaklık, ergenlerin toplumdaki yetişkinlerle ilişkilerinin öngörülmesine yardımcı olur (Mehtalia ve Vankar, 2004).

Daha önce yapılan çalışmalar depresif bozukluklar, madde kullanım bozuklukları ve diğer kaygı bozuklukları sosyal kaygı ile birlikte görüldüğünü ortaya çıkarmıştır. Bir araştırma sonucunda sosyal fobi hastalarının % 35'inde geriye dönük olarak major depresyon tespit edilmiştir(Mehtalia ve Vankar, 2004).

Sosyal kaygı, ergenlik döneminde oldukça yaygın bir biçimde görülebilmektedir. Akademik başarıyı, sosyal etkileşimi azaltmakta, düşük benlik saygısına yol açmakta ve sosyal becerilerin öğrenilmesi konusunda sorunlar yaratmakta, bireyin işlevselliğini, aile ve arkadaşlık ilişkilerini önemli ölçüde etkilemektedir (Öpoz, 2017, Zorbaz, 2013).

DSM V Tanı Ölçütleri'ne göre kaygı bozukluklarından biri olan sosyal fobi; sosyal durumlarda utanmaktan, aşağılanmaktan, yanlış bir şey yapmaktan ve diğerleri tarafından olumsuz değerlendirilmekten aşırı derecede korkma ve bu sosyal durumlardan geri çekilme halidir. Sosyal kaygı, bireyin etkileşimde bulunduğu insanlar üzerinde belli bir izlenim bırakmak istediğinde fakat bırakmak istediği izlenimi oluşturmada kendinden emin olamadığında ortaya çıkmaktadır (Schlenker ve Leary, 1982).

Aslında sosyal kaygı sosyalleşmeye yönelik güçlükler yaşama ve bunlarla baş edebilmeye yönelik yetersizlik algısıdır (Hardin, 2001). Bunun sonucunda ortaya çıkan ve sosyal kaygının belirgin bir özelliği olan sosyal ortamlardan uzak durma yani kaçınma; bireylerin diğerleri tarafından reddedileceklerini, kabul görmeyeceklerini düşündüklerinden dolayı oluşmaktadır (Teachman ve Allen, 2007).

Sosyal kaygı sadece sosyal etkileşimlerde dikkatin kişinin üzerinde toplanmasına, olumsuz değerlendirilmesine yönelik abartılmış korku olmamakla birlikte, aynı zamanda değerlendirilme olasılığının varlığı durumunda da kendini gösterebilmektedir. Hayali ve reel durumlarda başkaları tarafından değerlendirilme veya bu ihtimalin olma kaygısı, sosyal

kaygıyı öbür anksiyete türlerinden ayırır. (Kashdan, Wolkmann, Breen ve Han, 2006).

Sosyal kaygı, insanların eleştirel yani negatif değerlendirmelerde bulunan kişiler olarak algılanmasına yol açmaktadır. Yani bu durumda başkalarının olumlu değerlendirmelerini elde edebilmek önemli bir hal almaktadır. Benzer şekilde Rapee ve Heimberg (1997) sosyal kaygılı kişilerin toplumsal etkileşimlerde başkalarının beklentilerini karşılayamayarak olumsuz değerlendirileceklerine inandıklarını belirtmişlerdir.

Rapee ve Heimberg (1997)'e göre toplumsal bir durumda diğerleri tarafından görülen dış görünüşün ve davranışın zihinsel temsilini oluşturan kişi aynı anda dikkatini hem içsel hem de dışsal çevreden algılanan herhangi bir tehdide odaklamaktadır. Bu tehditlere ilişkin bilgiler bireyin daha önceki deneyimlerinden, içsel ipuçları olan fiziksel belirtileri ve dışsal ipuçları olan diğerlerinin geri bildirimlerinden beslenmektedir. Yani bu bilgiler kişinin genelde duruma özgü, potansiyel olarak olumsuz olan kendi imajının belirgin özelliklerine ve kaç çatma gibi sıkıntı işaretleri olan olumsuz değerlendirme göstergelerinden elde edilmektedir. Tüm bu ipuçları kişi için diğerlerinin performans standartlarının tahminine yol açmakta ve sonuçta birey bu performans standartlarını karşılayamayacağını düşündüğünde toplumsal durumlardan geri çekilmekte ve kaygı yaşamaktadır.

Bu toplumsal durumları açıklamak gerekirse Holt, Heimberg ve Hope (1992) sosyal kaygının gözlemlendiği durumları dört başlık altında toplamıştır. Bunlardan birincisi resmi konuşmaları ve etkileşimleri (seminer vermek, sahnede performans sergilemek, gruba rapor sunmak vb.) içerir. İkinci sosyal kaygı oluşturan durum ise resmi olmayan konuşma ve etkileşimlerdir. Örneğin bir arkadaş davetine katılmak, birisine teklifte bulunmak, sohbet başlatmak ve sürdürmek gibi. Üçüncü durum anlaşmazlıkları ifade edebilme, ısrarla sunulan bir teklife hayır diyebilme gibi kendine güvenli davranışları gerektiren etkileşimlerdir. Son olarak başkalarının yanında yemek yeme, yazı yazma, telefonla konuşma gibi bir iş yaparken diğerleri tarafından izlenilme

durumunda sosyal kaygı ortaya çıkmaktadır. Bu dört farklı başlık dikkate alındığında hepsinin ortak noktası diğer insanların dikkatinin kişinin üzerinde toplanmasıdır. Özetle sosyal kaygılı kişi başkalarının üzerinde bırakmak istediği izlenimden şüpheye düştüğünde diğerlerinin onu eleştireceğini, aşağılayacağını düşünmekte, yetersizlik hissetmekte ve hayal kırıklığına uğramaktadır.

Sosyal kaygı, çevresi tarafından kabul edilme isteği yüksek olan kişilerde daha yoğun bir şekilde yaşanmaktadır (Leary ve Kowalski, 1995).

Sosyal kaygı, ilk kez DSM-III (1980) ile birlikte psikopatoloji sınıfında yerini alır iken DSM-III-R' de (1987) “başkalarınca değerlendirileceği bir ya da daha fazla durumdan sürekli ve mantık dışı korku duyma; utanacağı ya da küçük düşeceği biçimde davranacağından veya bir şey yapacağından korkma” olarak tanımlanmıştır.

DSM V(2014)'te ise kaygı bozukluğu sınıflandırması altında Toplumsal Kaygı Bozukluğu (Sosyal Fobi) adı ile yer almaktadır. DSM V (2014)'e göre bir kişiye sosyal kaygı tanısı koyabilmek için bireyin diğerleri tarafından değerlendirilebilecek olduğu bir ya da birden çok toplumsal durumda belirgin bir korku ya da kaygı duyması, küçük düşeceği, utanç duyacağı bir biçimde; başkalarınca dışlanacağı ya da başkalarının kırılmasına yol açacağı bir biçimde davranmaktan ya da kaygı duyduğuna ilişkin belirtiler göstermekten korkması gerektiği belirtilir.Çocuklarda ise tanı koyabilmek için kaygının, sadece yetişkinlerle olan etkileşimleri sırasında değil, yaşlılarının olduğu ortamlarda da ortaya çıkması gerekmektedir. Bununla birlikte sosyal kaygıda bireyin toplumsal durumlardan neredeyse her zaman, korku ya da kaygı duyması, bu durumlardan kaçınmaya çalışması ya da maruz kaldığında yoğun bir korku ya da kaygı ile duruma katlanması söz konusudur. Sosyal kaygılı kişilerde korku, kaygı ya da kaçınma sürekli bir durum olmakla birlikte altı ay ya da daha uzun sürmektedir. Bu kişilerde korku, kaygı ya da kaçınma, klinik açıdan belirgin bir sıkıntıya veya toplumsal, mesleki ya da

önemli diğer alanlarında işlevsellikte düşmeye neden olmaktadır. Sosyal kaygıda korku, kaygı ya da kaçınma, bir maddenin kötüye kullanımından veya başka bir sağlık durumunun fizyolojiyle ilgili etkilerinden kaynaklanmaz. Sosyal kaygıyı genelleştirilmiş veya sınırlandırılmış olarak alt türlere ayırmak mümkündür. Kişilerin sosyal kaygı yaşadıkları durumların niceliğine göre bu sınıflandırma yapılabilir. Eğer birey toplulukta konuşma, yemek yeme veya umumi tuvaletleri kullanma gibi belirli durumların birinden korkar ve kaçınır ise sınırlandırılmış özgül tip sosyal kaygıya, fakat birçok sosyal durumdan korkar ve kaçınır ise genelleştirilmiş yani yaygın tip sosyal kaygıya sahip olduğu ifade edilebilir. Furnak, Tiltfors ve Statin (2000), yaygın tipteki sosyal kaygıda beceri kaybı, denk tanı, mukavemet ve ailesel özelliklerin daha çok görülmesine rağmen özgül tipte fonksiyonelliğin daha fazla olduğunu ifade etmişlerdir.

Bununla birlikte alt tipler arasında niceliksel olarak bir fark olsa da temelde doğaları birbirine benzerdir. Her iki tipte de ortak nokta insanlar önünde konuşmaktan korkmadır (Rapee ve Spence, 2004).

Bal(2010)'a göre fonksiyonellikte azalmaya sebep olan davranışsal, ruhsal ve bedensel emarelerle kendini gösteren bir anksiyete bozukluğu olan sosyal kaygıya içtimai hallerde küçük düşme korkusu sebep olmaktadır (Bal, 2010). Sosyal kaygılı kişi kendisinde meydana gelen belirtilerin o an içinde bulunduğu sosyal durumdan kaynaklandığını bilir (Burger, 2006).

Kişilerde fiziksel olarak kalp çarpıntısı, terleme, titreme, kızarma, sık idrara çıkma, ağız kuruluğu, mide rahatsızlıkları görülebilmektedir (Bal, 2010; Sungur, 2000).

Bilişsel olarak sosyal kaygılı bireyler geçmiş deneyimlerine dayanarak sosyal durumların tehlikeli olduğuna ilişkin olumsuz bir inanç geliştirirler. Kişiler sosyal durumlarda uygunsuz ve kabul görmeyecek biçimde davranacaklarını, kendilerini kontrol edemeyeceklerini, küçük düşeceklerini, kızaracaklarını,

herkesin onlara bakacağını ve bütün bunların statülerine zarar vereceğini, reddedileceklerini düşünürler. Bu düşünceler yaşanan kaygının artmasına neden olabilmektedir. Aynı zamanda sosyal kaygılı bireyler toplum içinde kendilerini güvende hissetmedikleri için dış görünüşlerine aşırı önem vermekte, göz kontağından kaçınarak az konuşmayı ve dikkat çekmeyecek bir yerde oturmayı tercih etmektedirler (Clark ve Wells, 1995).

Sosyal kaygısı yüksek olan bireylerin diğerlerinden daha fazla münzevi, singin, kendine güveni ile benlik saygısı az ve incinme oranlarının ise fazla olduğu yapılan araştırmalarla saptanmıştır (Erözkan, 2004; Iancu, Bodner ve Ben-Zion, 2015).

Liebowitz, Gorman, Fyer ve Klein(1985) sosyal kaygının çoğu insanda görülebileceğini fakat deneyimle birlikte ortam ya da duruma alışılabilirliğini ve böylece kaygının azalabileceğini belirtirken, sosyal kaygının patolojik görünümünde duruma alışma ve kaygının azalmasının mümkün olamayacağını ifade etmişlerdir.

Sosyal kaygı bozukluğu yaşayan bireyler yoğun kaygı yaşamakta ve bu kaygıdan kurtulmak için başvurdukları kaçınma davranışı onların günlük yaşamlarında ciddi işlevsizliğe yol açmaktadır (Albano, Chorpita ve Barlow, 2003).

2.1.2. Ergenlerde Sosyal Kaygı

Sosyal kaygı ergenlik döneminde dikkat çekici bir olgu haline gelmektedir. Nitekim araştırmacılar sosyal kaygının ergenlik döneminde başladığını belirtmektedir (Kessler, Berglund, Demler, Jin, Merikangas & Walters, 2005; Öztürk, Sayar, Uğurad & Tüzün, 2005; Schneier, Johnson, Hornig, Liebowitz & Weissman, 1992). Sosyal kaygının ergenlik döneminde başladığı dikkate alındığında, sosyal kaygının ergen gelişimini açısından ciddi bir risk faktörü olduğu söylenebilir.

Bayramkaya, Toros ve Özge (2005) sosyal fobili ergenlerde depresyonun daha yüksek, öz-kavramın daha düşük ve sigara içme yaşının daha düşük olduğunu belirtmektedir. Karacan, Şenol ve Şener (1996) sosyal kaygının ergenlik döneminde okul başarısını ve ergenin sosyal ilişkilerini olumsuz etkilediğini vurgulamaktadır. Benzer şekilde Noyan ve Sertel-Berk (2007) sosyal kaygıyı ergenin akademik başarısını düşüren bir faktör olarak değerlendirmektedir. Gültekin ve Dereboy (2011) sosyal fobik gençlerde öz-kıyım düşüncesinin daha yüksek olduğunu saptamıştır. Ayrıca sosyal fobisi olmayan gençlerin, sosyal fobik gençlere göre daha yüksek yaşam kalitesine sahip olduğu görülmüştür. Sosyal fobik gençlerde sigara içme, düşük düzeyde yaşam kalitesi ve intihar düşünceleri, bu gençlerin stres ve sıkıntıyı tolere etme becerilerini geliştirmede veya kullanmada başarısız olmaları ile açıklanabilir. Nitekim Hamarta'ya (2015) göre ergenlerde sosyal kaygı stresle başa çıkma stillerini etkilemektedir. Hamarta (2015) sosyal kaygılı ergenlerin stresle başa çıkmada daha etkisiz başa çıkma yöntemlerini kullandığını bildirmektedir.

Eriş ve İkiz (2013) ergenlerde yüksek düzeyde sosyal kaygının benlik saygısını olumsuz etkilediğini vurgulamaktadır. Benzer şekilde Sübaşı (2010) benlik saygısının sosyal kaygıyı açıklamada önemli bir yordayıcı olduğunu ifade etmektedir. Sübaşı (2010) sosyal kaygılı gençlerde öz-saygının düşük olmasını sosyal kaygının karakteristik özelliklerinden kaynaklandığını belirtmektedir. Sübaşı (2010) sosyal kaygılı bireylerin kendilerine ilişkin olumsuz düşüncelere sahip olmalarının ve olumsuz bir şekilde değerlendirileceklerine ilişkin korkularının, onların öz-saygısının düşmesine neden olabileceğini vurgulamaktadır.

Durak ve Şenol-Durak (2013) ergenlerde sosyal kaygının problemli internet kullanımını etkileyebileceğini bildirmektedir. Shepherd ve Edelman (2005) sosyal kaygılı bireylerin, interneti güvenliğini korumanın bir aracı olarak kullandıklarını belirtmektedir. Nitekim sosyal kaygılı bireyler internet

ortamlarında gerçek sosyal ortamlardaki korku ve kaygıyı daha az yaşamakta veya hiç yaşamamaktadır. Bu durum sosyal kaygılı bireylerin internette daha fazla zaman geçirmesine ve interneti problemli kullanmasına neden olmaktadır (Caplan, 2007).

Acquah, Topalli, Wilson, Juntila ve Niemi (2016) ergenlerde sosyal kaygı belirtilerinin akran zorbalığına uğramaya yatkınlığı arttırdığını belirtmektedir. Acquah ve diğerlerine (2016) göre utangaçlık ve ürkeklik bireyi olası zorbalık davranışlarına karşı daha kırılgan hale getirmektedir. Bu nedenle sosyal kaygılı bireyler zorbalar tarafından kolay bir şekilde hedef alınmaktadır. Benzer şekilde Tillfors ve diğerleri (2012) ergenlerde sosyal kaygının akran ilişkilerini olumsuz etkilediğini ve sosyal kaygılı ergenlerin daha fazla zorbalığa maruz kaldığını vurgulamaktadır.

Ergenlerde sosyal kaygı riskli davranışlar açısından bir risk faktörü olarak değerlendirilmektedir. Tomlinson, Cummins ve Brown (2013) ergenlerde sosyal kaygı ile alkol kullanımının pozitif ilişkili olduğunu bildirmektedir. Benzer şekilde Blumenthal, Ham, Cloutier, Bacon ve Douglas (2016) ergenlerde sosyal kaygının alkol kullanma isteği ile pozitif ilişkili olduğunu belirtmektedir. Sosyal kaygılı ergenler sosyal kaygının karakteristik özellikleri ile başa çıkmak üzere alkol kullanımını arttırmaktadır.

2.1.3. Sosyal Kaygıyla İlgili Kavramlar

2.1.3.1. Sosyal Fobi

Sosyal fobi kavramı ilk defa diğer insanların önünde titreme, yeme içme, kızarma, konuşma ya da kusma korkusu olarak tanımlanmış ve ayırıcı özelliği olarak da bireyin diğer insanların gözünde gülünç duruma düşme korkusu olduğu vurgulanmıştır. Son yıllarda sosyal fobi yerine daha sıklıkla sosyal anksiyete bozukluğu (SAB) terimi kullanılmaktadır. Sosyal fobi; kişinin diğer insanlar tarafından yargılanacağı birden çok durumdan sürekli korkma; utanç duyacağı, aşağılanacağı veya gülünecek duruma düşecek şekilde

davranacağından korkma hali şeklinde tanımlanmıştır. Sosyal Fobi, Sosyal Anksiyete Bozukluğu (SAB) olarak da tanımlanmaktadır (Kulaksızoğlu, 2009). Anksiyete sözcüğü Latince' de "dar geçit" anlamına gelen "angustiae"sözcüğünden kaynaklanır ve kaygı, korku, sıkıntı (bunaltı) duygularını barındıran bir anlamı ifade eder (Aybay, 2009). İlk kez 1903'te Janet, (phobies des situationssociales); piyano çalarken, konuşurken ya da yazarken başkalarının izlenme korkusu yaşayan hastaları tanımlamak amacıyla sosyal fobi kavramını kullanmış ve 1966'da Marks ve Gelder'in tanımlamasına rağmen ilk kez Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı'nın 3. Baskısında (DSM III) yer almıştır (Dilbaz, 1997). DSM-V' te (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013) tanı ölçütlerinde sosyal fobi, tanımadık insanlarla karşılaşma, başka insanların gözünün kendi üstünde olabileceği, bir ya da birden fazla toplumsal ortamda veya bir hareketi gerçekleştirdiği herhangi bir durumdan belirgin ve sürekli korku duyma hali şeklinde tanımlanmaktadır. DSMV-TR (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013) tanı kriterlerine göre, sosyal fobiye sahip birey kendisi için yüksek kaygı oluşturan toplumsal ortamlardan kaçınır, kaçınmadığı pozisyonlarda ise yoğun bir sıkıntı ve kaygı ile bunlara katlanır. Sosyal fobilerin, kişinin dikkat merkezi olmaya veya farklı bir birey veya bireyler tarafından değersiz bulunmaya karşı gerçekleştirilen abartılmış korkuları ile ilgili olduğu düşünülmektedir (Öztürk, 2011).

2.1.3.2. Utangaçlık

Yakın tarihlere kadar insanoğlunun sahip olduğu önemli özelliklerden biri olan utangaçlık, günümüzde bireylerarası yaşantılara olumsuz tesirde bulunan etkenlerdendir. Utangaçlık, "herhangi bir ortamda başkalarının da bulunması halinde yaşanan tedirginlik ve kısıtlanma duygusu" olarak tanımlanmaktadır. Zimbardo'ya göre toplumsallaşma esnasında oluşan utangaçlık, özellikle taze olaylar, yeni özneler ve nesnelerle karşılaştığında kişide meydana gelen kaygı ve isteksizlik olarak tanımlanmıştır (Yılmaz, 2011).

Utangaçlığın birçok tanımı yapılmıştır. Son yıllarda yapılan araştırmalar ve incelemeler sonucunda utangaçlık, toplumsallaşma sorunu yaşayan bireylerde herhangi bir ortamda aklından geçenleri söyleyememenin sıkıntı yaratması durumudur. Çoğu kişilerde utangaçlığın yarattığı sıkıntılı durumlar fiziksel görünümüne de yansımaktadır (Yüksel, 2002; Yüksel, 2005).

Carducci ve Zimbardo 1975-1995 yıllar arasındaki utangaçlıkla ilgili yapılan çalışmaları değerlendirerek, utangaçlığın neden ve sonuçlarını, kişi üzerinde yarattığı etkileri ve bu etkilerin sonuçlarını aşağıdaki gibi özetlemektedirler (Akt., Yılmaz, 2011).

1975'ten 1995'e kadar geçen sürede utangaçlık oranı %40'tan %48'e çıkarak %8'lik bir artış göstermiştir. Bu sonuca göre, utangaçlığın 20 yılda arttığı bulunmuştur. Ergenlerde görülen utangaçlığın çoğu gizlidir; genelde kişi utangaç olduğunun farkında değildir veya farkında olup bunu gizlemektedir. Kişide görülen utangaçlık hastalık derecesine gelindiğinde ortaya çıkmaktadır. Çalışmalar utangaçlığın kalıtsal olmadığını, sadece bazı kişilerin buna yatkın olarak doğduğunu göstermektedir. Bireyin yaşadığı kötü yaşam koşulları ve olumsuz yaşam deneyimleri utangaçlık özelliğinin oluşmasını sağlamaktadır. Utangaçlığın her ülkede görülme oranı farklı olup bu durumun en az görüldüğü ülkenin İsrail olduğu öne sürülmüştür (Akt., Yılmaz, 2011; Eldeleklioğlu ve Vural-Batık, 2013).

Gard'a (2000) göre, utangaç olan insan, ilk kez bulunduğu sosyal ortamlarda kaygılı olup çekimser davranır. Başkalarının dikkatini çekebilecek herhangi bir toplulukta birey onlarla birlikte olmak ister, fakat yaşadığı içsel korku ve kaygıdan dolayı yapamaz ve bundan dolayı istemediği halde yalnız olmayı yeğler. Gard, utangaçlığın belirtilerini şöyle özetlemiştir (Akt., Yüksel, 2005): Kalabalık ortamlardan uzaklaşmak, yeni bir arkadaş edinmede sıkıntı yaşamak, zamanın çoğunu bilgisayar başında sosyal medyada geçirmek, başkaları ile iletişime geçmekte sıkıntı yaşamak, bir ortama girerken tüm bireylerin ona göz diktiğine inanarak endişelenip kaygılanmak; nasıl

davranacağını bilmemek ve insanlarla iletişime geçememektir. Bireyin utangaç olması, onun olumsuz bir kişiliğe ve kötü özelliklere sahip olduğu anlamına gelmez (Akt.Yılmaz, 2011; Eldeleklioğlu ve Vural-Batık, 2013).

Utangaç bir birey başkasıyla olan iletişimde ve ilişkisinde güçlük yaşar. Aslında birçoğumuz için düşündüklerini endişelenmeden rahatça söylemek normal bir davranışken, utangaç biri için bu oldukça zor bir durumdur. Utangaç insanlar doğaları gereği görüşlerini rahatlıkla söyleyemez, karşısındaki kişiyle göz ilişkisi kuramaz ve rahat bir duruş gösteremezler (Durmuş, 2007; Yılmaz, 2011).

Henderson ve Zimbardo (1998), utangaçlığın belirtilerini üç başlık altında göstermişlerdir. Utangaçlığın belirtisi olan geri gitme ve edilgen olma davranışsal bir belirtinin, bireyde meydana gelen hızlı kalp atımları fizyolojik belirtiyi ve bunu fark edip acı çekme ise duygusal belirtilerin göstergesidir.

2.1.3.3. Çekingenlik

Çekingenlik; tanımadığı kişilerle girdiği sosyal etkileşimlerde geride durma, bu ortamlarda rahat hissetmeme ve mütenasip bir şekilde ortama dahil olamama olarak kendini göstermektedir. Diğerleriyle ilişki kurarken dikkatli ve kontrollü davranması çekingen kişilerin en belirgin özellikleridir. Bu kişiler, birilerinin onları olumsuz değerlendireceğine inandıkları için tek başına yapılan etkinliklere katılmaktan imtina eder ve korkarlar (Zimbardo ve Henderson, 2000).

Zimbardo ve Henderson'ın (2000) araştırma raporlarında çekingenlik ile ilgili farklı bilim insanları tarafından saptanmış özellikler aktarılmıştır:

Buss: Bireyin çekingenliğine çoğunlukla korkaklık da eşlik etmektedir.

Pilkonis: Çoğunlukla sosyal görünen insanların dahi, gözle görünmeyen bir çekingenlikleri olabilmektedir. Zimbardo, sosyal etkileşime girmeyen ve yalnızlığı tercih eden, diğer insanlarla gönülsüz iletişim kuran ve sosyal

yetersizlik yaşıyan ve düşük özgüven duygusuna sahip olan (sosyal rollerin getirdiği sorumlulukları karşılayamamaktan ve diğer insanların beklentilerini karşılayamamaktan korkan) kişilerin de çekingenlik yaşıyor olabileceklerini ifade etmiştir.

Crozier ve Hostettler'e göre çekingen özellik gösteren bireylerde dikkate değer bir biçimde konuşmaya başlarken isteksizlik, verilen vücut tepkilerinde gecikme ve diğer insanların sorularına yanıtlarken geç cevap verme söz konusudur (2003).

"Çekingenlik"; kişinin haklarına saldırıldığında kendine has özellikleri olan duygu, düşünce, inançlarını korumakta ve karşı gelmekte yetersiz kalması olarak, "Saldırganlık" ise kendine has özelliklerini başkalarının haklarını gasp ederek ve namüsaıt yollarla ifade etme biçimi olarak tanımlanmaktadır. Bu iki davranış da toplumca onaylanmayan ve maladaptif davranış biçimleridir. (Erdoğdu ve Oto, 2004).

Literatürde "çekingenlik" olarak da tanımlanan "atılğan olmama", atılğanlığın tam tersidir ve atılğan tarzda davranma becerisindeki eksikliklere işaret etmektedir. Şöyle ki; atılğan olmayan kişi gerçek duygularını ifade etmeyi becerememekte, uygunsuz istekleri reddetmeyi başaramamakta ve meşru haklarını savunamamaktadır. Daha baskın kişiler tarafından sık sık sömürülen bu tip bireylerin, kişilik değerleri ve benlik saygıları düşük düzeydedir. Hemen hemen bütün sosyal durumlarda rahatsız edici şekilde anksiyeteli oldukları gözlenmektedir (Aksakal, 1997).

Çekingen kişiler kendilerini ortaya koymaktan geri duran, karar ve seçimlerini diğerlerine bırakan, ilişkilerinde pasifize kişiler oldukları için istismar edilir ve genellikle amaçladıkları sonuca ulaşamazlar(Kasatura,1998).

Çekingen davranışların kişiyi tatmin etme düzeyi girişken davranışlara göre düşüktür ve istenmeyen türde davranışlardır. (Wilson ve Gallois, 1993).

Kişinin kendisiyle ilgili özellikleri göstermekte zorlanması, kendini ve haklarını koruyamaması çekingenliğin göstergesidir. Bu kişiler diğerlerine zıt düşmemek ve onları sakinleştirmek amacıyla hareket ederler. Duygularının ve kendilerinin önemsiz olduğuyla ilgili alt anlamlar taşıyan davranışlarda bulunurlar (Bal, 2006).

Atılman olmayan kişiler çoğunlukla kırılgan ve kaygılı, başkalarının kendisi için seçim yapmasına izin verebilen ve amaçlarına azınlıkla ulaşabilen kişilerdir (Alberti ve Emmons (2002). Benlik saygısını düşüren etkenlerden sayılan kabullenici davranışların sonucunda kişi kendini kabul etmekte zorlanır ve öfke patlamaları ortaya çıkabileceği gibi kişiye kendini değersiz de hissettirebilir, kişiyi depresyona da sokabilir. (Alberti ve Emmons, 2002; Rugancı, 2001).

2.1.4. Sosyal Kaygının Epidemiyolojisi

Sosyal kaygının görülme oranı %10'lara yaklaşmış durumdadır. Görülme sıklığı çok olsa da tedavi için başvurma oranı düşüktür (Burkovik, 2011).

Sosyal kaygının başlangıç yaşı 13-24 arasında değişir ama tedavi amaçlı psikiyatri kliniğine gidiş çoğunlukla 15 ila 20 sene sonrasına tekabül etmektedir (Dilbaz, 1997).

Ortalama her on kişiden biri sosyal kaygı yaşar fakat bu hastaların çoğu tedavi için başvurmaz (Koyuncu, 2012).

Sosyal kaygıyla ilgili yapılan çalışmaların çoğu yetişkinler üzerinedir. Yetişkin nüfusunun yaklaşık %1'ine sosyal kaygı tanısı konulmuştur (Özekeş, 2012).

Üniversite öğrencilerinde sosyal fobinin yaşam boyu yaygınlığı % 9.6, son bir yıllık yaygınlığı % 7.9'dur (İzgiç vd.,2000).

Sosyal kaygı iki cinsiyette de görülmektedir fakat kadınlarda daha sık gözlenmektedir (Burkovik, 2011).

Klinik ortamda yapılan çalışmalarda daha sık erkeklerde görülmesine karşın literatürde kadınlarda görülme oranının daha fazla olduğu saptanmıştır (%62,7-%70) Bekar veya boşanmış kişiler ile yüksek eğitimlilerde sosyal kaygı daha sık görülmektedir (Burkovik, 2011).

Yaşam boyu yaygınlık oranlarında majör depresif bozukluk ve alkol bağımlılığından sonra gelen en yaygın üçüncü en yaygın psikiyatrik bozukluktur. Majör bir psikolojik bozukluk olmasının yanı sıra, hem alkolizm hem de depresyon için risk faktörüdür (Gruber ve Heimberg, 2007).

Gültekin ve Dereboy'un (2011) Adnan Menderes Üniversitesi'nde yaptıkları araştırmaya göre son bir yılda sosyal kaygı yaşayanların oranı % 20,9 iken yaşam boyu sosyal kaygı görülme oranı % 21,7 olarak bulunmuştur.

Dilbaz, Enez ve Çavuş'un (2011) yaptığı çalışmada üniversite öğrencilerindeki sosyal kaygı prevalansı %23'tür. Atatürk Üniversitesi'nde yapılan bir araştırmaya göre ise üniversite öğrencilerinde sosyal kaygı görülme sıklığı %17 olarak bulunmuştur (Kırkpınar vd., 1997).

İzgiç, Akyüz, Doğan ve Kuğu'nun (2000) Sivas Cumhuriyet Üniversitesi öğrencileri üzerinde yaptıkları sosyal kaygı yaygınlığına dönük araştırma sonucuna göre ise yaşam boyu sosyal kaygı görülme oranı %9.6'dır.

2.1.5. Sosyal Kaygının Etiyolojisi

Literatür incelendiğinde sosyal kaygının gelişiminde genetik yatkınlığın mı yoksa çevresel faktörlerin mi daha etkili olduğuna ilişkin kesin bir yargıya rastlanılmamakla birlikte genetik ve çevresel unsurların etkileri ile ilgili çalışmalar mevcuttur.

2.1.5.1. Genetik Faktörler

Yapılan çalışmalar sosyal kaygı bozukluğu olan bireylerin ailelerindeki diğer üyelerde de sosyal kaygı bozukluğuna yatkınlık olduğunu ortaya koymuştur (Nelson ve diğ.,2000).

Sosyal kaygı, kişilere doğrudan kalıtım yoluyla geçmese de kalıtımın sosyal kaygıya zemin hazırladığı bilinmektedir (Leary ve Kowalski, 1995).

Kendler, Neale, Kessler, Heath ve Eaves (1992) tek ve çift yumurta ikizi olan 2000 kadın üzerinde yaptıkları araştırmalarında sosyal fobi ve diğer fobiler üzerinde kalıtımın yanı sıra çevresel faktörlerin de etkili olduğunu belirterek kalıtımın %21 oranında sosyal fobiyi açıkladığını belirtmişlerdir.

Genetik çalışmalarda monozigot ikizlerde eş hastalanma oranı %24,4, dizigot ikizlerde ise % 15,3 bulunmuş ve sosyal kaygı kalıtsal geçiş oranının %30 civarında olduğu söylenmiştir (Dilbaz, 1997).

Gelişen teknolojiyle birlikte beynin işleyişi ve ruh sağlığı üzerindeki etkileri üzerinde daha kapsamlı bilgiler edinilmiştir. Beynin kaygı duymayla ilgili ana bölümünün amigdala olduğu bulunmuştur. Sosyal kaygılı bireylerin sosyal durumlarda örneğin topluluk önünde konuşma yaparken ya da olumsuz eleştirilere maruz kalacağını düşündüğü zaman amigdalalarının aşırı duyarlılık gösterdiği bulunmuştur. Ayrıca sosyal kaygı yaşayan bireylerin beyinlerindeki nörotransmitter olan seratonin ve dopamin seviyeleri normalin altında gözlenirken diğer bir nörotransmitter olan noradrenalin ise aşırı yüksek seviyede olduğu bulunmuştur (Öztürk, 2004).

2.1.5.2. Çevresel Etmenler

Sosyal kaygının ortaya çıkış yaşının çocukluk dönemlerine denk gelmesi çocuğun içinde bulunduğu aile ortamı, anne-baba tutumu, anne-babanın eğitim düzeyi, ailenin sosyoekonomik düzeyi, yaşanılan yer gibi birçok

çevresel faktörün sosyal kaygı üzerinde etkisi olabileceğini akla getirmektedir. Çocuk doğduğu andan itibaren aile denilen sosyal ortamın içinde gelişimine devam eder. Bu sosyal ortam çocuğun psikolojik yapısını, davranışsal özelliklerini etkileme gücüne sahiptir. Türk toplumundaki çocuk ailenin aynasıdır anlayışı da ailenin çocuk üzerindeki etkisine vurgu yapmaktadır. İlk çocukluk döneminden itibaren çocuk ailesini gözlemlemekte ve model almaktadır. Yemek yemekten, konuşma, yürüme şekline kadar ailesini taklit eden çocuk sosyal etkileşim bağlamında da ailesini rol model olarak görmektedir. Sosyal kaygı düzeyi yüksek ebeveynler dış dünyanın tehlikeleri üzerine aşırı yoğunlaşmakta ve çocuklarını sosyal ortamlardan uzak tutma çabası içine girdiklerinden dolayı çocuk, dış dünyayı tehlikeli görmekte, bunun sonucunda da uyumsuz ve negatif davranışlar sergileyebilmektedir (Ledley ve Heimberg, 2006).

Öztürk, Sayar, Uğurad ve Tüzün (2005) sosyal kaygılı çocukların annelerinin daha yüksek kaçınma düzeyine sahip olduklarını belirtmişlerdir.

Sosyal kaygılı anneler sosyal durumlar karşısında kişisel olarak yaşadıkları kaygıyı çocuklarına yansıtarak çocuklarının sosyal etkileşim performanslarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Rosnay, Cooper, Tsigaras ve Murray, 2006).

Yapılan bazı çalışmalarda bebeklik döneminde anne (birincil bakım veren kişi) ile çocuk arasında kurulan ilişkinin sosyal kaygı üzerinde etkisi olduğu düşünülmektedir. Ebeveynleriyle güvenli bağlanma yaşayan bireylerin saplantılı ve korkulu bağlanan kişilere göre sosyal kaygılarının daha düşük olduğu bulunmuştur (Karaşar, 2014; Türe, 2013).

Ailede çocuğa karşı takınılan tutumların çocuğun kişilik gelişimi üzerinde büyük bir etkiye sahip olduğu aşikârdır. Genel olarak demokratik, otoriter ve ilgisiz olarak sınıflandırılan anne-baba tutumları çocuklar için rol model olmaktadır (Kaya, Bozaslan ve Genç, 2012).

Araştırmalar anne-baba tutumlarını demokratik algılayan çocukların sosyal kaygılarının daha düşük olduğunu göstermiştir (Erkan, Çam ve Güçray, 2002; Festa ve Ginsburg, 2011; Kaya ve diğ. 2012).

Çocuğun ilgi ve gereksinimlerine saygı duyan, çocuğa kendini ifade etmesi için fırsat sağlayan ve bu konuda onu destekleyen demokratik tutuma sahip ailelerde yetişen çocuk girişken, hoşgörülü, kendine ve diğerlerine saygılı, kendine güvenen bir birey olarak sağlıklı sosyal ilişkiler kurabilmektedir (Kaya ve diğ., 2012).

Erkan (2002) yaptığı çalışmada koruyucu-istekçi ve otoriter anne-baba tutumlarına sahip öğrencilerin, sosyal kaygıları daha yüksek iken demokratik anne-baba tutumuna sahip öğrencilerin ise sosyal kaygı puanlarının daha düşük olduğu bulunmuştur.

Erözkan (2007) ise yaptığı bir çalışmada sosyal kaygının sosyal kaçınma alt ölçeği hariç bireysel değersizlik ve eleştirilme kaygısı üzerinde anne-baba tutumlarının etkili olduğunu ifade etmiştir. Ebeveynlerini otoriter olarak algılayan bireylerin bu alt ölçeklerden aldıkları puan ortalamaları ebeveynlerini demokratik, tutarsız, ilgisiz ve koruyucu olarak algılayan bireylerin ortalamalarının daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Literatür incelendiğinde düşük sosyoekonomik seviye, hiç evlenmemiş olma, düşük eğitim düzeyi, anne-baba eğitim düzeyi, uzun süre kırsal kesimde yaşama faktörlerinin sosyal kaygıyı artırdığı (Gültekin ve Dereboy, 2011; İzgiç ve ark., 2000; Türe, 2013) anlaşılmaktadır.

Bu sonuçlar ışığında toplumda statü ve ekonomik gücün kişinin toplum içindeki saygınlığını, diğerleriyle etkileşimini, girişkenliğini etkilediği düşünülebilir. Ayrıca anne ve babanın eğitim düzeyinin artması çocukla kurulan iletişimin daha kaliteli olmasına, özgüveni yüksek, kendi ayakları üzerinde durabilen, girişken çocukların yetiştirilmesine ve dolayısıyla her

açıdan yeterliliği yüksek bireylerin yetişmesine katkı sağlayacağı öngörülebilir.

2.1.6. Sosyal Kaygıyla İlgili Kuramsal Yaklaşımlar

Sosyal kaygıyı açıklayan birçok araştırmacı ve kuram bulunmaktadır. Bunlardan bazıları alan yazınında önemli bir yere sahiptir. Aşağıda sosyal kaygıyı açıklayan bazı kuramlara yer verilmektedir.

2.1.6.1. Bilişsel Yaklaşım

Sosyal fobinin ilk olarak bilişsel modeli 1995 yılında Clark ve Wells tarafından öne sürülmüştür. Kişinin girdiği bir sosyal ortamda, sosyal kaygıyla modelin başladığını belirten Clark ve Wells, sosyal kaygısı olan kişilerin, kendilerini sosyal durumlar içinde bulduğunda, inançlarının 3 temel halinin harekete geçtiğini belirtmişlerdir;

1. Bilişsel yönden sosyal fobinin temel olan niteliği bireyin çok kuvvetli bir şekilde çevresinde olumlu özel bir izlenim bırakmaya istek duymasıdır. Ancak diğer taraftan da bunu gerçekleştirebilmesi için gerekli olan yeteneğinin olup olamamasına duyduğu bariz güvensizliktir. Sosyal fobik olan kişiler insanların içindeyken hoş karşılanmayacak bir şekilde davranacakları ve bunun sonucunda reddedilme, statü, değer kaybına ya da onlar için önemli olan kişisel amaçlara ulaşmada başarısızlığa neden olacağını düşünürler.

2. Sosyal fobik olan kişilerin sosyal ortamlarda tehlike içinde bulunduklarına inanmalarına sebebiyet veren, sosyal ortamla ve kendileriyle alakalı geliştirdikleri bir seri temel dayanak bulunmaktadır. Bu bireylerin sosyal performanslarıyla ilgili aşırıya kaçan yüksek standartları vardır. Birey sosyal ortamda uygun olamayan bir cümle kurduğunu düşündüğü zaman duruma müdahil olan olumsuz otomatik düşünceleri “saçmalıyorum”, “rezil oldum” gibi düşünceler olduğu zaman gerçekte bu“ eğer ortamda herkese uygun bir şey söylemezsem benim aptal olduğumu düşünürler” gibi şartlı bir inanç ile

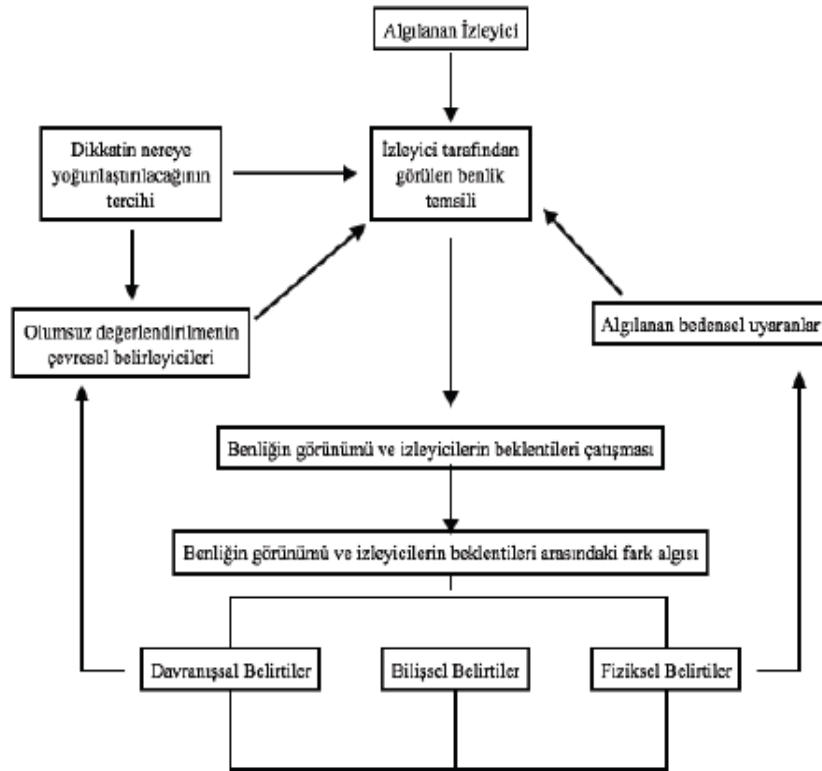
bağlantılıdır. Bu durumda altta bulunan temel inanç, “istenmeyecek saçmalayan biriyim” şeklinde olumsuz bir inançtır.

3. Sosyal ortamın tehlikeli şekilde algılanmasının sonucunda devreye “otomatik anksiyete programı” girmektedir. Bu programın gerçek hedefi kişiyi korumak içindir. Karmaşık olmakla beraber yapısal bir mekanizmadır ve bilişsel, bedensel, duygusal ve davranışsal bileşenlerden oluşmaktadır. Ancak tehlike hali gerçek olmaktan çok hayal ürünü olduğu zaman oluşan kaygı ve buna bağlı olarak verilen tepkiler fazlaca uygunsuz olurlar. Sosyal durumda, koşullu olumsuz benlik algıları araya girdiği zaman sosyal kaygılı kişiler, sosyal bir obje gibi benlik idaresine başlarlar ve o anda olan sosyal duruma odaklanmaktansa, diğer insanlara durumun nasıl görüldüğünün en önemli olduğunu düşünürler. Bu şekilde dikkatin yön değiştirmesi kendisi ile ilgili farkındalık düzeyinin artması, çevresini ve diğer insanların davranışlarının düzgün biçimde değerlendirilmesine engel olur. Kendisini değerlendirmek için kullandığı içsel ve öznel bu bilgiyi diğer kişilerin kendisiyle alakalı düşündüklerinin aynısı kabul eder. Sözün özü, sosyal fobik bireyler aşağılanmış olmayı hissetmekle aşağılanmayı, kontrolsüz olmayı hissetmek ile gerçekten kontrolsüz olmayı, kaygılı hissetmek ile kaygılı olarak görünmeyi birbirine özdeş sayarlar (Türkçapar, 1999).

Clark ve Wells (1995), olumsuz inançları tasdik etmeye hizmet edecek bilgilere sahip olmak için sosyal fobisi olan kişileri engelleyen etmenlerin bir sıralamasını yapmışlardır. Bunun sonucunda en büyük etmenin, benlik odağı ilişkileri ve başkalarının onları sosyal bir nesne olarak görme eğilimlerinin olduğunu söylemişlerdir. Diğer etmen, sosyal fobiden sakınmak için güvenli olan davranışları uygulamaktır ve son etmen de, sosyal durumlarda, ortaya çıkmayan fazla emeğin sosyal fobinin devamlılığına hizmet etmesidir (Tosun Sümer, 2008).

Bilişsel modele göre, insanların sahip oldukları bazı düşünce, inanç ve algılamaları sosyal kaygının gelişmesinde veya artmasında etkili olmaktadır.

Bu kurama göre sosyal kaygının temelinde işlevsiz düşünceler vardır. Bu işlevsiz düşünceler genelde refleksiftir ve kişilerin duygu ve davranışlarını etkileyerek sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Beck, 2015).

Şekil 1:Rapee ve Heimberg'in Bilişsel Davranışçı Kuramı

Rapee ve Heimberg (1997) benliğin mental simgesi ile çevresindekilerin beklentisi arasındaki farkı belirtmektedir. Bu modele göre sosyal kaygı bozukluğu belirtilerini tecrübe eden kişiler sosyal bir alanda olduğu ya da sosyal alanda bulunmak zorunda oldukları zamanlarda hem kendileri hem de çevresindekilerle alakalı zihinsel simgeler oluşturmaktadırlar. Dışarıdan nasıl göründükleri, nasıl davranışları olduğuyula alakalı olan simgelerin oluşumunda kendileri ile alakalı genel düşüncelerinde, o andaki bedensel ve psikolojik durumları ile çevrelerinden gelen dönütlerin etkisi vardır (Eldoğan, 2017). Fakat ana inançları nedeniyle kişiler kendileri ile alakalı genel olarak olumsuz

mental simgeler meydana getirirken, sosyal alandaki diğer bireylerin kendilerinden çok daha iyi sonuç beklediklerini düşündükleri için bu düşünceler onların sosyal kaygıya ilişkin bilişsel, davranışsal ve bedensel belirtileri birlikte getirmektedir. Kaçma ve kaçınma tepkisi meydana gelerek sıklıkla bu döngünün beslemesini etkilemektedir (Erdoğan, 2017).

Clark ve Wells (1995)'e göre sosyal kaygılı kişilerin sosyal etkileşimlerde uygun ve kabul görmeyecek davranışlar sergileyeceklerine inandıklarından, bu etkileşimlerde küçük düşeceklerini ve diğerleri tarafından reddedileceklerini düşündüklerinden dolayı sosyal ortamlardan korktuklarını belirtmişlerdir.

Sosyal kaygılı birey bu düşünceler doğrultusunda sosyal ortamlarda bir tehdit algıladığında otomatik olarak kaygı belirtilerini yaşamaya başlar. Sosyal kaygılı kişiler sosyal etkileşimlere ilişkin olumsuz sonuç beklentisi içerisindedirler ve bu süreci abartarak yaşamaktadırlar. Bu olumsuz sonuç beklentisini kanıtlamak için sosyal kaygılı birey, dikkatini etkileşimlerindeki olumsuz örneklerle yönelttiğinden bu durum bireyin kaygı düzeyinin artmasıyla sonuçlanmaktadır (Dilbaz, 1997).

Smits ve arkadaşları(2006) anksiyetsi olan kişilerin negatif otomatik düşüncelerini ortaya çıkaran faktörlerin kognitif çarpıtmaları ile afonksiyonel tutumları olduğunu ifade etmişlerdir.

Rapee ile Heimberg (1997)'in sosyal kaygının bilişsel yaklaşımına göre sosyal kaygılı bireyler aşırı koruyucu veya müdahaleci ebeveynlere sahiptirler. Bu durumda bireyler hayatın zorluklarıyla başa çıkacak yeterlilikte olmadıkları ve diğerlerinin değerlendirmelerinin önemli olduğu mesajıyla karşı karşıya kalırlar. Böylece kişiler iki temel düşünce geliştirirler. Bunlarda ilki kişiler başkaları tarafından olumsuz değerlendirilir ve eleştirilir diğeri ise başkalarının olumlu değerlendirmeleri bireyler için çok önemlidir. Böylece kişiler sosyal etkileşimlerde diğerleri tarafından nasıl algılandığına ilişkin belli

varsayımlar oluştururlar, karşı tarafın kendileri için yüksek standartlar belirlediğini düşünürler ve bu standartları karşılayıp karşılayamayacaklarını bilmek isterler. Ancak bu hedef çoğunlukla olumsuz sonuçlanır çünkü kişilerin başkalarının onları nasıl algıladığına ilişkin zihinsel temsilleri her zaman olumsuzdur. Bu durum olumsuz sosyal sonuçlara neden olabilmektedir. Bu modele göre olumsuz beklentiler sosyal kaygıyı arttırmakta ve yaygınlaştırmaktadır.

2.1.6.2. Davranışçı Yaklaşım

Sosyal kaygıya ilişkin olarak davranışçı kuramın temelini, çevrede meydana gelen belirli çevresel uyaranlara karşı bireyin geliştirmiş olduğu koşullanmalar oluşturmaktadır. Davranışçı yaklaşıma göre sosyal kaygının, uyaran-tepki sisteminde öğrenilmiş davranışların bir sonucu olduğu ileri sürülmektedir (Karakaş, 2008).

Ancak sosyal kaygı durumunda uyarının defalarca tekrar etmesine gerek kalmadan, öğrenmelerin ve doğal gözlemin etkili olduğu düşünülmektedir. Çünkü sosyal kaygıyı meydana getiren uyaranlar bir daha meydana gelmese bile kişi aynı tepkileri yaşamaktadır. Oysa koşullanma modelinde koşullanmamış uyaran düzenli pekiştirilmezse koşullanmış uyaran zayıflamaktadır. Sosyal kaygıda ise koşullanmış uyaran pekişme bile davranış yıllarca sürebilmektedir. Bu da sosyal kaygının oluşumunda gözlemin etkisini vurgulamaktadır (Koçak, 2001).

Davranışçı yaklaşım sosyal kaygının ortaya çıkışı ile ilgili doğrudan koşullanma, gözlemsel öğrenme ve bilgi aktarımı olarak üç neden ileri sürmektedir. Araştırmaların yarısı kadarında travmatize edici sosyal deneyimler yaşantılamış kişilerde direk koşullanma tespit edilmiştir. Başkalarının deneyimlediği negatif yaşantıları gören biri de gözlemsel öğrenmeyle korku hissedebilir. Sosyal korkular, başkaları tarafından kişiye sosyal ortamların tehdit içerdiğine dair bilgi aktarılmasıyla da oluşabilir (Çakır, 2010).

Davranışçı yaklaşım içinde sosyal kaygılı davranışlar, kaygılı olmayan davranışlara göre daha sık, daha büyük, sürekli, gecikmeden ve kesin bir biçimde pekiştirilirse, bu davranışların görülme sıklıkları çok daha fazla olmaktadır. Korku uyarıcısından kaçınmayla, ortaya çıkan fizyolojik ve bilişsel tepkilerin kesilmesinin sağladığı geçici rahatlama, uzun dönemde olumsuz etkileri olmasına rağmen, kişinin sosyal ortama katılmak yerine ortamdaki uzakta kalmayı tercih etmesine neden olmaktadır (Gümüş, 2002).

2.1.6.3. Sosyal Beceri Modeli

Bu kurama göre sosyal kaygı, sosyal yeteneklerin eksikliği sonucuna ortaya çıkmaktadır. Bu modele göre hem olumsuz değerlendirilme korkusu, hem de şartlanma evreleri kişilerin temel zorlamalarının ikincil klinik belirtilerini oluşturmaktadır. Hatta bu ögeler korkunun daha da yoğunlaşmasına neden olabilmektedir. Sosyal yönden becerinin eksikliği sosyal fobidense, çekingen kişilik bozukluğunda daha fazla görülmektedir (Dilbaz, 1997).

Sosyal beceri modeli, sosyal kaygının, sosyal beceri eksikliği sonucu oluştuğunu savunur. Bu modeldeki, hem şartlanma dönemleri ve hem de değerlendirilme korkusu, hastaların temel zorlamalarının epifenomenini oluşturur. Sosyal fobiyi tedavi için gösterilen çabalar, önceki yıllarda, bu hastaların kaygılarının kaynağının sözel ve sözel olmayan sosyal becerilerindeki eksikliklerine bağlı olduğunu belirtmiştir. Sosyal Beceri Eğitimi (SST) ile bu sosyal becerilerin arttığına inanılmaktadır. Bu sayede, sosyal kaygının altında yatan nedeni ortadan kaldırılarak, sosyal sonuçların başarılı olması sağlanmıştır. Bu tedavi, sosyal beceri eğitimi, modelleme, davranış provası, düzeltici geri bildirim ve sosyal güçlendirmeyi içermektedir (Dilbaz, 2000). Diğer görüş, kaygının sürdürülmesinde sosyal becerilerin zayıflığına işaret eder. Spence, Donovan ve Brechman-Taussaint (2000), sosyal durumlarda negatif beklentilerin ürettiği sosyal beceri eksikliğinin anksiyete ve kaçınmayı yarattığını belirten bir model ileri sürerler. Sonraki, sosyal becerileri düzeltmek için elverişli durumu azaltan sosyal durumlardan birini

geri çekme, öylelikle eksikliği devam ettirmektir. Bu model, son zamanlarda yapılan, yetişkin sosyal kaygısında sosyal beceri eksikliğini kanıtlayan iki çalışma tarafından desteklenmiştir.

Sosyal beceri eksikliğinin temelinde, sosyal fobinin olduğunu belirten model Spence (1995) tarafından geliştirilmiş ve sosyal beceri eğitimi (SST) açıklanmıştır. Sosyal beceri eğitimi ve maruz bırakmayı vurgulayan bir programı tamamlamıştır. Fakat diğer unsurları da içeren problem çözme, bilişsel yeniden yapılandırma ve rahatlama tekniklerini kullanmıştır. Haftalarca süren uzun saatler grup oturumlarından oluşan 12 haftalık program çevreyi taklit etmede sosyal becerileri, öğretmenin 30 pratiği takip etmiştir. Bekleme listesinin kontrol deneme randomu (n=50) SST tamamlanmıştır. SST pozitif aile çevresi ve her iki grup bekleme kontrol listelerini karşılaştırmak için, bekleme listesi bulunmuştur. Tanı kriterlerine gelince, kaygının çocuk raporları ve sosyal beceri yeterliliklerinde aile raporları incelenmiştir. Kazançlar 12 ay takip edilmiştir. Ebeveyn ile ilişkisi sonuca etkide önemli çıkmamıştır.

2.1.6.4. Bağlanma Modeli

0-2 yaş arasında çocuğun sadece fiziksel gereksinimleri değil diğer gereksinimlerinin de giderilmesi gerekmektedir. Bebek kendi ihtiyaçlarını karşılayacak durumda olmadığı için kendisine bakım veren kişiye bağımlıdır. Bu bağımlılık sürecinde bakım verenle kurduğu birebir ilişki ise, onun zihinsel ve duygusal gelişimi için son derece önemli bir yer tutmaktadır. Bağlanma terimi ise, bebeklerle anne-babaları ya da bakım verenleri arasında kurulan, duygusal olarak olumlu ve yardım edici bir ilişkinin varlığı anlamına gelmektedir. İlk yıllarda anne ya da anne yerine geçen kişi ile kurulan bu bağ, çocuğun kişiliğinin önemli bir kısmını oluşturmakta ve bu özellikler hayat boyu değişime karşı bir direnç göstermektedir (Tüzün ve Sayar, 2006).

Annenin verdiği bakımın niteliğine göre çocukta güvenli, kaygılı-kararsız ya da güvensiz bağlanma stili oluşmaktadır. Geliştirmiş olduğu bağlanma

kuramına göre, kaygılı/kararsız bağlanma tarzına sahip bireyler özgüvenleri az, yakın ilişkilerinde yadlanma ve vazgeçilme korkuları olan, mesafeli ilişkilerinde ise daha hasetkar ve hiddete yönelimli kişilerdir (Hazan ve Shaver,1990). Bağlanma kuramına göre kaygı bozukluklarının, özellikle sosyal kaygının temelinde güvensiz bağlanma yapısının yattığı ileri sürülmektedir. Sosyal kaygı ve kaçınma davranışı olan bireylerin özerkliğinin olduğu dönemlerde annelerinin sevgisini kaybetme korkusu yasadıkları belirlenmiştir (Keskin ve Orgun, 2007).

Kendini kötü, başkalarını iyi gören yapı saplantılı bağlanma tarzına sahip kişinin özelliğidir. Saplantılı bağlanma biçimine sahip bireylerin kendilerini “değersiz”/“sevilmeye değer olmayan” kişi olarak algılama eğiliminde olmalarına karşın, başkalarına yönelik olumlu algılamalara ve değerlendirmelere sahip oldukları görülmektedir. Bu nedenle bireyler yakın ilişkilerinde sürekli olarak kendilerini kabul ettirmeye ve kanıtlamaya çalışmakta, genellikle de bu çabalar başarısızlıkla sonuçlanmakta ve bir süre sonra bu durum kısır döngü halini almaktadır. Shaver ve Hazan ‘ın kaygılı-kararsız bağlanma şekli ile benzerdir. Sosyal ortamlarda kişi kendiyle ilgili negatif düşünür ve tekrarlayıcı sıkıntılı deneyimler yaşar, bu da kaygıya sebep olur (Bartholomew & Horowitz, 1991).

2.1.6.5. Kendilik Sunumu Yaklaşımı

Başkalarının düşüncelerine önem vermek empatik bir tavidir. Fakat başkalarının düşüncelerine aşırı önem vermek kaygı, endişe, kararsızlık yaratır ve utanç duymaya sebep olur (Edalman, 2009).

Kişi başkalarının kendisi hakkındaki düşüncelerine önem veriyorsa, olumlu izlenim bıraktığını düşündüğünde iyi, olumsuz izlenim bıraktığını düşündüğünde kötü hisseder. Yani kendi değerini başkalarının düşüncelerine bağlamış olur (Koyuncu, 2011).

İnsanlar genellikle içinde bulunduğu toplumun veya grubun kabul göreceği biçimde davranmaya çalışır. Bunun temel nedeni bireyin toplumda iyi izlenim bırakma isteğidir. Birey başkaları tarafından yetersiz veya beceriksiz olarak algılanmak istemez. Utanma duygusunun kaynağı başkalarında olumlu izlenim bırakma isteğidir (Edalman, 2009). Aslında sosyal kaygı basit bir tanımlamayla 'yargılanma kaygısı' olarak da tanımlanabilir (Berk ve Emery, 2006).

Leary ve Sereno'ya göre (2014), kişiler başka insanlara karşı istedikleri izlenimi bırakmaya çalışmaktadırlar, ancak bu alanda başarı gösterip gösteremeyeceklerinden şüphe duymaktadırlar. Kişilerin başka insanlarda oluşturdukları izlenim günlük hayatta kendilerine ne şekilde davranılacağı ve kendilerinin ne yönde değerlendirileceği hakkında önemli bilgiler ortaya çıkardığından dolayı insanlar içsel olarak kendilerine ilişkin olumlu ve toplumsal yönden istenilen özelliklerini göstermeye arzuluyken, diğer bir yandan aşağılanma olasılığı oluşturabilecek ve geri çevrilebilecek özelliklerini göstermekten geri durmakta, istedikleri izlenimleri oluşturamadıklarına inandıklarında kaygı hissetmektedirler (Öztürk, 2014).

Kendini sunma yaklaşımı, kişilerin değer görmediği ve en çok dışlandıkları durumların; yeterli maharete sahip olmamak, yeteri kadar çekici olmamak, grup içi kurallardan sapmak ve nezaketsizlik olmak üzere 4 özellik etrafında toplandığını belirlemiştir (Leary, 2001).

2.1.6.6. Psikanalitik Kuram

Psikanalitik kuramcılardan biri olan Fenichel, sosyal kaygının narsistik ve söze dayanan özelliklerle ilgili olabileceğini, bu kişilerin narsistik ve şehvetli ihtiyaçları arasındaki ayrımı yapamadıkları, bu sebeple benlik saygılarını nesne temsillerinden ayrılmış benlik temsillerini süper ego fonksiyonu ile oluşturmak yerine bu ihtiyaçlarını diğer kişiler üzerinden giderdikleri biçiminde açıklamaktadır. Bu bilgilerin ışığında Kaufman, sosyal kaygı özellikleri gösteren bir danışanını, babasını fazlasıyla cezalandırıcı bir sembol olduğu

için özümseyemediği ve kendi yansıtmaları sonucunda çevresindeki kişilerden babasını temsil etmeye başlayan kişilerin kendisini cezalandıracağından korktuğu şeklinde sembolize etmiştir (Bayraktutan, 2014).

2.1.6.7. Sosyal Kaygı İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Ergenlerin sosyal kaygı düzeylerinin ana-baba tutumları ve cinsiyet açısından incelenmesinin yapıldığı bir araştırmada koruyucu-istekçi ve otoriter ana-baba tutumları olan ergenlerin sosyal kaçınma ölçeğinden yüksek puan aldıkları ve demokratik ana-baba tutumu olan ergenlerin düşük puan aldıkları ve bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur (Erkan, Güçray ve Çam 2002).

Eriş ve İkiz(2013) İzmir'in bazı ilçelerindeki 10. Ve 11. Sınıflarda okuyan 300 öğrenciyle yaptıkları çalışmada ergenlerin sosyal kaygılarının artmasıyla benlik saygılarının azaldığı ve ergenlerin cinsiyetlerinin benlik saygısı ile sosyal kaygılarını etkilemediği sonucuna ulaşmışlardır.

Yenilmez ve Özbey(2015), özel ve devlet okulu öğrencilerinin matematik kaygılarını inceledikleri çalışmada şu sonuçlara ulaşmışlardır: Sosyoekonomik düzeyi düşük olan çocukların kaygı düzeyleri fazladır. Annesi ilköğretim mezunu olan öğrenciler, annesi üniversite mezunu olanlara göre daha kaygılıdır. Babası üniversite mezunu olan öğrenciler diğerlerine göre daha kaygılıdır.

İlköğretim öğrencileri üzerine yaptığı çalışmada Aral(1997), 13-15 yaş grubuyla yaptığı çalışmada Girgin(1990), lise öğrencileri ile yaptığı çalışmada Sargın(1990), kardeş sayısı arttıkça kaygı düzeylerinin de yükseldiği sonucuna varmışlardır.

Alisinanoğlu ve Ulutaş(2003), çocukların kaygı düzeyleri ile annelerinin kaygı düzeylerini incelediği çalışmasındakardeş sayısının, annenin çalışmasının ve

babanın eğitim düzeyinin çocukların kaygı düzeyinde farklılık yaratmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Gümüş(1997), bazı değişkenlere göre sosyal kaygı düzeylerini incelediği çalışmada üniversite öğrencilerinin anne-baba öğrenim düzeyi arttıkça sosyal kaygılarının azaldığını bulmuştur.

258 lise öğrencisi ile çalışma yapan Çelebi(2017), sosyal kaygıyla bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Babası ve annesi ilkokul ve ortaokul mezunu olan öğrencilerin sosyal kaygılarının daha fazla ve babalarından gördükleri ilgi ve sevgiyi kafi bulanların sosyal kaygılarının daha düşük olduğunu saptamıştır.

Özyürek ve Özkan(2015), ergenlerin algıladıkları anne baba tutumları ile sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, 9. Sınıftaki ergenlerin, sözel olmayan duyuşsal ieltleri anlama ve yorumlama becerisinin 10,11 ve 12. Sınıflardan daha az olduğunu saptamıştır. Hamarta(2000) ise üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada sınıf düzeylerinin sosyal beceri düzeyini etkilemediği sonucuna ulaşmıştır.

Gürsoy, Aral, Ayhan ve Aydoğan(2014), ilköğretim okullarına devam eden 210 çocukla yaptıkları çalışmada annesi çalışan çocukların bağımlılık eğilimlerinin annesi çalışanlara oranla daha az olduğu ve çocukların doğum sıralarının bağımlılık üzerinde etki yaratmadığı sonuçlarına ulaşmışlardır.

Güleç' in 1998 yılında yaptığı çalışmada eğitim düzeyi yüksek ve çalışan annelerin çocuklarıyla geçirdiği zamanın daha kaliteli olduğunu ve bu annelerin çocuklarının sosyal davranışları daha çok gösterdikleri sonuçlarına ulaşmıştır.

Yılmaz, Şar ve Civan (2015) ergenlerde mobil telefon bağımlılığı ile sosyal kaygı arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada problemlili mobil telefon

kullanımı ile sosyal kaygının ilişkisi olduğunu ve sosyal kaygı düzeyi yüksek olanların problemlili mobil telefon kullanımlarının da yüksek olduğu, öğrencilerin sınıf düzeyleri ile sosyal kaygı puanları arasında anlamlı farklılık olduğu sonucunu elde etmişlerdir.

Sanat ve sporla uğraşan ve uğraşmayan ergenler ile yapılmış çalışmada katılımcılarda duygu düzenlemede güçlükler arttıkça sosyal kaygının arttığı ve sosyal kaygı düzeyi arttıkça sürekli öfkede de artış olduğu sonucu elde edilmiştir. Sanat grubunda sosyal kaygı ile sürekli öfke arasındaki ilişkide, duygu düzenleme güçlüğü'nün dürtü alt boyutunun tam aracılık ettiği sonucu elde edilirken, duygu düzenleme güçlüğü'nün alt boyutlarının farkındalık boyutu hariç anlamlı bir ilişkisi olduğu sonucu elde edilmiştir (Öpoz, 2017).

Ergenlerde sosyal kaygı ve akran ilişkilerinin psikobiyolojik sosyal kaygı modeline göre sınanması başlıklı çalışmada; Ergenler, işbirlikli, lider (arkadaşça baskın), kavgacı (düşmanca baskın) ve uysal/itaatkâr olarak sınıflandırılmış ve bu dört davranışsal tanımlayıcı sosyometrik statü üzerinde temellendirilmiştir. İtaatkâr/uysal grubun sosyal kaygı puanları diğer üç grubun sosyal kaygı puanlarından yüksek bulunmuştur. Uysal grubun sosyal kaygı puanları ise lider ve kavgacı grubun sosyal kaygı puanlarından yüksek bulunmuştur. Sosyal kaygının daha fazla uysallık ve daha az baskınlık ile birleştiği ve sosyal kaygı ile işbirliği yapma arasındaki ilişkinin negatif yönde olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Sübaşı, 2010).

Hamarta(2009), ergenlerle yaptığı çalışmada gençlerin mükemmeliyetçiliklerinin arttıkça sosyal kaygıların arttığı, sosyal kaygıları yükseldikçe de yapıcı problem çözme puanlarının azaldığı sonuçlarına ulaşmıştır.

2.2. BENLİK SAYGISI

2.2.1. Benlik Saygısı Tanımı ve Önemi

Benlik kişinin kendisi hakkındaki durumları nasıl algıladığını göstermektedir. Bireyin kendini algılama biçimini nasıl değerlendirdiği ve algıladığına bağlı olarak kişiliğini biçimlendirmesi olarak tanımlanmaktadır. Bireyin psikolojik ve sosyal gelişimi ile ortaya çıkmaktadır. Kişinin kendini nasıl gördüğü ile alakalı olduğundan kişiliğin öznel yanıdır. Benlik zamanla bireyin yaşadığı olayların sonucunda ortaya çıkar ve bireyin özelliklerinin tamamını içerir (Gürler, 2017, Gözaydın, 2017).

Benlik saygısı alan yazınında benlik tasarımı ve özsaygı gibi birçok ifade ile tanımlanmaktadır. Kişiliğin temeli sayılan benlik saygısı öğrenilen bir olgudur ve bireyin yaptıklarını ve kişinin kendisini nasıl algıladığıdır. Başka bir deyişle bireyin kendi benliği sonucunda ortaya çıkan tutumudur. Benlik saygısının ergenlerin fizyolojik ve psikolojik durumlarının iyi olmasının üstünde büyük bir etkisi olduğu yapılmış çalışmalar ile ortaya konmuştur. Yapılan çalışmalar benlik saygısının ergenlerin yaşantıları üzerinde büyük bir etkisi olduğunu göstermiştir. Okul başarısı ve sosyal ilişkiler gibi farklı durumlar üzerinde yüksek benlik saygısı düzeyinin olumlu etkileri olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak benlik saygısının öznel oluşu ve ergenlerin gözlemci, rol model alma gibi özelliklerinden etkilenmesinden dolayı tam net bir sonuç ortaya koymamaktadır. (Kaya, 2017, Gözaydın, 2017, Vatansever, 2017, Eriş, 2013) Benlik saygısı, kişinin kendini olumlu olarak algılama derecesi ve duygusal olarak değerlendirmesidir. Ergenlerde farklı durumlar ve özellikler için benlik saygısı düzeylerinin de farklılar olduğu alan yazınında yer alan araştırmalar sonucu elde edilmiştir. Ancak dış görünüşten memnun olma ya da olmama ergenler için benlik saygısının önemli bir bileşenidir. Benlik saygısının düşük olması durumu geçici olabildiği gibi bazı durumlarda depresyon, yeme bozuklukları (anoreksiya nervoza) gibi psikolojik problemlere yol açabilir (Vatansever, 2017).

Damon ve Hart (1992)'a göre benlik, bireyin biyolojik ve ruhsal özelliklerinin bütünü ve kendisiyle alakalı değerlendirmeleridir.

Bireyin özelliklerini bilip bunları reel olarak değerlendirmesiyle birlikte yetilerini içselleştirmesi, özüne yönelik sempati, itibar ve itimat hissetmesi ise, benlik saygısıdır. Benlik saygısı (self esteem) aynı zamanda öz saygı (self-respect), özgüven (self-confidence) ve kendilik kavramı (self-concept) şeklinde kavramlarla da ifade edilebilmektedir (Çuhadaroğlu, 1986).

Benlik saygısı benliğin duygusal tarafı ve benlik kavramındaki benlik imgesinin olumlu olarak kabul edilmesidir. Bireyin kendini sevmesi, kendisine saygı duyması benlik saygısı ile ilgili olmaktadır (Sarı, 2016).

Rosenberg benlik saygısının kişinin kendisiyle ilgili olumlu ve olumsuz tutumların toplamından oluştuğunu ve sosyal yeterlilik, kişisel değer ve beden algısı gibi alt bileşenlerinin olduğunu söylemiştir. Hem içsel hem dışsal faktörler benlik saygısının oluşumunda etkilidir. Benlik saygısı yüksek kişiler kendilerine karşı olumlu bir tutum içindeyken, benlik saygısı düşük kişiler kendilerine karşı olumsuz bir tutum içindelerdir (Rosenberg, 1965).

Dört elzem unsur benlik saygısının gelişimini sağlamaktadır. İlk unsur; bireyin hayatındaki önemli bulduğu kişilerden gördüğü alaka, saygı ve onaydır. İkinci unsur; muvaffakiyetleri ve o anki konumudur. Üçüncü unsur; başkalarının belirlediği ve kişinin onayladığı gayelere varmasıdır. Son unsur ise diğerleri tarafından yapılan kıymetlendirmelerle ilgili duruşu ve tepkileridir (Coopersmith, 1994).

Maslow'un oluşturduğu temel ihtiyaçlar sıralamasında, benlik saygısı dördüncü basamakta bulunur. Bu basamak başarıyı, kendine güvenmeyi ve değer yargılarımızı içerir. Bu sıralamaya bakıldığında kişinin kendini gerçekleştirebilmesinin en önemli şartı benlik saygısının yüksek olmasıdır (Tezcan, 2009).

Benlik saygısının gelişimine bakacak olursak, doğumdan hemen sonra gelişen bir süreç olduğunu görürüz. Bebekler yavaş yavaş kendi vücutlarının farkına varırlar ve bu durum kendini idrak edebilmenin temelini oluşmasında yardımcı olmaktadır (Polat, 2007; Polat & Tufan, 2013).

Benlik saygısının oluşmasında ve gelişmesinde aile, sosyal çevre, yakın akrabalar büyük önem arz etmektedir. Benlik saygısı sosyal etkileşimin bir sonucudur ve çevresindeki önemli kişilerin çocuğa verdiği pozitif ya da negatif geri dönüşlerin sonucunda farklı farklı davranış ve tutumlardan etkilenebilir (Piskin, 1996).

Benlik saygısı, bedensel, zihinsel, toplumsal ve duygusal öğeleri içermektedir. Kişinin kendi bedenini ve bedensel özelliklerini benimsemesi, toplum tarafından beğenilir hissetmesi, becerilerini ortaya koyabilmesi, kendini değerli hissetmesi, hedeflerini gerçekleştirebilmesi benlik saygısının gelişmesinde etkili olan faktörlerdendir (Yörükoğlu, 1985).

Rosenberg(1965), benlik saygısını tanımlarken, bireyin kendisine karşı gösterdiği olumlu ya da olumsuz davranışlar olarak tanımlamıştır. Kişi kendini değerlendirirken olumlu bir tutumda ise benlik saygısı yüksek, olumsuz bir tutumda ise benlik saygısının düşük olduğunu söylemiştir (Rosenberg, 1965). Düşük benlik saygısı, düşük yaşam doyumu, yalnızlık, depresyon, kaygı, alınganlık ve sinirlilikle ilişkilidir (Rosenberg, 1985).

Harter (1993)'a göre benlik saygısı, kişinin kendisini sevme ve itibar hissetmesiyle alakalıdır. William James (1890) ise benlik saygısını, kişinin iddiaları ile elde ettiği başarılarının oranı” olarak açıklar. C.HortonCooley (1986) benlik saygısını; bireyin çevresindeki değer verdiği kişilerin kendisi hakkında nasıl bir görüşe sahip olduğuyla alakalı düşünceleri şeklinde açıklamıştır (Akt. Çakar ve Karataş, 2012).

Coopersmith önemliliğın, yeterlilik duygusunun, yeteneğın ve erdemin benlik saygısının ana unsurlarını oluşturduğunu, ayrıca kişinin hayatında önem arz eden kişilerden gördüğü onaylayıcı ve alakalı davranışların, kişinin başarıları ve şu anki statüsünün, kişinin kendisi için koyduğu hedeflere ulaşp ulaşmamış olmasının ve kendisi hakkında yapılan yorumlara nasıl cevap verdiğinin, benlik saygısının gelişimine katkı sağlayan çok önemli unsurlar olduğunu belirtmiştir (Gür, 1996; Aktaran: Tekdemir, 2013).

Mental, fizyolojik, sosyal ve duygusal elemanlar benlik saygısını oluşturur. Kişinin hünerleri, kabiliyet ve birikimlerini ortaya koyabilmesi, başkaları tarafından cazip görülmesi, onay alıp sempati kazanması ve bedeninden hoşnut olması durumları, benlik saygısının artmasında etkindir (Türedi, 2015).

Benlik saygısı, kişinin kendini olumlu ve olumsuz tüm yönleriyle nasıl algıladığıdır, yani kendisini nasıl gördüğüdür. Geçtan (1996), benlik saygısını benliğin duygusal bir boyutu olarak açıklar. Gerçek ben ile ideal ben arasında yapılan karşılaştırma sonucunda kişinin kendini değerli ya da değersiz bulması ve kendini ne ölçüde değerli gördüğüdür. Birey, mutluluk yaşantıları ve hayal kırıklığı veren yaşantılarının sonucuna göre kendisine değer verme duygusunu geliştirir (Geçtan, 1996).

Kulaksızoğlu (1998), da benlik saygısının benliğin değerlendirilebilen duygusal boyutu olduğunu söyler. Bireyin kendine ilişkin yargıları olarak tanımlar. Kişi hayatta olduğu sürece kendisi hakkında değerlendirmeler yapar. Kendisi hakkında bir yargı taşır. Kendini ne kadar değerli hissettiği, güzel/yakışıklı olup olmadığı, yetenek ve becerilerini ne oranda ortaya koyabildiği, toplum tarafından ne kadar beğenilip takdir edildiği gibi konular bireyi sürekli olarak meşgul eder. Benlik saygısı, kişinin kendisini olduğu haliyle kabullenmesini ve özüne güvenmesini sağlayan olumlu bir ruh durumudur. Bireyin kendisi hakkındaki değerlendirmeleri sonucunda bireyin kendisine ne kadar güven ve saygı duyacağı belirlenir. Birey kendisini

değerlendirirken olumlu bir tutum içindeyse benlik saygısı yüksek olacaktır; fakat birey olumsuz bir tutumla kendisini yargılsa benlik saygısı düşecektir. Bireyin kendisine ilişkin bu algıları onun dünyayı ve diğer insanları algılama biçimini de etkileyecektir.

Coopersmith (1967), sağlıklı benlik saygısını, bireyin kendisini az ya da çok önemli hissetmeksizin, kendine hata yapabilme izni veren, kendinden hoşnutluk duyan, gerçekçi hedefleri olan ve bu hedeflere nasıl ulaşabileceğini bilen, davranışlarının sorumluluğunu taşıyan, kendini yönetebilen kişi olarak tanımlamaktadır.

Coopersmith (1967), benlik saygısının gelişiminde önemli olan dört faktörden söz eder. Bunlardan ilki kişinin yaşamında önemli olan kişiler ve onlardan gördüğü kabul eden saygılı davranışlar ve bu davranışların niceliği yani sıklığıdır. İkinci faktör statüdür, yani kişinin içinde olduğu pozisyonudur. Statü, kişinin toplum içindeki konumu ve başarılarının göstergesidir. Benlik saygısının oluşumu için statü somut bir temeldir. Üçüncü faktör ise ulaşılan amaçlardır. Diğer insanlar tarafından konulan ve kişinin içselleştirdiği hedeflere ulaşmış olmak benlik saygısı için önemlidir. Birey böylece başarılarını kendi kriterleri açısından değerlendirebilir. Dördüncü faktör de kişinin çevreden aldığı geri bildirimleri nasıl algılayıp bunlara nasıl yorum getirdiği ve nasıl tepki verdiğidir (Erim, 2001).

Coopersmith (1967), benlik saygısını gerçekçi ve savunucu olmak üzere ikiye ayırmaktadır. İçsel olarak kendisini değerli ve saygın olarak algılayanlar gerçek benlik saygısına sahipken kendilerini değerli olarak algılamayan ama bu algıyı kabul etmeyen bireylerde de savunucu benlik saygısı görülmektedir. Sağlıklı bir kişilik için gerekli olan benlik saygısı, bireyin toplumda etkin ve kalıcı olmasını dolayısıyla başarılı ve mutlu olmasını sağlar. Benlik saygısının yüksek ve düşük olmasına göre kişilerin geleceğe dönük beklentileri, kişiler arası ilişkileri ve stresle başa çıkma yolları farklılaşmaktadır (Güçray, 1989).

Benlik saygısı, kişinin bireysel becerisinin bir fonksiyonu olarak değerlendirilmektedir. Benlik saygısı, kendine saygı, kendine güven ve yeterlilik duygusunun bileşenidir. Benlik saygısı yeterlilik ve başarı algısından türer ve daha fazla başarıyı sağlar. Benlik saygısı kişinin yaptıklarının, düşündüklerinin hem kendisinin hem de çevresindekilerin hayatı üzerinde etkili olduğuna dair bir inançtır (Kaya ve Saçkes, 2005).

Psikanalitik Kurama göre benlik saygısının gelişimi süperegounun gelişimine bağlıdır. Yaşamın erken dönemlerinde bireyin kendinden memnun olması için sevilme önemliyken yaşamın ilerleyen dönemlerinde doğru olanı yapmış olma duygusu önemli hale gelmektedir. Süperegounun vicdan tarafından verilen içsel cezası, benlik saygısının azalmasına sebep olmaktadır. Süperegounun gelişimi ile bireyin kendisini haklı olarak görmesi yetmez ve diğer kişilerin kendisi ile ilgili düşünceleri önemli hale gelir ve bu benlik saygısının düzeyini etkiler. Benlik saygısının iki temel kaynağı “ben” ve “diğerleri”dir. Birey için diğerlerinin saygısını kazanmak ve kişiliğinin sevilir olduğunu görmek önemlidir. Diğerlerinin sevgisinin azalması ve diğerleri tarafından başarısız görülmek benlik saygısının düşmesine sebep olmaktadır. Sevgi yeniden kazanılırsa ve kişi diğerleri tarafından beğenilip övülürse benlik saygısı yeniden artmaktadır (Ünüvar, 2007).

Fenichel (1945)’e göre süperegou ile benlik saygısının gelişimi birbiriyle ilişkilidir. Süperegou geliştikçe çevreden alınan değer yargıları, kurallar içselleştirilir ve birey kendi süzgecinden geçirdiği bu inanış ve ahlak kurallarından özgün bir yargıya ulaşır. Bu da vicdandır. Süperegounun daha az geliştiği zamanlarda sadece sevilir olmak birey için yeterliyken artık bu benlik saygısını korumak için yetmemeye başlar ve birey doğru olan onaylanan şeyleri yapmış olmak ister (Akt: Cebe, 2005).

Kişinin işindeki ve okulundaki beceri ve başarısı, stresle başa çıkabilme becerisi, sosyal ilişki geliştirebilmesi, mutluluk derecesi benlik saygısına göre değişebilmektedir. Benlik saygısının düşük ve yüksek olmasına göre

insanların kapasiteleriyle ilgili beklentileri de şekillenir ve değişiklik gösterir. Benlik saygısı yüksek olan kişiler kapasitelerine güven duydukları için beklentileri de yüksektir ve kendileri hakkındaki tutumları da olumludur. Bu kişiler başarılarındaki katkılarını kabul eder buna inanırlar, bu yüzden farklı görüşler karşısında kendi görüşlerine sahip çıkıp onları savunabilir yeni fikirleri de dikkate alabilirler. Bu bireyler daha bağımsız, yaratıcı ve sosyal davranışlar konusunda daha gayretlidirler. Benlik saygısı düşük olan bireylerin, kendilerine duydukları güven düşüktür, bu yüzden kolayca umutsuzluğa düşüp, kararlarından, isteklerinden vazgeçerler. Fikirlerinin kabul görmeyeceğinden endişe duydukları için kendilerini ifade etme konusunda çekimser kalırlar. Bu kişiler bulundukları ortamların genel olarak seyircisi, dinleyicisidirler. Benlik saygısı seviyesi yüksek olan ve bunu sabit tutabilen kişiler daha canlı ve enerjikken, zayıf benlik saygısı olan bireyler enerjisini yitirmiş, kendisine güvenmeyen, utanç ve suçluluk hisleri taşıyan, çaresiz ve değersiz hissedenden, başarı ve becerileri azalmış kişilerdir (Özkan, 1994).

Birey benlik saygısını arttırmak için çabalamaktadır çünkü yüksek benlik saygısı kişiyi stres ve olumsuz diğer duygulara karşı korumakta, kişinin olumlu duygu ve uyumunu arttırmaktayken düşük benlik saygısının depresyon, kaygı ve uyumsuzlukla ilişkisi vardır. Benlik saygısı ve depresyon arasında ters yönde bir ilişki vardır(Leary ve Kowalski, 1995).

Örgün (2000), benlik saygısının gelişmesinde aile ortamının önemine işaret etmiştir. Çocuğun benlik saygısının yüksek olması için özgüveni olan, sağlıklı iletişim kuran, çocuğa güven ve destek veren, hoşgörülü ve esnek yaklaşımı olan aile bireylerinden oluşan bir ortam gerekmektedir. Çocuğun aşırı baskılı ve otoriter bir ortamda yetişmesi çocuğun iç denetim mekanizmasının gelişmesini olumsuz etkilemektedir ve bu durum çocuğun benlik saygısını azaltıcı ya da yok edici bir faktör olmaktadır. Çocuk için fikirlerine değer verilen bir aile ortamı yüksek benlik saygısını için vazgeçilmezdir.

2.2.2. Benlik Saygısını Etkileyen Faktörler

Benlik saygısını etkileyen birçok faktörler; toplumsal değerler, bebeklikten itibaren alınan eğitim, sosyo-ekonomik durum, ailenin yapısı, yaş ve cinsiyet, beden algısı, eşler arasındaki uyum, iletişim, kişinin kaç kardeş olduğu, kişinin psikolojik sağlığı, yaşadığı travmalar, bağımlılıklar(sigara, alkol), işinin olup olmaması, hobileri, çevresinden gördüğü önem, başarı ve başarısızlıkları, tecrübe, kendini değerlendirmesi, akademik yaşantısı gibi durumlar benlik saygısını etkileyen durumlar olarak sıralanabilir (Demirkol, 2003).

2.2.2.1. Düşük Benlik Saygısı

Bireyin benlik kavramı ve ideal benliği arasında büyük bir uyumsuzluk varsa düşük benlik saygısından, bunun tam tersinin olduğu durumlarda ise yüksek benlik saygısından bahsedilebilir. Benlik saygısının düşük olduğu durumlarda kişi başkalarından uzaklaşır. Bu insanlar dışlanma ve başarısız olma düşünceleri yüzünden risk almaktan kaçınırlar. Benlik saygısı düşük olan insanlar çevresindeki herkese karşı olumsuz bir tutum içerisindedir. Kendilerini geliştirici davranışlardan kaçınırlar, bunun yerine küçük rakiplerle rekabet ederek kendilerini iyi hissetmeye çalışırlar. Düşük özsaygıya sahip olan bireyler kendileri hakkında olumlu düşünmek istemektedirler. Çabuk kırılan bir yapıları vardır ve bu yüzden geliştirdikleri savunma mekanizmaları yüzünden karşılarındaki insanlara düşmanca ve her şeyden şüphe eder şekilde davranmaktadırlar (Ünsar ve İşsever, 2003).

2.2.2.1.1. Benlik Saygısı Düşük Olan Bireylerin Özellikleri

Öz(2004)'e göre benlik saygısı düşük olan bireyler; güç simgelerinin yanında gerilen, yaşamlarını çoğunlukla hoşnutsuz olarak değerlendiren kişilerdir. Bu bireyler eleştiriye açık değildir, becerileri ve görünüşleri hoş değildir, biri onları gözlerken daha az performans gösterirler, eleştirildiklerinde hemen savunmaya geçerler, performanslarını gerçekçi olarak değerlendirmezler.

2.2.2.2. Yüksek Benlik Saygısı

Kişi yaşadığı başarısızlıklar ve yanlışlarına karşın kendini olduğu gibi kabul ediyorsa ve bunlarla baş edebilmek için çözümler üretiyorsa, benlik saygısının yüksek olduğu düşünülür. Özsaygısı fazla kişiler böyle durumları yanlış olarak değil onları daha iyiye götürecektir olanaklar şeklinde görürler. Kendine güvenen, olumlu, zafer isteğinin fazla olduğu, pes etmeme gibi özelliklerinin bulunduğu bir ruh halindedirler. Başarma isteğinin fazla olmasından dolayı genellikle yarış içeren aktiviteleri tercih ederler. İnsan ilişkilerinde anlayışlıdır, saldırganlık durumları yoktur. Toplum tarafından daha çok kabul edilir ve benlik saygısı düşük olan bireylere göre daha çok başarılı olurlar. Stresli durumların hakkından daha kolay gelir ve ruhsal güçlük yaşama oranları düşüktür (Begley, 2003, Akt. Dinçer, 2009).

2.2.2.2.1. Benlik Saygısı Yüksek Olan Kişilerin Özellikleri

Diğerlerinden saygı beklentileri olan, birileri tarafından izlenmese de kendini iyi bir şekilde ortaya koyan, başarımlarını reel olarak değerlendirebilen, olumsuz yorumlar aldığı anda kendini korumaya geçmeyen, girişken hareket eden, dahil oldukları ve çalıştıkları kurumlarda eleştirildiğinde savunmaya geçmeyen kişilerdir. Atılgan davranır ve çalıştığı kurumda etkindirler. Yetenek ve fiziksel görünüşleri pozitifdir. Gücü simgeleyen kişilere karşı rahattırlar.

2.2.3. Benlik Kuramları

2.2.3.1. Psikanalitik Kurama Göre Benlik

Freud'a göre benlik kişiliğin gerçeklik ilkesine göre hareket eden, içsel dürtülerle dış dünya arasında denge sağlayan, mantıklı düşünen ve gerçekçi değerlendirme yapabilen bölümü olarak tanımlanmaktadır (Bacanlı, 2002). Psikanalitik Kuramda benlik, egonun karşılığıdır. Alt benlik de id'in karşılığıdır. İd doğuştandır ve haz odaklı hareket etmektedir. Alt benlik oldukça bencildir, tek isteği ihtiyaçlarının karşılanmasıdır bu yüzden fiziksel

ve toplumsal sınırları dikkate almaz. Bireyin benliği yaşamın altıncı ve sekizinci aylarında ben ve ben olmayan ayrımını yapmaya başlamasıyla idden ayrımlaşarak gelişmeye başlar. Benliğin ilkesi gerçekliktir. İd'in beklentilerinin gerçek hayatta karşılığını bulmakla sorumludur. Yani alt benlik ve gerçek dünya arasındaki dengeyi sağlamakla yükümlüdür. Ego, aynı zamanda alt benliğin ihtiyaçlarının karşılanmadığı durumlarda ortaya çıkan gerilimi azaltmayı da sağlar. Benliğin en son aşamada gelişen kısmı üst benlik yani süperegö'dür. Kişinin içinde yaşadığı toplumda etkin bir şekilde var olmasına hizmet eder. Freud insanların üst benliği olmadan dünyaya geldiklerini söyler. Üst benlik bireyin çevresiyle etkileşimi sonucunda oluşan bir yapıdır. Benliğin vicdan tarafını temsil eder. Sağlıklı bir bireyde ne üst benlik ne de alt benlik benlik üzerinde bir kontrol sağlayabilir (Duman, 2016).

2.2.3.2. William James'in Benlik Kuramı

Benliği ve benlik saygısını, ilk ele alan psikolog William James'tir. James'e (1950) göre benlik, kişinin kendisidir. Kişinin kendisiyle ilgili sayabileceği her şey, bedeni, özellikleri, beceri ve kabiliyetleri, sosyal hayatındaki kişiler v.b. benliği oluşturur. James, benliğin iki boyutu olduğunu söyler. Bunlar "özne ben" ve "nesne ben" dir. Özne ben, kişinin kendisine dönük algılama biçimidir, yani kendisine ilişkin yargısıdır. Nesne ben ise bireyin diğerleri tarafından algılanan yönüdür. Benliğin özne olan kısmı aktif olandır. Algılar, hisseder, deneyimler, hayal kurar, hatırlar, seçimler yapar. Nesne olan yönü ise yaşantı ve deneyimlerin nesnesidir. Bu yüzden pasiftir ve etkilenendir (Akt.Yılmaz, 2016).

James' e göre insanların kendilerini tanımlarken kullandığı benliğin, Maddesel Benlik (sahip olduğu eşyaları, vücudu, arabası gibi şeyleri görmesi, bunları algılaması), Sosyal Benlik (sosyal hayatının içinde kullandığı maskelere ya da rollere uygun davranması), Ruhsal Benlik (kendisinde olduğunu algıladığı yetenek, beceri, ilgi ve tutumları) ve Saf Ego (kişinin sahip olduğu şeylerden ayrı olarak kendisini görmesi) olmak üzere dört yönü vardır(Akt. Bacanlı, 1997).

2.2.3.3. Rogers'ın Benlik Kuramı

Carl Rogers benlik bilincinin önemini vurgulamıştır. Benlik saygısı benliğin duygusal bir boyutudur, bireyin benliğini ne düzeyde beğendiğiyle ilgili olmakla beraber benlik kavramının üç bileşeni benlik imajı, ideal benlik, benlik saygısıdır (Çeçen Eroğul ve Yurtal, 2014). Benlik imajı, bireyin nasıl olduğu, başka bir deyişle gerçek benliğidir. İdeal benlikse; bireyin gerçek olmayan ancak olmak istediği ya da olmaktan çekindiği benlik halidir. Rogers benlik saygısının, ideal benlik ve benlik imajı arasında oluşan mesafe sonucunda bireyde ortaya çıkan duyguları kapsadığını belirtmektedir. Ayrıca ideal benlikle gerçek benlik arasında oluşan fark ne kadar az olursa, bireyin yaşam doyumunun da o kadar fazla olacağını belirtmiştir (Çeçen Eroğul ve Yurtal, 2014). Benlik algısının nasıl olduğu bireyin benlik saygısı düzeylerini belirlemektedir (Yurtsever, 2009).

Fenomenolojik Yaklaşım'ın kurucusu olan Rogers'ın en temel kavramlarından biri benlik (self) dir. Rogers bu kavramı, organize olmuş, tutarlı bir ben kavramı algılamalarından oluşmuş bütünsel bir yapı olarak değerlendirir. Başka bir ifade ile benlik, "beni" karakterize eden düşüncelerin, algıların ve değerlerin tümüdür. Benlik kişinin ne olduğu ve ne yapabildiğine ilişkin algılamaları da içerir. Algılanan bu benlik, kişinin dünyayı ve kendi davranışlarını değerlendirmesini etkiler. Güçlü ve olumlu bir benlik kavramı olan kişi, dünyayı zayıf ve olumsuz bir benlik algısı olan kişiden oldukça farklı görüp algılar. Rogers'a göre birey her yaşantısını benlik kavramına göre değerlendirir (Zastrow & Ashman, 1990).

Her birey içinde yaşadığı dünyanın merkezidir. Gerçek, bireyin algılarına göre yani kendi ben kavramına uygun olarak algılanıp yorumlanır. Birey hayatı boyunca benliğini sürdürebilme ve onu geliştirme çabası içindedir. Rogers'a göre her insan doğuştan mutluluğu aramaktadır. İnsanın doğası iyimserdir ve gelişme odaklıdır. Benlik bilinci, insanın kendisini nasıl gördüğünü ifade eder. Benlik bilinci iyi, orta ya da kötü olabilir. Benlik bilinci her zaman gerçeği tam olarak yansıtmayabilir. Kişi yetenekli olduğu halde kendisini yeteneksiz olarak

değerlendirebilir veya yeteneği olmayan bir kişi kendisini yetenekli olarak tanımlayabilir. Yani benlik bilinci, kişinin kendisiyle ilgili düşüncelerini, algılamalarını, kanaatlerini içerir. İnsanlar daha olumlu ve gelişmiş bir benlik oluşturma gayretindedirler. Karşılaşılan olumsuz durumlar ve engellemeler bireyi, kızgın, bencil ya da etkisiz kılabilir. Bireyin doğası engellenmezse birey kendini gerçekleştirme eğiliminde hareket eder (Geçtan, 1982).

Uzun'a göre olumlu bir benlik geliştirebilmek için içinde bulunduğumuz çevrede koşulsuz sevgi görmemiz gerekir. Birey yaptıklarından, söylediklerinden bağımsız olarak sevgi ve saygıyı hak ettiğini bilmelidir. Davranışlar hatalı olabilir ve cezayı hak edebilir fakat bu insanın her zaman sevmeye ve sayılmaya değer olduğu gerçeğini değiştirmemelidir. Bu nedenle ebeveynler çocuklarına bu doğrultuda yaklaşmalıdır (Uzun, 2003).

Koşulsuz sevgi ortamında yetişen kişilerin benlikleriyle ilgili anlayışları güçlü ve olumlu olacaktır. Bireyin davranışları ve benlik bilinci arasında farklılık olduğunda bireyde kaygı oluşur. Bu fark arttıkça kaygı da o oranda artar. Birey kendini aldatmaya başlar ve kaygı düzeyi de artar. Bunun sonucunda benlik bilinci temelden sarsılır. Birey hataları karşısında kendine karşı bağışlayıcı olmalı, kendisini olduğu gibi, koşulsuzca kabul edip sevmelidir. Böylece birey sağlıklı bir yaşam sürebilir (Gürsoy, 2003).

2.2.3.4. Maslow'un Benlik Kuramı

Benlik saygısı hakkında çalışma yapan bir diğer kişi ise Abraham Maslow'dur. Maslow'un teorisi, bireylerin belli gruptaki gereksinimlerini karşılamaları ile kendi aralarında basamaklar oluşturan daha 'üst ihtiyaçlar' için doyum sağlama arayışında olduklarını ve bireyin geliştirdiği kişilikte, o zaman için daha üstün olan ihtiyaç grubunun niteliği yönünden belirlendiğini söylemektedir. İhtiyaçları, fizyolojik ihtiyaçlar, güvenlik ihtiyacı, ait olma (sevgi, sevecenlik) ihtiyaçları, saygınlık ihtiyacı ve kendini gerçekleştirme ihtiyacı olarak sınıflandırmıştır (Taşgit, 2012).

Maslow'un kuramı bir kişilik kuramı olsa da benlik bilinci, kuramda önemli bir yer teşkil eder. Maslow, insanın ihtiyaçlarını hiyerarşik bir model olan piramit şeklinde ortaya koymuştur. En aşağıda en temel olan, yaşamda kalmak için zorunlu olan biyolojik ihtiyaçlar vardır. Biyolojik gereksinimler karşılandığında güvenlik ihtiyacı ortaya çıkar. Ardından ait olma bir yere bağlı hissetme, sevme ihtiyacı kendini gösterir. İnsan arkadaş, dost, sevgiliye ihtiyaç duyar. Sevilme ihtiyacını gideren birey artık değer ve saygı görmek ister. Çevresinden saygı görmek isteyen birey başarıyı, itibarı, takdir edilip onaylanmayı arzular. Bu sayede benlik saygısı gelişen kişi en son aşama olan kendini gerçekleştirme aşamasına gelir (Arık, 1996). Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde kişi kademeli olarak gereksinimlerini karşılamaktadır. Alt basamaktaki gereksinimini karşılayan birey bir üst aşamadaki güdülerini doyurmaya çalışacaktır. Kişi en son aşamada kendini gerçekleştirecektir (Cüceloğlu, 1996).

Maslow'a göre kendini gerçekleştirmiş bireylerde bazı özellikler gözlenmektedir. Kendini gerçekleştirmiş bir birey, gerçeğin bilinebilecek yönlerini doğru olarak algılayabilir ve bilinemeyecek olanların bilinemeyecek olduğunu algılar. Bu kişiler gerçeği, kendini ve başkalarını olduğu gibi kabul eder. Kendini gerçekleştiren bir kişi, yaşamın getirdiği olayları tam anlamıyla yaşayıp tadını çıkarır. Hareketleri kendiliğinden ve spontandır. Mizah anlayışları vardır ve davranışları yaratıcıdır. Kendini gerçekleştiren bir birey insanlığa karşı duyarlıdır ve sorunlarını önemser. Yakın ve derin dostluklar kuran bu kişiler yaşamı, yeri geldiğinde bir çocuğun gözü ve kalbiyle görüp yaşayabilirler. Dürüst davranmak onlar için bir prensip olmuştur. Gerektiğinde çokça çalışıp sorumluluklarını yerine getirirler. Çevreye duyarlıdırlar, çevreyi araştırırlar ve yenilikleri deneme konusunda cesurdurlar. Olaylar ve durumlar karşısındaki tutumları savunmacı değildir (Cüceloğlu, 1996).

2.2.3.5. Varoluşçu Yaklaşım Göre Benlik Saygısı

Varoluşçu bakış açısına göre benlik saygısı yaşantımızın önemsizliği hakkındaki kaygılarımızı azaltmaya yarayan bir araçtır ve yaşamımızı

sürdürdüğümüz toplum içerisinde kendimizi önemli bir kişi olarak algıladığımızda benlik saygısını hissederiz. Kişinin kendini önemli hissettiğinde içinde bulunduğu toplumda sosyal yönden önemli bir rolü olduğunu düşünmesi ve hayatı ile ilgili kaygı duymamasını engeller (Hamarta, 2004). Bu yönden benlik saygısı, kişilik içindeki kaygıya yönelik bir tampon görevi görebilmektedir(Akt. Hamarta, 2004).

2.2.3.6. Erik Erikson ve Benlik Saygısı

Benlik kavramı için önemli katkılar yapan kuramcılardan biri de Erik Erikson'dur. Erikson, insan hayatını, kişiliğinin gelişmesini, kişinin toplumsallaşma basamakları ile aynı anda ele alarak tüm hayatı sosyal zenginlik ve yoksulluk kontekstinde değerlendirmiş ve kişiliğin gelişiminin bu olgudan ne şekilde etkileneceği sonucunu elde etmeye çalışmıştır. Erikson bunu "insanın sekiz çağı" olarak tanımlamıştır (Öztürk, 1997). Bu evreler: a)Temel Güven – Güvensizlik b)Bağımsızlık - Utanç ve Kuşku c) Girişimcilik - Suçluluk d) Çalışkanlık - Aşağılık Duygusu e) Kimlik Kazanmaya- Rol Karmaşası f) Yakınlık – Yalıtılmışlık g)Üreticilik – Verimsizlik h) Benlik Bütünlüğü – Umutsuzluk 'tur.

Erikson benlik saygısının gelişiminin birinci evredeki temel güven duygusunun gelişimine bağlı olduğunu, fakat benlik saygısının gelişiminde en önemli dönemin ise ergenlik dönemi olduğunu vurgular(Hamarta, 2004).

Ergenin kendi "beni (ego) ile özdeşmesi (ego identity) için benlik saygısının daha önceki dönemlerde gelişmesi gerekir ve gerçeklere dayalı mükemmel "ben"in gelişmesi, kimlik duygusunun gelişmesini sağlayan benlik saygısının yeteneklere ve toplumsal ilişkilere bağlı olarak ortaya çıkmasına dayalıdır (Özkan, 1994). Geç ergenlik benlik saygısının pekiştiği dönemdir. Kendi beni ile özdeşme duygusu (sens of self identity), anlamlı özdeşimler, bireyin temel ruhsal ihtiyaçlarının doğuştan gelen kabiliyetleri ve yaşantılarla başarılı olarak süregeldiğinde, her dönemde benlik saygısı artarak devam eder (Özkan, 1994).

2.2.3.7. Freud ve Benlik Saygısı

Freud'da benlik konusu ile ilgili çalışmalar yapmıştır. Freud'un kişilik kuramı, kişiliğin yapısının id, ego ve süperegö olmak üzere üç ana olgudan meydana geldiğini belirtmiştir.

İd (alt-benlik): klasik psikanalitik kuramına göre id, insandaki iki ana içgüdüyü, yaşam-ölüm içgüdüünü içinde bulunduran beyin kısmıdır (Dereboy, 1993). Kalıtım ile birlikte gelen içgüdüleri de içinde bulunduran ve doğuştan gelen psikolojik potansiyel güçlerin tamamıdır (Geçtan, 2002). Freud' a göre bebek alt benlikle birlikte dünyaya gelir. Bu kişilik yapısı haz ilkesine göre hareket etmektedir, herhangi bir bedensel ve çevresel sınırlandırmayı dikkate almadan, sadece kişisel doyumunu sağlayabilecek şeylere ilgi duyar (Burger, 2006). İdin fonksiyonları içinde yeme, içme, nefes alma gibi yaşamın devamlılığını sağlayan ihtiyaçlar ve bunlarla beraber saldırganlık, cinsellik gibi içsel dürtüler ile ilişkili olarak acı ve rahatsızlık veren duygulardan uzak durmaya yönelimi de bulunmaktadır (Okçu, 2007).

Ego (benlik): Kişinin bilinçdışı fonksiyonelliğinin psikanalitik alan yazınındaki isimlendirmesi ego' dur ve bu fonksiyonellik temelde, yaşantıları dikkatlice incelemek ve birleştirmektir (Dereboy, 1993). Freud'a göre (1996) alt benlik basit şekilde bilinçsizdir, bilinç benlikte (ego) bulunup dışarıdaki çevreyi algılamakla vazifelenirilmiş en dış tabakaların bir işlevidir. Kişinin iç dünyasının haz isteği ile dış dünyanın kuralları arasında denge kurmakla sorumlu olan ego, bu sorumluluğu yerine getirirken ilk olarak dürtülerin ne olduğunu anlamakta, aynı anda da dış çevrenin şartlarına göre etkin bir şekilde değerlendirerek, var olan şartlara uygun olan davranışı harekete geçirmektedir (Okçu, 2007). Benliğin bir başka işlevi de alt benliğin haza yönelik talepleriyle; ahlaki, vicdani, toplumsal özellikli ve ideal kimlik olarak benimsenen süper egonun içsel istekleri azaltma isteğini bastırmak ve bunu gerçeklik algısına uyumlu olarak yapmaktadır (Özakkaş, 2015).

Süperego (üst-benlik): Dereboy (1993), bir iç yekte olarak işlevi olduğu düşünülen süperegonun, vicdanımızın sesinin özü şeklinde düşünüldüğünü belirtmiştir. Freud'a göre (1923), egoda ortaya çıkan her davranış yönelimi veya istek, süperegonun kontrolünden geçer ve tasdiklenmeyen davranış yönelimlerinin ortadan kaldırılmasını egoya haber verdikten sonra süperegonun isteğinin yerine getirilmemesinin cezası, egoda suçluluk hissinin ortaya çıkmasıdır (Dereboy, 1993).

Süper egonun verdiği içsel ceza, benlik saygısının azalması şeklinde hissedildiği gibi bireylerin kendilerini yalnızca haklı bulmalarını değil, başka kişilerin kendileri hakkında ne düşündüklerini dikkate almalarına olanak sağlar (Hamarta, 2004).

2.2.3.8. Coopersmith ve Benlik Saygısı

Coopersmith, benlik saygısını kişiliğin olumlu bir kişilik özelliği ve önemli boyutu olarak kabul ederken, kişinin kendini önemli, yetenekli, başarılı ve değerli hissetme derecesi olarak tanımlakta ve kişinin hayatında önemli bir yeri olan çevresindeki kişilerden gördüğü ilgi, onaylanmanın ve saygılı davranmanın derecesini, sahip olduğu başarılarında bulunduğu yer ve elinde bulundurduğu statünün, başka insanlar tarafından kendisi hakkında varılan yargılara nasıl tepki verdiğinin ve kişinin başka insanlar tarafından onun için konulmuş ve kendi istediği hedeflere ulaşp ulaşamamasının benlik saygısının gelişimindeki en önemli unsurlar olduğunu belirtmiştir (Bilgin, 2001).

2.2.3.9. Rosenberg ve Benlik Saygısı

Bu yaklaşımda benlik saygısı bireyin kendisine yönelik pozitif veya negatif yaklaşımı açısından değerlendirmektedir. Bireyin kendisiyle ilgili tavrı pozitif ise yüksek benlik saygısına; negatif bir tavidaysa düşük benlik saygısına sahiptir. Yüksek benlik saygısı olan bir kişi, kendisine saygı duymakla beraber kendisinin toplum içinde kıymetli olduğunu düşünmektedir. Düşük

benlik saygısına sahip olan bireyse, genelde sürekli ve kalıcı bir şekilde bireyin kendini olumsuz değerlendirmektedir (Hamarta, Arslan, Saygın ve Özyeşil, 2009).

2.2.4. Benliğin Görevleri

Benlik, bireyin içgüdülerini ve dürtülerini kontrol etmekle görevlidir. Benlik aynı zamanda çevreyle bağlantı kurup gerçeği algılamaya çalışır ve gerçeğe uyum sağlar. Benlik, çevreden alınan uyaranları sınırlar, sıralar ve zamanlar. Çevreden gelen bu uyaranları algılar, depolar, saklar, hatırlar, düşünür, yorumlar, karşılaştırır ve bir yargıya ulaşır. Kavramları birleştirme ve bütünleştirme görevi de benliğe aittir. Benlik, engelleri aşabilmesi için bireye güç toplar. Bireyin geleceğe dönük beklenti ve amaçlarını saptama görevi de olan benlik, bireyin kişiliğini kaygıdan kurtaracak olan savunma sistemlerini kullanır (Karaaslan, 1993).

Sağlıklı benlik algısı olan bireyler gerçekçi hedefler belirlerler ve buna ulaşabilmek için uygun yolları kullanırlar. Yaptıklarının sorumluluğunu taşırlar ve başarısızlık yaşarlarsa denedikleri yöntemlerini gözden geçirirler ve gerekirse yeni yollar denerler. Başarısız oldukları durumları hata olarak görmek yerine gelişme için bir fırsat olarak görme eğilimindedirler (Karaaslan, 1993).

2.2.5. Benlik Saygısı ile İlgili Yapılan Çalışmalar

2.2.5.1. Yurtiçinde Yapılan Çalışmalar

Kuzgun (1973) üniversite okuyan öğrencilere dair yaptığı araştırmasında ana baba tutum ve davranışlarının kişinin kendisini gerçekleştirme düzeyine etkisini incelemiştir. Kuzgunun yaptığı bu çalışmasının sonucu benlik saygısı ile aile tutum ve davranışları arasında güçlü ve anlamlı bir bağ olduğu saptanmıştır. Kuzguna göre çocuklarına baskı uygulamayan anne-babaların çocuklarının yüksek benlik saygısına sahip oldukları saptanmıştır.

Özkan(1987), Selçuk Üniversitesi'nde iki farklı fakültenin toplamda 550 öğrencisiyle yaptığı çalışmada, kızların benlik saygısının erkeklere oranla daha fazla olduğunu ve yaşla benlik saygısı arasında anlamlı bir fark olmadığını tespit etmiştir.

Rugancı (1988) Üniversite öğrencilerinin benlik saygısı ve benlik bilincinin depresyon belirtileri ile ilişkisini incelemiş, yaptığı bu inceleme neticesinde; İnsanda yüksek benlik bilinci ve depresyonun birlikte olduğunda içsel benlik saygısının,(inner self-esteem) pozitif yönde etkilendiğini, bunun tam tersi durumda olduğunda ise dışsal benlik saygısının (outer self-esteem) negatif yönde etkilendiğini ortaya koymuştur.

Torucu(1990), 13 ve 14 yaşlarındaki ergenlerin sosyoekonomik düzeyi ve anababa tutumlarındaki farkları belirleyip benlik saygısına etkilerini karşılaştırdığı çalışmasında annenin çalışma veya çalışmama durumunun gençlerin benlik saygılarına etkisi olmadığını saptamıştır.

Dinç (1992) lisede okuyan öğrencilerinin genel psikolojik, sosyolojik, cinsel ve uyumsal benlik algılarının benlik saygısı ile olan ilişkisini araştırmış, araştırma neticesinde; benlik algısındaki yüksekliğin benlik saygısını olumlu, benlik algı düzeyi düşüklüğünün ise benlik saygısını olumsuz etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Maşrabacı(1994), 347 üniversite öğrencisi üzerinde yürüttüğü çalışmasında kardeş sayısı, doğum sırası ve anne-baba ilgisiyle benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki bulamamış; fakat ailesel yönden baba ile ilişki yoğunluğu arttıkça ve aile gelir düzeyi yeterli bulundukça benlik saygısının yükseldiği sonuçlarına varmıştır.

Yüksekkaya(1995), üniversite öğrencilerinde benlik saygısını çeşitli değişkenler açısından incelediği çalışmasında, Yılmaz(2000), hemşirelik yükseköğretim öğrencilerinin benlik saygısı ve atılganlık düzeyi arasındaki ilişkiyi

incelediği çalışmasında öğrencilerin benlik saygısı düzeyleri ile sınıf seviyeleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Baybek ve Yavuz(2005) ile Ünüvar(2003) de yaptıkları çalışmalarda sınıf seviyelerinin benlik saygısına etki etmediği ile sonuçlara ulaşmışlardır.

Suner(2000), farklı liselerdeki ergenlerin benlik saygısı, akademik başarı ve sürekli kaygı düzeyi arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, anne ve baba ile olumlu ilişkileri olan ergenlerin benlik saygısının yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

İkiz(2000), İzmir’ in farklı liselerinin 2. Sınıflarında öğrenim gören 184 ergen ile yaptığı araştırma sonucu benlik saygısının cinsiyete göre farklılık göstermediğini, sosyoekonomik düzeyi yüksek olanların benlik saygılarının diğerlerine göre daha fazla olduğu sonuçlarına varmıştır.

Erol(2000) 15 ve 16 yaşındaki çalışan gençlerle yaptığı çalışmada kızların benlik saygılarının daha düşük olduğu ve anne- babaların ayrı ya da bir arada olmalarının benlik saygısını etkilemediği sonucuna ulaşmıştır.

Bilgin(2001), 12 ve 14 yaşları arasındaki gençlerle yaptığı çalışmanın sonucunda, gelir düzeylerinin üst sosyoekonomik düzeyde cinsiyete bağlı farklılık olmadığı ama alt sosyoekonomik düzeydeki ergenlerde benlik saygısının kızlarda daha düşük olduğunu saptamıştır.

Gezer (2001), ergenlerin bağlanma stilleriyle aile yapıları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Ailelerin uyum derecesine göre çocukların bağlanma stiline anlamlı farklılıklar gözlenmiştir. Düşük uyum gösteren ailelerin çocukları daha çok korkulu, saplantılı ya da kayıtsız bağlanma eğilimi göstermektedir. Yüksek uyumlu ailelerin çocukları güvenli bağlanma stiline sahip görünmektedir.

Yılmaz (2001) Eşlerin aile içi uyumunun çocuğa yansması ve bu durumun çocuğun benlik algısı, okul başarısı ile olan ilişkilerini incelediği çalışmasının sonucunda; anne-baba arasındaki bu uyumun bu çağıdaki çocuğun davranış ve gelişimlerini olumlu etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Erim(2001), yetiştirme yurtları ve ailelerinin yanında yaşayan ergenlerle yaptığı çalışmada, kızların benlik saygılarının erkeklere oranla çok daha az olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Hamarta(2004) üniversite öğrencelerini yakın ilişkilerinde benlik düzeylerinin bağlanma stilleri açısından incelediği çalışmasında, erkeklerin benlik saygısı düzeylerinin kızlara oranla daha yüksek olduğunu saptamıştır.

Balat ve Akman(2004), 482 farklı sosyoekonomik düzeydeki lise öğrencilerinin benlik saygılarını inceledikleri çalışmalarında, üst, orta ve alt gelir düzeyine sahip öğrencilerin benlik saygısı puan ortalamaları arasında fark bulunmadığını, öğrencilerin sınıflarına göre de benlik saygılarının değişmediğini tespit etmişlerdir.

Baybek ve Yavuz(2005), Muğla Üniversitesi 'nde eğitim gören 820 genç ile yaptıkları çalışmada, kardeş sayısının, anne eğitim düzeyinin, gelir düzeyinin artmasıyla benlik saygısı puanlarının da düştüğü sonuçlarını elde etmişlerdir.

Ünüvar(2007), Konya' nın Seydişehir ilçesindeki lise 1, lise 2 ve lise 3 öğrencilerinden oluşan toplamda 571 kişi ile yaptığı çalışmasında, benlik saygısı düzeyi açısından kız ve erkeklerin algıladıkları anababa tutumları arasında bir fark ortaya çıkmamıştır.

Terzi ve Çankaya (2009) üniversite öğrencileriyle gerçekleştirdikleri araştırmada bağlanma stillerinin öznel iyi olmayı ve stresle başa çıkma tutumlarını nasıl etkilediğini ele almışlardır. Güvenli bağlanma stili stresle başa çıkmada aktif planlama, dış yardım arama, dine sığınma, kabul/bilişsel

yeniden yapılandırmayı anlamlı şekilde yordamaktadır. Korkulu bağlanma stili stresle başa çıkma tutumlarından kaçma/ soyutlanma davranışını yordamaktadır. Kayıtsız bağlanma stili ise aktif planlamayı yordamaktadır.

Aktaş(2011), Kocaeli ilinin Gölcük ilçesinde eğitim gören toplamda 464 9. Sınıf öğrencisi ile yaptığı çalışmada anne ve baba eğitim düzeyinin benlik saygılarını etkilemediği, sosyoekonomik düzeyi yüksek olanların sosyoekonomik düzeyi düşük olanlara göre benlik saygılarının daha fazla olduğu, cinsiyetin benlik saygısını etkilemediği sonuçlarını elde etmiştir.

Ülkemizde bağlanma stilleri ile benlik saygısı değişkeninin bir arada incelendiği bazı araştırmalar mevcuttur. Yılmaz Çubuk (2011)'un yaptığı araştırmada madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerde benlik saygısı ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi incelenmiştir. Araştırmada elde edilen bulgular, madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin benlik saygısı ve bağlanma stilleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Kişilerde benliğe ilişkin olumlu tutumun düzeyi (benlik saygısı) arttıkça yakın ilişkilerde yaşanan kaygı düzeyi düşmekte ve kaçınma davranışı azalmaktadır.

Dağlıkan (2015)'ın İstanbul ilinde yaşayan 100 ortaokul öğrencisi üzerinde gerçekleştirdiği araştırmasında güvenli bağlanma düzeyi arttıkça benlik saygısı düzeyinin de arttığı sonucunu elde etmişlerdir.

Kocayörük(2016), öz belirleme kuramı açısından anne baba algısı ile duyuşsal iyi oluşları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada baba desteğinin ve algısının ergenlerin özerk benlik yönetimi ve duyuşsal iyi oluşlarının üzerinde etkili olduğunu tespit etmiştir.

Ortaokul yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin sosyal kaygıları ile bazı değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesine yönelik yapılan analizler sonucunda, sosyal kaygı ile benlik saygısı ve benlik saygısının alt boyutları olan kendini sevme ve öz-yeterlilik arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler

olduğu, aynı zamanda kendini sevme ve özyeterliğin sosyal kaygıyı açıkladığı bulgulanmıştır. Bu bulgu çalışmaya katılan öğrencilerin benlik saygısı puanları arttıkça sosyal kaygı puanlarının düştüğünü göstermektedir (Eroğlu, 2018).

2.2.5.2. Yurtdışında Yapılan Çalışmalar

Yurtdışında bağlanma kuramının temel alındığı araştırmalar incelendiğinde çocukluk dönemi bağlanmalarının sonraki dönemlere taşındığı, içsel çalışan modellerin büyük oranda kalıcı olduğu görülmektedir. Romantik ilişkilerde bağlanma ile ilgili çalışmaların sonuçları göstermektedir ki; bağlanma stilleri romantik ilişkiler için belirleyici bir etkidir ve çiftlerin ilişkiden aldıkları doyumunu, ilişkideki yakınlık duygusunu etkilemektedir. Güvenli bağlanmanın olumsuz duygularla başa çıkabilme, pozitif iletişim, sosyal desteğe başvurma, stresle etkili başa çıkma ve başarılı kimlik gelişimi ile ilişkisi söz konusuysen; güvensiz bağlanma, kişilerarası problemlerle, problemlerden kaçınma ve depresif belirtilere yatkınlıkla ilişkilidir. Bağlanma stilleri açısından bakıldığında güvenli bağlanmış bireylerin benlik saygısı düzeyleri daha yüksektir.

Yurtdışındaki araştırmalarda bağlanma stili ve benlik saygısının birbiriyle ilişkili olduğuna dair destekleyici sonuçlar da mevcuttur. Bartholomew ve Horowitz (1991)'in çalışmasında güvenli bağlandığını algılayan bireylerin (olumlu benlik modeli) benlik saygısının korkulu ya da saplantılı bağlandığını algılayan bireylerden (olumsuz benlik modeli) daha yüksek düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır.

Griffin ve Bartholomew'in 1994'te yaptıkları çalışmada bağlanmanın benlik modelinin pozitif olmasının, kişinin kendi benliğine ilişkin düşüncelerinin, algılarının pozitif olması ile doğrudan ilişkili olduğu ortaya konulmuştur.

Deiner ve Deiner(1995), 5 kıta, 31 ülke ve 49 üniversiteden 13000 öğrenci ile bir çalışma gerçekleştirmiş ve benlik saygısının öznel iyi oluşun alt

ölçeklerinden olan yaşam doyumunun çok güçlü bir etkeni olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Ullman ve Tatar(2001), İsrailli göçmen erkeklerle yaptıkları çalışmada, ergenlerin benlik saygılarının yaşa göre değişiklik göstermediği sonucuna ulaşmışlardır.

Zimmerman ve Becker-Stoll (2002) bağlanma örüntüleriyle kişilik gelişimi arasındaki ilişkiyi ele almışlardır ve güvenli bağlanmanın hem içinde bulunulan zamanda hem de boylamsal olarak yaşamın sonraki kesitlerinde başarılı kimlik gelişimi ile bağlantılı olduğu, kayıtsız bağlanmanın da aynı şekilde kimlik karmaşası ile ilintili olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

İbrahim ve Morrison (1976)'da yaptıkları bir araştırmada, çalışarak elde edilen sportif becerilerin kişide olan benlik saygısının gelişmesinden ziyade var olanın korunmasını sağladığı sonucuna varmışlardır (Koocher 1971). Miller(1988) yüzme programına katılan çocukların benliklerinin, yine Blackman ve ark(1988) dans etkinliğinde bulunan gençlerin benlik algılarının geliştiğinden söz etmişlerdir (Akt. Yegül 1999). Bowker ve ark (2003) ise lise öğrencilerine yönelik yaptıkları çalışmada egzersiz ve benlik saygısı arasında anlamlı bir bağ olmadığını belirtmişlerdir.

350 Koreli üniversite öğrencisiyle öğrencilerin öznel iyi oluşlarını bazı değişkenlere göre inceleyen Cha(2003), benlik saygısının öznel iyi oluşun anlamlı bir yordayıcısı bulgusunu elde etmiştir. 689 Lübnanlı üniversite öğrencisi ile yürüttükleri çalışmada Ayyash-Ado ve Almuddin(2007) de aynı sonuca ulaşmışlardır.

2.3.ÖZNEL İYİ OLUŞ

2.3.1. Öznel İyi Oluş Tanımı ve İlişkili Kavramlar

Mutluluk, tarihçesine baktığımızda milattan önceden bu yana pek çok kişi tarafından açıklanmaya çalışılmıştır (Eryılmaz, 2009). Mutluluk kelimesi yunanca Eudaimonia kelimesinden gelmektedir (Kuru, 2017). Mutluluğun birçok tanımı bulunmaktadır. Mutluluk hayatın bilişsel ve duyuşsal açıdan değerlendirilmesi yani olumlu duyguların sık yaşanırken olumsuz duyguların az yaşanması ile aile ve iş gibi alanlarda doyumun yüksek olması ile açıklanmaktadır (Doğan, Sapmaz ve Çötök, 2013, Kuru, 2017). Başka kaynaklarda hayat standartlarının kalitesi, yaşam doyumunu, olumlu duygular (Asıcı ve İkiz, 2015, Mameghani, 2017) ve kendini olduğu gibi kabul etme, iyi sosyal ilişkiler, çevresel ustalık, kişisel gelişim ve hayatın amacı olarak tanımlanmıştır (Ryff, 1989).

Mutluluk kavramının alan yazınında ele alınışına baktığımızda felsefe, din, biyoloji, psikoloji ve sosyal bilimlerden araştırılmış bir konudur. Ancak felsefeciler mutluluk üzerinde dururken, psikologlar ve sosyal bilimciler daha çok sorunlar ve mutsuzluk üzerine yoğunlaşmış ve mutluluk ve öznel iyi olma üzerinde durulmamıştır. 1970'li yıllarda mutluluğun olumsuz duyguların ortada olmadığı durum olduğu düşüncesi eleştiriler almaya başlamıştır. Psikologlar ve sosyal bilimciler 1970'li yıllarda öznel iyi olma hakkında kuramsal ve deneysel çalışmalar yapmışlardır. Öznel iyi olmanın temelini oluşturan çalışma 1960 yılında yapılmış bir doktora tezidir (Bülbül ve Giray, 2011, Kangal, 2013).

Mutluluk alan yazınında genel olarak, mutluluğun bir puan sistemi ile hesaplanması ve sosyodemografik değişkenlerle ilişkileri açısından incelenmiş ve bunun yanında mutluluk kavramının değişik kavramlarla birlikte katılımcılara sunulduğu bir araştırma ile mutluluğun birçok kültür için önemini ortaya koyan bir çalışma da bulunmaktadır (Bülbül ve Giray, 2011; Mameghani, 2017). Mutluluğun derecesinde aile büyük bir önem taşımaktadır. Aile ile ilgili yapılan çalışmalar sonucunda ergen öznel iyi

oluşunda etkisi bulunan altı faktör belirtilmiştir. “Güvenli ev ortamı, sevgi atmosferi, açık iletişim, aile üyesinin aileye katılımı (ait olma), dışsal ilişkiler ve aile içerisinde kişisel önem duygusunun hissedilmesi anılan faktörlerdendir.”(Eryılmaz, 2009).

Literatüre bakıldığında, öznel iyi oluş ile birlikte insanın olumlu işlevselliğini ifade eden psikolojik iyi oluş ve iyilik hali gibi kavramların da kullanıldığı görülür. Bu kavramlarla öznel iyi oluş arasındaki ilişkileri ortaya koymadan önce, kavramlar arasındaki hiyerarşik yapıyı belirtmek faydalı olabilir. Adı geçen üç kavramı içinde barındıran terim, iyi olmadır. İyi olma, Dünya Sağlık Örgütü’nün sağlık tanımına dayanmaktadır. Yani sağlık, fizyolojik, psikolojik ve sosyal yönden tam bir iyilik halidir (Ryff ve Keyes, 1995).

Hayat zorluklarla doludur. Psikolojik iyi oluşa sahip kişiler yaşamlarındaki zorluklara rağmen belirledikleri amaçlara varmaya, bunlar için uğraşmaya devam eder ve hayatla savaşımalarında kolay kolay pes etmezler. Psikolojik iyi oluş; kişinin toplumsal, biyolojik ve ruhsal olarak sığasını genişletmesi ve hayata adaptasyonudur. bireyingüçlükler karşısında yaşama uyumudur. Ryff’a (1989) göre, psikolojik iyi oluşun iki boyutu bulunmaktadır. Psikolojik açıdan büyümeyi ifade eden “eudaimonic boyut” birinci boyuttur. Ryff’a ve Singer ‘e (2008) göre, “eudaimonic boyut “ Aristoteles ’in felsefesine dayanmaktadır. Bu felsefeye göre, yaşamı en üst düzeyde iyi bir şekilde yaşamak temel amaçtır. Bu amacı gerçekleştirmenin yolu, kişinin kendini gerçekleştirmesi ve gelişmesidir. Eudaimonic boyutta, kişi güçlükler karşısında mücadele ederek, kişisel gelişim duygusunu yaşar. Kişi, altı alanda gösterdiği davranışlarla psikolojik iyi oluşunu geliştirir. Bu alanlardan ilki, kendini kabuldür. Kendini kabul, kişinin kendisine ait pozitif ve negatif tüm özellikleriyle kendini kabulüdür. İkinci alan, kişinin diğerleri ile kurduğu pozitif ilişkilerdir. Bu ilişkilerde kişi kendini diğerinin yerine koyabilmeli, sevgi ve sevecenlik ilişkisi kurabilmeli ve itimat hissetmeli ve hissettirmelidir. Üçüncü saha bağımsızlıktır ve bir eylemin kontrolünün iç odaklı olmasını temsil eder. Kendi ihtiyaçlarını karşılayacak bağlantıları kurmak için yapılacak çalışmalar

çevrede ustalaşmayı temsil eder. Hayatının gayesini ve mealini arayıp bulmaya çalıştığı saha beşinci sahadır. Kişinin kapasitesini genişlettiğine ve birey olduğuna dair içsel inançlarını içeren alan ise bireysel gelişimdir (Ryff ve Keyes, 1995; Ryff ve Singer, 2008).

Bireyin yaşamından aldığı hazzı ifade eden hedonik, boyut ise psikolojik iyi oluşun diğer uzanımidir. Ryff'a (1989) göre, bireyin yaşam doyumu ve yaşamdan aldığı hazlar hedonik boyutu oluşturmaktadır. Kişi, hedonik boyutta, olumsuz duyguları en aza indirmeyi ve olumlu duyguları en üst düzeye çıkarmayı amaçlamaktadır. Hedonik boyut, öznel iyi oluş olarak ele alınmaktadır. Zevk veren yaşantıların, zevk vermeyenlerden daha fazla olması durumu ve hayatın birçok noktasında doyum hissetmesi, mutluluk durumudur (Ryff, 1989; Ryff ve Keyes, 1995; Ryff ve Singer, 2008).

Psikolojik iyi oluş ve öznel iyi oluşla ilişkili görülen bir diğer kavram, iyilik halidir. Kişinin bireysel, toplumsal ve etrafsal sahalarda bütün olarak fonksiyonel bir hayatı devam ettirebilmesi amacıyla fizyolojik, ruhsal ve sosyal anlamda fonksiyonel olması iyilik hali olarak tanımlanır. Kişiler meslek hayatları ile günlük yaşantılarında, dostluk ilişkilerinde, ruhani hayatlarında ve sevgi ilişkilerinde bütün olarak fonksiyonelliklerini artırmaya çalışarak iyilik durumlarını artırmak için çaba gösterirler (Myers, Sweeney ve Witmer, 2000). Birey, psikolojik iyi oluşunu, iyilik hali alanlarını kullanarak artırmaya çalışmaktadır. Bu alanların kullanılması bilinçli ya da bilinçsiz olabilir. İyilik hali alanında çalışmalarda bulunanlar, yapılandırılmış programlar geliştirmişlerdir. Bu programlar aracılığı ile bireylerin iyilik halleri, artırılmaya çalışılmaktadır (Myers, Sweeney ve Witmer, 2000).

Mutluluk ile iyilik hali arasındaki ilişkilere bakıldığında; iyilik hali, bireyin tam işlevde bulunması için ilgili yaşam alanlarında nasıl dengeli bir şekilde yaşayacağı üzerinde dururken; öznel iyi oluş, bireyin ilgili yaşam alanlarından aldığı doyumlara, bireyin haz veren ve vermeyen yaşantıları arasındaki dengeye odaklanmaktadır (Ryff, 1989).

Özetle, psikolojik iyi oluş, öznel iyi oluş ve iyilik hali arasındaki ilişkiler şu şekilde değerlendirilebilir: İyi olma, üst bir boyuttur. İyi olma, psikolojik iyi oluşu, öznel iyi oluşu ve iyilik halini içinde barındırır. Bu üç yapı için ortak olan nokta, hepsinin değerlendirme yapmayı içermesidir. İyilik hali, bilinçli olarak yaşama yön vermeyi içerir. Kişi, ilgili alanlarda iyilik halini artırırken aynı zamanda, psikolojik iyi oluşunu da olumluya götürmektedir. Psikolojik iyi oluş ve iyilik hali, bireyin yaşamını ve potansiyellerini geliştirmeyi hedeflerken; öznel iyi oluş, bu süreçte olumlu duygulara ve doyumlara odaklanır.

2.3.2. Öznel İyi Oluş Kuramları

Saygın' a göre kişilerin hangi sebeplerle ve hangi şekillerde huzurlu ve rahat olabileceğini, uygunluğu ne biçimde yaşayacaklarını ve kişilik ile mesudiyet arasında nasıl bir bağlantı olduğunu araştırıp sonuçlara ulaşan kuramları öznel iyi oluş kuramlarıdır(2008). Yapılan yazın alanı çalışmaları incelendiğinde genel anlamda kuramlar şu şekilde sıralanmaktadır. Erek kuramı, etkinlik kuramı, sosyal karşılaştırma kuramı, uyum kuramı, Ryff' in psikolojik iyi oluş kuramı, Csikzentmihaly' nin akış kuramı, aşağıdan yukarı-yukarıdan aşağıya kuramları, yargı kuramları ve bağ kuramlarıdır. Bu kuramların daha iyi anlaşılması amacıyla bunlar aşağıda sırayla açıklanmıştır.

2.3.2.1. Erek (Telic) Kuramı

Erek kuramının üzerinde durduğu iki mühim boyut “gaye” ve “ihtiyaç” tır. Gaye boyutu, kişilerin aktüel hayatlarında farkındalıklarıyla vardıkları amaçları, bireysel tasarıları ve hayata karşı net duruşu temsil eden bilincinde oldukları hususi umularıdır. Gaye ve ihtiyaçlar birbirleriyle alakalıdır.

İhtiyaçlarına uyumlu şekilde uğraşıda bulunan insanoğlu, hayatının yönünü çizer ve planladığı gibi gitmesi için emek eder. İnsanların ileriye bakmalarını sağlayarak hayatlarına mana katar ve mutluluklarını artırır (Emmons, 1986).

Kişiler gayelerinin elzem ve ulaşılabilir olduğunu düşündüklerinde öznel iyi oluşları artar; fakat bu isteklerin kişi tarafından değerli görülmesi gerekmektedir (Deiner ve Fujita, 1995).

Bireylerin amaçları, gelişimsel ve kültürel yapılardan da etkilenmektedir. Örneğin; Amerika'da akademik başarı ve romantik yakınlık, üniversite öğrencileri için önemliken; toplumsal katılım amacı, emekliler için oldukça önemlidir (Cantor, 1990).

2.3.2.2. Etkinlik (Activity) Kuramı

Aktivite yaklaşımına göre kişinin becerilerine uyumlu amaçlar seçip bu amaçlara varmak için yaptıkları bireyi tatmin etmektedir (Tuzgöl-Dost, 2004). Aristo, aktivite kuramcılarının en önemli kişilerindedir. Aristo, mutluluğa ulaşmak için yapılan etkinliklerin erdemli olmasının önemli olduğunu vurgulamıştır. Aristo 'nun görüşüne göre, belli insani yetenekler vardır ve mutluluk bunlar uyum içerisinde ve kusursuz bir şekilde yapıldığında meydana çıkar (Diener, 1984). Kişi sadece sonuçtan değil o aktiviteyi yaparken de keyif almalıdır (Seligman, 2002).

Burada üzerinde konuşulması gereken en önemli nokta, etkinliklerin bireyin becerisi ile orantılı olmasıdır, kişi ancak etkinlik boyunca bu sebepten dolayı zevk alabilir. Etkinliğin kolay olması durumunda kişi sıkılabilir; zor olması ise kaygı, tükenmişlik, umutsuzluk gibi duyguları ortaya çıkartabilir. Kişilerin mutluluğu, yaptıkları aktivite ile becerilerinin güçlük oranı yakınlığında oluşur (Csikszentmihalyi, 1975; Diener, 1984; Akt: Saföz Güven, 2008).

2.3.2.3. Sosyal Karşılaştırma Kuramı

Bu kuramın kurucusu olan Festinger' e göre (1954), insanoğlu kendi beceri ve düşüncelerini çoğunlukla kendine yakın özellikte bulduğu kişilerle dürtüsel olarak kıyaslama eğilimindedir. Bu durumda da başkalarından daha iyi olmak için uğraşır. Eğer kişi, kendinden iyi gördüğü biriyle karşılaştırma yaparsa;

haset ve hayali sükut, daha kötü bulduğu biriyle kıyaslama yaparsa da subjektif iyi oluşu artacaktır (Akt. Canbay, 2010). Yani, bireyin, kendi durumunu çevresindeki kişilerin durumlarıyla karşılaştırması sonucu ulaşmış olduğu mutluluk, iyi olma veya yaşam doyumu durumudur. Kendini diğer bireylerden daha iyi görür ise mutluluğu, tatmini ve iyi olma durumu yükselmektedir. Birey kendini başkalarına oranla olumsuz algılıyorsa bedbaht hissetmektedir (Diener, Suh, Lucas ve Smith, 1999).

2.3.2.4. Uyum (Adaptasyon) Kuramı:

Öznel iyi oluş üzerinde cinsiyet, eğitim ve yaş gibi demografik değişkenlerin çok az etkiye sahip olması, araştırmacıları, insanların yeni koşullara uyum sağlamalarını incelemeye yöneltmiştir.

Yaşam şartları zaman içerisinde değişiklikler gösterir. Kişiler başta olumsuz olarak algıladıkları şartlara bir süre sonra adapte olurlar. Bazen de olumlu durumlar yaşarlar ve yine zaman içerisinde bu duruma da adapte olurlar. Öznel iyi oluşları da olay ve şartları hangi şekilde değerlendirdiklerine bağlı olarak değişim gösterir. Adaptasyon teorisi, her iki duruma da alıştıkça da hissettikleri olumlu ya da olumsuz duygular etkisini yitirmeye başlar ve hissettikleri duygular da baştaki düzeyine döneceği üzerinden hareket eder (Brickman ve Campbell, 1971; Heady ve Wearing, 1989; Lucas, Clark, Georgellis ve Deiner, 2003, Akt. Eryılmaz, 2014).

Yapılan çalışmalar, uyum kuramının bulgularını doğrulamaktadır. Şans oyunlarından çok miktarda kazanç sağlayan veya omurilik felci yaşayan kişilerin bir süre sonra birbirine benzer düzeyde öznel iyi oluşa sahip oldukları saptanmıştır (Brickman, Coates ve Bulman, 1978).

Suh, Deiner ve Fujita(1996)'da yaptıkları bir araştırmalarında üniversite öğrencilerinin evlenmeleri, mesleklerinde kıdem atlamaları veya işe girmelerinin onların öznel iyi oluşları üzerinde en çok üç ay etki yarattığı, sonrasında ise başlangıç noktasına döndükleri sonucunu elde etmişlerdir.

Uyum kuramına göre, bireylerin öznel iyi oluş durumları geçici bir olgudur. Çünkü bireylere haz veren aktiviteler, tekrar edildikçe yükselen uyum seviyesinin bir sonucu olarak bireye haz verme özelliğini yitirecektir (Buss, 2000; Deiner, 1984).

Yapılan kültürlerarası çalışmalar, bireylerin her kötü koşula uyum sağlamadıklarını göstermiştir. Araştırmalarda, zengin, insan haklarının önemli olduğu ve gelişmiş demokratik kurumlara sahip olan ülkelerin insanların; yoksul ve insan haklarına önem vermeyen ülkelerin insanlarına oranla, daha yüksek öznel iyi oluşa sahip oldukları sonucuna varılmıştır (Myers ve Deiner 1995).

Bu bulgular, ne kadar kötü olursa olsun, insanların her koşula uyum sağlayamayabileceğini göstermektedir. Araştırmacılar, uyumun sınırlarını keşfedecek araştırmalara gereksinim olduğunu belirtmektedirler (Suh, Deiner ve Fujita, 1996).

Uyum kuramına göre durumsal koşullar, bireylerin öznel iyi oluşlarında geçici bir etkiye sahiptir. Öznel iyi oluş düzeyleri açısından bireyler arası farklılıklar ortaya konacaksa, durumsal faktörlerden ziyade kalıcı özelliklerin ele alınması daha doğrudur. Bireylerin öznel iyi oluş düzeylerinin; yaşam olaylarından çok, genetik yatkınlık ve kişilik özellikleri açısından değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, karşımıza sabit nokta kuramı çıkmaktadır (Lykken ve Tellegen, 1996). Bundan dolayı, bireyler yaşamları boyunca karşılaştıkları olumlu ve olumsuz durumlar karşısında dengelerini korumayı başarabilmektedirler(Özer, 2013).

2.3.2.5. Ryff'in Psikolojik İyi Oluş Kuramı

Ryff(1989)'e göre kişilerin yaşamlarının bir kısmının iyi şekilde olması, kişinin ruhsal olarak sağlıklı olmasının nedenidir. Bunu altı alt boyutu mevcuttur. Bunlar: bireyin etrafsal başatlığı, diğerleriyle iyi münasebetler, kişisel ilerleyiş, kendini onama, bireyin hayat gayesi ve bireysel kararlar verebilme

bağımsızlığıdır. Bu boyutlara genel anlamda baktığımızda aslında pozitif anlamda fayda sağlayan insanın özelliklerini ele alan kuramların sentezi durumunda olduğu görülmektedir.

Özellikle bireyci topluluklarda çok önemli bir değer olan muhtariyete sahip olan kişiler, içtimai akideler ve kurallardan çok daha az etkilenirler (Ryff vd., 1999). Birey olmak demek, toplumun baskıcı, gerici ve korkutucu kurallarından uzak olmayı ve etkilenmemeyi başarabilmek demektir (Ryff vd., 1999).

2.3.2.6. Csikszentmihalyi'nin Akış Kuramı

Bazı yaşantıların yapılırken verdiği keyif, onun sonucunda elde edilen keyiften çok daha fazla olabilir. Akış, bireyin bu tarz bir aktiviteye dahil olma konusunda içsel olarak hissettiği güçlü duygudur (Csikszentmihalyi, 2005). Örneğin; yamaç paraşütü yapmak tehlikeli bir spor olmasına rağmen yapılırken verdiği zevk, kişilerin başlarına gelebilecek kötü şeyleri göz ardı etmelerine sebep olabilir. Böyle bir aktiviteye dahil olunarak alınan keyif, yaşam doyumunu etkilemektedir (Diener, Suh ve Oishi, 1997; Diener ve Diener, 2000). Yani akış zevk ile birlikte değerlendirilmelidir (Seligman, 2007).

2.3.2.7. Aşağıdan Yukarı-Yukarıdan Aşağıya Kuramları

Aşağıdan-Yukarı Kuramı" na göre mutluluğun olması için bireylerin yaşadıkları küçük mutlulukların sayısının çok olması gerekir, yani genel anlamda mutluluk küçük iyi güzel anların toplamıdır (Diener, 1984). Birey, çoğunlukla kendini iyi hissedeceği güzel şeyleri yaşamışsa daha mutlu hisseder. Mutluluğunun temeli pozitif yaşantılarının fazla olmasına bağlıdır. İnsanlar kendileri için değerli olan kişilerle ilişkilerinden ve hayatlarından hoşnut olduklarında subjektif iyi oluşları da artar (Tuzgöl-Dost, 2004).

Yukarıdan aşağı yaklaşımında, dünyaya hoşgörüyle bakmanın dünyayı iyi görmeye sebep olduğu söylenmektedir. Aslında birey mesut olduğu için

yaşamdan keyif alır. Yani; birey zaten hayatı olumlu veya mutlu bir biçimde yaşamaya kendini eğilimli olarak görmektedir. Böyle düşünmesinin sonucunda da mutluluk hissinin anlık etkileşimlere bu durumun yansımasıdır (Diener, 1984). Olumlu veya olumsuz bir olay karşısına çıktığında kişi zaten hayata genel bir bakış açısıyla olayları yorumlayacağından, karşılaştığı durumu eğer olumlu bakış açısına sahipse olumlu; olumsuz bakış açısına sahipse olumsuz olarak yorumlayıp iyi olma durumunu bu biçimde şekillendirecektir.

2.3.2.8. Bağ Kuramları

Yetim (2001)'e göre, her bireye göre mutluluğun bellekte bir şeması vardır. Bireyler karşılaştıkları durumlara kendi düşünce ve bilişsel yapılanmasına göre yüklemelerde bulunurlar, eğer iyi olaylar iç bilişsel öğelere yüklenmişse, bu durumda birey daha fazla mutluluk olacaktır.

Bilişsel yaklaşımda olduğu gibi bireyin kendisiyle ilgili olan olayları anlamlandırmasında, iyi olan olayların kendi öz değerlendirme alanlarıyla ilişkilendirilmesi mutluluğu artıracaktır (Akt: Saföz-Güven, 2008).

2.3.3. Öznel İyi Oluş ile İlgili Araştırmalar

Köker, 1991 yılında 17 ile 21 yaş arasındaki normal ve problemlı ergenlerle yaptığı araştırmasında şu sonuçlara ulaşmıştır: Problemlı gençlerin yaşam doyumunu, problemlı olanlardan daha azdır. Erkek katılımcıların yaşam doyumları kızlarınkinden daha azdır. Yaş, yaşam doyumunu etkileyen faktörlerden biri değildir.

Dost(2004), Hacettepe Üniversitesinde öğrenim gören 700 katılımcıyla yaptığı çalışmada alt gelir düzeyine sahip olanların öznel iyi oluşlarının, üst ve orta gelir düzeyine sahip olanlardan daha az olduğu ve mutluluk düzeyinin cinsiyete göre değişim oluşturmadığı sonuçlarına ulaşmıştır.

Deniz ve Yılmaz(2004), üniversite talebelerinin duygusal zeka yetenekleri ve yaşam doyumları arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında, 1. Sınıf öğrencilerinin yaşam doyumlarının 4. Sınıftakilerden daha az olduğunu, Saygın(2008) ise öğrencilerin devam ettikleri sınıfın mutluluk düzeylerine etki etmediği sonucuna ulaşmıştır.

Chow(2005) ve Shackelford(2001), yaptıkları araştırmalar sonucu benlik saygının artmasıyla yaşam doyumu ile mutluluğun da yükseldiğine dair veriler elde etmişlerdir.

Dost(2010) tarafından Türkiye ve Güney Afrika' da okuyan üniversite öğrencileri ile yapılan çalışmaya göre, gelir durumunu yüksek algılayan kişilerin mutluluk oranları, düşük algılayanlara oranla daha fazla olduğu saptanmıştır. Çalışma 803 kişi ile gerçekleştirilmiştir.

Öznel iyi oluş ile ilgili alan yazınında pek çok çalışma bulunmaktadır. Ancak ergenler ile ilgili çalışmalar özellikle ülkemizde yakın tarihlerde başlamıştır. Ergen ve aile ilişkisi ile ilgili yapılan bir çalışmada ergenlerin aile ilişkilerinden öznel iyi oluş üzerinde oldukça etkili olduğu özellikle baba ile ilişkinin iyi olmasının öznel iyi oluşu arttırdığı saptanmıştır (Derin, 2013).

Doğan ve Eryılmaz(2014), benlik saygısı ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında, özsaygı alt boyutlarının mutluluğu etkilediği ve kendini sevme ve özyeterliğin artmasıyla mutluluk düzeyinin arttığı sonuçlarına ulaşmışlardır.

Kaplan (2016) yaptığı bir çalışmada katılımcıların öznel iyi oluşun cinsiyete göre farklılık gösterdiğini saptamış ve kızların öznel iyi oluş puanlarının erkeklere göre daha yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir. Algılanan akademik başarı ve algılanan anne-baba tutumunun öznel iyi oluşu etkilediği belirlenmiştir.

Doğan, Sapmaz ve Çötök (2013) öz-eleştiri ve mutluluk üzerine yaptıkları araştırmada öz saygının ve mutluluğun önemli bir belirleyicisi olduğu ve öz eleştiri alt boyutları ile mutluluk arasında ters yönde bir ilişki olduğunu saptamışlardır.

Gülcan ve Bal (2014) genç yetişkinlerde yaşam doyumu, iyimserlik ve mutluluk üzerine yaptıkları bir çalışmada yaşam doyumu, iyimserlik ve mutluluk arasında anlamlı bir ilişki olduğu ve iyimserliği açıklamada yaşam doyumu ve mutluluğun anlamlı yordayıcılar olduğu ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Mutluluğun cinsiyet ve yaş ile değerlendirilmesi sonucunda cinsiyete ve yaşa göre anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur.

Asıcı ve İkiz (2015) üniversite öğrencilerinde mutluluk ve bilişsel esneklik ile yaptıkları bir çalışma sonucunda öğrencilerin mutluluk ve bilişsel esneklik düzeyleri arasında ilişki olduğu ve bilişsel esnekliklerinin artması durumunda mutluluk düzeylerinin de artacağı bulunmuştur. Ayrıca mutluluğun ilişki yaşama ve cinsiyete göre farklılık göstermediği sonucu elde edilmiştir.

Umutsuzluk ve mutluluk üzerine yapılan bir çalışma sonucunda, benlik saygısı, umutsuzluk ve mutluluğun ters yönlü bir ilişki olduğu bulunmuştur (Çevik ve Yıldız, 2016).

3. BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma babası yurtdışında çalışan ve babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin sosyal kaygı, benlik saygısı ve öznel iyi oluşlarının bazı sosyo-demografik değişkenlere göre incelenmesi amacıyla yapılmış tanımlayıcı bir araştırmadır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Türkiye Cumhuriyeti Hatay ilinde ikamet eden babası yurtdışında çalışan ve babası ile birlikte yaşayan ergenler oluşturmaktadır.

Araştırma evrenini tamamına ulaşılması zaman, maliyet ve kontrol bakımından güç olacağından dolayı araştırmada çalışma evrenini temsil edecek şekilde örneklem seçmek için basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Evreni temsil edecek yeter sayıda öğrenciye ulaşmak için evreni bilinmeyen örneklem sayısı formülü kullanılmış olup, %95 güven düzeyi ve %5 örnekleme hatası ile görüşülmesi gereken kişi sayısı 384 olarak belirlenmiştir. Araştırmacı tarafından 387 ergen birey ile görüşülmüştür.

Örneklem sayısı ;

n:Örnekleme alınacak birey sayısı

p:İncelenen olayın görülüş sıklığı (gerçekleşme olasılığı)

q:İncelenen olayın görülmeysi sıklığı (gerçekleşmeme olasılığı)

t: Belirli bir anlamlılık düzeyinde, t tablosuna göre bulunan teorik değer
d: Olayın görülüş sıklığına göre kabul edilen örnekleme hatasıdır.

$$n = \frac{z_{\alpha}^2 p * q}{d^2} \quad n = \frac{(1.96)^2 * 0.50 * 0.50}{(0.05)^2} = 384$$

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri anket formu ile toplanmış olup, anket formunda yer alan bölümlere ilişkin detaylar aşağıda verilmiştir.

3.3.1. Sosyo-demografik Veri Formu(SDVF)

Araştırmacı tarafından geliştirilen SDVF katılımcıların genel profilini ve demografik özelliklerini belirlemek amacıyla ve aynı zamanda ergenlerin babalarının yurtdışında çalışması ile sosyal kaygı, öznel iyi oluş ve benlik saygıları arasındaki ilişkinin incelenmesi için çeşitli değişkenler belirlenerek hazırlanmıştır. Formda cinsiyet, yaş, şu anda okuduğu sınıf, kardeş sayısı, evde kaçınıcı çocuk olduğu, anne babanın eğitim düzeyleri ve meslekleri, aile ilişkileri, gelir düzeyleri, yurtdışında çalışma fikirlerinin olup olmadığı, babaları yurtdışındaysa; kaç yıldır yurtdışında olduğu, ne sıklıkla gelip ne kadar süre kaldığı, hangi sıklıkla görüştükleri, babaları yurtdışındayken ailece dışarı çıkıp çıkmadıkları, babaları yurtdışındayken onun görevlerini yerine getiren birinin olup olmadığı, kendi evlerinde yaşayıp yaşamadıkları, babaları yurtdışındayken anne babaların birlikte bulundukları etkinliklerde rahat hissedip hissetmedikleri, kendisiyle ilgili kararları kimin aldığı, anne ve babalarının çocuklarının üniversitede okumasıyla ilgili beklenti düzeyleri, babaları yurtdışındayken kendilerini nasıl hissettikleri, yurtdışında çalışan başka aile üyeleri olup olmadığı, babalarının onları yeterince iyi tanıyıp tanımadığı, anneleriyle kaç yaşına kadar birlikte uyudukları, babalarının yurtdışından kesin dönüş yapmasını isteyip istemediklerine dair maddeler yer almaktadır.

3.3.2. Sosyal Kaygı Ölçeği (ESKÖ)

(*Social Anxiety Scale for Adolescents / SAS-A*): La Greca ve Lopez tarafından adölesanlarda sosyal kaygıyı değerlendirmek için geliştirilmiştir(1998). Aydın ve Tekinsav-Sütçü (2007) tarafından geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılarak Türkçe'ye uyarlanmıştır. ESKÖ, çocuk formunda olduğu gibi 4'ü ilişkisiz olmak üzere 22 maddeden oluşmaktadır. Ölçek maddeleri (1) Hiçbir zaman ile (5) Her zaman arasında puanlanan Likert tipi derecelendirmeli bir ölçektir. Ölçeğin faktör analizi sonucunda Olumsuz Değerlendirilme Korkusu (ODK), Genel Durumlarda Sosyal Kaçınma ve Huzursuzluk Duyuma (GSKHD) ve Yeni Durumlarda Sosyal Kaçınma ve Huzursuzluk Duyuma (Y-SKHD) olmak üzere üç faktörlü bir yapıya sahiptir. Ölçeğin Türkçe formu orijinal formu gibi üç faktörlü bir yapı göstermiştir. Ölçeğin iç tutarlık hesaplamaları Cronbach Alfa ile hesaplanmış ODK için .83, G-SKHD alt ölçeği için .68, Y-SKHD için .71 ve ölçeğin tamamına ilişkin .88 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin iki yarım güvenirlik katsayıları .67 ile .85 arasında değişmektedir. Alt ölçekler arası korelasyon değerleri .51 ile .89 arasında bulunmuştur. ESKÖ'nün Çapa Çocuk ve Ergenler İçin Sosyal Fobi Ölçeği (ÇESFÖ) ($r=.75$) ve Çocuklar İçin Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri- Sürekli Kaygı Formu (ÇDSKE-SK) ($r=.66$) ile istatistiksel olarak ilişkili bulunması iyi bir yapı geçerliğine sahip olduğunu ortaya koymuştur (Aydın ve Tekinsav-Sütçü, 2007). Ölçeğin lise öğrencilerine uygun olup olmadığının belirlenmesi amacıyla örneklem üzerinde Cronbach Alfa katsayılarına bakılmış ölçeğin tamamına ilişkin .86, ODK için .86, G-SKHD alt ölçeği için .74, YSKHD, .72 olarak hesaplanmıştır.

Araştırmacı tarafından yapılan iç tutarlık testi sonucunda ölçek geneline ait Cronbach alfa değeri 0,86 bulunmuştur.

3.3.3. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ)

Toplam 10 maddeden oluşan ölçek tek boyutlu bir yapı göstermektedir. Ölçek maddeleri 1 (Çok doğru) ile 4 (Çok yanlış) arasında derecelendirilen ifadeler içermektedir. Ölçekte beş maddenin (1, 2, 4, 6 ve 7) ters puanlanması yoluyla

toplam puan elde edilmektedir. Rosenberg ölçeğın iç tutarlık katsayısını .80 olarak rapor etmiştir. İki hafta sonra yapılan test-tekrar test güvenirliliğı .85 olarak bulunmuştur. Ölçeğın kendi içinde değerdendirme sistemine göre denekler 0 ile 6 arasında puan almaktadırlar. Sayısal ölçümlerle yapılan karşılaştırmalarda benlik saygısı, yüksek (0-1 puan), orta (2-4 puan) ve düşük (5-6 puan) olarak değerdendirilmektedir. Puanın yüksek olması benlik saygısının düşük, az olması ise benlik saygısının yüksek olduğunu göstermektedir.

Araştırmacı tarafından yapılan iç tutarlık testi sonucunda ölçek geneline ait Cronbach alfa değeri 0,71 bulunmuştur.

3.3.4. Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeğı (EÖÖ)

15 maddeden oluşan 4 boyutlu bir ölçek olan EÖÖ' de birinci boyut, ailem beni sever, ailem bana saygılı gibi maddelerden oluştuğı için "aile ilişkilerinde doyum", ikinci boyut sevdiklerimle beraberim, dostlarım birlikteyim gibi maddelerden oluştuğı için "önemli diğerdeleri ile ilişkide doyum (arkadaş, akraba, öğretmen ve sevgili gibi)" üçüncü boyut hayatımdan memnunum, hayatı doya doya yaşarım gibi maddelerden oluştuğı için "yaşam doyumu" dördüncü boyut genellikle neşeliyim, güler yüzlüyüm gibi maddelerden oluştuğı için "olumlu duygular" olarak isimlendirilmiştir. Ölçek maddeleri Kesinlikle katılmıyorum ile Tamamen katılıyorum arasında derecelendirilen ifadeler içermektedir. Eryılmaz (2009) tarafından yapılan analizlerin sonucunda, dört boyutlu 15 maddeden oluşan açıklanan varyansı %61.64 olan bir ölçek elde edilmiştir. Ölçeğın iç tutarlık katsayısı .86 ve Spearman Brown değeri .83; test tekrar test yöntemine dayalı güvenilirlik değeri ise .83'tür. Analizlerin sonucunda EÖÖ' nün güvenilir ve geçerli olduğı bulunmuştur.

Araştırmacı tarafından yapılan iç tutarlık testi sonucunda ölçek geneline ait Cronbach alfa değeri 0,87 bulunmuştur.

3.4. Veri Toplanması

Araştırma verilerinin toplanma aşaması, Hatay'ın Antakya ve Samandağ ilçelerinde yaşayan lise 1, lise 2 ve lise 3 öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir. Veri toplama araçları gönüllü olan katılımcılara evlerinde ailelerinin izniyle uygulanmıştır. Araştırmacı öğrencilere ve ailelerine kendisini tanıtarak, araştırmasından bahsetmiş sonrasında araştırmanın amacını anlatmıştır. Verilen ölçeklerin nasıl yanıtlanması konusunda bilinmesi gereken açıklamaları yapmış ve öğrenci ile velilerinin uygulamayla ilgili merak ettikleri sorularını yanıtlamıştır. Ölçeklere verdikleri cevapların gizli kalacağı, kişisel olarak herhangi bir değerlendirme yapılmayacağı ve sadece bu araştırma içerisinde kullanılacağı belirtilerek içten ve kendilerini yansıtan yanıtlar vermeleri istenmiştir. Ölçekler katılımcılara araştırmacı tarafından uygulanmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmada anket formundan elde edilen verilerin istatistiksel olarak analiz edilmesinde Statistical Package for Social Sciences (SPSS) 24.0 yazılımından yararlanılmıştır.

Araştırmaya katılan babası ile birlikte yaşayan ve babası yurtdışında çalışan ergenlerin sosyo-demografik özelliklerine göre ve babası yurtdışında çalışan ergenlerin bazı özelliklerine göre dağılımı frekans analizi ile saptanmıştır.

Babası ile birlikte yaşayan ve babası yurtdışında çalışan ergenlerin ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ' den aldıkları puanlara dair betimsel istatistikler verilmiştir.

Babası ile birlikte yaşayan ve babası yurtdışında çalışan ergenlerin sosyo-demografik özelliklerine göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ' den aldıkları puanların karşılaştırılmasında veri seti normal dağılıma uyum gösterdiğinden dolayı

parametrik hipotez testleri kullanılmıştır. Veri setinin normal dağılıma uyumu Kolmogorov-Smirnov, Shapiro-Wilk testleri, QQ plot grafiği ve çarpıklık-basıklık değerleri incelenerek, varyansların homojenliği ise Levene testi ile incelenmiştir. Bağımsız değişkenin 2 kategoriden oluşması durumunda bağımsız örneklem t testi, bağımsız değişkenin kategori sayısının ikiden fazla olması durumunda ise ANOVA testi kullanılmıştır. ANOVA sonuçlarına göre bağımsız değişkenin kategorileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark çıkması durumunda, farkın hangi kategorilerden kaynakladığını bulmak amacıyla post-hoc bir test olan Tukey testi kullanılmıştır. Babası ile birlikte yaşayan ve babası yurtdışında çalışan ergenlerin ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ ‘ den aldıkları puanlar arasındaki korelasyonlar Pearson korelasyon analizi ile belirlenmiştir.

4. BÖLÜM

BULGULAR

4.1. Ergenlerin Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Tablo 1.

Ergenlerin sosyo-demografik özelliklerine göre dağılımı

	Yurtdışın		Birlikte		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Cinsiyet						
Kadın	56	30,2	10	53,4	16	42,3
Erkek	129	69,7	94	46,5	22	57,6
Yaş						
15 yaş	76	41,0	78	38,6	15	39,7
16 yaş	70	37,8	64	31,6	13	34,6
17 yaş	39	21,0	60	29,7	99	25,5
Sınıf						
9. sınıf	70	37,8	68	33,6	13	35,6
10. sınıf	65	35,1	52	25,7	11	30,2
11. sınıf	50	27,0	82	40,5	13	34,1
Kardeş sayısı						
İki kardeş	28	15,1	33	16,3	61	15,7
Üç kardeş	78	42,1	77	38,1	15	40,0
Dört ve üzeri kardeş	79	42,7	92	45,5	17	44,1
Doğum sırası						
İlk çocuk	75	40,5	65	32,1	14	36,1
İkinci çocuk	58	31,3	60	29,7	11	30,4
Üçüncü ve üzeri çocuk	52	28,1	77	38,1	12	33,3
Anne eğitim durumu						
İlkokul ve altı	90	48,6	10	50,0	19	49,3
Ortaokul	70	37,8	66	32,6	13	35,1
Lise ve Üniversite	25	13,5	35	17,3	60	15,5
Baba eğitim durumu						
İlkokul ve altı	87	47,0	97	48,0	18	47,5
Ortaokul	77	41,6	65	32,1	14	36,6
Lise ve Üniversite	21	11,3	40	19,8	61	15,7
Anne çalışma durumu						

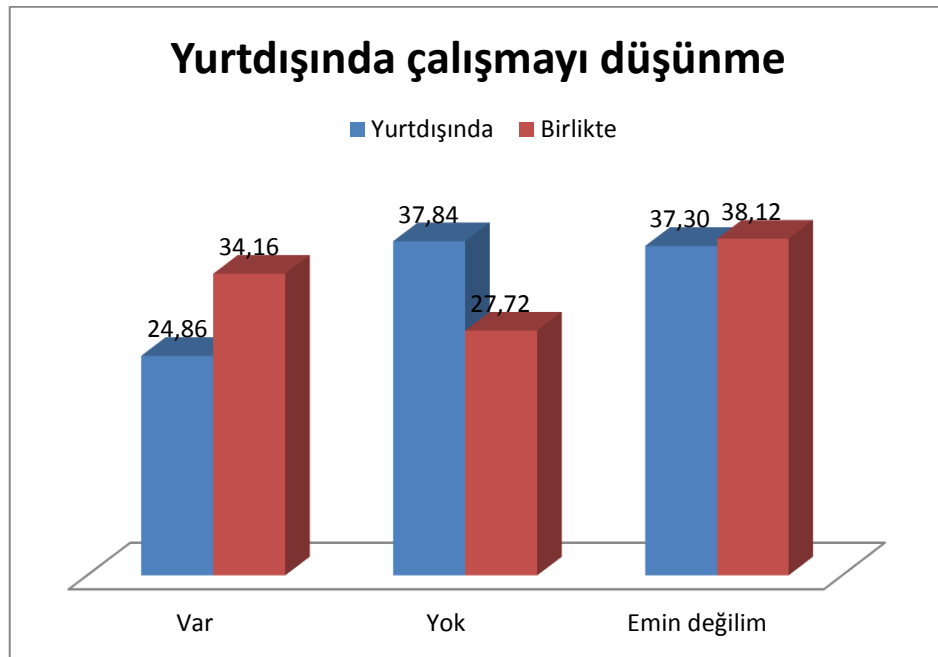
Çalışan	18	9,73	25	12,3	43	11,1
Çalışmayan	167	90,2	17	87,6	34	88,8
Anne ve babanın birliktelik durumu						
Birlikte	184	99,4	19	96,0	37	97,6
Ayrı	1	0,54	7	3,47	8	2,07
Aynı evde yaşayan başka akraba olması						
Var	8	4,32	8	3,96	16	4,13
Yok	176	95,1	19	96,0	37	95,6
Ailenin geliri						
Kötü	17	9,19	25	12,3	42	10,8
Orta	107	57,8	11	55,4	21	56,5
İyi	61	32,9	65	32,1	12	32,5

Tablo 1.'de araştırma kapsamına alınan ergenlerin sosyo-demografik özelliklerine göre dağılımı verilmiştir.

Araştırmaya katılan babası yurt dışında çalışan ergenlerin %30,27'sinin kadın ve %69,73'ünün erkek olduğu, %41,08'inin 15 yaşında, %37,84'ünün 16 yaşında, %21,08'inin ise 17 yaşında olduğu, %37,84'ünün 9. sınıf, %35,1'ünün 10. sınıf ve %27,03'ünün 11. sınıfta öğrenim gördüğü tespit edilmiştir. Babası yurtdışında çalışan ergenlerin %15,14'ünün iki kardeş, %42,16'sının üç kardeş ve %42,70'inin dört ve üzeri kardeş olduğu, %40,54'ünün ilk çocuk, %31,35'inin ikinci çocuk, %28,11'inin ise üçüncü ve üzeri çocuk olduğu saptanmıştır. Babası yurtdışında çalışan ergenlerin %48,65'inin annesinin ilkokul ve altı, %37,84'nün ortaokul ve %13,51'inin lise ve üniversite mezunu olduğu, %47,03'ünün babasının ilkokul ve altı, %41,62'sinin ortaokul ve %11,35'inin babasının lise ve üniversite mezunu olduğu tespit edilmiştir. Babası yurtdışında çalışan ergenlerin %90,27'sinin annesinin çalışmadığı, %99,46'sının anne ve babasının birlikte olduğu ve %95,14'ünün aynı evde yaşayan başka akrabası olmadığı saptanmıştır. Babası yurtdışında çalışana ergenlerin %9,19'u ailesinin gelir durumunu kötü, %57,84'ü orta ve %32,97'si iyi olarak tanımlamıştır.

Babası ile birlikte yaşayan ergenlerin %53,47'sinin kadın ve %46,53'ünün erkek olduğu, %38,61'inin 15 yaşında, %31,68'inin 16 yaşında, %29,70'inin ise 17 yaşında olduğu, %33,66'sının 9. sınıf, %25,74'ünün 10. sınıf ve %40,59'unun ise 11. sınıfta öğrenim gördüğü tespit edilmiştir. Araştırmaya alınan babası ile birlikte yaşayan ergenlerin %16,34'ünün iki kardeş,

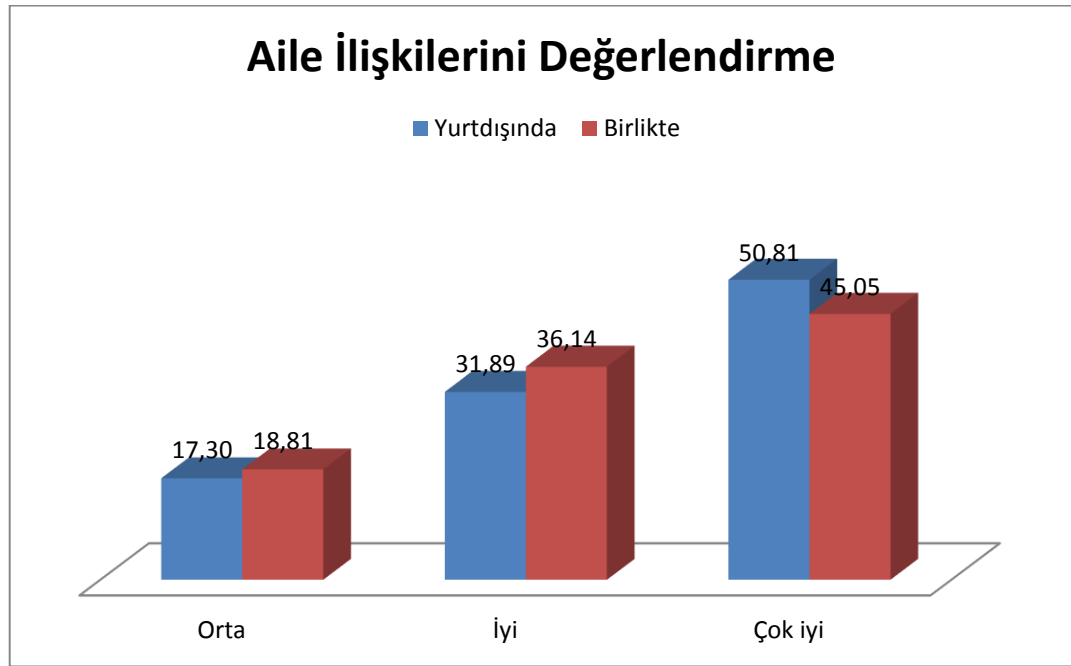
%38,12'sinin üç kardeş ve %45,54'ünün dört ve üzeri kardeş olduğu, %32,18'inin ilk çocuk, %29,70'inin ikinci çocuk ve %38,12'sinin üçüncü ve üzeri çocuk olduğu saptanmıştır. Babası ile birlikte yaşayan ergenlerin %50,0'sinin annesinin ilkokul ve altı, %32,67'sinin ortaokul ve %17,33'ünün lise ve üniversite mezunu olduğu, %48,02'sinin babasının ilkokul ve altı, %32,18'inin ortaokul ve %19,80'inin babasının lise ve üniversite mezunu olduğu tespit edilmiştir. Babası ile birlikte yaşayan ergenlerin %87,62'sinin annesinin çalışmadığı, %96,04'ünün anne ve babasının birlikte olduğu ve %96,04'ünün aynı evde yaşayan başka akrabası olmadığı saptanmıştır. Babası ile birlikte yaşayan ergenlerin %12,38'inin ailesinin gelir durumunu kötü, %55,45'inin orta ve %32,18'inin ise iyi olarak ifade ettiği tespit edilmiştir.

Şekil I. Ergenlerin ileride yurtdışında çalışmayı düşünme durumlarına göre dağılımı

Şekil I.'de araştırma kapsamına alınan babası ile birlikte yaşayan ve babası yurtdışında çalışan ergenlerin ileride yurtdışında çalışmayı düşünme durumlarına göre dağılımı verilmiştir.

Şekil I. incelendiğinde, babası yurtdışında çalışan ergenlerin %24,86'sının ileride yurtdışında çalışmayı düşündüğü, %37,84'ünün düşünmediği ve %37,30'unun bu konuda emin olmadığı, babası ile birlikte yaşayan ergenlerin ise %34,16'sının ileride yurtdışında çalışmayı düşündüğü, %27,72'sinin düşünmediği ve %38,12'sinin ise bu konuda emin olmadığı tespit edilmiştir.

Şekil II. Ergenlerin aile ilişkilerini değerlendirme durumlarına göre dağılımı

Şekil I.'de babası ile birlikte yaşayan ve babası yurtdışında çalışan ergenlerin aile ilişkilerini değerlendirme şekillerine göre dağılımı verilmiştir.

Şekil II.'ye göre araştırmaya dahil edilen babası yurtdışında çalışan ergenlerin %17,30'unun ailesi ile çalışan ilişkisini orta şeklinde, %31,89'unun iyi ve %50,81'inin çok iyi şeklinde tanımladığı tespit edilmiştir. Babası ile birlikte yaşayan ergenlerin %18,81'i ailesi çalışan ilişkisini orta, %36,14'ü iyi ve %45,05'i çok iyi şeklinde tanımlamıştır.

Tablo 2.*Babası yurtdışında çalışan ergenlerin bazı özelliklerine göre dağılımı*

	Sayı	Yüzde
Babanı vurt dışında vasama süresi		
10 yıl ve altı	63	35.00
11-20 yıl arası	72	40.00
21 yıl ve üzeri	45	25.00
Doğum sırasında babanın vanın olması durumu		
Evet	105	56.76
Havır	80	43.24
Babanın zivaret sıklığı		
6 av ve altı	71	38.38
6-12 avda bir	74	40.00
12 av ve üstü	40	21.62
Babanın zivaret süresi		
0-1 av	23	12.43
1-3 av	81	43.78
3-6 av	81	43.78
Baba ile iletisim kurma sıklığı		
Her gün	97	52.43
Birkac günde bir	55	29.73
Daha sevrek	33	17.84
Baba vurtdışındavken babanın görevlerini yerine getiren biri		
Var	127	68.65
Yok	58	31.35
Baba vurtdışındavken ailece dışarı çıkma durumu		
Havır	36	19.46
Cok sık	11	5.95
Arada bir	138	74.59
Baba vurtdışındavken etkinliklerde rahatsız		
Evet	91	49.19
Havır	94	50.81
Baba vurtdışındavken çocuk ile ilgili kararları veren		
Anne	153	82.70
Baba	26	14.05
Babanın aile üyesi	6	3.24
Babanın vurtdışında olmasının hissettirdikleri		
Kötü	82	44.32
Orta	78	42.16
İyi	25	13.51
Babanın kendisini veterince tanıdığını düşünme		
Cok iyi tanıyor	89	48.11
İyi tanıyor	50	27.03
Biraz tanıyor	22	11.89
Az tanıyor	24	12.97
Yurtdışında baska kardes		
Var	17	9.19
Yok	168	90.81
Babanın kesin dönüş yapmasını isteme durumu		
İsteyen	83	44.86
İstemeyen	24	12.97
Fark etmez	78	42.16

Tablo 2.'de araştırmaya dahil edilen babası yurtdışında çalışan ergenlerin bazı özelliklerine göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 2. incelendiğinde, babası yurt dışında çalışan ergenlerin %35,0'inin babasının 10 yıl ve altı süredir, %40,0'inin 11-20 yıl arası ve %25,0'inin babasının 21 yıl ve üzeri süredir yurtdışında olduğu, %43,24'ünün doğumu sırasında babasının yanında olmadığı saptanmıştır. Babası yurtdışında çalışan ergenlerin %38,38'inin babasının 6 ay ve daha kısa aralıklarla ev geldiği, %40,0'ini 6-12 ay arası ve %21,62'sinin 12 ay ve üstü aralıklarla eve geldiği, %12,43'ünün geldiğinde 1 ay ve daha kısa süre kaldığı, %43,78'inin 1-3 ay arası ve %43,78'inin 3-6 ay arası süreyle kaldığı saptanmıştır. Babası yurtdışında çalışan ergenlerin %52,43'ünün babasıyla her gün iletişim kurduğu, %29,73'ünün birkaç günde bir iletişim kurduğu ve %17,84'ünün daha seyrek aralıklarla iletişim kurduğu tespit edilmiştir. Babası yurtdışında çalışan ergenlerin %68,65'inin babası yurt dışındayken babanın görevlerini yerine getiren birinin olduğunu ifade ettiği, %74,59'unun ailecek arada bir dışarı çıktıklarını belirttiği ve %82,70'inin babası yurtdışındayken kendisi ile ilgili kararları annesinin verdiğinin belirttiği saptanmıştır. Babası yurt dışında çalışan ergenlerin %44,32'sinin babasının yurtdışında olmasının kendisine kötü, %42,16'sinin orta ve %13,51'inin iyi hissettirdiğini söylediği, %48,11'inin babasının kendisini çok iyi tanıdığını, %27,03'ünün iyi, %11,89'unun biraz ve %12,97'sinin babasının kendisini biraz tanıdığını ifade ettiği görülmüştür. Babası yurtdışında çalışan ergenlerin %90,81'inin yurtdışında çalışan başka kardeşinin olmadığı tespit edilmiştir. Babası yurtdışında çalışan ergenlerin %44,86'sinin babasının kesin dönüş yapmasının istediği, %12,97'sinin istemediği, %42,16'sinin ise fark etmez şeklinde yanıt verdiği saptanmıştır.

Tablo 3.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin anneleriyle uyuma süreleri ve ebeveynlerinin üniversite okumasını isteme durumlarına göre dağılımı (n=185)

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Anne ile uyuma süresi		
Hiç	23	12,43
0-3 yaş	76	41,08
3-6 yaş	59	31,89
6-9 yaş	27	14,59
Babanın üniversite okumadan beklentisi		
Çok yüksek	83	44,86
Yüksek	52	28,11
Orta	36	19,46
Az	14	7,57
Annenin üniversite okumadan beklentisi		
Çok yüksek	107	57,84
Yüksek	41	22,16
Orta	26	14,05
Az	11	5,95

Tablo 3.'te babası yurtdışında çalışan ergenlerin anneleriyle uyuma süreleri ve ebeveynlerinin üniversite okumasını isteme durumlarına göre dağılımı verilmiştir.

Babası yurtdışına çalışan ergenlerin %12,43'ünün hiç annesi ile uyumadığı, %41,08'inin 3 yaşa kadar annesi ile uyuduğu, %31,89'unun 3-6 yaşına kadar ve %14,59'unun 6-9 yaşına kadar annesi ile uyuduğu saptanmıştır.

4.2. Babasıyla Birlikte Yaşayan Ergenlere İlişkin Bulgular

Tablo 4.

Babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanlarına ait tanımlayıcı istatistikler

Ölçekler	n	$\bar{x}$	s	Min	Max
ODK	202	19,61	6,34	8	40
G-SKHD	202	11,02	3,60	5	22
Y-SKHD	202	15,12	4,54	6	26
ESKÖ	202	45,76	12,08	19	79
RBSÖ	202	1,29	0,88	0	5,34
AİD	202	14,61	1,81	8	16
ÖDİD	202	12,15	2,41	4	16
YD	202	8,48	2,59	3	12
OD	202	13,09	2,24	6	16
EÖÖ	202	48,33	6,71	28	60

Tablo 4.'te Babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanlarına ait ortalama, standart sapma, en küçük ve en büyük değer gibi tanımlayıcı istatistikler verilmiştir.

Tablo 4. incelendiğinde babası ile birlikte yaşayan ergenlerin ESKÖ' de yer alan ODK alt boyutundan $\bar{x}=19,61\pm6,34$ puan, G-SKHD alt boyutundan $\bar{x}=11,02\pm3,60$ puan, Y-SKHD alt boyutundan ise $\bar{x}=15,12\pm4,54$ puan aldıkları saptanmıştır. Babası ile birlikte yaşayan ergenlerin ESKÖ genelinden aldıkları en düşük puan 19, en yüksek puan 79 olup, alınan puan ortalaması $\bar{x}=45,76\pm12,08$ bulunmuştur.

Araştırma kapsamına alınan babası ile birlikte yaşayan ergenlerin RBSÖ'nden $\bar{x}=1,29\pm0,88$ puan aldıkları saptanmıştır. Ergenlerin ölçekten aldıkları en düşük puan 0, en yüksek puan ise 5,34'tür.

Babası ile birlikte yaşayan ergenlerin ESKÖ'de bulunan AİD alt boyutundan $\bar{x}=14,61$ puan, ÖDİD alt boyutundan $\bar{x}=12,15\pm2,41$ puan, YD alt boyutundan $\bar{x}=8,48\pm2,59$ puan ve OD alt boyutundan $\bar{x}=13,09\pm2,24$ puan aldıkları görülmüştür. Babası ile birlikte yaşayan ergenlerin EÖÖ genelinden $\bar{x}=48,33\pm6,71$ puan aldıkları saptanmış olup, alınan en düşük puan 28, en yüksek puan ise 60 bulunmuştur.

Tablo 5.

Babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin cinsiyetlerine göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması

Ölçekler	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	S	t	p
ODK	Kadın	108	18,92	5,98	-1,672	0,096
	Erkek	94	20,40	6,67		
G-SKHD	Kadın	108	10,93	3,53	-0,417	0,677
	Erkek	94	11,14	3,70		
Y-SKHD	Kadın	108	15,07	4,19	-0,166	0,868
	Erkek	94	15,18	4,94		
ESKÖ	Kadın	108	44,92	11,33	-1,061	0,290
	Erkek	94	46,72	12,89		
RBSÖ	Kadın	108	1,37	0,94	1,481	0,140
	Erkek	94	1,19	0,81		
AİD	Kadın	108	14,61	1,73	-0,023	0,982
	Erkek	94	14,62	1,91		
ÖDİD	Kadın	108	12,14	2,31	-0,061	0,952
	Erkek	94	12,16	2,54		
YD	Kadın	108	8,38	2,49	-0,561	0,575
	Erkek	94	8,59	2,71		
OD	Kadın	108	12,83	2,21	-1,784	0,076
	Erkek	94	13,39	2,24		
EÖÖ	Kadın	108	47,96	6,45	-0,836	0,404
	Erkek	94	48,76	7,01		

Tablo 5.'te babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin cinsiyetlerine göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılmasına dair yapılan bağımsız örneklem t testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 5. incelendiğinde araştırmaya katılan babası ile birlikte yaşayan ergenlerin cinsiyetlerine göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ' den aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Tablo 6.

Babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin yaşlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması

	Yaş	n	$\bar{x}$	s	Min	Max	F	p	Fark
ODK	15 yaş	78	21,12	6,68	9,00	40,00	4,399	0,014*	1-3
	16 yaş	64	19,30	5,46	9,00	34,00			
	17 yaş	60	17,98	6,39	8,00	35,00			
G-SKHD	15 yaş	78	11,82	3,28	5,00	19,00	4,246	0,016*	1-3
	16 yaş	64	10,97	3,86	5,00	22,00			
	17 yaş	60	10,05	3,52	5,00	20,00			
Y-SKHD	15 yaş	78	16,10	4,28	6,00	25,00	3,024	0,051	
	16 yaş	64	14,44	4,21	7,00	24,00			
	17 yaş	60	14,58	5,04	6,00	26,00			
ESKÖ	15 yaş	78	49,04	11,61	26,00	77,00	5,373	0,005*	1-3
	16 yaş	64	44,70	11,17	22,00	79,00			
	17 yaş	60	42,62	12,74	19,00	78,00			
RBSÖ	15 yaş	78	1,33	0,91	0,25	5,34	0,422	0,656	
	16 yaş	64	1,20	0,85	0,00	3,59			
	17 yaş	60	1,31	0,89	0,00	3,59			
AİD	15 yaş	78	14,42	1,88	8,00	16,00	1,303	0,274	
	16 yaş	64	14,91	1,52	10,00	16,00			
	17 yaş	60	14,55	2,00	9,00	16,00			
ÖDİD	15 yaş	78	12,00	2,25	6,00	16,00	1,656	0,194	

	16 yaş	64	12,59	2,56	4,00	16,00		
	17 yaş	60	11,87	2,44	6,00	16,00		
YD	15 yaş	78	8,04	2,47	3,00	12,00	2,305	0,102
	16 yaş	64	8,97	2,66	3,00	12,00		
	17 yaş	60	8,52	2,62	3,00	12,00		
OD	15 yaş	78	12,83	2,25	6,00	16,00	0,901	0,408
	16 yaş	64	13,20	2,25	6,00	16,00		
	17 yaş	60	13,32	2,21	8,00	16,00		
EÖÖ	15 yaş	78	47,29	6,29	32,00	60,00	2,237	0,109
	16 yaş	64	49,67	6,89	28,00	60,00		
	17 yaş	60	48,25	6,92	33,00	60,00		

* $p \leq 0,05$

Tablo 6.'da araştırma kapsamına alınan babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin yaşlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması amacıyla yapılan ANOVA sonuçları verilmiştir.

Babası ile birlikte yaşayan ergenlerin yaşlarına göre ESKÖ genelinden ve ölçekte yer alan ODK ve G-SKGD alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p \leq 0,05$). Bu fark 15 yaşında olan ergenler ile 17 yaşında olan ergenlerden kaynaklanmaktadır. 15 yaşında olan ergenlerin ESKÖ genelinden ve ölçekte yer alan ODK ve G-SKHD alt boyutlarından aldıkları puanlar 17 yaşında olanlara göre anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur.

Babası ile birlikte yaşayan ergenlerin yaşlarına göre RBSÖ'nden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı tespit edilmiştir ($p > 0,05$).

Araştırma kapsamına alınan babası ile birlikte yaşayan ergenlerin yaşlarına göre EÖÖ genelinden ve ölçekte yer alan alt boyutlardan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olmadığı saptanmıştır ($p > 0,05$).

Tablo 7.

Babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin sınıflarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması

	Sınıf	n	$\bar{x}$	s	Min	Max	F	p	Fark
ODK	9. sınıf	68	21,56	6,73	9,00	40,00	5,599	0,004*	1-3
	10.sınıf	52	19,31	6,09	10,00	34,00			
	11. sınıf	82	18,18	5,80	8,00	35,00			
G-SKHD	9. sınıf	68	12,06	3,17	5,00	19,00	4,707	0,010*	1-3
	10. sınıf	52	10,19	3,75	5,00	22,00			
	11. sınıf	82	10,70	3,68	5,00	21,00			
Y-SKHD	9. sınıf	68	16,29	4,18	6,00	25,00	4,457	0,013*	1-2
	10. sınıf	52	13,87	4,53	7,00	24,00			1-3
	11. sınıf	82	14,95	4,66	6,00	26,00			
ESKÖ	9. sınıf	68	49,91	11,11	26,00	77,00	6,413	0,002*	1-3
	10. sınıf	52	43,37	12,79	22,00	79,00			1-2
	11. sınıf	82	43,83	11,62	19,00	74,00			
RBSÖ	9. sınıf	68	1,37	0,95	0,25	5,34	0,834	0,436	
	10. sınıf	52	1,16	0,87	0,00	3,33			
	11. sınıf	82	1,29	0,84	0,00	3,59			
AİD	9.'ncu sınıf	68	14,51	1,86	8,00	16,00	0,182	0,834	
	10.'ncu sınıf	52	14,62	1,77	10,00	16,00			
	11.'nci sınıf	82	14,70	1,82	9,00	16,00			
ÖDİD	9.'ncu sınıf	68	12,10	2,22	8,00	16,00	0,021	0,979	
	10.'ncu sınıf	52	12,19	2,72	4,00	16,00			
	11.'nci sınıf	82	12,16	2,39	6,00	16,00			
YD	9.'ncu sınıf	68	7,96	2,49	3,00	12,00	2,920	0,056	
	10.'ncu sınıf	52	9,10	2,67	3,00	12,00			
	11.'nci sınıf	82	8,51	2,56	3,00	12,00			
OD	9.'ncu sınıf	68	12,88	2,23	6,00	16,00	0,589	0,556	
	10.'ncu sınıf	52	13,33	2,07	8,00	16,00			
	11.'nci sınıf	82	13,12	2,35	6,00	16,00			
EÖÖ	9.'ncu sınıf	68	47,46	6,27	32,00	60,00	1,068	0,346	
	10.'ncu sınıf	52	49,23	7,40	28,00	59,00			
	11.'nci sınıf	82	48,49	6,60	33,00	60,00			

* $p \leq 0,05$

Babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin sınıflarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin ANOVA sonuçları Tablo 7.'de verilmiştir.

Tablo 7. incelendiğinde babası ile birlikte yaşayan ergenlerin öğrenim gördükleri sınıflara göre ESKÖ genelinden ve ölçekte yer alan ODK ve G-SKHD, Y-SKHD alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($p \leq 0,05$). Babası ile birlikte yaşayan 9. sınıfta öğrenim gören ergenlerin ESKÖ genelinden ve ölçekte yer alan ODK ve G-SKHD, Y-SKHD alt boyutlarından aldıkları puanlar 11. sınıfta öğrenim gören ergenlere göre daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca 9. sınıf ergenlerin ölçek genelinden ve Y-SKHD alt boyutundan aldıkları puanlar 10. Sınıf öğrencilere göre daha yüksektir.

Araştırma kapsamına alınan babası ile birlikte yaşayan ergenlerin sınıflarına göre RBSÖ' den aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı tespit edilmiştir ($p > 0,05$). Sınıflarına göre babası ile yaşayan ergenlerin RBSÖ puanları benzer bulunmuştur.

Araştırmaya katılan babası ile birlikte yaşayan ergenlerin öğrenim gördükleri sınıflara göre EÖÖ genelinden ve ölçekte yer alan alt boyutlardan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olmadığı görülmüştür ($p > 0,05$).

Tablo 8.

Babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin kardeş sayılarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması

	Kardeş sayısı	n	$\bar{x}$	s	Min	Max	F	p
ODK	İki kardeş	33	20,18	7,20	9,00	40,00	0,175	0,839
	Üç kardeş	77	19,40	5,91	8,00	38,00		
	Dört ve üzeri kardeş	92	19,58	6,41	8,00	34,00		
G-SKHD	İki kardeş	33	12,06	3,74	6,00	21,00	1,996	0,139
	Üç kardeş	77	10,57	3,58	5,00	22,00		
	Dört ve üzeri kardeş	92	11,03	3,53	5,00	20,00		
Y-SKHD	İki kardeş	33	16,39	4,72	6,00	26,00	2,174	0,116
	Üç kardeş	77	14,45	4,40	6,00	24,00		
	Dört ve üzeri kardeş	92	15,23	4,54	6,00	24,00		
ESKÖ	İki kardeş	33	48,64	12,96	26,00	77,00	1,411	0,246
	Üç kardeş	77	44,43	11,64	19,00	79,00		
	Dört ve üzeri kardeş	92	45,84	12,07	20,00	78,00		
RBSÖ	İki kardeş	33	1,50	1,20	0,25	5,34	1,133	0,324
	Üç kardeş	77	1,25	0,88	0,00	3,59		
	Dört ve üzeri kardeş	92	1,24	0,75	0,00	3,59		
AİD	İki kardeş	33	14,36	2,10	9,00	16,00	0,388	0,679
	Üç kardeş	77	14,64	1,75	8,00	16,00		
	Dört ve üzeri kardeş	92	14,68	1,77	10,00	16,00		
ÖDİD	İki kardeş	33	12,03	2,31	8,00	16,00	0,458	0,633
	Üç kardeş	77	11,99	2,30	6,00	16,00		
	Dört ve üzeri kardeş	92	12,33	2,56	4,00	16,00		
YD	İki kardeş	33	8,45	2,85	3,00	12,00	0,342	0,711
	Üç kardeş	77	8,30	2,61	3,00	12,00		
	Dört ve üzeri kardeş	92	8,63	2,50	3,00	12,00		
OD	İki kardeş	33	12,55	2,71	6,00	16,00	1,260	0,286
	Üç kardeş	77	13,27	2,23	7,00	16,00		
	Dört ve üzeri kardeş	92	13,14	2,05	6,00	16,00		
EÖÖ	İki kardeş	33	47,39	7,96	33,00	60,00	0,543	0,582
	Üç kardeş	77	48,19	6,31	32,00	60,00		
	Dört ve üzeri kardeş	92	48,78	6,59	28,00	60,00		

Tablo 8. incelendiğinde araştırmaya katılan babası ile birlikte yaşayan ergenlerin kardeş sayılarına göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ' den aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Tablo 9.

Babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin doğum sıralarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması

	Doğum sırası	N	$\bar{x}$	s	Min	Max	F	p
ODK	İlk çocuk	65	20,63	6,38	9,00	40,00	2,064	0,130
	İkinci çocuk	60	18,35	6,25	8,00	35,00		
	Üçüncü ve üzeri çocuk	77	19,73	6,29	8,00	38,00		
G-SKHD	İlk çocuk	65	11,26	3,91	5,00	22,00	0,207	0,813
	İkinci çocuk	60	10,93	3,46	5,00	21,00		
	Üçüncü ve üzeri çocuk	77	10,90	3,46	5,00	20,00		
Y-SKHD	İlk çocuk	65	15,88	4,56	6,00	24,00	2,027	0,135
	İkinci çocuk	60	14,25	4,63	6,00	26,00		
	Üçüncü ve üzeri çocuk	77	15,17	4,40	6,00	24,00		
ESKÖ	İlk çocuk	65	47,77	12,72	22,00	79,00	1,937	0,147
	İkinci çocuk	60	43,53	12,12	19,00	73,00		
	Üçüncü ve üzeri çocuk	77	45,79	11,33	20,00	78,00		
RBSÖ	İlk çocuk	65	1,35	0,99	0,00	3,59	1,157	0,317
	İkinci çocuk	60	1,14	0,71	0,25	3,33		
	Üçüncü ve üzeri çocuk	77	1,35	0,91	0,00	5,34		
AİD	İlk çocuk	65	14,66	1,84	9,00	16,00	0,286	0,752
	İkinci çocuk	60	14,72	1,61	11,00	16,00		
	Üçüncü ve üzeri çocuk	77	14,49	1,96	8,00	16,00		
ÖDİD	İlk çocuk	65	12,05	2,55	6,00	16,00	0,097	0,907
	İkinci çocuk	60	12,23	2,35	6,00	16,00		
	Üçüncü ve üzeri çocuk	77	12,17	2,38	4,00	16,00		
YD	İlk çocuk	65	8,08	2,50	3,00	12,00	1,143	0,321
	İkinci çocuk	60	8,70	2,64	3,00	12,00		
	Üçüncü ve üzeri çocuk	77	8,64	2,63	3,00	12,00		
OD	İlk çocuk	65	13,34	2,29	6,00	16,00	0,577	0,562
	İkinci çocuk	60	12,95	2,25	8,00	16,00		
	Üçüncü ve üzeri çocuk	77	13,00	2,20	6,00	16,00		
EÖÖ	İlk çocuk	65	48,12	6,58	33,00	60,00	0,079	0,924
	İkinci çocuk	60	48,60	6,97	35,00	60,00		
	Üçüncü ve üzeri çocuk	77	48,30	6,70	28,00	60,00		

Araştırma kapsamına alınan babası ile birlikte yaşayan ergenlerin doğum sıralarına göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ' den aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Tablo 10.

Babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin anne eğitim durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması

	Anne Eğt. Dur.	n	$\bar{x}$	s	Min	Max	F	p	Fark
ODK	İlkokul ve altı	101	20,51	6,64	8,00	38,00	3,206	0,043*	1-2
	Ortaokul	66	18,03	5,73	8,00	33,00			
	Lise ve Üniversite	35	19,97	6,12	8,00	40,00			
G-SKHD	İlkokul ve altı	101	11,50	3,73	5,00	22,00	2,019	0,135	
	Ortaokul	66	10,38	3,25	5,00	19,00			
	Lise ve Üniversite	35	10,86	3,74	5,00	18,00			
Y-SKHD	İlkokul ve altı	101	15,65	4,59	6,00	26,00	1,379	0,254	
	Ortaokul	66	14,58	4,22	7,00	23,00			
	Lise ve Üniversite	35	14,63	4,95	6,00	25,00			
ESKÖ	İlkokul ve altı	101	47,67	12,24	19,00	79,00	3,082	0,048*	1-2
	Ortaokul	66	42,98	10,77	22,00	67,00			
	Lise ve Üniversite	35	45,46	13,21	20,00	77,00			
RBSÖ.	İlkokul ve altı	101	1,41	1,00	0,00	5,34	2,156	0,118	
	Ortaokul	66	1,13	0,70	0,00	3,25			
	Lise ve Üniversite	35	1,21	0,81	0,25	3,09			
AİD	İlkokul ve altı	101	14,21	2,07	8,00	16,00	5,958	0,003*	1-2
	Ortaokul	66	15,17	1,17	12,00	16,00			
	Lise ve Üniversite	35	14,74	1,79	10,00	16,00			
ÖDİD	İlkokul ve altı	101	11,90	2,46	4,00	16,00	1,100	0,335	
	Ortaokul	66	12,35	2,47	6,00	16,00			
	Lise ve Üniversite	35	12,49	2,17	6,00	16,00			
YD	İlkokul ve altı	101	8,14	2,62	3,00	12,00	1,860	0,158	
	Ortaokul	66	8,71	2,45	3,00	12,00			
	Lise ve Üniversite	35	9,00	2,70	3,00	12,00			
OD	İlkokul ve altı	101	12,79	2,26	6,00	16,00	2,722	0,068	
	Ortaokul	66	13,61	1,87	9,00	16,00			
	Lise ve Üniversite	35	13,00	2,66	6,00	16,00			
EÖÖ	İlkokul ve altı	101	47,04	6,95	28,00	60,00	3,947	0,021*	1-2
	Ortaokul	66	49,83	5,91	35,00	60,00			
	Lise ve Üniversite	35	49,23	6,88	35,00	60,00			

* $p \leq 0,05$

Tablo 10.'da araştırmaya katılan babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin anne eğitim durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması amacıyla yapılan ANOVA sonuçları verilmiştir.

Babası ile birlikte yaşayan ergenlerin anne eğitim durumlarına göre ESKÖ genelinden ve ölçekte yer alan ODK ve G-SKHD alt boyutundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p \leq 0,05$). Bu fark annesi ilkokul ve altı düzeyde eğitilmiş olan ve ortaokul mezunu olan ergenlerden kaynaklanmaktadır. Annesi ilkokul ve altı düzeyde eğitilmiş olan ergenlerin ESKÖ genelinden ve ölçekte yer alan ODK alt boyutundan aldıkları puanlar, annesi ortaokul mezunu olanlara göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Araştırma kapsamına alınan babası ile birlikte yaşayan ergenlerin anne eğitim durumlarına göre RBSÖ'nden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı tespit edilmiştir ($p > 0,05$).

Babası ile birlikte yaşayan ergenlerin anne eğitim durumlarına Ergen EÖÖ genelinden ve ölçekte yer alan AİD alt boyutundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğu tespit edilmiştir ($p \leq 0,05$). Annesi ilkokul ve altı düzeyde eğitim alan ergenlerin ESKÖ genelinde ve ölçekte yer alan AİD alt boyutundan aldıkları puanlar annesi ortaokul mezunu olan ergenlere göre daha düşüktür. Ayrıca annesi ilkokul mezunu olan ergenlerin EÖÖ genelinden aldıkları puanlar, annesi lise ve üniversite mezunu olanlara göre daha düşük bulunmuştur.

Tablo 11.

Babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin baba eğitim durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması

	Baba Eğt. Dur.	n	$\bar{x}$	S	Min	Max	F	p
ODK	İlkokul ve altı	97	20,13	6,94	8,00	38,00	0,783	0,458
	Ortaokul	65	19,38	6,34	8,00	40,00		
	Lise ve Üniversite	40	18,70	4,57	8,00	28,00		
G-SKHD	İlkokul ve altı	97	11,33	3,95	5,00	22,00	1,056	0,350
	Ortaokul	65	10,98	2,98	5,00	17,00		
	Lise ve Üniversite	40	10,35	3,63	5,00	21,00		
Y-SKHD	İlkokul ve altı	97	15,67	4,46	6,00	26,00	1,355	0,260
	Ortaokul	65	14,60	4,60	6,00	25,00		
	Lise ve Üniversite	40	14,65	4,61	6,00	25,00		
ESKÖ	İlkokul ve altı	97	47,13	12,78	19,00	79,00	1,353	0,261
	Ortaokul	65	44,97	11,71	20,00	77,00		
	Lise ve Üniversite	40	43,70	10,70	22,00	67,00		
RBSÖ	İlkokul ve altı	97	1,38	1,02	0,00	5,34	1,400	0,249
	Ortaokul	65	1,24	0,73	0,25	3,33		
	Lise ve Üniversite	40	1,12	0,73	0,25	3,09		
AİD	İlkokul ve altı	97	14,37	1,86	8,00	16,00	2,033	0,134
	Ortaokul	65	14,72	1,65	10,00	16,00		
	Lise ve Üniversite	40	15,03	1,90	9,00	16,00		
ÖDİD	İlkokul ve altı	97	11,89	2,53	4,00	16,00	1,425	0,243
	Ortaokul	65	12,54	2,41	6,00	16,00		
	Lise ve Üniversite	40	12,15	2,08	8,00	16,00		
YD	İlkokul ve altı	97	8,19	2,76	3,00	12,00	1,793	0,169
	Ortaokul	65	8,52	2,38	3,00	12,00		
	Lise ve Üniversite	40	9,10	2,44	3,00	12,00		
OD	İlkokul ve altı	97	12,90	2,24	7,00	16,00	1,635	0,198
	Ortaokul	65	13,05	2,25	6,00	16,00		
	Lise ve Üniversite	40	13,65	2,18	8,00	16,00		
EÖÖ	İlkokul ve altı	97	47,34	7,01	28,00	60,00	2,397	0,094
	Ortaokul	65	48,83	6,19	35,00	60,00		
	Lise ve Üniversite	40	49,93	6,56	33,00	60,00		

Tablo 11.'de verilen ANOVA sonuçları incelendiğinde araştırmaya katılan babası ile birlikte yaşayan ergenlerin baba eğitim durumlarına göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ'nden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Tablo 12.

Babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin anne çalışma durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması

Ölçekler	Anne çalışma durumu	n	$\bar{x}$	s	t	p
ODK	Çalışan	25	22,12	7,05	2,135	0,034
	Çalışmayan	177	19,25	6,17		
G-SKHD	Çalışan	25	11,08	3,63	0,082	0,935
	Çalışmayan	177	11,02	3,61		
Y-SKHD	Çalışan	25	16,84	4,41	2,033	0,043*
	Çalışmayan	177	14,88	4,52		
ESKÖ	Çalışan	25	50,04	12,43	1,906	0,058
	Çalışmayan	177	45,15	11,94		
RBSÖ	Çalışan	25	1,42	0,84	0,811	0,418
	Çalışmayan	177	1,27	0,89		
AİD	Çalışan	25	14,12	2,24	-1,458	0,146
	Çalışmayan	177	14,68	1,74		
ÖDİD	Çalışan	25	12,44	2,16	0,644	0,520
	Çalışmayan	177	12,11	2,45		
YD	Çalışan	25	7,84	2,81	-1,311	0,191
	Çalışmayan	177	8,56	2,56		
OD	Çalışan	25	12,44	2,97	-1,566	0,119
	Çalışmayan	177	13,19	2,11		
EÖÖ	Çalışan	25	46,84	8,02	-1,188	0,236
	Çalışmayan	177	48,54	6,51		

* $p \leq 0,05$

Tablo 12. incelendiğinde babası ile birlikte yaşayan ergenlerin anne çalışma durumlarına göre ESKÖ' de yer alan Y-SKHD alt boyutundan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($p \leq 0,05$). Annesi çalışmayan ergenlerin Y-SKHD alt boyutundan aldıkları puanlar annesi çalışanlara göre daha yüksek bulunmuştur.

Araştırma kapsamına alınan babası ile birlikte yaşayan ergenlerin doğum sıralarına göre RBSÖ ve EÖÖ' den aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı saptanmıştır ($p > 0,05$).

Tablo 13.

Babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin aile gelir durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması

	Ailenin geliri	N	$\bar{x}$	s	Min	Max	F	p	Fark
ODK	Kötü	25	22,52	7,86	10,00	40,00	4,187	0,017*	1-2
	Orta	112	19,72	6,30	8,00	38,00			1-3
	İyi	65	18,29	5,38	8,00	31,00			
G-SKHD	Kötü	25	12,24	4,24	6,00	22,00	3,395	0,035*	1-2
	Orta	112	11,23	3,50	5,00	21,00			1-3
	İyi	65	10,20	3,37	5,00	19,00			
Y-SKHD	Kötü	25	17,16	4,57	7,00	26,00	4,510	0,012*	1-2
	Orta	112	15,29	4,38	6,00	25,00			1-3
	İyi	65	14,06	4,57	6,00	25,00			
ESKÖ	Kötü	25	51,92	13,96	26,00	79,00	5,904	0,003*	1-2
	Orta	112	46,24	11,75	19,00	78,00			1-3
	İyi	65	42,55	10,96	22,00	67,00			
RBSÖ	Kötü	25	1,24	0,80	0,00	3,09	0,445	0,641	
	Orta	112	1,34	0,93	0,00	5,34			
	İyi	65	1,21	0,85	0,00	3,59			
AİD	Kötü	25	13,88	2,11	10,00	16,00	7,098	0,001*	1-2
	Orta	112	14,41	1,91	8,00	16,00			1-3
	İyi	65	15,25	1,30	11,00	16,00			
ÖDİD	Kötü	25	11,92	2,58	6,00	16,00	4,973	0,008*	1-2
	Orta	112	11,76	2,43	4,00	16,00			1-3
	İyi	65	12,91	2,17	6,00	16,00			
YD	Kötü	25	7,32	2,58	3,00	12,00	4,452	0,013*	1-2
	Orta	112	8,38	2,61	3,00	12,00			1-3
	İyi	65	9,08	2,42	3,00	12,00			
OD	Kötü	25	12,48	2,84	6,00	16,00	3,862	0,023*	1-3
	Orta	112	12,88	2,17	6,00	16,00			
	İyi	65	13,69	1,99	8,00	16,00			
EÖÖ	Kötü	25	45,60	7,51	36,00	60,00	8,495	0,000*	1-2
	Orta	112	47,44	6,49	28,00	60,00			1-3
	İyi	65	50,92	6,02	35,00	60,00			

* $p \leq 0,05$

Tablo 13.'te araştırmaya katılan babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin aile gelir durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması amacıyla yapılan ANOVA sonuçları verilmiştir.

Tablo 13. incelendiğinde, babası ile birlikte yaşayan ergenlerin aile gelir durumlarına göre ESKÖ genelinden ve ölçekte yer alan ODK ve G-SKHD, Y-SKHD alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Aile gelir durumunun kötü olduğunu belirten ergenlerin ESKÖ genelinden ve ölçekte yer alan ODK G-SKHD, Y-SKHD alt boyutlarından aldıkları puanlar aile gelir durumunun orta ve iyi olduğunu belirten ergenlere göre daha yüksek bulunmuştur.

Babası ile birlikte yaşayan ergenlerin aile gelir durumlarına göre RBSÖ' den aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Babası ile birilikte yaşayan ergenlerin EÖÖ genelinden ve ölçekte yer alan tüm alt boyutlardan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p\leq 0,05$). Aile gelir durumunun kötü olduğunu belirten ergenlerin EÖÖ genelinden ve alt boyutlarından aldıkları puanlar aile gelir durumunun orta ve iyi olduğunu belirten ergenlere göre daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 14.

Babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin yurt dışında çalışmayı düşünme durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması

	Yurtdışında Çalışma Düş	n	$\bar{x}$	s	Min	Max	F	p
ODK	Var	69	18,81	6,64	8,00	38,00	2,252	0,108
	Yok	56	18,95	6,19	8,00	32,00		
	Emin değilim	77	20,81	6,05	8,00	40,00		
G-SKHD	Var	69	10,46	3,82	5,00	22,00	1,796	0,169
	Yok	56	10,95	3,33	5,00	21,00		
	Emin değilim	77	11,58	3,55	5,00	20,00		
Y-SKHD	Var	69	14,54	4,46	6,00	24,00	0,875	0,418
	Yok	56	15,43	4,80	7,00	26,00		
	Emin değilim	77	15,43	4,43	6,00	25,00		
ESKÖ	Var	69	43,81	12,68	20,00	79,00	2,074	0,128
	Yok	56	45,32	10,85	26,00	74,00		
	Emin değilim	77	47,82	12,21	19,00	78,00		
RBSÖ	Var	69	1,32	0,89	0,00	3,59	0,087	0,917
	Yok	56	1,26	0,84	0,25	3,59		
	Emin değilim	77	1,27	0,92	0,00	5,34		
AİD	Var	69	14,42	1,82	10,00	16,00	2,507	0,084
	Yok	56	15,07	1,56	10,00	16,00		
	Emin değilim	77	14,45	1,94	8,00	16,00		
ÖDİD	Var	69	11,94	2,27	4,00	16,00	1,638	0,197
	Yok	56	12,64	2,60	6,00	16,00		
	Emin değilim	77	11,97	2,38	6,00	16,00		
YD	Var	69	8,71	2,61	3,00	12,00	0,961	0,384
	Yok	56	8,63	2,40	3,00	12,00		
	Emin değilim	77	8,16	2,71	3,00	12,00		
OD	Var	69	13,07	2,05	7,00	16,00	1,252	0,288
	Yok	56	13,46	2,09	6,00	16,00		
	Emin değilim	77	12,84	2,49	6,00	16,00		
EÖÖ	Var	69	48,14	6,15	28,00	60,00	2,092	0,126
	Yok	56	49,80	6,19	35,00	60,00		
	Emin değilim	77	47,43	7,43	32,00	60,00		

Tablo 14. incelendiğinde araştırmaya katılan babası ile birlikte yaşayan ergenlerin baba eğitim durumlarına göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ' den aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Tablo 15.

Babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin aileleriyle çalışan ilişkilerini değerlendirme durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması

	İlişki	n	$\bar{x}$	s	Min	Max	F	p	Fark
ODK	Orta	38	20,68	7,21	8,00	40,00	3,457	0,033*	1-2
	İyi	73	20,64	6,07	8,00	38,00			1-3
	Çok iyi	91	18,33	5,99	8,00	35,00			
G-SKHD	Orta	38	11,97	4,13	5,00	22,00	3,671	0,027*	1-3
	İyi	73	11,42	3,77	5,00	21,00			
	Çok iyi	91	10,31	3,09	5,00	20,00			
Y-SKHD	Orta	38	14,84	4,85	7,00	25,00	0,708	0,494	
	İyi	73	15,63	4,10	6,00	25,00			
	Çok iyi	91	14,84	4,76	6,00	26,00			
ESKÖ	Orta	38	47,50	13,91	24,00	79,00	3,026	0,051	
	İyi	73	47,70	11,80	20,00	74,00			
	Çok iyi	91	43,47	11,19	19,00	78,00			
RBSÖ	Orta	38	1,46	0,84	0,00	3,09	4,342	0,014*	1-3
	İyi	73	1,44	0,97	0,00	5,34			1-2
	Çok iyi	91	1,09	0,79	0,25	3,59			
AİD	Orta	38	12,76	2,19	8,00	16,00	39,781	0,000*	1-2
	İyi	73	14,58	1,55	11,00	16,00			1-3
	Çok iyi	91	15,42	1,16	10,00	16,00			
ÖDİD	Orta	38	11,58	2,48	4,00	16,00	5,150	0,007*	1-2
	İyi	73	11,71	2,04	6,00	16,00			1-3
	Çok iyi	91	12,74	2,55	6,00	16,00			
YD	Orta	38	7,18	2,62	3,00	12,00	8,908	0,000*	1-2
	İyi	73	8,27	2,33	3,00	12,00			1-3
	Çok iyi	91	9,18	2,57	3,00	12,00			
OD	Orta	38	11,53	2,59	6,00	16,00	16,861	0,000*	1-2
	İyi	73	12,97	2,15	7,00	16,00			1-3
	Çok iyi	91	13,85	1,76	10,00	16,00			
EÖÖ	Orta	38	43,05	6,53	28,00	52,00	25,388	0,000*	1-2
	İyi	73	47,53	5,51	34,00	60,00			1-3
	Çok iyi	91	51,18	6,19	35,00	60,00			2-3

* $p \leq 0,05$

Tablo 15.'te araştırmaya katılan babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin aileleriyle çalışan ilişkilerini değerlendirme durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin ANOVA sonuçları verilmiştir.

Tablo 15. incelendiğinde, babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin aileleriyle çalışan ilişkilerini değerlendirme durumlarına göre ESKÖ genelinde ve ölçekte yer alan ODK ve G-SKHD alt boyutundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğu tespit edilmiştir ($p \leq 0,05$). Aileleriyle olan ilişkilerini çok iyi şeklinde ifade eden ergenlerin ODK alt boyutundan aldıkları puanlar orta ve iyi şeklinde ifade edenlere göre daha düşük bulunmuştur. Ayrıca aileleriyle olan ilişkilerini çok iyi şeklinde ifade eden ergenlerin G-SKHD alt boyutundan aldıkları puanlar aileleriyle olan ilişkilerini orta şeklinde ifade edenlere göre daha düşüktür.

Babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin aileleriyle olan ilişkilerini değerlendirme durumlarına RBSÖ' den aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olduğu saptanmıştır ($p \leq 0,05$). Bu fark aileleriyle olan ilişkilerini çok iyi şeklinde ifade eden ergenlerden kaynaklanmaktadır. Aileleriyle olan ilişkilerini çok iyi şeklinde ifade eden ergenlerin RBSÖ' den aldıkları puanlar aileleriyle olan ilişkilerini orta ve iyi şeklinde ifade edenlere göre daha düşük bulunmuştur.

Babası ile birlikte yaşayan ergenlerin aileleriyle olan ilişkilerini değerlendirme durumlarına göre ESKÖ genelinden ve ölçekte yer alan AİD, ÖDİD, YD ve OD alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($p \leq 0,05$). Aileleriyle olan ilişkilerini orta olarak nitelendiren ergenlerin EÖÖ genelinden ve alt boyutlarından aldıkları puanlar aileleriyle olan ilişkilerini iyi ve çok iyi şeklinde nitelendirenlere göre anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur. Ayrıca aileleriyle ilişkilerinin çok iyi olduğunu ifade edenlerin ölçek genelinden iyi olduğunu ifade edenlere göre daha yüksek puan aldığı görülmüştür.

Tablo 16.

Babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin ESKÖ, RBSÖ, EÖÖ puanları arasındaki korelasyonlar

Ölçekler	ODK	G-SKHD	Y-SKHD	ESKÖ	RBSÖ	AİD	ÖDİD	YD	OD	EÖÖ
ODK	r 1,000 p									
G-SKHD	r 0,564 p 0,000*	1,000								
Y-SKHD	r 0,484 p 0,000*	0,568	1,000							
ESKÖ	r 0,875 p 0,000*	0,807	0,799	1,000						
RBSÖ	r 0,247 p 0,000*	0,236	0,182	0,269	1,000					
AİD	r -0,220 p 0,002*	-0,243	-0,035	-0,201	-0,193	1,000				
ÖDİD	r -0,155 p 0,028*	-0,122	-0,070	-0,144	-0,266	0,210	1,000			
YD	r -0,318 p 0,000*	-0,251	-0,241	-0,333	-0,359	0,260	0,401	1,000		
OD	r -0,320 p 0,000*	-0,379	-0,208	-0,359	-0,286	0,509	0,346	0,606	1,000	
EÖÖ	r -0,345 p 0,000*	-0,333	-0,197	-0,354	-0,382	0,616	0,687	0,803	0,830	1,000

* $p \leq 0,05$

Tablo 16. Babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasındaki korelasyonların belirlenmesi amacıyla yapılan Pearson korelasyon analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 16. incelendiğinde babası ile birlikte yaşayan ergenlerin ESKÖ genelinden ve alt boyutlarından aldıkları puanlar ile RBSÖ genelinden ve alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü korelasyonlar olduğu saptanmıştır ($p \leq 0,05$). Buna göre babası ile birlikte yaşayan ergenlerin ESKÖ genelinden ve alt boyutlarından aldıkları puanlar arttıkça RBSÖ genelinden ve alt boyutlarından aldıkları puanlar da artmaktadır.

Babası ile birlikte yaşayan ergenlerin ESKÖ genelinden ve alt boyutlarından aldıkları puanlar ile EÖÖ genelinden ve alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı korelasyonlar olduğu saptanmıştır ($p \leq 0,05$). Bu korelasyonlar negatif yönlü olup, babası ile birlikte yaşayan ergenlerin ESKÖ genelinden ve alt boyutlarından aldıkları puanlar arttıkça EÖÖ genelinden ve alt boyutlarından aldıkları puanlar azalmaktadır.

Babası ile birlikte yaşayan ergenlerin EÖÖ genelinden ve alt boyutlarından aldıkları puanlar ile RBSÖ genelinden ve alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlü korelasyonlar olduğu saptanmıştır ($p < 0,05$). Buna göre babası ile birlikte yaşayan ergenlerin EÖÖ Ölçeği genelinden ve alt boyutlarından aldıkları puanlar arttıkça RBSÖ genelinden ve alt boyutlarından aldıkları puanlar da azalmaktadır.

4.3. Babası Yurt Dışında Çalışan Ergenlere İlişkin Bulgular

Tablo 17.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin ESKÖ, RBSÖ, EÖÖ puanlarına ait tanımlayıcı istatistikler

Ölçekler	n	$\bar{x}$	s	Min	Max
ODK	185	21,37	6,56	8	40
G-SKHD	185	11,67	3,63	5	21
Y-SKHD	185	16,71	4,39	7	30
ESKÖ	185	49,75	12,01	23	89
RBSÖ	185	1,40	1,02	0	4,67
AİD	185	14,35	2,45	4	16
ÖDİD	185	12,22	2,44	6	16
YD	185	9,13	2,56	3	12
OD	185	13,02	2,49	4	16
EÖÖ	185	48,71	7,92	21	60

Tablo 17.'de babası yurtdışında çalışan ergenlerin ESKÖ, RBSÖ, EÖÖ puanlarına ait ortalama, standart sapma, en küçük ve en büyük değer gibi tanımlayıcı istatistikler verilmiştir.

Tablo 17. incelendiğinde babası yurtdışında çalışan ergenlerin ESKÖ' de yer alan ODK alt boyutundan $\bar{x}=21,37\pm6,56$ puan, G-SKHD alt boyutundan $\bar{x}=11,67\pm3,63$ puan, Y-SKHD alt boyutundan ise $\bar{x}=16,71\pm4,39$ puan aldıkları saptanmıştır. Babası yurtdışında çalışan ergenlerin ESKÖ genelinden aldıkları en düşük puan 23, en yüksek puan 89 olup, alınan puan ortalaması $\bar{x}=49,75\pm12,01$ bulunmuştur.

Araştırma kapsamına alınan babası yurtdışında çalışan ergenlerin RBSÖ' den $\bar{x}=1,40\pm1,02$ puan aldıkları saptanmıştır. Ergenlerin ölçekten aldıkları en düşük puan 0, en yüksek puan ise 4,67'dir.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin EÖÖ' de bulunan AİD alt boyutundan $\bar{x}=14,35\pm2,45$ puan, ÖDİD alt boyutundan $\bar{x}=12,22\pm2,44$ puan, YD alt boyutundan $\bar{x}=9,13\pm2,56$ puan ve OD alt boyutundan $\bar{x}=13,02\pm2,49$ puan aldıkları görülmüştür. Babası yurtdışında çalışan ergenlerin EÖÖ genelinden $\bar{x}=48,71\pm7,92$ puan aldıkları saptanmış olup, alınan en düşük puan 21, en yüksek puan ise 60 bulunmuştur.

Tablo 18.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin cinsiyetlerine göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması

Ölçekler	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	s	t	p
ODK	Kadın	56	21,16	6,40	-0,282	0,778
	Erkek	129	21,46	6,65		
G-SKHD	Kadın	56	11,59	3,82	-0,199	0,842
	Erkek	129	11,71	3,56		
Y-SKHD	Kadın	56	16,38	4,95	-0,678	0,498
	Erkek	129	16,85	4,14		
ESKÖ	Kadın	56	49,13	12,71	-0,462	0,644
	Erkek	129	50,02	11,74		
RBSÖ	Kadın	56	1,62	1,23	2,002	0,047*
	Erkek	129	1,30	0,90		
AİD	Kadın	56	14,11	2,58	-0,874	0,383
	Erkek	129	14,45	2,39		
ÖDİD	Kadın	56	11,57	2,26	-2,401	0,017
	Erkek	129	12,50	2,47		
YD	Kadın	56	8,04	2,70	-3,987	0,000*
	Erkek	129	9,60	2,35		
OD	Kadın	56	12,30	2,70	-2,609	0,010*
	Erkek	129	13,33	2,33		
EÖÖ	Kadın	56	46,02	8,13	-3,115	0,002*
	Erkek	129	49,88	7,57		

* $p\leq0,05$

Tablo 18.'de babası yurtdışında çalışan ergenlerin cinsiyetlerine göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması amacıyla yapılan bağımsız örneklem t testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 18. incelendiğinde araştırmaya katılan babası yurtdışına çalışan ergenlerin cinsiyetlerine göre ESKÖ genelinden ve ölçekte yer alan alt boyutlardan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Babası yurtdışında yaşayan ergenlerin cinsiyetlerine göre RBSÖ' den almış oldukları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğu tespit edilmiştir ($p\leq 0,05$). Babası yurtdışında çalışan kadın ergenlerin RBSÖ' den almış oldukları puanlar erkeklere göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($p\leq 0,05$).

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin cinsiyetlerine göre EÖÖ genelinden ve ölçekte yer alan YD ve OD alt boyutlarından aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır ($p\leq 0,05$). Babası yurtdışında çalışan kadın ergenlerin EÖÖ genelinden ve ölçekte yer alan YD ve OD alt boyutlarından aldıkları puanlar erkeklere göre anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur.

Tablo 19.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin yaşlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması

	Yaş	n	$\bar{x}$	s	Min	Max	F	p	Fark
ODK	15 yaş	76	22,59	6,35	8,00	39,00	2,844	0,061	
	16 yaş	70	21,00	7,07	8,00	40,00			
	17 yaş	39	19,64	5,61	8,00	32,00			
G-SKHD	15 yaş	76	11,78	3,40	5,00	21,00	1,182	0,309	
	16 yaş	70	11,99	4,01	5,00	21,00			
	17 yaş	39	10,90	3,31	5,00	19,00			
Y-SKHD	15 yaş	76	17,70	4,72	8,00	30,00	5,120	0,007*	1-3
	16 yaş	70	16,59	4,05	9,00	26,00			
	17 yaş	39	15,00	3,85	7,00	24,00			
ESKÖ	15 yaş	76	52,07	11,58	23,00	89,00	3,940	0,021*	1-3
	16 yaş	70	49,57	12,37	28,00	78,00			
	17 yaş	39	45,54	11,26	23,00	75,00			
RBSÖ	15 yaş	76	1,54	1,08	0,00	4,67	1,474	0,232	
	16 yaş	70	1,26	1,01	0,00	4,17			
	17 yaş	39	1,36	0,88	0,25	3,67			
AİD	15 yaş	76	13,96	2,95	4,00	16,00	1,664	0,192	
	16 yaş	70	14,67	1,87	8,00	16,00			
	17 yaş	39	14,51	2,23	8,00	16,00			
ÖDİD	15 yaş	76	12,01	2,52	6,00	16,00	0,564	0,570	
	16 yaş	70	12,44	2,13	7,00	16,00			
	17 yaş	39	12,21	2,79	7,00	16,00			
YD	15 yaş	76	9,01	2,50	3,00	12,00	0,216	0,806	
	16 yaş	70	9,29	2,66	3,00	12,00			
	17 yaş	39	9,08	2,53	3,00	12,00			
OD	15 yaş	76	12,63	2,73	4,00	16,00	1,604	0,204	
	16 yaş	70	13,23	2,25	8,00	16,00			
	17 yaş	39	13,38	2,36	7,00	16,00			
EÖÖ	15 yaş	76	47,62	8,42	21,00	60,00	1,265	0,285	
	16 yaş	70	49,63	6,93	32,00	60,00			
	17 yaş	39	49,18	8,52	29,00	60,00			

* $p \leq 0,05$

Tablo 19.'da araştırma kapsamına alınan babası yurtdışında çalışan ergenlerin yaşlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması amacıyla yapılan ANOVA sonuçları verilmiştir.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin yaşlarına göre ESKÖ genelinden ve ölçekte yer alan Y-SKHD alt boyutundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p \leq 0,05$). Bu fark 15 yaşında olan ergenler ile 17 yaşında olan ergenlerden kaynaklanmaktadır. 15 yaşında olan ergenlerin ESKÖ genelinden ve ölçekte yer alan Y-SKHD alt boyutlarından aldıkları puanlar 17 yaşında olanlara göre anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur.

Araştırmaya katılan babası yurtdışında çalışan ergenlerin yaşlarına göre RBSÖ' den aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı tespit edilmiştir ($p > 0,05$).

Araştırma kapsamına alınan babası yurtdışında çalışan ergenlerin yaşlarına göre EÖÖ genelinden ve ölçekte yer alan alt boyutlardan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olmadığı saptanmıştır ($p > 0,05$).

Tablo 20.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin sınıflarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması

	Sınıf	n	$\bar{x}$	s	Min	Max	F	p	Fark
ODK	9.'ncu sınıf	70	21,99	6,58	8,00	39,00	0,768	0,466	
	10.'ncu sınıf	65	21,38	6,58	8,00	39,00			
	11.'nci sınıf	50	20,48	6,53	8,00	40,00			
G-SKHD	9.'ncu sınıf	70	11,54	3,39	5,00	21,00	1,397	0,250	
	10.'ncu sınıf	65	12,23	3,76	5,00	21,00			
	11.'nci sınıf	50	11,12	3,76	5,00	20,00			
Y-SKHD	9.'ncu sınıf	70	17,37	4,77	8,00	30,00	6,420	0,002*	1-2
	10.'ncu sınıf	65	17,42	4,01	10,00	26,00			2-3
	11.'nci sınıf	50	14,86	3,83	7,00	24,00			
ESKÖ	9.'ncu sınıf	70	50,90	11,83	23,00	89,00	2,611	0,076	
	10.'ncu sınıf	65	51,03	11,75	28,00	79,00			
	11.'nci sınıf	50	46,46	12,21	23,00	78,00			
RBSÖ	9.'ncu sınıf	70	1,53	1,09	0,00	4,67	2,049	0,132	
	10.'ncu sınıf	65	1,19	0,94	0,00	4,17			
	11.'nci sınıf	50	1,48	0,98	0,25	4,01			
AİD	9.'ncu sınıf	70	14,06	2,95	4,00	16,00	0,786	0,457	
	10.'ncu sınıf	65	14,54	1,95	8,00	16,00			
	11.'nci sınıf	50	14,50	2,24	8,00	16,00			
ÖDİD	9.'ncu sınıf	70	12,16	2,53	6,00	16,00	0,034	0,967	
	10.'ncu sınıf	65	12,26	2,24	7,00	16,00			
	11.'nci sınıf	50	12,24	2,58	7,00	16,00			
YD	9.'ncu sınıf	70	9,21	2,52	3,00	12,00	1,367	0,258	
	10.'ncu sınıf	65	9,42	2,49	3,00	12,00			
	11.'nci sınıf	50	8,64	2,68	3,00	12,00			
OD	9.'ncu sınıf	70	12,86	2,62	4,00	16,00	0,396	0,674	
	10.'ncu sınıf	65	13,23	2,39	6,00	16,00			
	11.'nci sınıf	50	12,96	2,44	7,00	16,00			
EÖÖ	9.'ncu sınıf	70	48,29	8,58	21,00	60,00	0,433	0,649	
	10.'ncu sınıf	65	49,45	6,86	30,00	60,00			
	11.'nci sınıf	50	48,34	8,33	29,00	60,00			

* $p \leq 0,05$

Tablo 20.'de Babası yurtdışında çalışan ergenlerin sınıflarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin ANOVA sonuçları verilmiştir.

Tablo 20. incelendiğinde babası yurtdışında çalışan ergenlerin öğrenim gördükleri sınıflara göre ESKÖ' de yer alan Y-SKHD alt boyutundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($p \leq 0,05$). Babası yurtdışında çalışan 11. sınıfta öğrenim gören ergenlerin ESKÖ' de yer alan Y-SKHD alt boyutundan aldıkları puanlar 9. sınıfta ve 10. sınıfta öğrenim gören öğrencilere göre anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur.

Araştırma kapsamına alınan babası yurtdışında çalışan ergenlerin yaşlarına göre RBSÖ' den aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı tespit edilmiştir ($p > 0,05$). Sınıflarına göre babası ile yaşayan ergenlerin RBSÖ puanları benzer bulunmuştur.

Araştırmaya katılan babası yurtdışında çalışan ergenlerin yaşlarına göre EÖÖ genelinden ve ölçekte yer alan alt boyutlardan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olmadığı görülmüştür ($p > 0,05$).

Tablo 21.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin kardeş sayılarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması

	Kardeş sayısı	n	$\bar{x}$	s	Min	Max	F	p
ODK	İki kardeş	28	20,21	6,56	8,00	33,00	0,799	0,451
	Üç kardeş	78	21,97	6,58	8,00	39,00		
	Dört ve üzeri kardeş	79	21,18	6,55	8,00	40,00		
G-SKHD	İki kardeş	28	12,07	3,33	5,00	19,00	0,213	0,809
	Üç kardeş	78	11,55	3,92	5,00	21,00		
	Dört ve üzeri kardeş	79	11,65	3,47	5,00	21,00		
Y-SKHD	İki kardeş	28	16,71	3,71	10,00	25,00	0,006	0,994
	Üç kardeş	78	16,67	4,63	7,00	29,00		
	Dört ve üzeri kardeş	79	16,75	4,42	8,00	30,00		
ESKÖ	İki kardeş	28	49,00	10,79	29,00	75,00	0,115	0,891
	Üç kardeş	78	50,19	12,88	23,00	89,00		
	Dört ve üzeri kardeş	79	49,57	11,65	26,00	78,00		
Rosenberg	İki kardeş	28	1,17	0,92	0,00	3,42	0,966	0,383
	Üç kardeş	78	1,48	1,03	0,00	4,67		
	Dört ve üzeri kardeş	79	1,39	1,03	0,00	4,25		
Benlik	İki kardeş	28	13,82	3,07	4,00	16,00	1,776	0,172
Say.								
AİD								

	Üç kardeş	78	14,72	1,98	8,00	16,00		
	Dört ve üzeri kardeş	79	14,16	2,59	4,00	16,00		
ÖDİD	İki kardeş	28	12,46	2,73	6,00	16,00	1,699	0,186
	Üç kardeş	78	12,51	2,17	8,00	16,00		
	Dört ve üzeri kardeş	79	11,84	2,56	7,00	16,00		
YD	İki kardeş	28	9,39	2,56	3,00	12,00	1,453	0,237
	Üç kardeş	78	9,41	2,38	3,00	12,00		
	Dört ve üzeri kardeş	79	8,76	2,71	3,00	12,00		
OD	İki kardeş	28	13,29	1,98	9,00	16,00	1,542	0,217
	Üç kardeş	78	13,29	2,48	6,00	16,00		
	Dört ve üzeri kardeş	79	12,65	2,63	4,00	16,00		
EÖÖ	İki kardeş	28	48,96	8,28	29,00	60,00	2,044	0,133
	Üç kardeş	78	49,94	6,93	32,00	60,00		
	Dört ve üzeri kardeş	79	47,41	8,58	21,00	60,00		

Tablo 21. incelendiğinde araştırmaya katılan babası yurtdışında çalışan ergenlerin kardeş sayılarına göre ESKÖ, RBSÖ, EÖÖ’ den aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır($p>0.05$).

Tablo 22.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin doğum sıralarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması

	Doğum sırası	n	$\bar{x}$	s	Min	Max	F	p
ODK	İlk çocuk	75	20,48	6,79	8,00	39,00	1,612	0,202
	İkinci çocuk	58	21,41	5,32	8,00	36,00		
	Üçüncü ve üzeri çocuk	52	22,60	7,34	8,00	40,00		
G-SKHD	İlk çocuk	75	11,52	3,92	5,00	21,00	0,705	0,495
	İkinci çocuk	58	11,41	3,13	5,00	21,00		
	Üçüncü ve üzeri çocuk	52	12,17	3,73	5,00	21,00		
Y-SKHD	İlk çocuk	75	16,76	4,45	7,00	29,00	0,385	0,681
	İkinci çocuk	58	16,33	4,28	9,00	30,00		
	Üçüncü ve üzeri çocuk	52	17,06	4,49	8,00	29,00		
ESKÖ	İlk çocuk	75	48,76	12,85	23,00	89,00	1,105	0,334
	İkinci çocuk	58	49,16	10,23	32,00	78,00		
	Üçüncü ve üzeri çocuk	52	51,83	12,55	29,00	79,00		
RBSÖ	İlk çocuk	75	1,41	1,04	0,00	4,67	0,195	0,823
	İkinci çocuk	58	1,33	0,95	0,00	4,01		
	Üçüncü ve üzeri çocuk	52	1,45	1,06	0,00	4,25		

AİD	İlk çocuk	75	14,27	2,18	6,00	16,00	0,080	0,923
	İkinci çocuk	58	14,36	2,94	4,00	16,00		
	Üçüncü ve üzeri çocuk	52	14,44	2,25	7,00	16,00		
ÖDİD	İlk çocuk	75	12,27	2,36	7,00	16,00	0,427	0,653
	İkinci çocuk	58	12,38	2,56	7,00	16,00		
	Üçüncü ve üzeri çocuk	52	11,96	2,44	6,00	16,00		
YD	İlk çocuk	75	8,97	2,69	3,00	12,00	0,242	0,785
	İkinci çocuk	58	9,21	2,50	3,00	12,00		
	Üçüncü ve üzeri çocuk	52	9,27	2,45	3,00	12,00		
OD	İlk çocuk	75	13,17	2,43	7,00	16,00	0,346	0,708
	İkinci çocuk	58	12,81	2,60	4,00	16,00		
	Üçüncü ve üzeri çocuk	52	13,02	2,46	7,00	16,00		
EÖÖ	İlk çocuk	75	48,68	7,70	29,00	60,00	0,002	0,998
	İkinci çocuk	58	48,76	8,40	21,00	60,00		
	Üçüncü ve üzeri çocuk	52	48,69	7,83	29,00	60,00		

Tablo 22. incelendiğinde araştırma kapsamına alınan babası yurtdışında çalışan ergenlerin doğum sıralarına göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ’ den aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Tablo 23.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin anne eğitim durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması

	Anne Eğt. Dur.	n	$\bar{x}$	s	Min	Max	F	p	Fark
ODK	İlkokul ve altı	90	21,26	6,44	8,00	40,00	1,670	0,191	
	Ortaokul	70	22,20	6,70	8,00	39,00			
	Lise ve üniversite	25	19,44	6,40	9,00	32,00			
G-SKHD	İlkokul ve altı	90	11,64	3,55	5,00	21,00	0,775	0,462	
	Ortaokul	70	11,97	3,73	5,00	21,00			
	Lise ve üniversite	25	10,92	3,67	5,00	18,00			
Y-SKHD	İlkokul ve altı	90	16,80	4,77	7,00	30,00	2,627	0,075	
	Ortaokul	70	17,23	3,73	12,00	29,00			
	Lise ve üniversite	25	14,92	4,42	8,00	25,00			

	İlkokul ve altı	90	49,70	12,14	23,00	78,00	2,430	0,091	
ESKÖ	Ortaokul	70	51,40	11,27	29,00	89,00			
	Lise ve üniversite	25	45,28	12,86	23,00	75,00			
	İlkokul ve altı	90	1,45	1,09	0,00	4,25	0,475	0,622	
RBSÖ	Ortaokul	70	1,30	0,94	0,00	4,67			
	Lise ve üniversite	25	1,47	0,95	0,25	3,75			
	İlkokul ve altı	90	13,96	2,94	4,00	16,00	2,499	0,085	
AİD	Ortaokul	70	14,61	1,83	9,00	16,00			
	Lise ve üniversite	25	15,00	1,71	11,00	16,00			
	İlkokul ve altı	90	12,20	2,66	7,00	16,00	0,309	0,734	
ÖDİD	Ortaokul	70	12,11	2,08	6,00	16,00			
	Lise ve üniversite	25	12,56	2,60	8,00	16,00			
	İlkokul ve altı	90	8,64	2,66	3,00	12,00	3,247	0,041*	1-2
YD	Ortaokul	70	9,61	2,27	3,00	12,00			1-3
	Lise ve üniversite	25	9,52	2,71	3,00	12,00			
	İlkokul ve altı	90	12,63	2,77	4,00	16,00	2,132	0,122	
OD	Ortaokul	70	13,41	2,07	7,00	16,00			
	Lise ve üniversite	25	13,28	2,35	8,00	16,00			
	İlkokul ve altı	90	47,43	9,10	21,00	60,00	2,357	0,098	
EÖÖ	Ortaokul	70	49,76	6,38	34,00	60,00			
	Lise ve üniversite	25	50,36	6,71	38,00	60,00			

* $p \leq 0,05$

Tablo 23.'te araştırmaya katılan babası yurtdışında çalışan ergenlerin anne eğitim durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması amacıyla yapılan ANOVA sonuçları verilmiştir.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin anne eğitim durumlarına göre ESKÖ genelinden ve ölçekte yer alan ODK, G-SKHD, Y-DKHD alt boyutundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p > 0,05$).

Araştırma kapsamına alınan babası yurtdışında çalışan ergenlerin anne eğitim durumlarına göre RBSÖ' den aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin Ergen EÖÖ' de yer alan YD alt boyutundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Bu fark annesi ilkokul ve altı düzeyde eğitilmiş olan ergenlerden kaynaklanmaktadır. Annesi ilkokul ve altı düzeyde eğitim alan ergenlerin EÖÖ' de yer alan YD alt boyutundan aldıkları puanlar alt boyutundan aldıkları puanlar annesi ortaokul mezunu olan ve annesi lise ve üniversite mezunu olan ergenlere göre daha düşüktür.

Tablo 24.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin baba eğitim durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması

	Baba Eğt. Dur.	n	$\bar{x}$	s	Min	Max	F	p	Fark
ODK	İlkokul ve altı	87	21,82	6,30	8,00	40,00	0,554	0,576	
	Ortaokul	77	20,77	6,77	8,00	39,00			
	Lise ve üniversite	21	21,71	6,94	12,00	36,00			
G-SKHD	İlkokul ve altı	87	11,87	3,51	5,00	21,00	1,063	0,348	
	Ortaokul	77	11,25	3,67	5,00	20,00			
	Lise ve üniversite	21	12,38	3,97	7,00	21,00			
Y-SKHD	İlkokul ve altı	87	16,77	4,42	8,00	30,00	0,214	0,807	
	Ortaokul	77	16,51	4,52	7,00	29,00			
	Lise ve üniversite	21	17,19	3,92	9,00	24,00			
ESKÖ	İlkokul ve altı	87	50,46	11,63	26,00	89,00	0,726	0,485	
	Ortaokul	77	48,52	12,53	23,00	79,00			
	Lise ve üniversite	21	51,29	11,76	29,00	70,00			
RBSÖ	İlkokul ve altı	87	1,50	1,17	0,00	4,67	2,299	0,103	
	Ortaokul	77	1,21	0,79	0,00	3,50			
	Lise ve üniversite	21	1,62	1,01	0,25	3,99			
AİD	İlkokul ve altı	87	14,09	2,67	4,00	16,00	2,763	0,066	

	Ortaokul	77	14,82	2,02	4,00	16,00		
	Lise ve üniversite	21	13,67	2,69	8,00	16,00		
	İlkokul ve altı	87	12,02	2,69	6,00	16,00	1,698	0,186
ÖDİD	Ortaokul	77	12,58	2,10	9,00	16,00		
	Lise ve üniversite	21	11,67	2,37	8,00	16,00		
	İlkokul ve altı	87	8,78	2,70	3,00	12,00	1,935	0,147
YD	Ortaokul	77	9,56	2,40	3,00	12,00		
	Lise ve üniversite	21	9,00	2,41	6,00	12,00		
	İlkokul ve altı	87	12,61	2,62	6,00	16,00	3,897	0,022* 1-2
OD	Ortaokul	77	13,61	2,18	4,00	16,00		2-3
	Lise ve üniversite	21	12,52	2,66	7,00	16,00		
	İlkokul ve altı	87	47,51	8,62	29,00	60,00	3,820	0,024* 1-2
EÖÖ	Ortaokul	77	50,57	6,63	21,00	60,00		2-3
	Lise ve üniversite	21	46,86	8,21	30,00	60,00		

* $p \leq 0,05$

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin baba eğitim durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması amacıyla yapılan ANOVA sonuçları Tablo 24.'te verilmiştir.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin baba eğitim durumlarına göre ESKÖ genelinden ve ölçekte yer alan ODK, G-SKHD ve Y-SKHD alt boyutundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p > 0,05$).

Araştırma kapsamına alınan babası yurtdışında çalışan ergenlerin baba eğitim durumlarına göre RBSÖ' den aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı tespit edilmiştir ($p > 0,05$).

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin EÖÖ genelinden ve ölçekte yer alan OD alt boyutundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğu tespit edilmiştir ($p \leq 0,05$). Bu fark babası ortaokul mezunu olan ergenlerden kaynaklanmaktadır. Babası ortaokul mezunu olan ergenlerin EÖÖ genelinden ve ölçekte yer alan OD alt boyutundan aldıkları puanlar diğer ergenlere göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Tablo 25.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin anne çalışma durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması

Ölçekler	Anne çalışma durumu	n	$\bar{x}$	s	t	p
ODK	Çalışan	18	19,22	6,51	-1,466	0,144
	Çalışmayan	167	21,60	6,54		
G-SKHD	Çalışan	18	11,67	3,83	-0,004	0,996
	Çalışmayan	167	11,67	3,62		
Y-SKHD	Çalışan	18	18,83	4,33	2,182	0,030*
	Çalışmayan	167	16,48	4,35		
ESKÖ	Çalışan	18	49,72	12,76	-0,009	0,993
	Çalışmayan	167	49,75	11,97		
RBSÖ	Çalışan	18	1,28	0,78	-0,524	0,601
	Çalışmayan	167	1,41	1,04		
AİD	Çalışan	18	13,94	2,18	-0,732	0,465
	Çalışmayan	167	14,39	2,48		
ÖDİD	Çalışan	18	12,50	2,18	0,519	0,605
	Çalışmayan	167	12,19	2,47		
YD	Çalışan	18	8,72	2,61	-0,711	0,478
	Çalışmayan	167	9,17	2,56		
OD	Çalışan	18	13,00	2,35	-0,029	0,977
	Çalışmayan	167	13,02	2,51		
EÖÖ	Çalışan	18	48,17	8,08	-0,304	0,761
	Çalışmayan	167	48,77	7,93		

* $p \leq 0,05$

Tablo 25. incelendiğinde araştırma kapsamına alınan babası yurtdışında çalışan ergenlerin anne çalışma durumlarına göre ESKÖ' de yer alan Y-SKHD alt boyutundan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($p \leq 0,05$). Annesi çalışmayan ergenlerin Y-SKHD alt boyutundan aldıkları puanlar annesi çalışanlara göre daha düşük bulunmuştur.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin anne çalışma durumlarına göre RBSÖ ve EÖÖ' den aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı saptanmıştır ($p > 0,05$).

Tablo 26.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin aile gelir durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması

	Ailenin geliri	n	x	s	Min	Max	F	p	Fark
ODK	Kötü	17	22,12	7,88	8,00	35,00	0,126	0,882	
	Orta	107	21,33	6,58	8,00	40,00			
	İyi	61	21,23	6,21	8,00	36,00			
G-SKHD	Kötü	17	13,00	4,70	5,00	21,00	1,473	0,232	
	Orta	107	11,67	3,52	5,00	21,00			
	İyi	61	11,30	3,47	5,00	21,00			
Y-SKHD	Kötü	17	18,18	4,64	7,00	26,00	1,145	0,320	
	Orta	107	16,67	4,16	9,00	30,00			
	İyi	61	16,36	4,71	8,00	29,00			
ESKÖ	Kötü	17	53,29	14,60	23,00	78,00	0,900	0,409	
	Orta	107	49,67	11,81	26,00	89,00			
	İyi	61	48,89	11,61	23,00	76,00			
RBSÖ	Kötü	17	2,06	1,28	0,25	4,17	4,304	0,015*	1-2 1-3
	Orta	107	1,36	0,98	0,00	4,67			
	İyi	61	1,27	0,94	0,00	4,01			
AİD	Kötü	17	13,76	2,70	6,00	16,00	0,968	0,382	
	Orta	107	14,27	2,44	4,00	16,00			
	İyi	61	14,64	2,39	4,00	16,00			
ÖDİD	Kötü	17	10,82	2,30	7,00	16,00	3,346	0,037	
	Orta	107	12,45	2,45	6,00	16,00			
	İyi	61	12,20	2,36	7,00	16,00			
YD	Kötü	17	8,41	2,92	3,00	12,00	1,223	0,297	
	Orta	107	9,06	2,47	3,00	12,00			
	İyi	61	9,46	2,60	3,00	12,00			
OD	Kötü	17	12,00	2,87	7,00	16,00	2,412	0,092	
	Orta	107	12,93	2,44	6,00	16,00			
	İyi	61	13,44	2,41	4,00	16,00			
EÖÖ	Kötü	17	45,00	7,96	29,00	57,00	2,415	0,092	
	Orta	107	48,71	8,02	29,00	60,00			
	İyi	61	49,74	7,55	21,00	60,00			

* $p \leq 0,05$

Tablo 13. incelendiğinde, babası yurtdışında çalışan ergenlerin aile gelir durumlarına göre ESKÖ ve EÖÖ' den aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p > 0,05$).

Babası yurtdışına çalışan ergenlerin aile gelir durumlarına göre RBSÖ' den aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğu tespit

edilmiştir ($p \leq 0,05$). Ailesinin geliri durumu kötü olan ergenlerin RBSÖ puanları diğerlerine göre daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 27.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin yurtdışında çalışmayı düşünme durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması

	Yurtdışında Çalışma Düş	N	$\bar{x}$	s	Min	Max	F	p
ODK	Var	46	21,35	5,05	13,00	33,00	0,004	0,996
	Yok	70	21,33	6,88	8,00	39,00		
	Emin değilim	69	21,42	7,17	8,00	40,00		
G-SKHD	Var	46	11,43	2,85	5,00	17,00	0,672	0,512
	Yok	70	11,43	3,81	5,00	21,00		
	Emin değilim	69	12,07	3,92	5,00	21,00		
Y-SKHD	Var	46	16,70	4,86	8,00	30,00	0,001	0,999
	Yok	70	16,70	4,39	9,00	29,00		
	Emin değilim	69	16,72	4,13	7,00	26,00		
ESKÖ	Var	46	49,48	9,94	36,00	76,00	0,084	0,919
	Yok	70	49,46	12,50	23,00	89,00		
	Emin değilim	69	50,22	12,89	23,00	79,00		
RBSÖ	Var	46	1,41	1,06	0,00	3,99	0,047	0,955
	Yok	70	1,37	1,07	0,25	4,67		
	Emin değilim	69	1,42	0,94	0,00	4,25		
AİD	Var	46	14,26	2,70	4,00	16,00	0,316	0,730
	Yok	70	14,53	2,46	4,00	16,00		
	Emin değilim	69	14,22	2,28	6,00	16,00		
ÖDİD	Var	46	11,89	2,15	7,00	16,00	0,548	0,579
	Yok	70	12,30	2,60	6,00	16,00		
	Emin değilim	69	12,35	2,47	7,00	16,00		
YD	Var	46	8,91	2,71	3,00	12,00	0,221	0,802
	Yok	70	9,19	2,50	3,00	12,00		
	Emin değilim	69	9,22	2,54	3,00	12,00		
OD	Var	46	12,83	2,89	4,00	16,00	0,225	0,799
	Yok	70	13,01	2,52	7,00	16,00		
	Emin değilim	69	13,14	2,17	8,00	16,00		
EÖÖ	Var	46	47,89	8,72	21,00	60,00	0,326	0,722
	Yok	70	49,03	7,82	29,00	60,00		
	Emin değilim	69	48,93	7,53	29,00	60,00		

Tablo 27. incelendiğinde babası yurtdışında çalışan ergenlerin yurtdışında çalışmayı düşünme durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Tablo 28.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin aileleriyle çalışan ilişkilerini değerlendirme durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması

	İlişki	n	$\bar{x}$	s	Min	Max	F	p	Fark
ODK	Orta	32	21,19	7,97	8,00	39,00	1,215	0,299	
	İyi	59	22,44	6,56	9,00	40,00			
	Çok iyi	94	20,76	6,00	8,00	39,00			
G-SKHD	Orta	32	11,13	3,43	5,00	21,00	2,027	0,135	
	İyi	59	12,44	3,66	6,00	21,00			
	Çok iyi	94	11,37	3,64	5,00	21,00			
Y-SKHD	Orta	32	15,63	4,51	7,00	29,00	3,671	0,027*	1-2 1-3
	İyi	59	17,92	4,58	9,00	30,00			
	Çok iyi	94	16,32	4,10	8,00	27,00			
ESKÖ	Orta	32	47,94	13,87	23,00	89,00	2,873	0,059	
	İyi	59	52,80	11,84	28,00	78,00			
	Çok iyi	94	48,45	11,18	23,00	79,00			
RBSÖ.	Orta	32	2,08	1,27	0,00	4,67	11,512	0,000*	1-2 1-3
	İyi	59	1,43	1,04	0,00	3,67			
	Çok iyi	94	1,14	0,78	0,00	4,17			
AİD	Orta	32	12,47	2,86	6,00	16,00	19,713	0,000*	1-3
	İyi	59	13,95	2,47	4,00	16,00			
	Çok iyi	94	15,23	1,79	4,00	16,00			
ÖDİD	Orta	32	11,38	2,71	7,00	16,00	4,740	0,010*	1-3
	İyi	59	11,86	2,24	7,00	16,00			
	Çok iyi	94	12,72	2,37	6,00	16,00			
YD	Orta	32	7,72	2,77	3,00	12,00	12,589	0,000*	1-3
	İyi	59	8,58	2,81	3,00	12,00			
	Çok iyi	94	9,96	1,97	5,00	12,00			
OD	Orta	32	11,53	2,79	6,00	16,00	13,240	0,000*	1-3
	İyi	59	12,54	2,78	4,00	16,00			
	Çok iyi	94	13,82	1,81	9,00	16,00			
EÖÖ	Orta	32	43,09	8,20	29,00	60,00	19,712	0,000*	1-3
	İyi	59	46,93	8,29	21,00	60,00			
	Çok iyi	94	51,73	6,06	29,00	60,00			

* $p\leq 0,05$

Tablo 28.'de araştırmaya katılan babası yurtdışında çalışan ergenlerin aileleriyle olan ilişkilerini değerlendirme durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin ANOVA sonuçları verilmiştir.

Babası yurtdışına çalışan ergenlerin aileleriyle olan ilişkilerini değerlendirme durumlarına göre ESKÖ' de yer alan Y-SKHD alt boyutundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğu tespit edilmiştir ($p \leq 0,05$). Aileleriyle olan ilişkilerini orta şeklinde ifade eden ergenlerin ESKÖ' de yer alan Y-SKHD alt boyutundan aldıkları puanlar aileleriyle olan ilişkilerini iyi ve çok iyi olduğunu ifade eden ergenlere göre anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin aileleriyle olan ilişkilerini değerlendirme durumlarına göre RBSÖ' den aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olduğu saptanmıştır ($p \leq 0,05$). Aileleriyle olan ilişkilerini orta şeklinde ifade eden ergenlerin RBSÖ' den aldıkları puanlar aileleriyle olan ilişkilerini iyi ve çok iyi şeklinde ifade edenlere göre daha düşük bulunmuştur.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin aileleriyle olan ilişkilerini değerlendirme durumlarına göre EÖÖ genelinden ve ölçekte yer alan AİD, ÖDİD, YD ve OD alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($p \leq 0,05$). Aileleriyle olan ilişkilerini orta olarak nitelendiren ergenlerin EÖÖ genelinden ve alt boyutlarından aldıkları puanlar aileleriyle olan ilişkilerini çok iyi şeklinde nitelendirenlere göre anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur.

Tablo 29.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin babasının yurt dışında bulunma süresine göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması

	Süre	n	$\bar{x}$	s	Min	Max	F	p	Fark
ODK	10 yıl ve altı	63	20,43	7,25	8,00	40,00	0,751	0,473	
	11-20 yıl arası	72	21,50	5,88	8,00	39,00			
	21 yıl ve üzeri	45	21,87	6,43	8,00	36,00			
G-SKHD	10 yıl ve altı	63	11,05	3,14	5,00	20,00	2,940	0,055	
	11-20 yıl arası	72	12,38	4,09	5,00	21,00			
	21 yıl ve üzeri	45	11,07	3,26	5,00	21,00			
Y-SKHD	10 yıl ve altı	63	16,38	3,90	8,00	26,00	3,480	0,033*	1-2
	11-20 yıl arası	72	17,72	4,93	8,00	30,00			2-3
	21 yıl ve üzeri	45	15,62	4,08	7,00	26,00			
ESKÖ	10 yıl ve altı	63	47,86	11,98	28,00	79,00	1,838	0,162	
	11-20 yıl arası	72	51,60	12,60	23,00	89,00			
	21 yıl ve üzeri	45	48,56	10,87	23,00	78,00			
RBSÖ	10 yıl ve altı	63	1,34	0,94	0,00	4,25	0,145	0,865	
	11-20 yıl arası	72	1,40	1,06	0,00	4,67			
	21 yıl ve üzeri	45	1,31	0,97	0,00	3,99			
AİD	10 yıl ve altı	63	14,48	2,63	4,00	16,00	0,157	0,855	
	11-20 yıl arası	72	14,43	2,31	4,00	16,00			
	21 yıl ve üzeri	45	14,22	2,31	7,00	16,00			
ÖDİD	10 yıl ve altı	63	12,51	2,47	6,00	16,00	1,221	0,297	
	11-20 yıl arası	72	12,31	2,29	7,00	16,00			
	21 yıl ve üzeri	45	11,78	2,58	7,00	16,00			
YD	10 yıl ve altı	63	9,90	2,31	3,00	12,00	4,045	0,019*	1-2
	11-20 yıl arası	72	8,85	2,61	3,00	12,00			1-3
	21 yıl ve üzeri	45	8,76	2,44	3,00	12,00			
OD	10 yıl ve altı	63	13,43	2,41	6,00	16,00	1,182	0,309	
	11-20 yıl arası	72	12,94	2,66	4,00	16,00			
	21 yıl ve üzeri	45	12,73	2,17	7,00	16,00			
EÖÖ	10 yıl ve altı	63	50,32	7,59	29,00	60,00	1,887	0,155	
	11-20 yıl arası	72	48,53	7,95	21,00	60,00			
	21 yıl ve üzeri	45	47,49	7,62	30,00	60,00			

* $p \leq 0,05$

Tablo 29.'da babası yurtdışında çalışan ergenlerin babasının yurtdışında bulunma süresine göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin yapılan ANOVA sonuçları verilmiştir.

Araştırmaya katılan babası yurtdışında çalışan ergenlerin babasının yurtdışında bulunma süresine göre ESKÖ' de yer alan Y-SKHD alt boyutundan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır ($p \leq 0,05$). Bu fark babası 21 yıl ve üzeri süredir yurtdışında olan ergenlerden kaynaklanmaktadır. Babası 21 yıl ve üzeri süredir yurtdışında çalışan ergenlerin ESKÖ' de yer alan Y-SKHD alt boyutundan aldıkları puanlar diğerlerine göre anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin babasının yurtdışında bulunma süresine göre RBSÖ' den aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p > 0,05$).

Araştırmaya dahil edilen babası yurtdışında çalışan ergenlerin babasının yurtdışında bulunma süresine göre EÖÖ' de bulunan YD alt boyutundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p \leq 0,05$). Bu fark babası 10 yıl ve altı süredir yurtdışında çalışan ergenlerden kaynaklanmakta olup, babası 10 yıl ve altı süredir yurtdışında bulunan ergenlerin YD alt boyutundan almış oldukları puanlar, diğer ergenlere göre daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 30.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin doğum sırasında babanın yanında olması durumu göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması

	Yanında olma durumu	n	$\bar{x}$	S	t	p
ODK	Olan	105	20,76	6,57	-1,444	0,151
	Olmayan	80	22,16	6,49		
G-SKHD	Olan	105	11,45	3,86	-0,955	0,341
	Olmayan	80	11,96	3,31		
Y-SKHD	Olan	105	16,62	4,29	-0,315	0,753
	Olmayan	80	16,83	4,55		
ESKÖ	Olan	105	48,83	12,09	-1,192	0,235
	Olmayan	80	50,95	11,87		
RBSÖ	Olan	105	1,36	0,95	-0,571	0,569
	Olmayan	80	1,45	1,10		
AİD	Olan	105	14,69	2,03	2,186	0,030*
	Olmayan	80	13,90	2,85		
ÖDİD	Olan	105	12,43	2,40	1,361	0,175
	Olmayan	80	11,94	2,48		
YD	Olan	105	9,74	2,29	3,876	0,000*
	Olmayan	80	8,33	2,68		
OD	Olan	105	13,54	2,12	3,394	0,001*
	Olmayan	80	12,33	2,76		
EÖÖ	Olan	105	50,40	7,06	3,424	0,001*
	Olmayan	80	46,49	8,47		

* $p \leq 0,05$

Tablo 30.'da araştırma kapsamına alınan babası yurtdışında çalışan ergenlerin doğum sırasında babasının yanında olması durumuna göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin yapılan bağımsız örneklem t testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 30. incelendiğinde araştırmaya dahil edilen babası yurtdışında çalışan ergenlerin sırasında babasının yanında olması durumuna göre ESKÖ genelinden ve ölçekte yer alan alt boyutlardan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin doğum sırasında babasının yanında olması durumuna göre RBSÖ' den aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$). Babası yurtdışında çalışan ergenlerin doğum sırasında babasının yanında olması durumuna göre RBSÖ puanları benzerdir.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin doğum sırasında babasının yanında olması durumuna göre EÖÖ genelinden ve ölçekte yer alan AİD, YD ve OD alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p\leq 0,05$). Doğumu sırasında babası yanında olan ergenlerin EÖÖ genelinden ve ölçekte yer alan AİD, YD ve OD alt boyutlarından aldıkları puanlar, babası yanında olmayanlara göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Tablo 31.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin babasının yurtdışından geliş sıklığına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması

	Geliş sıklığı	n	$\bar{x}$	s	Min	Max	F	p	Fark
ODK	6 ay ve altı	71	21,11	6,06	8,00	39,00	0,174	0,840	
	6-12 ayda bir	74	21,72	6,89	8,00	40,00			
	12 ay ve üstü	40	21,18	6,90	8,00	33,00			
G-SKHD	6 ay ve altı	71	11,32	3,23	5,00	20,00	0,538	0,585	
	6-12 ayda bir	74	11,93	4,07	5,00	21,00			
	12 ay ve üstü	40	11,80	3,50	5,00	19,00			
Y-SKHD	6 ay ve altı	71	16,62	4,98	8,00	30,00	0,774	0,463	
	6-12 ayda bir	74	16,39	4,05	10,00	29,00			
	12 ay ve üstü	40	17,45	3,90	7,00	24,00			
ESKÖ	6 ay ve altı	71	49,06	11,52	23,00	79,00	0,201	0,818	
	6-12 ayda bir	74	50,04	12,65	26,00	89,00			
	12 ay ve üstü	40	50,43	11,89	23,00	75,00			
RBSÖ	6 ay ve altı	71	1,34	0,91	0,00	3,75	0,376	0,687	
	6-12 ayda bir	74	1,39	1,12	0,00	4,67			
	12 ay ve üstü	40	1,51	1,00	0,25	4,25			
AİD	6 ay ve altı	71	14,45	2,41	4,00	16,00	3,999	0,020*	1-3
	6-12 ayda bir	74	14,74	2,04	6,00	16,00			2-3
	12 ay ve üstü	40	13,43	2,97	4,00	16,00			
ÖDİD	6 ay ve altı	71	12,01	2,63	6,00	16,00	0,764	0,467	
	6-12 ayda bir	74	12,49	2,26	8,00	16,00			
	12 ay ve üstü	40	12,08	2,40	7,00	16,00			
YD	6 ay ve altı	71	9,20	2,68	3,00	12,00	0,841	0,433	
	6-12 ayda bir	74	9,31	2,44	3,00	12,00			
	12 ay ve üstü	40	8,68	2,56	3,00	12,00			
OD	6 ay ve altı	71	13,15	2,52	4,00	16,00	1,214	0,299	
	6-12 ayda bir	74	13,18	2,48	6,00	16,00			
	12 ay ve üstü	40	12,48	2,42	7,00	16,00			
EÖÖ	6 ay ve altı	71	48,82	8,31	21,00	60,00	1,977	0,141	
	6-12 ayda bir	74	49,72	7,14	29,00	60,00			
	12 ay ve üstü	40	46,65	8,38	29,00	60,00			

* $p \leq 0,05$

Tablo 31.'de babası yurtdışında çalışan ergenlerin babasının yurtdışından geliş sıklığına göre ESKÖ ve RBSÖ' den aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p > 0,05$).

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin yurtdışından geliş sıklığına göre EÖÖ' de bulunan AİD puanları arasında anlamlı bir fark olduğu ve babası 12 ay ve

üstü sıklıkla gelen ergenlerin AİD puanlarının daha düşük olduğu saptanmıştır ($p \leq 0,05$).

Tablo 32.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin babasının yurtdışından geldiğinde kalma süresine göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması

	Kalma süresi	n	$\bar{x}$	s	Min	Max	F	p
ODK	0-1 ay	23	19,87	6,25	9,00	34,00	1,080	0,342
	1-3 ay	81	22,04	6,51	8,00	39,00		
	3-6 ay	81	21,12	6,68	8,00	40,00		
G-SKHD	0-1 ay	23	12,52	3,92	5,00	21,00	1,043	0,355
	1-3 ay	81	11,78	3,21	5,00	21,00		
	3-6 ay	81	11,32	3,93	5,00	21,00		
Y-SKHD	0-1 ay	23	16,78	4,10	10,00	29,00	0,520	0,595
	1-3 ay	81	17,05	4,44	7,00	29,00		
	3-6 ay	81	16,35	4,46	8,00	30,00		
ESKÖ	0-1 ay	23	49,17	11,15	35,00	76,00	0,631	0,533
	1-3 ay	81	50,86	12,30	23,00	89,00		
	3-6 ay	81	48,79	12,00	26,00	78,00		
RBSÖ	0-1 ay	23	1,63	1,16	0,00	3,67	0,722	0,487
	1-3 ay	81	1,37	1,03	0,00	4,67		
	3-6 ay	81	1,35	0,97	0,00	4,01		
AİD	0-1 ay	23	14,30	2,62	8,00	16,00	0,004	0,996
	1-3 ay	81	14,36	2,35	4,00	16,00		
	3-6 ay	81	14,35	2,53	4,00	16,00		
ÖDİD	0-1 ay	23	12,00	2,54	7,00	16,00	0,177	0,838
	1-3 ay	81	12,17	2,40	6,00	16,00		
	3-6 ay	81	12,32	2,47	7,00	16,00		
YD	0-1 ay	23	9,30	2,49	3,00	12,00	0,065	0,937
	1-3 ay	81	9,12	2,55	3,00	12,00		
	3-6 ay	81	9,09	2,61	3,00	12,00		
OD	0-1 ay	23	12,87	2,60	7,00	16,00	0,172	0,842
	1-3 ay	81	12,94	2,51	6,00	16,00		
	3-6 ay	81	13,14	2,46	4,00	16,00		
EÖÖ	0-1 ay	23	48,48	9,18	29,00	60,00	0,039	0,962
	1-3 ay	81	48,59	7,42	29,00	60,00		
	3-6 ay	81	48,89	8,12	21,00	60,00		

Tablo 32.'de verilen ANOVA sonuçları incelendiğinde babası yurtdışında çalışan ergenlerin babasının yurtdışından geldiğinde kalma süresine göre

ölçeklerden aldıkları puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Tablo 33.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin babasıyla iletişim kurma sıklıklarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması

	İletişim sıklığı	n	$\bar{x}$	s	Min	Max	F	p	Fark
ODK	Her gün	97	21,35	6,60	8,00	40,00	0,230	0,795	
	Birkaç günde bir	55	21,02	6,31	8,00	33,00			
	Daha seyrek	33	22,00	6,99	8,00	36,00			
G-SKHD	Her gün	97	11,30	3,81	5,00	21,00	1,466	0,233	
	Birkaç günde bir	55	12,35	3,36	5,00	20,00			
	Daha seyrek	33	11,64	3,48	5,00	21,00			
Y-SKHD	Her gün	97	16,42	4,44	8,00	29,00	0,573	0,565	
	Birkaç günde bir	55	17,22	4,61	9,00	30,00			
	Daha seyrek	33	16,70	3,89	7,00	26,00			
ESKÖ	Her gün	97	49,07	12,08	23,00	89,00	0,323	0,724	
	Birkaç günde bir	55	50,58	12,24	26,00	75,00			
	Daha seyrek	33	50,33	11,66	23,00	78,00			
RBSÖ	Her gün	97	1,25	0,88	0,00	4,67	3,336	0,038*	1-3
	Birkaç günde bir	55	1,44	1,15	0,00	4,25			
	Daha seyrek	33	1,76	1,07	0,25	4,01			
AİD	Her gün	97	14,99	2,18	4,00	16,00	8,240	0,000*	1-3
	Birkaç günde bir	55	13,85	2,54	7,00	16,00			
	Daha seyrek	33	13,27	2,54	6,00	16,00			
ÖDİD	Her gün	97	12,72	2,33	6,00	16,00	5,531	0,005*	1-3
	Birkaç günde bir	55	11,93	2,47	7,00	16,00			
	Daha seyrek	33	11,21	2,38	7,00	16,00			
YD	Her gün	97	9,65	2,50	3,00	12,00	4,803	0,009*	1-3
	Birkaç günde bir	55	8,75	2,63	3,00	12,00			
	Daha seyrek	33	8,24	2,31	3,00	12,00			
OD	Her gün	97	13,39	2,49	4,00	16,00	2,941	0,055	1-3
	Birkaç günde bir	55	12,82	2,39	7,00	16,00			
	Daha seyrek	33	12,24	2,49	7,00	16,00			
EÖÖ	Her gün	97	50,75	7,30	21,00	60,00	8,336	0,000*	1-3
	Birkaç günde bir	55	47,35	8,25	29,00	60,00			
	Daha seyrek	33	44,97	7,46	29,00	60,00			

* $p\leq 0,05$

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin babasıyla iletişim kurma sıklıklarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması amacıyla yapılan ANOVA sonuçları Tablo 33.'te verilmiştir.

Tablo 33. incelendiğinde babası yurtdışında çalışan ergenlerin babasıyla iletişim kurma sıklıklarına göre ESKÖ genelinden ve ölçekte yer alan alt boyutlardan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı bulunmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin babasıyla iletişim kurma sıklıklarına göre RBSÖ' den aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p\leq 0,05$). Bu fark babasıyla her gün iletişim kuran ergenler ile daha seyrek iletişim kuran ergenlerden kaynaklanmaktadır. Babasıyla her gün iletişim kuran ergenler RBSÖ' den babasıyla daha seyrek iletişim kuranlara göre anlamlı düzeyde daha düşük puan almıştır.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin babası ile iletişim kurma sıklıklarına göre EÖÖ genelinden ve ölçekte yer alan AİD, ÖDİD ve YD alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p\leq 0,05$). Babası ile her gün iletişim kuranların EÖÖ genelinden ve ölçekte yer alan AİD, ÖDİD ve YD alt boyutlarından aldıkları puanlar daha seyrek iletişim kuranlara göre daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 34.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin babası yurtdışındayken babanın görevlerini yerine getiren birinin olması durumuna göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması

	Yerine getiren biri	n	$\bar{x}$	s	t	p
ODK	Var	127	21,40	6,83	0,104	0,917
	Yok	58	21,29	5,98		
G-SKHD	Var	127	11,50	3,66	-0,921	0,358
	Yok	58	12,03	3,57		
Y-SKHD	Var	127	16,39	4,33	-1,481	0,140
	Yok	58	17,41	4,49		
ESKÖ	Var	127	49,29	12,34	-0,761	0,448
	Yok	58	50,74	11,31		
RBSÖ	Var	127	1,41	1,02	0,327	0,744
	Yok	58	1,36	1,01		
AİD	Var	127	14,25	2,54	-0,772	0,441
	Yok	58	14,55	2,24		
ÖDİD	Var	127	12,24	2,57	0,230	0,819
	Yok	58	12,16	2,13		
YD	Var	127	9,17	2,51	0,280	0,780
	Yok	58	9,05	2,67		
OD	Var	127	12,98	2,56	-0,258	0,797
	Yok	58	13,09	2,34		
EÖÖ	Var	127	48,65	8,05	-0,158	0,874
	Yok	58	48,84	7,70		

Tablo 34.'te babası yurtdışında çalışan ergenlerin babası yurtdışındayken babanın görevlerini yerine getiren birinin olması durumuna göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması amacıyla yapılan bağımsız örneklem t testi sonuçları verilmiştir.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin babası yurtdışındayken babanın görevlerini yerine getiren birinin olması durumuna göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ' den aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Tablo 35.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin babası yurtdışındayken ailece dışarı çıkma durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması

	Dışarı çıkma	n	$\bar{x}$	s	Min	Max	F	p	Fark
ODK	Hayır	36	22,03	8,06	8,00	39,00	1,579	0,209	
	Çok sık	11	18,09	6,53	11,00	32,00			
	Arada bir	138	21,46	6,09	8,00	40,00			
G-SKHD	Hayır	36	12,44	3,83	5,00	21,00	2,758	0,066	
	Çok sık	11	9,55	1,57	7,00	12,00			
	Arada bir	138	11,64	3,64	5,00	21,00			
Y-SKHD	Hayır	36	18,64	5,01	7,00	30,00	6,054	0,003*	1-2
	Çok sık	11	14,09	3,73	9,00	20,00			1-3
	Arada bir	138	16,41	4,11	8,00	29,00			
ESKÖ	Hayır	36	53,11	13,69	23,00	89,00	4,020	0,020*	1-2
	Çok sık	11	41,73	9,36	29,00	61,00			1-3
	Arada bir	138	49,51	11,46	23,00	79,00			2-3
RBSÖ	Hayır	36	1,58	1,12	0,25	4,67	1,049	0,352	
	Çok sık	11	1,13	0,76	0,25	2,58			
	Arada bir	138	1,37	1,00	0,00	4,25			
AİD	Hayır	36	13,67	3,00	4,00	16,00	2,081	0,128	
	Çok sık	11	15,09	1,81	10,00	16,00			
	Arada bir	138	14,46	2,31	4,00	16,00			
ÖDİD	Hayır	36	12,28	2,59	7,00	16,00	0,054	0,947	
	Çok sık	11	12,00	3,63	6,00	16,00			
	Arada bir	138	12,22	2,30	7,00	16,00			
YD	Hayır	36	8,56	3,38	3,00	12,00	1,508	0,224	
	Çok sık	11	9,91	2,59	6,00	12,00			
	Arada bir	138	9,22	2,29	3,00	12,00			
OD	Hayır	36	12,08	3,23	4,00	16,00	3,270	0,040*	1-2
	Çok sık	11	13,45	3,01	6,00	16,00			1-3
	Arada bir	138	13,22	2,16	7,00	16,00			
EÖÖ	Hayır	36	46,58	10,07	21,00	60,00	1,767	0,174	
	Çok sık	11	50,45	8,15	39,00	60,00			
	Arada bir	138	49,12	7,20	29,00	60,00			

* $p \leq 0,05$

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin babası yurtdışındayken ailece dışarı çıkma durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin ANOVA sonuçları Tablo 35.'te verilmiştir.

Tablo 35. incelendiğinde babası yurtdışında çalışan ergenlerin babası yurtdışındayken ailece dışarı çıkma durumlarına ESKÖ genelinden ve Y-SKHD alt boyutundan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır ($p \leq 0,05$). Bu fark babası yurtdışındayken ailece dışarı çıkmayan ergenlerden kaynaklanmaktadır. Babası yurtdışındayken ailece dışarı çıkmayan ergenlerin ESKÖ genelinden ve Y-SKHD alt boyutundan aldıkları puanlar diğerlerine göre daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca babası yurtdışındayken ailece dışarı arada bir çıkan ergenlerin ESKÖ genelinden aldıkları puanlar çok sık çıkanlara göre daha düşüktür.

Araştırmaya dahil edilen babası yurtdışında çalışan ergenlerin babası yurtdışındayken ailece dışarı çıkma durumlarına göre RBSÖ' den aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p > 0,05$).

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin babası yurtdışındayken ailece dışarı çıkma durumlarına göre EÖÖ' de yer alan OD alt boyutundan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır ($p \leq 0,05$). Bu fark babası yurtdışındayken ailece dışarı çıkmayan ergenlerden kaynaklanmakta olup, babası yurtdışındayken ailece dışarı çıkmayan ergenlerin OD alt boyutundan almış oldukları puanlar diğerlerine göre daha düşük bulunmuştur.

Tablo 36.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin babaları yurtdışındayken anne-baba ile yapılan etkinliklerde kendilerini rahatsız hissetme durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması

	Rahatsız hissetme	n	$\bar{x}$	s	t	p
ODK	Hisseden	91	21,27	6,01	-0,189	0,850
	Hissetmeyen	94	21,46	7,08		
G-SKHD	Hisseden	91	11,43	3,43	-0,890	0,375
	Hissetmeyen	94	11,90	3,82		
Y-SKHD	Hisseden	91	16,40	4,45	-0,952	0,343
	Hissetmeyen	94	17,01	4,34		
ESKÖ	Hisseden	91	49,10	10,78	-0,720	0,472
	Hissetmeyen	94	50,37	13,12		
RBSÖ	Hisseden	91	1,38	0,90	-0,211	0,833
	Hissetmeyen	94	1,41	1,12		
AİD	Hisseden	91	14,49	2,45	0,812	0,418
	Hissetmeyen	94	14,20	2,45		
ÖDİD	Hisseden	91	12,03	2,45	-1,006	0,316
	Hissetmeyen	94	12,39	2,42		
YD	Hisseden	91	9,24	2,61	0,585	0,559
	Hissetmeyen	94	9,02	2,51		
OD	Hisseden	91	13,24	2,40	1,216	0,226
	Hissetmeyen	94	12,80	2,56		
EÖÖ	Hisseden	91	49,01	7,75	0,511	0,610
	Hissetmeyen	94	48,41	8,12		

Tablo 36.'da verilen bağımsız örneklem t testi sonuçları incelendiğinde babası yurtdışında çalışan ergenlerin babaları yurtdışındayken anne-baba ile yapılan etkinliklerde kendilerini rahatsız hissetme durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$). Anne-baba ile yapılan etkinliklerde kendilerini rahatsız hisseden ve hissetmeyen ergenlerin puanları benzerdir.

Tablo 37.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin babasının yurtdışında olmasının kendisine hissettirdiklerine göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması

	Hissedilenler	n	$\bar{x}$	s	Min	Max	F	p	Fark
ODK	Kötü	82	22,70	7,32	8,00	40,00	3,150	0,045*	1-3
	Orta	78	20,44	5,32	8,00	34,00			
	İyi	25	19,92	6,85	8,00	36,00			
G-SKHD	Kötü	82	12,22	3,78	5,00	21,00	1,939	0,147	
	Orta	78	11,37	3,57	5,00	21,00			
	İyi	25	10,80	3,16	5,00	21,00			
Y-SKHD	Kötü	82	17,06	4,70	7,00	29,00	0,498	0,609	
	Orta	78	16,37	4,09	8,00	30,00			
	İyi	25	16,60	4,37	9,00	25,00			
ESKÖ	Kötü	82	51,98	13,32	23,00	89,00	2,632	0,075	
	Orta	78	48,18	10,37	26,00	75,00			
	İyi	25	47,32	11,44	29,00	67,00			
RBSÖ	Kötü	82	1,49	1,15	0,00	4,67	1,531	0,219	
	Orta	78	1,25	0,91	0,00	3,75			
	İyi	25	1,55	0,85	0,00	3,42			
AİD	Kötü	82	14,09	2,84	4,00	16,00	4,966	0,008*	1-3
	Orta	78	14,94	1,54	11,00	16,00			2-3
	İyi	25	13,36	2,96	6,00	16,00			
ÖDİD	Kötü	82	12,00	2,37	6,00	16,00	4,127	0,018*	1-3
	Orta	78	12,74	2,39	7,00	16,00			2-3
	İyi	25	11,28	2,53	7,00	16,00			
YD	Kötü	82	8,83	2,65	3,00	12,00	1,075	0,343	
	Orta	78	9,32	2,41	3,00	12,00			
	İyi	25	9,52	2,66	3,00	12,00			
OD	Kötü	82	12,45	2,86	4,00	16,00	4,129	0,018*	1-3
	Orta	78	13,55	1,97	9,00	16,00			
	İyi	25	13,20	2,27	9,00	16,00			
EÖÖ	Kötü	82	47,37	8,46	21,00	60,00	3,761	0,025*	1-3
	Orta	78	50,55	6,80	30,00	60,00			2-3
	İyi	25	47,36	8,48	29,00	60,00			

* $p \leq 0,05$

Tablo 37.'de babası yurtdışında çalışan ergenlerin babasının yurtdışında olmasının kendisine hissettirdiklerine göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılmasına dair yapılan ANOVA sonuçları verilmiştir.

Araştırmaya kapsamına alınan babası yurtdışında çalışan ergenlerin babasının yurtdışında olmasının kendisine hissettirdiklerine göre ESKÖ' de yer alan ODK alt boyutundan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($p \leq 0,05$). Bu fark babasının yurtdışında olmasının kendisine kötü hissettirdiğini ifade eden ergenler ile babasının yurtdışında olmasının kendisine iyi hissettirdiğini ifade eden ergenlerden kaynaklanmaktadır. Babasının yurtdışında olmasının kendisine kötü hissettirdiğini belirtenlerin ESKÖ' de yer alan ODK alt boyutundan aldıkları puanlar, babasının yurtdışında olmasının kendisine iyi hissettirdiğini ifade eden ergenlerden daha yüksek bulunmuştur.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin babasının yurtdışında olmasının kendisine hissettirdiklerine göre RBSÖ puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p > 0,05$).

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin babasının yurtdışında olmasının kendisine hissettirdiklerine göre EÖÖ genelinden ve ölçekte yer alan AİD, ÖDİD ve OD alt boyundan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır ($p \leq 0,05$). Babasının yurtdışında olmasının kendisine orta hissettirdiğini ifade edenlerin EÖÖ genelinden ve ölçekte yer alan AİD, ÖDİD ve OD alt boyundan aldıkları puanlar diğerlerine göre daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 38.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin babasının kendisini yeterince tanıdığını düşünme durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması

Ölçekler	Tanıma	n	$\bar{x}$	s	Min	Max	F	p	Fark
ODK	Çok iyi tanıyor	89	20,75	6,45	8,00	40,00	0,939	0,423	
	İyi tanıyor	50	21,64	6,44	8,00	39,00			
	Biraz tanıyor	22	23,32	7,38	8,00	39,00			
	Az tanıyor	24	21,29	6,42	13,00	36,00			
G-SKHD	Çok iyi tanıyor	89	11,37	3,51	5,00	21,00	1,058	0,368	
	İyi tanıyor	50	11,64	3,88	5,00	21,00			
	Biraz tanıyor	22	12,91	4,35	6,00	21,00			
	Az tanıyor	24	11,71	2,65	5,00	18,00			
Y-SKHD	Çok iyi tanıyor	89	16,62	4,25	9,00	29,00	0,142	0,934	
	İyi tanıyor	50	16,60	4,75	8,00	30,00			
	Biraz tanıyor	22	17,27	5,62	7,00	29,00			
	Az tanıyor	24	16,75	2,83	12,00	22,00			
ESKÖ	Çok iyi tanıyor	89	48,74	11,86	23,00	78,00	0,925	0,430	
	İyi tanıyor	50	49,88	11,89	29,00	79,00			
	Biraz tanıyor	22	53,50	15,54	23,00	89,00			
	Az tanıyor	24	49,75	8,74	36,00	70,00			
RBSÖ	Çok iyi tanıyor	89	1,19	0,84	0,00	4,25	8,027	0,000*	1-3
	İyi tanıyor	50	1,21	0,91	0,25	3,50			1-4
	Biraz tanıyor	22	1,98	1,20	0,25	4,67			2-3
	Az tanıyor	24	2,02	1,24	0,00	4,01			2-4
AİD	Çok iyi tanıyor	89	15,01	2,21	4,00	16,00	17,746	0,000*	1-3
	İyi tanıyor	50	14,78	1,79	10,00	16,00			1-4
	Biraz tanıyor	22	13,77	2,07	10,00	16,00			2-4
	Az tanıyor	24	11,50	2,77	6,00	16,00			
ÖDİD	Çok iyi tanıyor	89	12,88	2,47	6,00	16,00	9,922	0,000*	1-3
	İyi tanıyor	50	12,34	2,18	8,00	16,00			1-4
	Biraz tanıyor	22	11,55	1,71	8,00	16,00			2-4
	Az tanıyor	24	10,13	2,15	7,00	14,00			
YD	Çok iyi tanıyor	89	10,09	2,19	3,00	12,00	9,970	0,000*	1-2
	İyi tanıyor	50	8,54	2,63	3,00	12,00			1-3
	Biraz tanıyor	22	8,18	2,68	3,00	12,00			1-4
	Az tanıyor	24	7,67	2,28	3,00	12,00			
OD	Çok iyi tanıyor	89	13,96	2,16	4,00	16,00	16,343	0,000*	1-2
	İyi tanıyor	50	12,86	2,16	9,00	16,00			1-3
	Biraz tanıyor	22	12,32	2,34	7,00	16,00			1-4
	Az tanıyor	24	10,50	2,47	6,00	15,00			
EÖÖ	Çok iyi tanıyor	89	51,93	6,84	21,00	60,00	21,365	0,000*	1-3
	İyi tanıyor	50	48,52	6,83	35,00	60,00			1-4
	Biraz tanıyor	22	45,82	7,15	30,00	60,00			2-3
	Az tanıyor	24	39,79	6,78	29,00	54,00			2-4

* $p \leq 0,05$

Tablo 38.'de babası yurtdışında çalışan ergenlerin babasının kendisini yeterince tanıdığını düşünme durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması amacıyla yapılan ANOVA sonuçları verilmiştir.

Araştırma kapsamına alınan babası yurtdışında çalışan ergenlerin babasının kendisini yeterince tanıdığını düşünme durumlarına göre ESKÖ genelinden ve ölçekte yer alan alt boyutlardan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin babasının kendisini yeterince tanıdığını düşünme durumlarına göre RBSÖ' den aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($p\leq 0,05$). Babasının kendisini çok iyi ve iyi tanıdığını ifade eden ergenlerin RBSÖ' den aldıkları puanlar babasının kendisini biraz ve az tanıdığını ifade edenlere göre anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin babasının kendisini yeterince tanıdığını düşünme durumlarına göre EÖÖ genelinden ve ölçekte yer alan AİD, ÖDİD, YD ve OD alt boyundan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır ($p\leq 0,05$). Babasının kendisini çok iyi tanıdığı düşünen ergenlerin EÖÖ genelinden ve ölçekte yer alan AİD ve ÖDİD alt boyundan aldıkları puanlar babasının kendisini biraz ve az tanıdığını düşünenlere göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Ayrıca babasının kendisini çok iyi tanıdığı düşünen ergenlerin ölçekte yer alan YD ve OD alt boyundan aldıkları puanlar diğerlerine göre yüksektir.

Tablo 39.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin yurtdışında kardeşinin olması durumuna göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması

	Yurtdışında başka kardeş	n	$\bar{x}$	s	t	p
ODK	Var	17	22,18	7,07	0,533	0,595
	Yok	168	21,29	6,52		
G-SKHD	Var	17	12,82	4,76	1,377	0,170
	Yok	168	11,55	3,49		
Y-SKHD	Var	17	18,35	4,64	1,627	0,105
	Yok	168	16,54	4,35		
ESKÖ	Var	17	53,35	13,98	1,302	0,195
	Yok	168	49,38	11,78		
RBSÖ	Var	17	1,57	0,83	0,731	0,465
	Yok	168	1,38	1,03		
AİD	Var	17	14,71	2,26	0,635	0,526
	Yok	168	14,31	2,47		
ÖDİD	Var	17	13,24	2,44	1,820	0,070
	Yok	168	12,11	2,42		
YD	Var	17	9,76	2,61	1,075	0,284
	Yok	168	9,07	2,55		
OD	Var	17	13,53	2,48	0,893	0,373
	Yok	168	12,96	2,49		
EÖÖ	Var	17	51,24	8,50	1,384	0,168
	Yok	168	48,45	7,84		

Tablo 39. incelendiğinde babası yurtdışında çalışan ergenlerin yurtdışında kardeşinin olması durumuna göre ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ' den aldıkları puanları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Tablo 40.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin babasının yurtdışından dönmesini isteme durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması

	Dönmesini isteme	n	$\bar{x}$	s	Min	Max	F	p
ODK	İsteyen	83	22,25	6,80	8,00	40,00	2,991	0,053
	İstemeyen	24	18,58	6,41	8,00	32,00		
	Fark etmez	78	21,28	6,15	8,00	39,00		
G-SKHD	İsteyen	83	11,65	3,96	5,00	21,00	0,867	0,422
	İstemeyen	24	10,83	3,10	5,00	19,00		
	Fark etmez	78	11,95	3,42	5,00	21,00		
Y-SKHD	İsteyen	83	16,98	4,68	8,00	30,00	0,292	0,747
	İstemeyen	24	16,63	3,75	9,00	24,00		
	Fark etmez	78	16,45	4,30	7,00	29,00		
ESKÖ	İsteyen	83	50,88	12,56	23,00	79,00	1,521	0,221
	İstemeyen	24	46,04	10,94	29,00	70,00		
	Fark etmez	78	49,68	11,63	23,00	89,00		
RBSÖ	İsteyen	83	1,45	1,10	0,00	4,25	0,561	0,572
	İstemeyen	24	1,51	1,01	0,25	3,99		
	Fark etmez	78	1,31	0,92	0,00	4,67		
AİD	İsteyen	83	14,41	2,64	4,00	16,00	2,970	0,054
	İstemeyen	24	13,25	2,98	6,00	16,00		
	Fark etmez	78	14,62	1,94	8,00	16,00		
ÖDİD	İsteyen	83	12,20	2,27	6,00	16,00	0,596	0,552
	İstemeyen	24	11,75	2,80	7,00	16,00		
	Fark etmez	78	12,37	2,51	7,00	16,00		
YD	İsteyen	83	8,78	2,75	3,00	12,00	2,370	0,096
	İstemeyen	24	10,04	2,31	6,00	12,00		
	Fark etmez	78	9,22	2,37	3,00	12,00		
OD	İsteyen	83	12,60	2,57	4,00	16,00	2,168	0,117
	İstemeyen	24	13,50	2,57	9,00	16,00		
	Fark etmez	78	13,31	2,33	6,00	16,00		
EÖÖ	İsteyen	83	48,00	8,02	21,00	60,00	0,737	0,480
	İstemeyen	24	48,54	9,14	29,00	60,00		
	Fark etmez	78	49,51	7,43	29,00	60,00		

Tablo 39.'da araştırma kapsamına alınan babası yurtdışında çalışan ergenlerin babasının yurtdışından dönmesini isteme durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Tablo 41.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin annesiyle uyuma yaşlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması

	Anneye uyuma	n	$\bar{x}$	s	Min	Max	F	p	Fark
ODK	Hiç	23	23,26	7,83	9,00	40,00	1,316	0,271	
	0-3 yaş	76	20,53	5,77	8,00	34,00			
	3-6 yaş	59	21,22	6,45	8,00	39,00			
	6-9 yaş	27	22,44	7,55	8,00	36,00			
G-SKHD	Hiç	23	12,13	4,19	5,00	21,00	0,911	0,437	
	0-3 yaş	76	11,16	2,78	5,00	20,00			
	3-6 yaş	59	12,10	4,23	5,00	21,00			
	6-9 yaş	27	11,78	3,86	5,00	21,00			
Y-SKHD	Hiç	23	16,65	3,97	12,00	29,00	0,463	0,709	
	0-3 yaş	76	16,30	4,35	8,00	30,00			
	3-6 yaş	59	16,97	4,44	7,00	27,00			
	6-9 yaş	27	17,33	4,88	12,00	29,00			
ESKÖ	Hiç	23	52,04	14,11	26,00	89,00	1,070	0,363	
	0-3 yaş	76	47,99	10,34	23,00	75,00			
	3-6 yaş	59	50,29	12,36	23,00	79,00			
	6-9 yaş	27	51,56	13,62	26,00	76,00			
RBSÖ	Hiç	23	1,84	1,14	0,50	4,67	3,513	0,016*	1-2
	0-3 yaş	76	1,28	0,97	0,25	4,25			1-3
	3-6 yaş	59	1,22	0,93	0,00	4,01			2-4
	6-9 yaş	27	1,73	1,08	0,00	3,50			3-4
AİD	Hiç	23	13,87	2,65	7,00	16,00	1,111	0,346	
	0-3 yaş	76	14,28	2,43	4,00	16,00			
	3-6 yaş	59	14,78	1,94	8,00	16,00			
	6-9 yaş	27	14,00	3,21	4,00	16,00			
ÖDİD	Hiç	23	11,61	3,06	7,00	16,00	0,842	0,472	
	0-3 yaş	76	12,16	2,37	7,00	16,00			
	3-6 yaş	59	12,54	2,22	8,00	16,00			
	6-9 yaş	27	12,19	2,51	6,00	16,00			
YD	Hiç	23	9,30	2,58	5,00	12,00	0,561	0,642	
	0-3 yaş	76	8,87	2,45	3,00	12,00			
	3-6 yaş	59	9,42	2,54	3,00	12,00			
	6-9 yaş	27	9,07	2,91	3,00	12,00			
OD	Hiç	23	12,78	3,25	7,00	16,00	0,561	0,642	
	0-3 yaş	76	13,03	2,24	7,00	16,00			
	3-6 yaş	59	13,29	2,12	8,00	16,00			
	6-9 yaş	27	12,59	3,14	4,00	16,00			
EÖÖ	Hiç	23	47,57	9,03	29,00	60,00	0,872	0,457	

0-3 yaş	76	48,33	7,43	29,00	60,00
3-6 yaş	59	50,03	7,14	30,00	60,00
6-9 yaş	27	47,85	9,79	21,00	60,00

* $p \leq 0,05$

Tablo 41.'de araştırma kapsamına alınan babası yurtdışında çalışan ergenlerin annesiyle uyuma yaşlarına göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin ANOVA sonuçları verilmiştir.

Tablo 41. incelendiğinde, araştırmaya dahil edilen babası yurtdışında çalışan ergenlerin annesiyle uyuma yaşlarına göre ESKÖ' de yer alan ODK, G-SKHD alt boyutundan ve Y-SKHD alt boyutundan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir ($p > 0,05$).

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin annesiyle uyuma yaşlarına göre RBSÖ' den aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır ($p \leq 0,05$). Annesi ile hiç uyumayan ve 6-9 yaşına kadar uyuyan ergenlerin RBSÖ' den aldıkları puanlar annesiyle 0-3 yaş ve 3-6 yaşına kadar uyuyanlara göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin annesiyle uyuma sürerlerine göre EÖÖ genelinden ve ölçekte yer alan AİD, ÖDİD, YD ve OD alt boyundan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptanmıştır ($p > 0,05$).

Tablo 42.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin babasının üniversite okuması ile ilgili kendilerinden beklentisine göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması

	Baba beklenti	n	$\bar{x}$	s	Min	Max	F	p
ODK	Çok yüksek	83	20,88	6,61	8,00	40,00	1,648	0,180
	Yüksek	52	20,60	6,38	8,00	36,00		
	Orta	36	22,50	6,86	9,00	39,00		
	Az	14	24,21	5,51	15,00	32,00		
G-SKHD	Çok yüksek	83	11,19	3,66	5,00	21,00	0,895	0,445
	Yüksek	52	11,96	3,90	5,00	21,00		
	Orta	36	12,19	3,04	7,00	18,00		
	Az	14	12,07	3,85	6,00	21,00		
Y-SKHD	Çok yüksek	83	16,51	4,70	7,00	30,00	0,980	0,404
	Yüksek	52	16,27	4,49	8,00	27,00		
	Orta	36	17,19	3,57	11,00	26,00		
	Az	14	18,29	3,97	10,00	25,00		
ESKÖ	Çok yüksek	83	48,58	12,41	23,00	89,00	1,511	0,213
	Yüksek	52	48,83	12,76	23,00	78,00		
	Orta	36	51,89	10,12	33,00	79,00		
	Az	14	54,57	10,28	38,00	75,00		
RBSÖ	Çok yüksek	83	1,34	1,08	0,00	4,67	0,271	0,846
	Yüksek	52	1,40	1,07	0,00	4,25		
	Orta	36	1,47	0,90	0,25	4,17		
	Az	14	1,55	0,72	0,00	2,75		
AİD	Çok yüksek	83	14,86	2,04	4,00	16,00	2,497	0,061
	Yüksek	52	13,77	3,13	4,00	16,00		
	Orta	36	14,22	2,11	8,00	16,00		
	Az	14	13,79	2,19	9,00	16,00		
ÖDİD	Çok yüksek	83	12,35	2,37	6,00	16,00	0,221	0,882
	Yüksek	52	12,02	2,73	7,00	16,00		
	Orta	36	12,14	2,39	7,00	16,00		
	Az	14	12,36	1,98	10,00	16,00		
YD	Çok yüksek	83	9,22	2,48	3,00	12,00	0,144	0,933
	Yüksek	52	9,04	2,45	3,00	12,00		
	Orta	36	9,19	2,57	3,00	12,00		
	Az	14	8,79	3,47	3,00	12,00		
OD	Çok yüksek	83	13,08	2,51	4,00	16,00	0,163	0,921
	Yüksek	52	12,85	2,59	6,00	16,00		
	Orta	36	13,17	2,43	7,00	16,00		
	Az	14	12,86	2,25	9,00	16,00		
EÖÖ	Çok yüksek	83	49,51	7,34	21,00	60,00	0,636	0,593
	Yüksek	52	47,67	8,88	29,00	60,00		
	Orta	36	48,72	8,18	30,00	60,00		
	Az	14	47,79	7,01	39,00	60,00		

* $p>0,05$

Tablo 43.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin annesinin üniversite okuması ile ilgili kendilerinden beklentisine göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılması

	Anne beklenti	n	$\bar{x}$	s	Min	Max	F	p
ODK	Çok yüksek	107	21,07	6,70	8,00	40,00	2,08	0,10
	Yüksek	41	20,12	4,98	9,00	32,00		
	Orta	26	23,88	7,47	9,00	39,00		
	Az	11	22,91	7,06	8,00	32,00		
G-SKHD	Çok yüksek	107	11,14	3,70	5,00	21,00	2,07	0,11
	Yüksek	41	12,15	3,64	5,00	21,00		
	Orta	26	12,88	3,08	7,00	18,00		
	Az	11	12,18	3,54	7,00	21,00		
Y-SKHD	Çok yüksek	107	16,49	4,55	7,00	30,00	0,91	0,44
	Yüksek	41	16,34	4,41	8,00	27,00		
	Orta	26	17,88	3,83	13,00	26,00		
	Az	11	17,45	4,01	10,00	23,00		
ESKÖ	Çok yüksek	107	48,70	12,50	23,00	89,00	2,07	0,11
	Yüksek	41	48,61	11,30	26,00	78,00		
	Orta	26	54,65	10,52	39,00	79,00		
	Az	11	52,55	11,07	31,00	67,00		
RBSÖ	Çok yüksek	107	1,44	1,08	0,00	4,67	1,25	0,29
	Yüksek	41	1,23	0,85	0,00	3,66		
	Orta	26	1,29	0,93	0,25	3,67		
	Az	11	1,86	1,05	0,50	4,25		
AİD	Çok yüksek	107	14,63	2,37	4,00	16,00	1,67	0,18
	Yüksek	41	14,12	2,56	4,00	16,00		
	Orta	26	14,08	2,13	8,00	16,00		
	Az	11	13,09	3,14	7,00	16,00		
ÖDİD	Çok yüksek	107	12,18	2,49	6,00	16,00	0,05	0,99
	Yüksek	41	12,34	2,47	8,00	16,00		
	Orta	26	12,19	2,28	7,00	16,00		
	Az	11	12,18	2,48	8,00	16,00		
YD	Çok yüksek	107	9,17	2,55	3,00	12,00	0,59	0,62
	Yüksek	41	9,41	2,32	3,00	12,00		
	Orta	26	8,58	2,87	3,00	12,00		
	Az	11	9,00	2,86	3,00	12,00		
OD	Çok yüksek	107	13,01	2,63	4,00	16,00	0,58	0,63
	Yüksek	41	13,29	2,17	9,00	16,00		
	Orta	26	12,96	2,44	7,00	16,00		
	Az	11	12,18	2,40	9,00	16,00		
EÖÖ	Çok yüksek	107	48,98	7,82	21,00	60,00	0,49	0,69
	Yüksek	41	49,17	8,03	29,00	60,00		
	Orta	26	47,81	8,26	30,00	58,00		
	Az	11	46,45	8,26	35,00	60,00		

* $p < 0,05$

Tablo 42. ve Tablo 43.'te babası yurtdışında çalışan ergenlerin babasının ve annesinin üniversite okuması ile ilgili kendilerinden beklentisine göre ölçeklerden aldıkları puanlarının karşılaştırılmasına dair ANOVA sonuçları verilmiştir.

Araştırma kapsamına alınan babası yurtdışında çalışan ergenlerin babasının ve annesinin üniversite okuması ile ilgili kendilerinden beklentisine göre ESKÖ genelinden ve ölçekte yer alan ODK ve G-SKHD, Y-SKHD alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin babasının ve annesinin üniversite okuması ile ilgili kendilerinden beklentisine göre RBSÖ' den aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p>0,05$). Babası yurtdışında çalışan ergenlerin babasının ve annesinin üniversite okuması ile ilgili kendilerinden beklentisine göre RBSÖ' den aldıkları puanlar benzerdir.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin babasının ve annesinin üniversite okuması ile ilgili kendilerinden beklentisine göre EÖÖ genelinden ve ölçekte yer alan AİD, ÖDİD, YD ve OD alt boyundan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 44.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasındaki korelasyonlar

Ölçekler	ODK	G-SKHD	Y-SKHD	ESKÖ	RBSÖ	AİD	ÖDİD	YD	OD	EÖÖ
ODK	r 1,000 p									
G-SKHD	r 0,488 p 0,000*	1,000								
Y-SKHD	r 0,510 p 0,000*	0,507	1,000							
ESKÖ	r 0,880 p 0,000*	0,754	0,797	1,000						
RBSÖ	r 0,395 p 0,000*	0,308	0,326	0,428	1,000					
AİD	r -0,163 p 0,026*	-0,219	-0,227	-0,238	-0,356	1,000				
ÖDİD	r -0,157 p 0,032*	-0,121	-0,043	-0,138	-0,251	0,488	1,000			
YD	r -0,295 p 0,000*	-0,196	-0,269	-0,319	-0,361	0,452	0,388	1,000		
OD	r -0,331 p 0,000*	-0,241	-0,260	-0,348	-0,428	0,636	0,407	0,717	1,000	
EÖÖ	r -0,298 p 0,000*	-0,244	-0,252	-0,329	-0,438	0,805	0,711	0,807	0,867	1,000

* $p \leq 0,05$

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanları arasındaki korelasyonların belirlenmesi amacıyla yapılan Pearson korelasyon analizi sonuçları Tablo 44.'te verilmiştir.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin ESKÖ genelinden ve alt boyutlarından aldıkları puanlar ile RBSÖ genelinden ve alt boyutlarından aldıkları puanlar

arasında istatistiksel olarak anlamlı korelasyonlar olduğu saptanmıştır ($p \leq 0,05$). Bu korelasyonlar pozitif yönlüdür. Buna göre babası yurtdışına çalışan ergenlerin ESKÖ genelinden ve alt boyutlarından aldıkları puanlar arttıkça RBSÖ genelinden ve alt boyutlarından aldıkları puanlar da artmaktadır.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin ESKÖ genelinden ve alt boyutlarından aldıkları puanlar ile EÖÖ genelinden ve alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı korelasyonlar olduğu saptanmıştır ($p \leq 0,05$). Bu korelasyonlar negatif yönlü olup, babası yurtdışına çalışan ergenlerin Sosyal Kaygı Ölçeği genelinden ve alt boyutlarından aldıkları puanlar arttıkça Öznel İyi Oluş Ölçeği genelinden ve alt boyutlarından aldıkları puanlar azalmaktadır.

Tablo 45.

Babası yurtdışında çalışan ve yurtdışında çalışmayan ergenlerin ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanlarının karşılaştırılması

	Grup	n	$\bar{x}$	s	t	p
ODK	Yurtdışında çalışan	185	21,37	6,56	2,682	0,008*
	Yurtdışında çalışmayan	202	19,61	6,34		
G-SKHD	Yurtdışında çalışan	185	11,67	3,63	1,755	0,080
	Yurtdışında çalışmayan	202	11,02	3,60		
Y-SKHD	Yurtdışında çalışan	185	16,71	4,39	3,481	0,001*
	Yurtdışında çalışmayan	202	15,12	4,54		
ESKÖ	Yurtdışında çalışan	185	49,75	12,01	3,254	0,001*
	Yurtdışında çalışmayan	202	45,76	12,08		
RBSÖ	Yurtdışında çalışan	185	1,40	1,02	1,155	0,249
	Yurtdışında çalışmayan	202	1,29	0,88		
AİD	Yurtdışında çalışan	185	14,35	2,45	-1,230	0,219
	Yurtdışında çalışmayan	202	14,61	1,81		
ÖDİD	Yurtdışında çalışan	185	12,22	2,44	0,274	0,784
	Yurtdışında çalışmayan	202	12,15	2,41		
YD	Yurtdışında çalışan	185	9,13	2,56	2,497	0,013*
	Yurtdışında çalışmayan	202	8,48	2,59		
OD	Yurtdışında çalışan	185	13,02	2,49	-0,324	0,746
	Yurtdışında çalışmayan	202	13,09	2,24		
EÖÖ	Yurtdışında çalışan	185	48,71	7,92	0,506	0,613
	Yurtdışında çalışmayan	202	48,33	6,71		

* $p \leq 0,05$

Tablo 45.'te babası yurtdışında çalışan ve çalışmayan öğrencilerin ergenlerin ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanlarının karşılaştırılması amacıyla yapılan bağımsız örneklem t testi sonuçları verilmiştir.

Araştırma kapsamına alınan ergenlerin babasının yurtdışında çalışma durumlarına göre ESKÖ genelinden ve ölçekte yer alan ODK ve Y-SKHD alt

boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p \leq 0,05$). Babası yurtdışında çalışan ergenlerin ESKÖ genelinden ve ölçekte yer alan ODK ve Y-SKHD alt boyutlarından aldıkları puanlar babası ile birlikte yaşayanlara göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Ergenlerin babasının yurtdışında çalışma durumlarına göre RBSÖ' den aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p > 0,05$). Babası yurtdışında çalışan ergenlerin RBSÖ' den aldıkları puanlar babası ile birlikte yaşayanlara göre yüksek olsa da, bu fark istatistiksel olarak anlamlı düzeyde değildir.

Araştırmaya dahil edilen ergenlerin babasının yurtdışında çalışma durumlarına göre EÖÖ genelinden ve ölçekte yer alan AİD, ÖDİD ve OD alt boyundan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir ($p > 0,05$). Ergenlerin babasının yurtdışında çalışma durumlarına göre EÖÖ' de yer alan YD alt boyutundan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($p \leq 0,05$). Babası yurtdışında çalışan ergenlerin YD puanları birlikte yaşayan bireylere göre daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 46.

Ergenlerin bazı demografik özelliklerinin, ESKÖ ve RBSÖ puanlarının EÖÖ puanlarını yordaması

	Standardize		Standardize		
	B	Edilmemiş Katsayılar Std. H.	Beta	t	p
(Constant)	56,01	7,35		7,616	0,000*
Grup (Yurtdışı)	0,78	0,69	0,05	1,128	0,260
Cinsiyet (Kadın)	-1,72	0,70	-0,12	-2,464	0,014*
Yaş	0,19	0,43	0,02	0,442	0,659
Kardeş sayısı	-0,28	0,49	-0,03	-0,569	0,569
Doğum sırası	0,23	0,42	0,03	0,544	0,587
ODK	-0,18	0,07	-0,16	-2,821	0,005*
G-SKHD	-0,23	0,12	-0,12	-1,999	0,046*
Y-SKHD	0,00	0,09	0,00	-0,030	0,976
RBSÖ	-2,42	0,38	-0,31	-6,438	0,000*

* $p \leq 0,05$, $R^2=0,215$

Tablo 46.'da araştırma kapsamına alınan ergenlerin bazı demografik özelliklerinin, ESKÖ ve RBSÖ puanlarının EÖÖ puanlarını yordamasına ilişkin regresyon analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 46. incelendiğinde, ergenlerin bazı demografik özelliklerinin, ESKÖ ve RBSÖ puanlarının EÖÖ puanlarını yordamasına ilişkin kurulan regresyon modelinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve EÖÖ puanlarındaki varyansın %21,5'ini açıkladığı tespit edilmiştir.

Ergenlerin cinsiyet, ODK, G-SKHD ve RBSÖ' den aldıkları puanların EÖÖ puanlarını anlamlı düzeyde yordadığı tespit edilmiştir ($p \leq 0,05$). Ergenlerin babasının yurtdışında çalışması durumu, yaşı, kardeş sayısı ve doğum sırası EÖÖ puanlarını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordamamaktadır.

($p>0,05$). Buna göre kadın olma durumu, ODK, G-SKHD ve düşük benlik saygısı ergenlerin öznel iyi oluşlarını negatif yönde etkilemektedir.

5. BÖLÜM

TARTIŞMA

Bu araştırma Hatay ilinde ekonomik sebeplerle başka ülkelere, özellikle de Ortadoğu'ya çalışmaya giden erkeklerin evlilik sonrası da ülkeye sadece belirli aralıklarla gelerek çocukları ve eşleriyle düzenli bir ilişki kuramaması nedeniyle çocuklarının bu süreçten ne şekilde etkilenmiş olduğunu incelemek üzere yapılmıştır. Araştırmada babası yurtdışında çalışan ve babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin sosyal kaygı, benlik saygısı ve öznel iyi oluşları bazı sosyodemografik değişkenlere göre incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda babası yurtdışında çalışan ve babası ile birlikte yaşayan ergenlerin ESKÖ genelinden ve alt boyutlarından aldıkları puanlar arttıkça RBSÖ ölçeğinden aldıkları puanlar artmakta (benlik saygısı azalmakta), EÖÖ genelinden ve alt boyutlarından aldıkları puanlar azalmaktadır.

Bu çalışmada babası yurtdışında çalışan ergenlerin ESKÖ genelinden ve ölçekte yer alan ODK ve Y-SKHD alt boyutlarından aldıkları puanlar babası ile birlikte yaşayanlara göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Babası yurtdışında çalışan ergenlerin RBSÖ' den aldıkları puanlar babası ile birlikte yaşayanlara göre yüksek olsa da; diğer bir ifade ile benlik saygıları daha düşük olsa da, bu fark istatistiksel olarak anlamlı düzeyde değildir. Babası yurtdışında çalışan ergenlerin YD puanları birlikte yaşayan bireylere göre daha yüksek bulunmuştur.

Çalışmada, babası ile birlikte yaşayan ergenlerin ESKÖ (geneli, ODK,Y-SKHD) arttıkça benlik saygısı düzeyleri ve EÖÖ puanlarının azaldığı, EÖÖ arttıkça da RBSÖ puanlarının düştüğü sonuçlarına ulaşılmıştır. Deiner ve

Deiner(1995), benlik saygısının artmasının yaşam doyumunu da arttırdığı sonucuna varmıştır. Sübaşı (2010) da çalışması sonucunda sosyal kaygının en güçlü yordayıcısının benlik saygısı olduğunu ve sosyal kaygının artmasıyla benlik saygısının azaldığını ifade etmiştir. Eroğlu(2018)' nun yaptığı çalışmalar, öğrencilerin benlik saygılarının yükselmesiyle sosyal kaygılarının düştüğünü göstermektedir. Bulunan sonuçlar literatür ile uyumludur.

Yapılan çalışmada, babası yurtdışında çalışan ergenlerin ESKÖ puanları arttıkça RBSÖ puanlarının düştüğü ve EÖÖ puanlarının arttığı bulunmuştur. Sosyal kaygıyla ilgili literatür incelendiğinde benlik saygısının sosyal kaygıyı açıkladığı ve benlik saygısı arttıkça sosyal kaygının azaldığını gösteren bazı araştırmalar olduğu gözlenmiştir (Eriş ve İkiz, 2013; Erözkan, 2011; Glashouwer, Vroling, De Jong, Lange ve De Keijser, 2013; Hiller, Steffens, Ritter ve Stangier, 2017; Iancu ve diğ., 2015; Kurtyılmaz, Can ve Ceyhan, 2017). Sonuçlar çalışma ile uyumludur.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin ESKÖ puanları (ölçeğin geneli, ODK, Y-SKHD) birlikte yaşayanlara göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Sosyal kaygı bozukluğu olan bireylerde düşük benlik saygısını inceleyen Hiller ve diğerleri (2017) sosyal kaygılı bireylerin sağlıklı bireylere göre daha düşük benlik saygısına sahip olduğunu ve daha fazla durumluluk kaygı yaşadıklarını gözlemlemiştir. Sonuçlar alanyazını ile uyumludur.

Çalışmada babası yurtdışında çalışan ergenlerin benlik saygısı düzeyleri(RBSÖ puanları düşük) birlikte yaşayanlara göre yüksek olsa da, bu fark istatistiksel olarak anlamlı düzeyde değildir. Gümüş (2006) RBSÖ kullanarak yapmış olduğu çalışmasında benlik saygısı ile sosyal kaygı arasında anlamlı bir ilişki olmadığına dair bir sonuç elde etmiştir. Bu çalışma sonuçlar ile uyum göstermektedir.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin YD puanları, birlikte yaşayan bireylere göre daha yüksek bulunmuştur. Doğan ve Eryılmaz(2014), özsaygı arttıkça öznel iyi oluşun arttığını bulmuştur. Farklı bir çalışmada da İncü ve diğerleri (2015) sosyal kaygının benlik saygısı arttıkça öz yeterliliğin azaldığı sonucuna ulaşmıştır. Yapılan çalışma bu araştırmalarla uyum göstermektedir.

Çalışmada babası yurtdışında çalışan kadın ergenlerin RBSÖ puanlarının erkeklere göre yüksek olduğu ve EÖÖ (YD ve OD) erkeklere göre düşük olduğu bulunmuştur. Ayrıca cinsiyet ile ESKÖ puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. Hamarta(2004) ve Erim(2001), erkeklerin benlik saygısı düzeylerinin(benlik saygısı puanları düşük) kızlara göre daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Erol(2000) da kızların benlik saygısı puanlarının erkeklere göre daha yüksek olduğunu saptamıştır. Eriş ve İkiz(2013), yaptıkları çalışmada sosyal kaygı ve alt boyutları düzeylerinin farklılık göstermediğini belirtmiştir. Bu bulgular yapılan çalışmayla uyumludur. Lakin, Köker(1991) yaşam doyumunu normal ve sorunlu ergenler üzerinde karşılaştırmalı olarak incelediği araştırmasında, kız ergenlerin yaşam doyumunun erkek ergenlerden yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Saygın(2008) üniversiteye devam eden 700 öğrenci ile yaptığı çalışmasında mutluluğun cinsiyete göre farklılık göstermediği sonucuna varmıştır. Eriş ve İkiz(2013) 10 ve 11. Sınıflarda eğitim gören ergenlerin cinsiyetlerine göre benlik saygısının farklılık göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırmalar ise çalışmayla uyum göstermemektedir. Toplumsal olarak erkek çocukların duygusal ihtiyaçlarını dışarıdan doyurma imkanları daha fazladır. Özellikle babanın uzun süreler olmaması durumunda evdeki erkek çocuğuna “evin erkeği” rolünün verilmesiyle birlikte özerkliği artmaktadır. Çalışmanın ilçe ve köylerde yaşayan bireylerle gerçekleştiği göz önünde bulundurulduğunda, bu farkın toplumsal ve kültürel nedenlere bağlı olduğu düşünülmektedir.

Çalışmada, babası ile birlikte yaşayan ergenlerin cinsiyetlerinin ESKÖ, RBSÖ ve EÖÖ puanlarını etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Özyürek ve Tezel

Şahin (2005)'in araştırmasında olduğu gibi alanyazınında da benlik saygısının cinsiyet değişkenine göre farklılaşmadığı bulgusunu elde eden çeşitli araştırmalar yer almaktadır. Balat ve Akman (2004) lise öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmada kız ve erkek öğrencilerin benlik saygısı arasında anlamlı farkın bulunmadığını bildirmişlerdir. Ayrıca Ünüvar (2007), Çuhadaroğlu (1985), İkiz (2000), Maşrabacı (1994) ve Torucu (1990)'da araştırmalarında benzer bulgular elde etmişlerdir. Bulgular literatürdeki sonuçlarla uyumludur. Cinsiyete göre sürekli kaygı düzeyinin farklılık gösterdiğini destekleyen ancak erkeklerin kadınlara göre daha yüksek kaygıya sahip oldukları ile ilgili bir çalışma da mevcuttur (Başaran ve ark., 2009). Bu araştırma yapılan çalışma ile uyumsuzdur. Toplumumuzda erkeklerin fiziksel olarak güçlü addedilmelerinden dolayı spor dallarında başarı göstermeleri beklenmekte ve bu da erkekler için daha çok kaygıya sebep olabilmektedir. Bu farkın araştırmanın sporcu erkeklerle yapılmasından kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

Çalışmada, babası ile birlikte yaşayan 9. sınıfta öğrenim gören ergenlerin ESKÖ (geneli, ODK, G-SKHD, Y-SKHD) 11. sınıfta öğrenim gören ergenlere göre daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca 9. sınıf ergenlerin ölçek genelinden ve Y-SKHD alt boyutundan aldıkları puanlar 10. sınıf öğrencilere göre daha yüksektir. Babası ile birlikte yaşayan 11. sınıfta öğrenim gören ergenlerin ESKÖ (Y-SKHD) puanları, 9. sınıfta ve 10. sınıfta öğrenim gören öğrencilere göre anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur. Özyürek ve Özkan(2015), 10 ve 11. sınıftaki ergenlerin sözel olmayan duyuşsal mesajları anlama ve yorumlama ile başkalarının sözlü iletişimlerini yorumlama becerilerinin 9. sınıflardan daha fazla olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu araştırma çalışma ile uyumludur. Yeni bir ortama giren kişilerin kendilerini rahat hissetmeleri için zamana ihtiyaçları vardır. Liseye yeni başlayan ergenlerin sosyal kaygılarının yüksek olması bu yüzden normal görülebilir.

Çalışmada iki grupta da sınıf seviyelerinin RBSÖ ve EÖÖ puanlarını etkilemediği sonucuna varılmıştır. Yüksekaya(1995); Ünüvar(2003); Baybek

ve Yavuz(2005) yaptıkları çalışmalarda sınıf seviyelerinin benlik saygısını etkilemediği sonucuna varmışlardır. Ayrıca Saygın(2008), öğrencilerin sınıf seviyeleri ile öznel iyi oluş arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı sonucuna varmıştır. Bu sonuçlar çalışmamız ile uyumludur. Ancak, Deniz ve Yılmaz(2004) 'ın üniversite öğrencilerinin duygusal zeka ve yetenekleri ile yaşam doyumları arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarında, dördüncü sınıf öğrencilerinin yaşam doyumlarını birinci sınıf öğrencilerinden daha yüksek bulmuşlardır. Bu araştırma çalışmayla uyum göstermemektedir. Bu farkın üniversiteye yeni giden gençlerin henüz bulundukları ortamı tanımamaları ve kendilerine doyum sağlayacak sosyal ortam ve ilgi alanları bulamamalarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Çalışmada babası ile birlikte yaşayan 15 yaşında olan ergenlerin ESKÖ (geneli, ODK ve G-SKHD) 17 yaşında olanlara göre anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmakla birlikte babası yurtdışında çalışan 15 yaşında olan ergenlerin ESKÖ (geneli, Y-SKHD) 17 yaşında olanlara göre anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Ergenlik dönemi bireylerin dışarıdan nasıl göründükleriyle en çok ilgilendikleri dönemdir. Bu farkın okula yeni başlamış bir ergenle, o okulda zaman içerisinde kabul gördüğü bir çevre edinme olasılığı daha yüksek olan yaşça daha büyük ergenlerden kaynaklandığı düşünülmektedir. Ayrıca çalışmada babası ile birlikte yaşayan ergenlerin yaşlarına ile EÖÖ ve RBSÖ' den aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı saptanmıştır. Bilgin'e göre, ergenlerin yaşları yükseldikçe durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri düşmektedir(2001). Köker(1991) yaptığı çalışmada yaşı yaşam doyumuna anlamlı bir etkisi bulunmadığını, Ullman ve Tatar(2001) İsrailli göçmen ergenlerle yaptıkları çalışmada genel benlik saygısının yaşa bağlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşmışlardır. Bulgumuz literatürdeki sonuçlarla uyumludur.

Çalışmada babayla yaşayan ve babası yurtdışında çalışan ergenlerin kardeş sayıları ile RBSÖ, EÖÖ ve ESKÖ puanları arasında bir ilişki saptanmamıştır.

Maşrabacı(1994) ve Alisinanoğlu ve Ulutaş(2003) kardeş sayısının kaygı düzeylerini etkilemediğini saptamıştır. Bu araştırmalar yapılan çalışma ile uyumludur. Aral(1997) ve Sargın(1990) ise kardeş sayısı arttıkça öğrencilerin kaygılarının arttığını tespit etmişlerdir. Kültürel olarak fazla kardeşe sahip olmanın gücü simgelediği bir yapının içinde olunmasının bu farkın nedeni olduğu düşünülmektedir.

Babası ile birlikte yaşayan, annesi ilkokul ve altı düzeyde eğitilmiş olan ergenlerin, annesi ortaokul mezunu olanlara göre ESKÖ (geneli, ODK, G-SKHD) puanlarının daha yüksek ve annesi ortaokul mezunu olanların ise annesi lise ve üniversite mezunu olan ergenlere göre EÖÖ puanlarının (aile AİD) daha düşük olduğu saptanmıştır. Babası yurtdışında çalışan ergenlerin annesi ilkokul ve altı düzeyde eğitim alan ergenlerin EÖÖ puanlarının (YD alt ölçeği puanları) annesi ortaokul mezunu olan ve annesi lise ve üniversite mezunu olan ergenlere göre daha düşük olduğu ve anne eğitim düzeylerinin sosyal kaygı düzeylerini etkilemediği saptanmıştır. Her iki grupta da annenin eğitim düzeyi ile RBSÖ puanları arasında istatistiksel olarak fark bulunamamıştır. Yenilmez ve Özbey(2015) annesi ilkokul mezunu olan öğrencilerin, annesi üniversite mezunu olan öğrencilere göre daha kaygılı olduklarını saptamıştır. Çelebi(2017), 258 lise öğrencisiyle yaptığı çalışmada annesi ilkokul ve ortaokul mezunu olan öğrencilerin sosyal kaygılarının diğerlerine göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Gümüş(1997), üniversite öğrencilerinin anne-baba eğitim durumu ile sosyal kaygı düzeyleri arasında anlamlı fark olduğunu, anne-baba öğrenim düzeyi yükseldikçe öğrencilerin sosyal kaygılarının azaldığını tespit etmiştir. Çalışma bu sonuçlarla uyum göstermektedir. Varol(1990) ise anne-babaların eğitim durumu ile çocukların kaygı düzeyleri arasında önemli bir farkın olmadığını belirlemiştir. Bu araştırma yapılan çalışma ile uyum göstermemektedir.

Bu çalışmada, babası yurtdışında çalışan, babası ortaokul mezunu olan ergenlerin EÖÖ puanları (geneli ve AİD) diğer ergenlere göre yüksek bulunmuştur. Çalışmaya katılan ergenlerin çoğunun babasının eğitim düzeyi

ortaokul ve altıdır. Bu farkın nedeninin, çoğunlukla bulundukları çevreye göre kendilerini konumlandıran ergenlerin babalarının ortaokul mezunu olmasını, ilkokul mezunu olmasından daha değerli bir durum gibi düşünebilecek olmalarından kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Ayrıca babanın eğitim durumu ile ESKÖ ve RBSÖ puanları arasında istatistiksel olarak fark yoktur. Babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin ise baba eğitim durumlarının üç ölçekle de arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Alisinanoğlu ve Ulutaş(2003) 'ın çalışmalarında çocukların sürekli kaygı düzeylerinde, baba öğrenim düzeylerinin önemli bir farklılığa neden olmadığı tespit edilmiştir. Çelebi(2017), öğrenim düzeyi ilkokul ve ortaokul olan babalara sahip katılımcıların sosyal kaygılarının yüksek olduğunu saptamıştır. Başka bir çalışmada, babası ilkokul, ortaokul veya lise mezunu olan çocukların, üniversite mezunu babaların çocuklarından daha kaygılı oldukları saptanmıştır(Yenilmez ve Özbey, 2015). Bu bulgular yapılan çalışma ile uyum göstermemektedir.

Çalışmada babası ile birlikte yaşayan ve annesi çalışmayan ergenlerin ESKÖ (Y-SKHD) annesi çalışanlara göre daha yüksek bulunmuştur. Annenin çalışma durumu ile RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. Gürsoy ve diğ.(2014) 'ne göre ise annesi çalışan çocukların bağımlılık eğilimleri, annesi çalışmayanlardan daha azdır. Çalışan anne çocuklarında bağlanmanın bireyin kendisini algılama biçimine etkisinin daha yüksek olduğu, bir diğer ifadeyle yüksek benlik saygısı düzeyi için anneye bağlanma düzeyinin de yüksek olması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır (Gürsoy ve ark., 2014). Bu bulgular yapılan çalışma ile uyumsuzdur. Ergenlik döneminde aile ile ilişkilerin zayıflaması ve ilgi odağının arkadaş ve çevreye yönelmesi söz konusudur. Çalışmaya katılan çocukların annelerinin eğitim düzeylerinin çoğunlukla ortaokul ve altı olması ve çalışmadıkları için çocuklarıyla daha fazla iletişim halinde olmalarından kaynaklı bu çocukların anneleriyle çatışma yaşama ihtimallerinin yüksek olması bu farkın nedeni olarak düşünülmektedir.

Çalışmada, babası yurtdışında çalışan ve annesi çalışmayan ergenlerin ESKÖ (Y-SKHD alt boyutu), annesi çalışanlara göre daha düşük bulunmuştur. Annenin çalışma durumu ile ergenlerin RBSÖ ve EÖÖ puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Güleç (1998), yaptığı bir çalışmada eğitim düzeyi yüksek ve çalışan annelerin, çocuklarıyla geçirdikleri zamanın daha nitelikli ve bu annelerin çocuklarının da sosyal davranışları daha fazla gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgu yapılan çalışmayla uyum göstermemektedir. Babası yurtdışında olduğu için annenin çalışması durumunda çocukların ihtiyaçlarının karşılanması zorlaşır. Anne çalışmadığı zaman ise çocuk duygusal ihtiyaçlarını anne üzerinden giderme şansı bulur. Bu farkın nedeninin bu olduğu düşünülmektedir.

Çalışmada, babası ile birlikte yaşayan ve aile gelir durumunun kötü olduğunu belirten ergenlerin ESKÖ (ölçek geneli ve ODK ve G-SKHD, Y-SKHD alt boyutları), aile gelir durumunun orta ve iyi olduğunu belirten ergenlere göre daha yüksek bulunmuştur. Girgin(1990), Yenilmez-Özbey(2015) ve Aral(1997) da yatıkları çalışmalarda sosyoekonomik düzey düştükçe sosyal kaygının arttığına dair sonuçlara ulaşmışlardır. Bu sonuçlar çalışmamız ile uyum içindedir.

Çalışmada, babası ile birlikte yaşayan aile gelir durumunun kötü olduğunu belirten ergenlerin EÖÖ puanları da aile gelir durumunun orta ve iyi olduğunu belirten ergenlere göre daha yüksek bulunmuştur. Dost(2010) 'un 400'ü Güney Afrika'da, 403'ü Türkiye'de okumakta olan üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmada öğrencilerin öznel iyi oluşlarının, algılanan ekonomik durumu orta ya da yüksek olanların, algılanan ekonomik durumu düşük olanlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç çalışma ile uyum göstermemektedir. Üniversite öğrencilerinin maddi olarak daha fazla ihtiyaçları vardır(barınma, yemek vb.). Lise öğrencilerinin ise maddi ihtiyaçları daha azdır. Farkın nedeninin zorunlu maddi ihtiyaçlarla bağlantılı olduğu düşünülmektedir.

Babası ile birlikte yaşayan ergenlerin aile gelir durumları ile RBSÖ puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur. Bu çalışma yazındaki ailenin gelir düzeyinin benlik algısı üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığını gösteren araştırmalarla (Öngay, 1998; Haktanır ve Baran, 1998) tutarlı bir sonuçtur. Ancak; Aktaş(2011), gelir düzeyi yüksek olan lise öğrencilerinin benlik saygısı düzeylerinin, gelir düzeyi düşük olanlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Benzer bir şekilde İkiz(2000) de sosyo-ekonomik seviyesinin yüksek olduğunu belirten öğrencilerin benlik saygılarının diğerlerine göre daha yüksek olduğu(benlik saygısı puanları düşük) sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuçlar çalışma ile uyumsuzdur. Bu çalışma ücretsiz okullarda gerçekleştirilmiştir. Bu farkın nedeninin, herkese eşit muamele yapılan okullarda okuyan bu çocukların benlik saygılarının maddi duruma göre değerlendirilmemesinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

Babası yurtdışında çalışan çocukların aile gelir durumunun kötü olduğunu belirten ergenlerin RBSÖ puanları, aile gelir durumunun orta ve iyi olduğunu belirten ergenlere göre daha düşük bulunmuştur. Aile gelir durumuna göre ise ESKÖ ve EÖÖ puanları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. RBSÖ puanları, üst sosyo-ekonomik düzeye sahip kız ve erkek ergenler arasında farklılaşmazken, alt sosyo-ekonomik düzeye sahip erkek ergenlerde kızlara oranla yüksek bulunmuştur. (Bilgin, 2001). Maşrabacı(1994) da ailenin gelir düzeyi yeterli bulundukça, benlik saygısının yüksek olduğunu belirtmiştir. Bu araştırmalar çalışma ile uyum göstermektedir.

Babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin aileleriyle olan ilişkilerini çok iyi şeklinde ifade edenlerinin ESKÖ (ODK, G-SKHD), orta ve iyi şeklinde ifade edenlere göre daha düşük bulunmuştur. Aileleriyle olan ilişkilerini orta olarak nitelendiren ergenlerin EÖÖ puanları, aileleriyle olan ilişkilerini iyi ve çok iyi şeklinde nitelendirenlere göre düşük bulunmuştur. Ayrıca aileleriyle olan ilişkilerinin çok iyi olduğunu ifade edenlerin, iyi olduğunu ifade edenlere göre EÖÖ puanlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Aileleriyle olan ilişkilerini çok iyi şeklinde ifade eden ergenlerin benlik saygıları, ilişkilerini orta ve iyi

şeklinde ifade edenlere göre daha yüksek bulunmuştur. Driscoll ve diğerleri (2008) anne-babanın gösterdiği destek düzeyi yükseldikçe çocuğun sevildiğini ve kabul edildiğini hissederek kendine güveninin artacağını ve mutlu olacağını araştırmalarında rapor etmişlerdir. Benzer şekilde, Shim ve diğerleri (2013) başarının başkalarının takdir ve yargısına bağlı olması durumunun olumsuz duygulara neden olduğunu saptamıştır. Ryan ve Deci (2000), öz-belirleme kuramına dayanarak aileden alınan destek ile ergenin öznel iyi oluşunun ilişkisini açıklamış ve bireylerin öznel iyi oluş düzeyinin yüksek olması için yetkinlik, ait olma ve özerklik ihtiyaçlarının tatmin edilmesi gerektiğini öne sürmüştür. Koşullu anne-baba tutumunda ailenin kontrolcü olması ve bireyin kendini baskı altında hissederek özerklik ihtiyacının tatmin edilememesi, öznel iyi oluş ile koşullu anne-baba tutumu arasındaki negatif yönlü ilişkiyi açıklar niteliktedir. Buna ek olarak, öznel iyi oluşun olumsuz duygulanım alt boyutunda yer alan öfke, nefret, suçluluk, üzüntü gibi olumsuz duygular; bireyin başarısızlıktan sonra hissettiği suçluluk ve utanç, ailesine karşı hissettiği kırgınlık ve öfke ve başarıdan sonraki kısa süreli tatmin duygularıyla paralellik göstermektedir. Bu durum da, koşullu anne-baba tutumunun öznel iyi oluşla negatif yönlü ilişkisini açıklamaktadır (Roth ve Assor, 2007). Bu araştırmalar yapılan çalışma ile uyum göstermektedir.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin aileleriyle olan ilişkilerini orta şeklinde ifade eden ergenlerin ESKÖ (yeni Y-SKHD) ve RBSÖ puanları aileleriyle olan ilişkilerini iyi ve çok iyi olduğunu ifade eden ergenlere göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Aileleriyle olan ilişkilerini orta olarak nitelendiren ergenlerin EÖÖ puanları, aileleriyle olan ilişkilerini çok iyi şeklinde nitelendirenlere göre anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur. Çuhadaroğlu (1986), ergenlik döneminde benlik saygısının, ergenin yaşantılarına, içinde bulunduğu aile ve sosyal ortamına göre azalma ya da çoğalma gösterebileceğini belirtmiştir (Yalçınkaya, Şanlı, 2003). Muhlenkamp ve Sayles (1986) benlik saygısının yaşam biçiminin göstergesi olduğunu ve içinde yetişilen sosyal çevre ile kendine saygı duyma arasında ilişki olduğunu belirlemiştir (Muhlenkamp, Sayles 1986). Bu çalışmada bulunan sonuçlar literatürdeki bilgileri desteklemektedir.

Yapılan çalışmada hem babasıyla yaşayan hem de babası yurtdışında çalışan ergenlerin doğum sıralarının benlik saygısı, öznel iyi oluş ve sosyal kaygı düzeylerini etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Maşrabacı(1994) doğum sırasının benlik saygısını etkilemediğini bulmuştur. Gürsoy vd.(2014) doğum sırasının bağımlılık üzerinde fark yaratmadığını ama ortanca çocukların puanlarının daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Bu sonuçlar çalışma ile uyum göstermektedir.

Araştırmaya katılan babası 21 yıl ve üzeri süredir yurtdışında olan ergenlerin ESKÖ (Y-SKHD alt boyutu puanları) diğerlerine göre anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur. Yörükoğlu (1988), babanın saygı duyulması, güvenilmesi gereken güçlü biri olduğunu düşünen çocuğun babadan bazı nedenlerle ayrı ve uzak kaldığında yaşamında çok ihtiyacını hissedeceği bir desteği yitirdiğini belirtmiştir. Anne baba ve çocuk arasında bölüşümün azlığı, bildirişimdeki problemler ve anne babanın karşılıklı nahoş yaklaşımları çocuktaki sosyal gelişimde problemler olmasına neden olmaktadır (Adler, 2002). (Akt. Şentürk, 2008). Bu sonuçlar çalışma ile uyumsuzdur. Uygulamaya katılan çocukların yaşları göz önünde bulundurulduğunda 21 ve üzeri yıldır babaları yurtdışında olan bu çocukların babalarıyla hiçbir zaman sürekli bir yakın ilişki için ortama sahip olamadıkları, bu yüzden de dış dünyayla ilişkilerini kendi başlarına kurmak zorunda kalmış olmalarının sosyal kaygılarını azalttığı düşünülmektedir. Babası 10 yıl ve altı süredir yurtdışında bulunan ergenlerin öznel iyi oluş (yaşam doyumu) düzeyleri diğer ergenlere göre daha yüksek bulunmuştur. Babalarının yurtdışında bulunma süreleri ise benlik saygılarına etki etmemektedir. Yine katılımcıların yaşları göz önünde bulundurulduğunda, babası 10 yıl ve daha az süredir yurtdışında olan ergenlerin, çocukluk dönemlerinin bir kısmını babalarıyla geçirmiş olmalarının bu sonucu etkilediği ve bu farkı oluşturduğu düşünülmektedir.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin doğum sırasında babasının yanında olması durumuna göre hem RBSÖ' den aldıkları puanlar hem de ESKÖ' den

aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı tespit edilmiştir. Doğumu sırasında babası yanında olan ergenlerin EÖÖ (AİD, YD ve OD alt düzeyleri puanları), babası yanında olmayanlara göre daha yüksek bulunmuştur. Hatay'dan yurtdışına çalışmaya giden erkeklerin ülkeye gelişlerini çocuklarının doğumlarına göre belirlemeleri annelerin kendilerini özel ve değerli hissetmesine sebep olmakta ve doğumu mutlu bir olay olarak karşılamalarını sağlamaktadır. Bu nedenle doğumu için babasının ülkeye gelmesinin çocukların öznel iyi oluşlarına olumlu etki ettiği düşünülmektedir.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin babalarının yurtdışından geliş sıklığı ile katılımcıların RBSÖ ve ESKÖ puanları arasında ilişki bulunamamıştır; ama babası 12 ay ve üstü sıklıkla gelen ergenlerin EÖÖ (AİD alt boyutu puanları) diğerlerine göre daha düşük olduğu saptanmıştır. Ailece zaman geçirmek her çocuk için anlamlıdır ve büyük bir ihtiyaçtır. Babası uzun süre gelmeyen çocuklar ve anneleri bir aile olduklarını hissedecekleri ortamı daha az yaşayacaklardır. Bu sonuca bu etkenlerin sebep olduğu düşünülmektedir.

Babası yurtdışında çalışan ve babasıyla her gün iletişim kuran ergenlerin RBSÖ ve EÖÖ puanlarının (AİD, ÖDİD ve YD alt düzey puanları) daha seyrek iletişim kuranlara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Babayla iletişim kurma sıklığı ile sosyal kaygıları arasında ilişki bulunamamıştır. Maşrabacı(1994), ailesel yönden babayla ilişki yoğunluğu arttıkça benlik saygısının yükseldiğini belirtmiştir. Bu çalışma bulunan sonuçlar ile uyum göstermektedir. 258 lise öğrencisi ile yaptığı çalışmada Çelebi(2017) ergenlerin babalarından gördükleri ilgi ve sevgiyi yeterli olarak değerlendirenlerin kaygı düzeylerinin düşük olduğu sonucuna varmıştır. Bu sonuç ise çalışma ile uyum göstermemektedir. Bu farkın nedeninin ergenlerin iletişim kurma sıklığıyla sosyal ilişkilerini bağlantılandırmamasından kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

Babası yurtdışındayken ailece dışarı çıkmayan ergenlerin sosyal kaygıları (geneli, yeni durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk) diğerlerine göre daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca babası yurtdışındayken ailece dışarı arada bir çıkan ergenlerin ESKÖ puanları çok sık çıkanlara göre ve babası yurtdışındayken ailece dışarı çıkmayan ergenlerin EÖÖ puanları (OD alt düzey puanları) diğerlerine göre daha düşük bulunmuştur. Ailece dışarı çıkma ile benlik saygısı arasında ise ilişki bulunamamıştı. Yurtdışında çalışan erkeklerin büyük kısmı Türkiye' de taşra ve köylerde ikamet etmektedirler. Evleri ise çoğunlukla anne babalarıyla aynı binada altlı üstlü olmaktadır. Bu erkeklerin eşleri ise çoğunlukla sadece aile içi ilişkiler kurabilmektedir. Şehir merkezine uzak oldukları için de bağımsız bir şekilde dışarı çıkmaları çok zor olmaktadır. Üstte anlatılan nedenlerin bu sonuçları oluşturduğu düşünülmektedir.

Araştırmaya kapsamına alınan babası yurtdışında çalışan ergenlerin babasının yurtdışında olmasının kendisine kötü hissettirdiğini belirtenlerin ESKÖ (ODK) puanları kendisine iyi hissettirdiğini ifade eden ergenlerden daha yüksek bulunmuştur. Babasının yurtdışında olmasının kendisine orta hissettirdiğini ifade edenlerin EÖÖ (geneli, AİD, ÖDİD ve OD) diğerlerine göre daha yüksek bulunmuştur. Kötü veya iyi hissetmekle benlik saygısı arasında ilişki bulunamamıştır. Beck(2001) 'e göre kognitif modelde insanın duyguları ve buna bağlı davranışlarını belirleyen şey, durumun kendisi değil çoğunlukla o durumla ilgili yaptığı yorumlardır. Bu ifade yapılan çalışma ile uyum göstermektedir.

Araştırma kapsamına alınan babası yurtdışında çalışan ergenlerin babasının kendisini çok iyi ve iyi tanıdığını ifade edenlerin RBSÖ puanları biraz ve az tanıdığını ifade edenlere göre daha düşük bulunmuştur. Babasının kendisini çok iyi tanıdığı düşünen ergenlerin EÖÖ (geneli, AİD, ÖDİD, YD ve OD) puanları, biraz ve az tanıdığını düşünenlere göre daha yüksektir. Ayrıca babasının kendisini çok iyi tanıdığı düşünen ergenlerin ölçekte yer alan YD ve OD alt boyundan aldıkları puanlar diğerlerine göre yüksektir. Babanın

ergen tanıma düzeyinin ESKÖ puanlarını etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Kocayörük yaptığı çalışmada katılımcıların babalarından gördükleri destek ve babayı algılama şekillerinin duyuşsal iyi oluşlarını ve özerk benlik yönetimlerini etkilediği sonucuna ulaşmıştır(2016). Kuzgun, 1973 yılında yaptığı bir araştırmasında aile sevgisi ile benlik saygısı arasında anlamlı ve güçlü ilişkiler olduğunu bulmuştur. Bu sonuçlar yapılan çalışma ile uyumludur.

Babanın yurtdışında çalıştığı aileler gözlemlendiğinde annelerin eşlerinin olmadığı dönemlerde bazen çocuğun ileri yaşlarına kadar, çoğunlukla çocuklarıyla birlikte uyuduklarına dair gözlemler yapılmıştır. Sürenin kısa olmasının ise genelde yeni doğan kardeşlerle yer değiştirme sonucu olduğu gözlemlenmiştir. Bu çalışmada babası yurtdışında olan, annesi ile hiç uyumayan ve 6-9 yaşına kadar uyuyan ergenlerin RBSÖ puanları, 0-3 yaş ve 3-6 yaşına kadar uyuyanlara göre daha yüksektir. Anne ile uyuma süreleri ile sosyal kaygı ve öznel iyi oluş arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Kural ve Gökçay(2018), çocuk ile anne arasında güvenli bir bağlanmanın gerçekleşmesinde emzirmenin çok büyük bir rolü olduğunu ve yine emzirmenin birlikte uyumayla arttığını belirtmişlerdir. Bartholomew ve Horowitz, (1991) ise güvenli bağlananların benlik algılarının yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır (Akt: Kural ve Gökçay, 2018). Bu araştırmalar yapılan çalışma sonuçları ile uyum göstermektedir.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin babaları yokken başka anne-babalarla yapılan etkinliklerde kendilerini rahatsız hissetme durumları, yurtdışında kardeşin olması, babasının yurtdışından dönmesini isteme, babanın görevlerini yerine getiren birinin olması ile öznel iyi oluş, benlik saygısı ve sosyal kaygı puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu sonuçların nedeninin, kültürel olarak babanın yurtdışında çalışmasının normalize edilmiş olmasıyla bağlantılı olduğu düşünülmektedir.

Babası yurtdışında çalışan ergenlerin babasının ve annesinin üniversite okuması ile ilgili kendilerinden beklenti düzeyleri ile sosyal kaygı, benlik saygısı ve öznel iyi oluşları arasında ilişki saptanmamıştır. Ailelerin çocuklarının üniversite okumasını isteme oranları çok yüksek olsa da, ekonomik ve sosyo-kültürel düzeyin yükselmesiyle birlikte çocuklar üniversiteyi aile baskısı ve isteğiyle değil, kendi istekleri ile okumaktadırlar. Ulaşılan sonuçların nedeninin bu durumdan kaynaklandığı düşünülmektedir.

Ergenlerin cinsiyet, ODK, G-SKHD ve RBSÖ' den aldıkları puanların EÖÖ puanlarını anlamlı düzeyde yordadığı tespit edilmiştir. Ergenlerin babasının yurtdışında çalışması durumu, yaşı, kardeş sayısı ve doğum sırası ile EÖÖ puanları arasında istatistiksel olarak bir fark bulunamamıştır. Buna göre kadın olma durumu, ODK, G-SKHD ve düşük benlik saygısı ergenlerin öznel iyi oluşlarını negatif yönde etkilemektedir. Literatürde bu bulguyu destekler nitelikte çalışmalar mevcuttur. Schimmack ve Diener (2003); Ciarrochi, Heaven ve Davies, (2007); Chen, Cheung, Bond ve Leung (2006)'un çalışmalarında kendisini pozitif olarak algılayan ve değerlendiren bireylerin yaşam doyumlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Nitekim ergenler üzerinde yapılan araştırmalarda, benlik saygısı düştükçe sorun davranışlar ve duygusal problemlerde artış olduğu saptanmıştır (Uyanık, 2000).

6. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan bu araştırmada babası yurtdışında çalışan ve babasıyla birlikte yaşayan ergenlerin sosyal kaygı, benlik saygısı ve öznel iyi oluşlarının bazı sosyo-demografik değişkenlere göre birbirini etkilediği bulunmuştur. Çalışmanın sonucunda hem babası ile birlikte yaşayan hem de babası yurtdışında çalışan ergenlerin sosyal kaygıları arttıkça benlik saygılarının ve öznel iyi oluş düzeylerinin azaldığı saptanmıştır. Babası ile birlikte yaşayan ergenlerin ise öznel iyi oluş puanları yükseldikçe benlik saygısı puanlarının da azaldığı tespit edilmiştir. Ayrıca babası yurtdışında çalışan ergenlerin babasıyla yaşayanlara göre sosyal kaygıları daha fazla olmakla birlikte öznel iyi oluş(yaşam doyumu) düzeyleri de daha azdır. Bu iki grubun benlik saygısı düzeyleri arasındaki fark, anlamlı olmayacak kadar azdır.

Sosyal kaygıları arttıkça benlik saygıları ve mutluluk düzeyi düşen ergenlerin ruh sağlığı uzmanından yardım almaları, uzmanın görüşmeler sırasında ergenlerin sosyal kaygılarını azaltmaya yönelik psikiyatrik ve/veya psikoterapötik teknikler uygulayarak ergenlerin sosyal kaygılarını azaltmaya, benlik saygıları ve mutluluk düzeylerini artırıcı çalışmalar yapması zaten kritik bir dönem olan ergenliğin daha kolay atlatılmasına yardımının olabileceği gibi, ergenlerin ileriki yaş dönemlerinde duygusal ilişkiler ve meslek ile aile hayatlarının daha rahat geçmesini sağlayacaktır. Ayrıca mutluluk düzeyi düştükçe benlik saygısı düşen ergenlerin bir klinisyene yönlendirilmeleri, okul içerisinde rehberlik ve psikolojik danışmanlık servislerinden yardım almaları, klinisyenle yapılan seanslarda duygu odaklı ve pozitif algılama ve hissetmeye yönelik çalışmalar yapılması ergenlerin kendilerini daha mutlu hissetmelerini

sağlayacaktır. Klinisyenle yapılacak görüşmelerde benlik saygısını artırmaya ve kişilik gelişimlerinin sağlıklı ilerlemesini sağlayacak çalışmalar yapılması da önerilmektedir. Ruh sağlığı uzmanının ergenlerle bilişsel davranışçı terapi, pozitif terapi ve duygu odaklı terapi yöntemleriyle çalışmaları önerilir.

Yapılacak olan yeni araştırmalarda; bu ergenlerle boylamsal çalışmalar yapılarak sosyal kaygı, benlik saygısı ve öznel iyi oluşlarının ergenlik sonrası düzeyleri incelenebilir. Ayrıca babası yurtdışında çalışan bu ergenlerin babalarının yurtdışında olmasından kaynaklı evlilikleri ve çocuklarıyla olan ilişkileri incelenebilir. Çalışma, babası Ortadoğu’ da değil de Avrupa ülkelerinde çalışan ergenlerle yapılabilir. Yurtdışında çalışan bireylerin sosyal kaygı, benlik saygısı ve öznel iyi oluşları incelenebilir, bu ergenlerin annelerinin sosyal kaygı, benlik saygısı ve öznel iyi oluşları incelenmesi önerilmektedir.

Okullarda rehberlik bölümlerinde sosyal kaygıyı azaltıcı psikolojik destek grupları kurulabilir ve grup psikoterapileri yapılabilir. Genç yetişkinlere yönelik sosyal faaliyet alanları artırılabilir. Tek başına çocuk büyütme zorunda kalan annelere bulundukları bölgelerde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından eğitim verilip maddi katkı sağlanabilir. Yurtdışında çalışmak zorunda kalan bireylere istihdam sağlanabilir. Sivil toplum kuruluşları ile devlet kurumları birlikte çalışarak Hatay’ da toplumsal bir sorun haline gelen “yurtdışında çalışmak zorunda kalma” konusunda çözüm önerileri oluşturabilir.

KAYNAKÇA

- Acquah, E. O., Topalli, P. Z., Wilson, M. L., Junttila, N., & Niemi, P. M. (2016). Adolescent loneliness and social anxiety as predictors of bullying victimisation. *International Journal of Adolescence and Youth* , 320-331.
- Aksakal, N. (1997). *Üniversite sınavına giren lise son sınıf öğrencilerinin atılgnlık ve depresyon düzeylerinin araştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Aktaş, S. (2011). *9. sınıfta anne baba tutumları ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Albano, A. M., Chorpita, B. F., & Barlow, D. H. (2003). *Childhood anxiety disorders*. (Editör: E. J. Mash & R. A. Barkley). New York, NY: Guilford Press.
- Alberti,B., Emmons, M. (2002). *Atılgnlık: Kendinize yatırım yapın*. (S. Katlan, Çev) 1.basım, Ankara: HYB Yayıncılık
- Alisinanoğlu, F.,& Ulutaş, İ. (2003). Çocukların kaygı düzeyleri ile annelerinin kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 28(128).
- American Psyciatric Association (1980). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM-III)* 3. Baskı. Washington DC: American Psychiatric Association.
- American Psychiatric Association (2013). *Diagnostic and statistical manual for mental disorders* (5th edition). Washington, DC: American Psychological Association.

- Amerikan Psikiyatri Birliği (2014). *Ruhsal bozuklukların tanısai ve sayımsai el kitabı (DSM-V)*.(Çev: E. Körođlu). 5. Baskı. Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Andrews F. M., Withey, S.B. (1976). *Social Indicators of well-being*. New York: Plenum Press.
- Antony, M. M.,& Swinson, R. P. (2000). *Phobic disorders and panic in adults: A guide to assessment and treatment*. Washington, DC: American Psychological Association.
- APA, (1987). *Diagnostic and statistical manual for mental disorders*. 3th edition (DSM-III). Washington DC: American Psychiatric Association.
- APA, (2013). *Diagnostic and statistical manual for mental disorders*. 5th edition (DSM-5). Washington DC: American Psychiatric Association.
- Aral, N., (1997). *Fiziksel İstismar ve Çocuk*. Ankara: Tekışık Veb Ofset Tesisleri.
- Arıcak, O. T. (1999). *Grupla psikolojik danışma yoluyla benlik ve mesleki benlik saygısının geliştirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Arık, İ. A. (1996). *Motivasyon ve heyecana giriş*. İstanbul: Çanya yayınları.
- Asıcı, E. ve İkiz, F. E. (2015). Mutluluğa giden bir yol: Bilişsel esneklik. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakóltesi Dergisi*, 1(35), 191-211.

- Aybay, L. E. (2009). *8-12 yaş grubu kekeme çocukların kaygı, sosyal fobi ve IQ yönünden tetkiki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aydın, B. (1996). Benlik kavramı ve ben şemaları. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8, 41-47.
- Aydın, A., & Sütçü, S. T. (2007). Ergenler için sosyal kaygı ölçeğinin (eskö) geçerlik ve güvenirliğinin incelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 14(2), 79-89.
- Ayyash-Abdo, & Alamuddin, R. (2007). Predictors of subjective well-being among college youth in Lebanon. *The Journal Of Social Psychology*, 147(3), 265–284.
- Bacanlı, H. (1997). *Sosyal ilişkilerde benlik: Kendini ayarlamanın psikolojisi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Bacanlı, H. (2002). *Psikolojik kavram analizleri*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bal, E. (2006). *İlköğretim öğrencilerinin benlik algıları ile atılganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bal, U. (2010). *Anksiyete Bozukluklarında Cinsiyete Göre Semptom Farklılıkları*. Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, Adana.
- Balat, G. U. & Akman B. (2004). *Farklı sosyo-ekonomik düzeydeki lise öğrencilerinin benlik saygısı düzeylerinin incelenmesi*. *Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (2), 175-183.

- Bartholomew, K. & Horowitz, L.M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a Four-Category Model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2), 226-244.
- Başaran, M.H., Taşğın, Ö., Sanioğlu, A. ve Taşkın, A.K. (2009). Sporcularda durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 534-542.
- Baybek, H., Yavuz, S. (2005). Muğla Üniversitesi öğrencilerinin benlik saygılarının incelenmesi. *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*. Sayı 14.
- Bayraktar, F., Sayıl, M. ve Kumru, A. (2009). Liseli ergenler ve üniversiteli gençlerde benlik saygısı: Ebeveyn ve akrana bağlanma, empati ve psikolojik uyum değişkenlerinin rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(63), 48-63.
- Bayraktutan, M. (2014). *Sosyal anksiyete bozukluğu olan hastalarda empati becerisi, aleksitimi, depresyon, anksiyete düzeyleri ile sempatik deri yanıtı ilişkisi ve tıbbi tedavinin etkileri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Pamukkale.
- Bayramkaya, E., Toros, E., & Özge, C. (2005). Ergenlerde sosyal fobi ile depresyon, öz kavram, sigara alışkanlığı arasındaki ilişki. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*, 15(4), 165-173.
- Baytemir, K. (2014). *Ergenlikte ebeveyn ve akrana bağlanma ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkide kişilerarası yeterliğin aracılığı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Beck, J. (2001). *Bilişsel terapi temel ilkeler ve ötesi*. (Çev. N. Hisli Şahin; Çev. ed. F. Balkaya ve A. İlden Koçkar). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Beck, A., & Emery G (2006). *Anksiyete bozuklukları ve fobiler*. (Çev. Veysel Öztürk) İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Berk, L. E. (2015). *Bebekler ve çocuklar*. (Çev. Ed N. Erdoğan). Ankara: Nobel.
- Bilgin, S. (2001). *Ergenlerde kaygı ile benlik saygısı arasındaki ilişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Blumenthal, H., Ham, L. S., Cloutier, R. M., Bacon, A. K., & Douglas, M. E. (2016). Social anxiety, disengagement coping, and alcohol-use behaviors among adolescents. *Anxiety, Stress & Coping: An International Journal*, 29(4), 432-446. doi:10.1080/10615806.2015.1058366
- Bowker, A., Gadbois, S., & Cornock, B. (2003). Sports participation and self-esteem: Variations as a function of gender and gender role orientation. *Sex Roles*, 49(1-2), 47-58.
- Boyacıoğlu, N. E. (2010). *Ergenlerde mantık dışı inançlar ve sınav kaygısı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Brickman, P., & Campbell, D. T. (1971). Hedonic relativism and planning the good society. *Adaptation-level theory*, 287-305.

- Brickman, P., Coates, D., & Janoff-Bulman, R. (1978). Lottery winners and accident victims: Is happiness relative? *Journal of Personality and Social Psychology*, 36(8), 917.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik* (Çev: İ. D. Erguvan Sarioğlu). İstanbul: Kaknüs Yayıncılık.
- Burkovik, Y. (2011). Sosyal fobi görünen ve görünmeyen yüzleri. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Buss, D. M. (2000). The evolution of happiness. *American psychologist*, 55(1), 15.
- Bülbül, Ş. ve Giray, S. (2011). Sosyo-demografik özellikler ile mutluluk algısı arasındaki ilişki yapısının analizi. *Ege Akademik Bakış*, özel sayı, 113-123.
- Canbay, H. (2010). *Lise öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri ile sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Cantor, N. (1990). From thought to behavior:" Having" and" doing" in the study of personality and cognition. *American psychologist*, 45(6), 735.
- Caplan, S. E. (2007). Relations among loneliness, social anxiety, and problematic internet use. *Cyber Psychology & Behavior*, 10(2), 234-242.
- Cebe, F. (2005). *Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu yetiştirme yurtlarında barınan çocukların 'benlik saygısı', 'depresyon', 'kaygı'*

skorlarının ailesi yanında kalan çocuklarla karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.

Cha, K-H. (2003). Subjective well-being among college students. *Social Indicators Research*. Vol. 62, issue 1, 455.

Chen, S. X., Cheung, F. M., Bond, M. H. & Leung, J. P. (2006). Going beyond self-esteem to predict life satisfaction: The Chinese case. *Asian Journal of Social Psychology*, 9, 24-35.

Chow, H. P. H. (2005). Life satisfaction among university students in a Canadian prairiecity: A multivariate analysis. *Social Indicators Research*, 70, 139-150.

Ciarrochi, J., Heaven, P. C. L. & Davies, F. (2007). The impact of hope, self-esteem, and attributional style on adolescents' school grades and emotional well-being: A longitudinal study. *Journal of Research in Personality* 41, 1161-1178.

Clark, D. M. & Wells, A. (1995). A cognitive model of social phobia. In R. Heimberg M. Liebowitz, D.A. Hope, & F. R. Schneier (Eds.), *Social phobia: Diagnosis, assessments and treatment*. New York: Guilford Press

Coopersmith, S. (1967). *The antecedents of self-esteem*. San Francisco: Freeman and Company.

Coopersmith, S. (1994). *The antecedents of self-esteem*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.

- Crozier, W. R.,& Hostettler, K. (2003). The influence of shyness on children's test performance. *British Journal of Educational Psychology*, 73(3), 317-328.
- Csikszentmihalyi, M. , Abuhamdeh, S. & Nakamura, J. (2005). *Flow handbook of competence and motivation*. Editör: Elliot, A.J. ve Dweck, C.S. NewYork, NY. US: Guilford Publications.
- Cüceloğlu, D. (1996). *İnsan ve davranışı psikolojinin temel kavramları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çakar, F. S.,& Karataş, Z. (2012). Ergenlerin benlik saygısı, algıladıkları sosyal destek ve umutsuzluk düzeyleri: Bir yapısal eşitlik modeli çalışması. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 12(4), 2397-2412.
- Çakır, S. (2010). *Bilişsel-davranışçı yaklaşıma dayalı olarak hazırlanan sosyal kaygıyla başa çıkma programının lise öğrencilerinin sosyal kaygı düzeylerine etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Çeçen Eroğlu, A.R. ve Yurtal, F. (2014). *Eğitim psikolojisi* (el kitabı1 içinde) ,Ankara: Mentis.
- Çelebi, G. Y. (2017). Ergenlerde sosyal kaygı ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(5), 1729-1736.
- Çevik, B. G. ve Yıldız, M. A. (2016), Pedagojik formasyon öğrencilerinde umutsuzluk ile mutluluk arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılık rolü. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 96-107.

Çuhadaroğlu, Ç.F. (1985). Gençlerde benlik saygısı ile ilgili bir araştırma.XXI. *Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi içinde sunulan bildiri.* Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi, Adana.

Çuhadaroğlu F. (1986). *Adolesanlarda benlik saygısı.* Tıpta Uzmanlık Tezi, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, Ankara

Dağlıkan, S. (2015). *Ortaokul çağı çocuklarında bağlanma stilleri ve benlik saygısı.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Damon, W. Ve Hart, D. (1992). *Self understanding and its role in social and moral development.* (Editör: Born Stein, M.H. & Lamb, M.E.) Development Psychology İçinde (S. 421-464). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Pub.

Demirkol, Ö. (2003). *Benlik kavramı-beden imgesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Ders Notları, Cumhuriyet Üniversitesi, , Sivas.

Deniz, M. Ve Yılmaz, E.(2004). Üniversite öğrencilerinin duygusal zeka yetenekleri ve yaşam doyumları arasındaki ilişki. *XIII.Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı İçinde Sözlü Bildiri.* 6-9 Temmuz 2004, İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Malatya.

Dereboy, İ. F. (1993). *Kimlik bocalaması: Anlamak, tanımak, ele almak.* Malatya: Özmert Ofset.

Derin S. (2013). *Lise öğrencilerinde internet bağımlılığı ve öznel iyi oluş.* Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- De Rosnay, M., Cooper, P. J., Tsigaras, N., & Murray, L. (2006). Transmission of social anxiety from mother to infant: An experimental study using a social referencing paradigm. *Behaviour Research and Therapy*, 44(8), 1165-1175.
- Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95, 542-575.
- Diener, E. (2000). Subjective well-being. the science of happiness and a proposal for a national index. [Electronic version]. *American Psychologist*. 55(1) S:34-43.
- Diener, E.(2006). Guidelines for national indicators of subjective well-being and ill being. *Applied Research in Quality of Life*, 1, 151-157.
- Diener, E.,& Diener, M. (1995). Cross-cultural correlates of life satisfaction and self esteem. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 653–663.
- Diener, E. ve Diener, C. (1996). Most people are happy. *Psychological Science*, 7, 181 185.
- Diener, E.,& Fujita, F. (1995). Resources, personal strivings, and subjective well-being: A nomothetic and idiographic approach. *Journal of personality and social psychology*, 68(5), 926.
- Diener, E., Suh, E.M., Lucas, R.E. & Smith, H.L. (1999). Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological Bulletin*, 125(2), 276-302
- Diener, E., Suh, E., & Oishi, S. (1997). Recent findings on subjective well-being. *Indian journal of clinical psychology*, 24, 25-41.

Dilbaz, N. (1997). Sosyal fobi. *Psikiyatri Dünyası*, 1, 18-24.

Dilbaz, N. (2000). Sosyal anksiyete bozukluğu: tanı, epidemiyoloji, etiyoloji, klinik ve ayırıcı tanı. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 2-3, 21.

Dilbaz, N., Enez, A. ve Çavus, S.Y. (2011). Social anxiety disorder, different views of anxiety disorders, (Editör: Dr.Salih Selek). <http://www.intechopen.com/books/different-views-of-anxiety-disorders/social-anxiety-disorder>.

Dinç, F. (1992). *Cinsiyetleri farklı lise öğrencilerinin benlik algı düzeylerinin özsaygı düzeylerine etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Dinçer, F. (2009). Hemşirelik ve ebelik öğrencilerinin benlik saygısı ve atılganlık düzeyleri. *Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi*, 22–33.

Doğan, T, Eryılmaz, D . (2014). Benlik saygısı ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33 (33), 107-117. DOI: 10.9779/PUJE434

Doğan, T., Sapmaz, F., & Çötök, N. A. (2013). Öz-eleştiri ve mutluluk. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21(1), 391-400.

Dost, T.M. (2004). *Üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara.

Dost, M. T. (2010). Güney Afrika ve Türkiye'deki üniversite öğrencilerinin bazı değişkenlere göre öznel iyi oluş ve yaşam doyumlarının incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 35(158).

- Driscoll, J. R. & Easterbrooks, M. A. (2008). Young mothers' play with their toddlers: Individual variability as a function of psychosocial factors. *Infant and Child Development*, 16, 649–670.
- Duman, S. (2016). *Üniversite öğrencilerinde öznel iyi oluş ve benlik saygısının stresle başa çıkma tarzlarıyla ilişkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent University, İstanbul.
- Durak, M., & Senol-Durak, E. (2013). The development and psychometric properties of the Turkish version of the Stress Appraisal Measure. *European Journal of Psychological Assessment*, 29(1), 64-71
- Durmuş, E. (2007). Utangaç olan ve olmayan öğrencilerin algıları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt: 40, sayı: 1, 243-268
- Dünya Sağlık Örgütü, (1993) *ICD-10, Ruhsal ve davranışsal bozukluklar sınıflandırması*. (Yayın Yöneticileri: M.O. Öztürk, B. Uluğ). Ankara: Türkiye Sinir ve Ruh Sağlığı Derneği Yayını.
- Edelmann, R.J. (2009). *Yüz kızarmanın önüne geçin* (Çev. B. Karapıçak). Ankara: HYB Yayınları.
- Eldeleklioğlu, J. ve Vural-Batık, M. (2013). Predictive effects of academic achievement, internet use duration, loneliness and shyness on internet addiction. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28 (1), 141-152.
- Eldoğan, D. (2017). *Sosyal anksiyete bozukluğu belirti düzeyi yüksek ve düşük olan bireylerin çeşitli psikolojik değişkenler ve bilişsel yanlılıklar açısından karşılaştırılması: Bir bilgece farkındalık temelli psikoeğitim programı önerisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Klinik Psikoloji Bilim Dalı, Ankara.

- Emmons, R. A. (1986). Personal strivings: An approach to personality and subjective well-being. *Journal of Personality and Social psychology*, 51(5), 1058.
- Erbil, N., Divan, Z., & Önder, P. (2006). Ergenlerin benlik saygısına ailelerinin tutum ve davranışlarının etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 3(10), 7–15. <https://doi.org/10.21560/SPCD.78124>
- Erdem, M., Taşçı, N. (2003). Tüberküloz hastalarında benlik saygısı düzeylerinin belirlenmesi. *Tüberküloz ve Toraks Dergisi*, 51(2), s.171-176.
- Erdoğan M.Y., Oto R. (2004). Sokakta çalışan ve çalışmayan çocukların atılacak ve saldırganlık davranışları açısından karşılaştırılması. *Kriz Dergisi*, 12 (3), 11-23.
- Erim, B. (2001). *Yetiştirme yurtlarında ve aileleri yanında yaşayan ergenlerin, benlik saygısı, depresyon ve yalnızlık düzeyleri ile sosyal sistemleri açısından karşılaştırılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Eriş, Y. (2013). Ergenlerin benlik saygısı ve sosyal kaygı düzeylerinin incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Eriş, Y. ve İkiz, F. E. (2013). Ergenlerin benlik saygısı ve sosyal kaygı düzeyleri arasındaki ilişki ve kişisel değişkenlerin etkileri. *Turkish Studies*, 8(6), 179-193.

- Erkan, Z. (2002). *Ergenlerin sosyal kaygı düzeyleri, ana-baba tutumları ve ailede görülen risk faktörleri üzerine bir çalışma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Erkan, Z., Çam, S. ve Güçray, S. (2002). Ergenlerin sosyal kaygı düzeylerinin ana baba tutumları ve cinsiyet açısından incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10, 64–75.
- Eroğlu, F. Parlar, H. (2018). Evli kadın ve erkeklerde psikolojik iyi oluşun ebeveyn tutumuna etkisinin incelenmesi, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi İTÜ SBD*, Cilt 17, Sayı 33,
- Erol, Z. (2000). *15-16 yaşları arasındaki çalışan, resmi lise ve endüstri meslek lisesine devam eden gençlerin özsaygı düzeyleri ve denetim odaklarının karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Erözkan, A. (2004). *Romantik ilişkilerde reddedilmeye dayalı incinebilirlik bilişsel değerlendirme ve başa çıkma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Erözkan, A. (2007). *Bilimsel araştırmalarda yöntemler. Durmuş Ekiz (Ed.), Bilimsel Araştırma Yöntemler*, İstanbul: Lisans Yay.
- Erözkan, A. (2011). Investigation of social anxiety with regards to anxiety sensitivity, self-esteem, and interpersonal sensitivity. *Elementary Education Online*, 10(1), 338-347.
- Eryılmaz, A. (2009). *Başa çıkma stratejilerinin kişilik özellikleriyle ergen öznel iyi oluşu arasındaki aracı rolü*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, A. Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Eryılmaz, A. (2014). Üniversite öğrencileri için geliştirilen öznel iyi oluşu artırma programının etkililiğinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(31), 111-128.
- Festa, C. C. and Ginsburg, G. S. (2011). Parental and peer predictors of social anxiety in youth. *Child Psychiatry & Human Development*, 42(3), 291-306.
- Freud, S. (1996). *Psikanaliz üzerine*. (Çev. K. Şipal). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Furnak, T., Tiltfors. M. & Statin, H. (2000). Social phobia symptoms, subtypes and severity findings from a community survey. *Arch Gen Psychiatry*. 57, 1046-1052.
- Gallagher, M., Prinstein, M.J., Simon, V. & Spirito, A. (2014). Social anxiety symptoms and suicidal ideation in a clinical sample of early adolescents: Examining loneliness and social support as longitudinal mediators. *Journal of Abnormal Child Psychology* 42 (6):871-883.
- Gard, C. (2000). How to overcome shyness. *Current Health*, 2, 27(1), 28-30.
- Geçtan, E. (1982). *Çağdaş yaşam ve normal dışı davranışlar*. Maya Mat. Ltd. Şti. Ankara.
- Geçtan, E. (1996). Günümüzün sekonder narsisizmi. *Psikiyatri Sürekli Yayınları*, 1(3), 361-366.
- Geçtan, E. (2002). *Psikanaliz ve sonrası*. Remzi Kitabevi: İstanbul.
- Gezer, Z. Ü. (2001). *Ergenlerin bağlanma stilleri ve aile yapıları arasındaki ilişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

- Girgin, G. (1990). *Farklı sosyo ekonomik kesimden 13-15 yaş grubu öğrencilerde kaygı alanları ve kaygı düzeylerinin başarıyla ilişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Glashouwer, K. A., Vroling, M. S., de Jong, P. J., Lange, W. G., & de Keijser, J. (2013). Low implicit self-esteem and dysfunctional automatic associations in social anxiety disorder. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 44(2), 262-270. doi: 10.1016/j.jbtep.
- Gözaydın, Z. (2017). *Gençlik ve kimlik / kişilik / karar verme davranışları / benlik / tutum / kendini kabul / kendini açma, gençlik birikimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Greca, A. M., & Lopez, N. (1998). Social anxiety among adolescents: Linkages with peer relationships and friendships. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 26, 83–94.
- Griffin, D. W. & Bartholomew, K. (1994). Models of the self and other: Fundamental dimensions underlying measures of adult attachment. *Journal of Research in Personality*, 67, 430–445.
- Güçray, S. (1989). *Çocuk Yuvasında ve ailesi yanında kalan 9-10 ve 11 yaş çocukların özsaygı gelişimini etkileyen bazı faktörler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gülcan, A. ve Bal, P. (2014). Genç yetişkinlerde iyimserliğin mutluluk ve yaşam doyumu üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Asian Journal of Instruction*, 2(1), 41-52.

- Gültekin, K. ve Dereboy, İ. (2011). Üniversite öğrencilerinde sosyal fobinin yaygınlığı ve sosyal fobinin yaşam kalitesi, akademik başarı ve kimlik oluşumu üzerine etkileri. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 22(3), 150-58.
- Gümüş, A. (1997). Üniversite öğrencilerinin sosyal kaygı düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Gümüş, A. E. (2002). *Sosyal kaygıyla başa çıkma grup programının üniversite öğrencilerinin sosyal kaygı düzeylerine etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gümüş, E. A. (2006). Sosyal kaygının benlik saygısına ve işlevsel olmayan tutumlara göre yordanması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 26, 63-75.
- Gümüş, E. A. (2010). *Sosyal kaygı ile başa çıkma*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Güleç, N. A. (1998). *The effect of maternal role satisfaction. father involvement and maternal working status on maternal involvement*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, İstanbul.
- Gür, A. (1996). *Ergenlerde depresyon ve benlik saygısı arasındaki ilişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gürler, A. (2017). Ergenlerde sosyal dışlanma ve benlik saygısı arasındaki ilişki. *Sobider*, 4, 11, 941-951.

- Gruber, K., ve Heimberg, R. G. (2007). *Sosyal anksiyete için bir bilişsel-davranışçı tedavi paketi*. W. T. Roth, I. D. Yalom (Ed.) Anksiyete terapisi içinde. (Çev. B. Büyükdere). İstanbul: Prestij Yayınları, 287-319 (orijinal baskı tarihi 1997).
- Gürsoy, D. (2003). *Adölesan dönemde skolyoz olgularında ameliyat öncesi ve ameliyat sonrası dönemde beden imajı ve benlik saygılarının karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gürsoy, F., Aral, N., Ayhan, A., Aydoğan, Y. (2014). Annesi çalışan ve çalışmayan çocukların bağımlılık eğilimlerinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26 (26)., <http://dergipark.gov.tr/hunefd/issue/7810/102477>
- Haktanır G, Baran G (1998). Gençlerin benlik saygısı düzeyleri ile anne baba tutumlarını algılamalarının incelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi* 5(3): 134- 141.
- Hamarta, E. (2000). *Üniversite öğrencilerinin yalnızlık ve sosyal beceri düzeylerinin öğrencilerin özlük nitelikleri açısından incelenmesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Hamarta, E. (2004). *Üniversite öğrencilerinin yakın ilişkilerindeki bazı değişkenlerin (benlik saygısı, depresyon ve saplantılı düşünme) bağlanma stilleri açısından incelenmesi*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Hamarta, E. (2009). A prediction of self-esteem and life satisfaction by social problem solving. *Social Behavior and Personality*, 37, 73-82. doi:10.2224/sbp.2009.37.1.73

- Hamarta, E. (2015). *Eğitsel rehberlik. psikolojik danışma ve rehberlik* (5. Baskı). (Ed: M. Engin Deniz ve Atılğan Erözkan). Ankara: Maya Akademi.
- Hamarta, E., Arslan, C., Saygın, Y. ve Özyeşil, Z. (2009). Benlik saygısı ve akılcı olmayan inançlar bakımından üniversite öğrencilerinin stresle başa çıkma yaklaşımlarının analizi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(18): 25-42.
- Hardin, E. E. (2001). *Depression and social anxiety among Asian and European Americans: The roles and self-discrepancy optimism, and pessimism. Yayınlanmamış Doktora Tezi*, The Ohio State University, Ohio.
- Harter, S. (1993). *Causes and consequences of low self-esteem in children and adolescents. In Self-esteem*(pp. 87-116). Boston, MA: Springer Press.
- Hazan, C.,& Shaver, P. R. (1990). Love and work: An attachment-theoretical perspective. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(2), 270-280
- Headey, B.,& Wearing, A. (1991). *Subjective well-being: A stocks and flows framework. In F. Strack, M. Argyle, & N. Schwarz (Eds.), International series in experimental social psychology, Vol. 21. Subjective well-being: An interdisciplinary perspective* (pp. 49-73). Elmsford, NY, US: Pergamon Press.
- Henderson, L., Zimbardo, P. (1998). *Encyclopedia of Mental Health*. San Diego: Academic Press (<http://www.shyness.com/encyclopedia.html>).

- Hiller, T. S, Steffens, M. C, Ritter, V, Stangier, U. (2017). On the context dependency of implicit self-esteem in social anxiety disorder. *Journal of Behavior Therapy & Experimental Psychiatry*. Dec2017, Vol. 57, p118-125. 8p.
- Holt CS, Heimberg RG, Hope DA (1992). Avoidant personality disorder and the generalized subtype of social phobia. *J Abnorm Psychol*, 101:318–325.
- Iancu, I., Bodner, E., & Ben-Zion, I. Z. (2015). Self esteem, dependency, self efficacy and self-criticism in social anxiety disorder. *Comprehensive psychiatry*, 58, 165-171.
- Iancu I, Levin J, Hermesh H et al (2015). Social phobia symptoms: prevalence, sociodemographic correlates and overlap with specific phobia symptoms. *Compr Psychiatry* 47:399-405.
- Izgar, H. (2009). Okul yöneticilerinde yalnızlık ve depresyon üzerine bir inceleme. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 9 (1), 231-258.
- İkiz, F. E. (2000). *Farklı liselerdeki ergenlerin benlik saygısı, akademik başarı ve sürekli kaygı düzeyi arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- İzgiç, F.; Akyüz, G.; Doğan, O. & Kuğu, N. (2000). Üniversite öğrencilerinde sosyal fobi yaygınlığı. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 1(4), 207–214.
- James, W. (1950). The Principles of psychology. Vol 1. Reprint Edition, Dover Publications.(Kitabın orijinali 1890 yılında MacMillan and Co, London tarafından basılmıştır.)

- Jung, C. G. (1999). *Keşfedilmemiş benlik* (Çev. B. İlhan ve C. E. Sınay). İstanbul: İlhan Yayınları.
- Kangal, A. (2013). Mutluluk üzerine kavramsal bir değerlendirme ve türk hane halkı için bazı sonuçlar. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(44), 214-233.
- Kaplan, K. (2016). *Evli bireylerde toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumların, evlilik doyumuna ve psikolojik iyi oluş durumuna etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karaaslan, A. (1993). Öğrenci hemşirelerin benlik saygısı düzeyleri ve bunu etkileyen etmenlerin incelenmesi. *Ege Üniversitesi HYO Dergisi*, 9(2), 21-29.
- Karacan, E., Şenol, S., & Şener, Ş. (1996). Çocukluk ve ergenlik çağında sosyal fobi. *3P Dergisi*, 4, 28-34.
- Karakaş, Y. (2008). *Lise öğrencilerinin mükemmeliyetçilik düzeyleri ile sosyal kaygı düzeyleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Karaoğlu, B. (2015). Anksiyete (kaygı) ve duygu durum bozukluklarında cinsellik, <http://tavsiyeediyorum.com>. (27.07.2018)
- Karaşar, B. (2014). Öğretmen adaylarının bağlanma stilleri ve sosyal kaygı düzeyleri arasındaki ilişki. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 27-49.
- Kasatura, I. (1998). *Özgüven ve kişilik*, İstanbul: Evrim Yayınları.

- Kashdan, T.B., Volkmann, J.R., Breen, W.E. & Han, S., (2006). Social anxiety andromantic relationships: The cost and benefits of negative emotion expression are context –dependent. *Journal of Anxiety Disorders*, 2(1), 16–28.
- Kaya, A., Bozaslan, H., & Genç, G. (2012). Üniversite öğrencilerinin anne-baba tutumlarının problem çözme becerilerine, sosyal kaygı düzeylerine ve akademik başarılarına etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 208-225.
- Kaya, A. , Saçkes, M. (2005). *Deneyisel olarak sınanmış grupla psikolojik danışma ve rehberlik programları*. (Ed. S. Erkan ve A. Kaya). Ankara: Pegem A yayıncılık.
- Kaya, Ş. (2017). *Ergenlerde ana-babaya bağlanma örüntüsünün benlik saygısı ve yalnızlık ile ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Yök Tez Veri Tabanından Erişildi (Tez No: 459984).
- Kendler, K. S., , Neale, M. C., Kessler, R. C., Heath, A. C. ve Eaves, L. J. (1992), The genetic epidemiology of phobias in women: The interrelationship of agoraphobia, social phobia, situational phobia, and simple phobia. *Archives of General Psychiatry*, 49, 273-281.
- Keskin, G. ve Orgun, F. (2007). Bir grup üniversite öğrencisinde sosyal fobi yaşama durumlarının ve başa çıkma stratejilerinin değerlendirilmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*. 8, 262-270.
- Kessler RC, Berglund P, Demler O, Jin R, Merikangas KR, Walters EE.(2005). Lifetime prevalence and age-of-onset distributions of DSM-IV disorders in the national comorbidity survey replication. *Arch Gen Psychiatry* ; 62:593-768

Kırkpınar O., Özer H., & Coşkun O. (1997). Erzurum'daki üniversite öğrencilerinde cıdı/dsm-ııı-r ruhsal bozuklukların yaşam boyu ve 12 aylık yaygınlığı. *3P Dergisi*,5, 253-265.

Kocayörük, E. (2016). Öz-belirleme kuramı açısından ergenlerin anne baba algısı ile duyuşsal iyi oluşları Arasındaki ilişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(37).

Koçak, A. (2001). *Sosyal kaygıyla başa çıkma programının lise öğrencilerinin sosyal kaygı düzeylerine etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Koocher, G. P. (1971). Swimming, competence, and personality change. *Journal of Personality and Social Psychology*, 18(3), 275.

Koyuncu, A. (2011). *1980'den sonra kente göç edenlerin tutunma yolları: Konya örneği* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Koyuncu, A. (2012). *Sosyal Fobi*. İstanbul: Liman Yayınları.

Köker, S. (1991). *Normal ve sorunlu ergenlerin yaşam doyumu düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Köknel, Ö. (2005). *Kaygıdan mutluluğa kişilik*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Kulaksızoğlu, A.(2009). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Kural, B. , Gökçay, G . (2018). Anne-bebek ikilisinin birlikte uyuması ve anne sütü ile beslenme. *İstanbul Tıp Fakültesi Dergisi*, 81 (2), 62-66.
<http://dergipark.gov.tr/iuitfd/issue/37139/428169>
- Kurtyılmaz, Y., Can, G. ve Ceyhan, AA. (2017). Üniversite öğrencilerinin ilişkisel saldırganlık ile benlik saygısı, sosyal bağlılık ve sosyal kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* ; 7(47):33-52.
- Kuru, E. (2017). *Genç yetişkinlikte obsesif inançların mutluluk üzerindeki etkisinin demografik verilerle incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Kuzgun, Y. (1972). Kendini gerçekleştirme. *Araştırma Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi*, 10(1), 162-178.
- Leary, M. R., & Jongman-Sereno, K. P. (2014). *Social anxiety as an early warning system: A refinement and extension of the self-presentation theory of social anxiety*. (Üçüncü Basım): Academic Press
<https://doi.org/10.1016/B978-0-12-394427-6.00020-0>
- Leary, M. R., Kowalski, N.R. (1995). *Social Anxiety*. New York: The Guilford Press.
- Ledley, D. R.,& Heimberg, R. G. (2006). Cognitive vulnerability to social anxiety. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 25(7), 755-778.
- Liebowitz MR, Gorman JM, Fyer AJ, & Klein DF (1985). Social phobia: review of a neglected anxiety disorder. *Arch Gen Psychiatry*, 42:729–736

- Lucas, R. E., Clark, A. E., Georgellis, Y., & Diener, E. (2003). Reexamining adaptation and the set point model of happiness: reactions to changes in marital status. *Journal of personality and social psychology*, 84(3), 527.
- Lykken, D., & Tellegen, A. (1996). Happiness is a stochastic phenomenon. *Psychological science*, 7(3), 186-189.
- Mameghani, S. S. (2017). *Türkiye ve İran'daki üniversite öğrencilerinin affetme, tolerans ve mutluluk düzeylerinin karşılaştırılması*. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sivas.
- Maşrabacı, S. T. (1994). *Hacettepe Üniversitesi birinci sınıf öğrencilerinin benlik saygısı düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Mcknight C.G, Huebner E.S., & Suldo, S. (2002). Relationships among stressful life events, temperament, problem behaviour, and global life satisfaction in adolescents. *Psychology in the Schools*, Vol. 39 (6), 677-687.
- Mehtalia, K. and Vankar, G. K. (2004). Social anxiety in adolescents. *Indian Journal of Psychiatry*, 46(3), 221-227.
- Muhlenkamp A F, & Sayles J A(1986). Self -esteem, social support and positive health practices. *Nursing Research*, 35(6):334-338.
- Myers, D. & Diener, E. (1995). Who is happy. *American Psychological Society*. 6,1,1-19.

- Myers, J. E., Sweeney, T. J. & Winner, J. M. (2000). The wheel of wellness counseling for wellness: A holistic model for treatment planning. *Journal of Counseling and Development*, 78(3) S: 251-267.
- Nelson, C. M. (2000). Educating students with emotional and behavioral disabilities in the 21st century: Looking through windows, opening doors. *Education and Treatment of Children*, 23, 204-226.
- Noyan, H. & Sertel Berk, H. Ö. (2007). Ergenlerde sosyal fobi, içe ve dışa dönük kişilik özellikleri ve okul başarı durumu. *XII. Ulusal Psikoloji Öğrencileri Kongresi içinde bildiri*, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti: Yakın Doğu Üniversitesi,
- Oktuğ, Z. (2007). *Freud'un kişilik birimleri (id-ego-süperego) ile reklam iletinin izleyici üstünde yarattığı etkiler arasındaki bağıntı: Magnum, Kalbim Benecol ve Lösev reklamları üzerine bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul.
- Öngay, A.E. (1998). *Anaokuluna giden ve gitmeyen ilköğrencilerinin benlik tasarımlarının karşılaştırılmış olması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Örgün, S. (2000). *Anne baba tutumları ile 8. sınıf öğrencilerinin benlik saygıları ve atılganlıkları arasındaki ilişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Öpöz, T. (2017). Spor veya sanatla uğraşan ergenlerin duygu düzenleme becerileri, sosyal kaygı ve öfke düzeyleri arasındaki ilişki. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Öz F. (2004). *Sağlık Alanında Temel Kavramlar*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- Özakkaş, T. (2015). *Freud 'un kuramı serbest çağrışım ve rüyalar. 9. BPT Ekim 2010 ders notları*. İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü Yayınevi.
- Özekeş, M. (2011). Ergenlik döneminde boş zaman aktivitelerinin incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 12(1), 1-21.
- Özkan, İ. (1987). Benlik saygısını etkileyen etmenler. *Düşünen Adam Dergisi*, 1994, 7(3): 4-9
- Öztürk, A. (2004). *Sosyal kaygıya ilişkin kendini sunma modeli*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Öztürk, A. (2014) Sosyal Kaygıyı Açıklayan Yaklaşımlar. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı, 48.
- Öztürk, C. (2011). *Sosyal bilgiler: toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış içinde*,
C. Öztürk (Ed.), Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk, M., Sayar, K., Uğurad, I., & Tüzün, Ü. (2005). Sosyal fobisi olan çocukların annelerinde sosyal fobi yaygınlığı. *Klinik Psikofarmakoloji Bulteni*, 15(2).
- Öztürk, O. (1997). *Ruh Sağlığı ve Hastalıkları*. Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Özyürek, A. ve Tezel Şahin, F. (2005). 5-6 yaş grubunda çocuğu olan ebeveynlerin tutumlarının incelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25 (2), 19-34.

- Özyürek, A. & Özkan İ. (2015). Ergenlerin algıladıkları anne baba tutumları ile sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *International Journal of Science Culture and Sport*, 3(Special Issue 3), 73-88.
- Pişkin, M. (1996). Türk ve İngiliz lise öğrencilerinin benlik saygısı yönünden karşılaştırılması. *III. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi İçinde*. Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Polat, A. (2007). *Düzce ilindeki hemodiyaliz hastalarının beden imajı ve benlik saygısı düzeylerinin belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Düzce.
- Polat, A. ve Tufan B. (2013). Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri'nin (SEI) geçerlik-güvenirlik çalışması. *23.Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi İçinde*. Eylül 14-18: İstanbul.
- Rapee, R.M. & Heimberg, R.G. (1997). A cognitive-behavioral model of anxiety in social phobia. *Behavior Research and Therapy*, 35, 741-756.
- Rapee, R. M.,& Spence, S. H. (2004). The etiology of social phobia: Empirical evidenceand an initial model. *Clinical Psychology Review*, 24(7), 737e767. <http://dx.doi.org/10.1016/j.cpr.2004.06.004>.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton: Princeton University Press.
- Roth, G., Assor, A., Kanat-Maymon, Y., & Kaplan, H. (2007). Autonomous motivation for teaching: How self-determined teaching may lead to self-determined learning. *Journal of Educational Psychology*, 99, 761-774.

- Rugancı, N. (1988). *Self-consciousness, self-esteem and depression*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Rugancı N. (2001). *Atılganlık*. Bilkent Üniversitesi Öğrenci Gelişim ve Danışma Merkezi, Koruyucu Ruh Sağlığı Hizmetleri Yayınları: Ankara.
- Ryan, R. & Deci, E. (2000). Self – Determination Theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development and well- being. *American Psychologist*, 55 (1), 68-78.
- Ryff, C. (1999). Psychology and aging. *Principles of geriatric medicine and gerontology*, 159-169.
- Ryff, C.D. (1989). Happiness is everything or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57,(6), 1069-1081.
- Ryff, C. D., & Keyes, C. L. M. (1995). The structure of psychological well-being revisited. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69, 719–727.
- Ryff, C. D.,& Singer, B. H. (2008). Know thyself and become what you are: A eudaimonic approach to psychological well-being. *Journal of happiness studies*, 9(1), 13-39.
- Saföz Güven, İ. G. (2008). *Fen ve genel lise öğrencilerinin cinsiyet ve sosyometrik statülerine göre öznel iyi oluş düzeyleri, genel sağlık örüntüleri ve psikolojik belirti türleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Sargın, N., (1990). *Lise I. ve III. sınıf öğrencilerinin durumluk-sürekli kaygı düzeylerinin belirlenip karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Sarı, E., (2016). *Özgüven duygusu*. Antalya: Net Medya Yayıncılık.

Savcı, M. (2017). Ergenlerin sosyal zekâ, sosyal kaygı, akran ilişkileri, internet bağımlılığı ve sosyal bağlılık düzeyleri arasındaki ilişkiler. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Saygın, Y. (2008). *Üniversite öğrencilerinin, sosyal destek, benlik saygısı ve öznel iyi oluş düzeylerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Schimmack, U. & Diener, E. (2003). Predictive validity of explicit and implicit self-esteem for subjective well-being. *Journal of Research in Personality*, 37, 100-106.

Schlenker, B.R. & Leary, M.R. (1982). Social anxiety and self-presentation: a conceptualization and model. *Psychological Bulletin*, 92, 641-669.

Schneier FR, Johnson, J., Hornig C. D., Liebowitz M. R., & Weissman MM. (1992). Social phobia comorbidity and morbidity in an epidemiologic sample. *Arch Gen Psychiatry*, 49, 282-288.

Seligman, M. (2007). *Gerçek mutluluk - Kalıcı doyum potansiyelinizi gerçekleştirmek için yeni olumlu psikolojinin kullanılması*. (S. K. Akbaş. Çev). Ankara: HYB Basım Yayın.

Seligman, M. E. P. (2002). *Authentic happiness*. New York: Free Press.

- Shackelford, T.K. (2001). Self-esteem in marriage. *Personality and Individual Differences*, 30,371–390.
- Shepherd, R.M. & Edelmann, R.J.(2005). Reasons for internet use and social anxiety. *Personality and Individual Differences*, 39, 949–958.
- Shim, S. S., Ryan, A. M. & Makara, K. A. (2013). Changes in academic adjustment and relational self-worth across the transition to middle school. *J Youth Adolescence*, 42, 1372–1384.
- Smits, J. A., Rosenfield, D. & McDonald, R., & Telch, M. J. (2006). Cognitive mechanisms of social anxiety reduction: An examination of specificity and temporality. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 74(6), 1203.
- Suh, E., Diener, E., & Fujita, F. (1996). Events and subjective well-being: Only recent events matter. *Journal of personality and social psychology*, 70(5), 1091.
- Suner, F. E. (2000). *Farklı liselerdeki ergenlerin benlik saygısı, akademik başarı ve sürekli kaygı düzeyi arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İzmir.
- Spence, S. H. (1995). Social skills training–enhancing social competence with children and adolescents, Spence SH; UK; NFER Nelson; 1995, *Journal of Psychologists and Counsellors in Schools*, 6(S1), 102-103.
- Spence, S. H., Donovan, C., & Brechman-Toussaint, M. (2000). The treatment of childhood social phobia: The effectiveness of a social skills training-based, cognitive-behavioural intervention, with and without parental involvement. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 41, 713-726

- Sungur, M. Z.(2000). Bilişsel-davranışçı yaklaşımlar ve sosyal fobi. *Klinik Psikiyatri Dergisi. Cilt3. Ek:2. 27-32.*
- Sübaşı, G. (2007). Üniversite öğrencilerinde sosyal kaygıyı yordayıcı bazı değişkenler. *Eğitim ve Bilim Dergisi, 32(144), 3-15.*
- Sübaşı, G. (2010). Ergenlerde sosyal kaygı ve akran ilişkilerinin psikobiyolojik sosyal kaygı modeline göre sınanması. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 6, (2), 52-68.*
- Şentürk, S.S. (2010). *Liseli ergenlerin yalnızlık algısının sosyal beceri, benlik saygısı ve kişilik özellikleri bağlamında değerlendirilmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Taşgıt, M. S. (2012). *Üniversite öğrencilerinin benlik saygısı ve karar verme düzeylerinin incelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman
- Teachman, B.A. & Allen, J. P. (2007). Development of social anxiety: social interaction predictors of implicit and explicit fear of negative evaluation. *Journal of Abnormal Child Psychology. 35, 63-78.*
- Tekdemir, Ş. Ç. (2013). *Bir eğitim ve araştırma hastanesinin obezite polikliniğine başvuran obez bireylerin beden algılarının benlik saygısı üzerine etkisinin değerlendirilmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Terzi, Ş. ve Çankaya, Z. C. (2009). Bağlanma stillerinin öznel iyi olmayı ve stresle başa çıkma tutumlarını yordama gücü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4(31), 1-11.*

- Tezcan, B. (2009). *Obez bireylerde benlik saygısı, beden algısı ve travmatik geçmiş yaşantılar*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul.
- Tillfors, M., Persson, S., Willen, M. & Burk, W.J. (2012). Prospective links between social anxiety and adolescent peer relations. *Journal of Adolescence*, 35,1255-1263.
- Tomlinson, K. L. & Cummins, K. M., & Brown, S. A. (2013). Social anxiety and onset of drinking in early adolescence. *Journal of Child & Adolescent Substance Abuse*, 22(2), 163–177. doi:10.1080/1067828X.2012.747994
- Torucu, K.B. (1990). *13-14 yaşındaki gençlerin sosyo-ekonomik düzeyi ve ana- baba tutumlarındaki farklılıkların belirlenip benlik saygısına etkisinin araştırılıp karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Tosun S. E. (2008). *İlköğretim 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin ebeveynlerinin sosyal kaygıları ile çocukların sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tuzgöl-Dost, M. (2004). *Üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tuzgöl Dost, M. (2006). Subjective well-being among university students. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 188-197.

- Türe, H. (2013). Tıp fakültesi öğrencilerinde sosyal anksiyete düzeyini etkileyen etkenler, anne-babaya bağlanma ve yetişkin bağlanma biçimleri. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 14(4).
- Türedi, E. (2015). *Özyeterlik, benlik saygısı ve atılganlık düzeyi ilişkisi: Cinsiyet ve deneyim süresi açısından resmi okul ve özel okul öğretmenleri üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Toros Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Türkçapar, H. (1999). Sosyal fobinin psikolojik kuramı. *Klinik Psikiyatri*, 28, 452-456.
- Tüzün, O. & Sayar, K. (2006). Bağlanma kuramı ve psikopatoloji. *Düşünen Adam*, 19(1), 24–39.
- Ullman, C. & Tatar, M. (2001). Psychological adjustment among Israeli adolescent immigrants: A Report on life satisfaction, self-concept, and self-esteem. *Journal of Youth and Adolescence*, 30 (4), 449-463
- Uyanık, G. (2000). *Farklı sosyo-ekonomik düzeydeki lise öğrencilerinin benlik saygısı ile ruhsal durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Uzun, M. (2003). *9-14 yaş grubu çocukların benlik kavramı ve saldırganlığı pekiştirici faktörlerin belirlenmesi*. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi. İstanbul
- Ünsar, S. & İşsever, H. (2003). Trakya Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin benlik saygısını etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Hemşirelik Forumu*, 6(1), 7-11.

Ünüvar, A. (2003). *Çok yönlü algılanan sosyal destegin 15-18 yas arasi lise öğrencilerinde problem çözme becerileri ve benlik saygisina etkisi*. Yayimlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Ünüvar, A. (2007). *Lise öğrencilerinin algıladıkları ana-baba tutumları ile kendine saygi düzeylerinin incelenmesi*. Yayimlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Varol, Ş. (1990). *Lise son sınıf öğrencilerinin kaygılarını etkileyen etmenler*. Yayimlanmamış yüksek lisans tezi, On dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü, Samsun.

Vatansever, S. (2017). *Lisanslı spor yapan ve yapmayan ergenlerin mental iyi oluş, benlik saygısı, sosyal görünüş kaygısı ve algılanan sosyal destek açısından karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Wilson, K., & Gallois, C. (1993). *Assertion and its social context*. Oxford: Permagon Press.

Yalçinkaya H. ve Şanlı N. (2003), İlköğretim okulu 11-16 yaş öğrencilerin ailede karar vermeye katılımı konusundaki görüşleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 20 Temmuz 2018' de <http://yayim.meb.gov.tr/yayimiar/157/yalcinkaya.htm> adresinden indirildi.

Yavuz, Ş. (2007). *Son çocukluk dönemi öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin benlik saygısı ve bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Yegül, I. B. (1999). *Liseli erkek sporcular ile sporcu olmayan bireylerin benlik saygısı ve atletik yeterlik puanlarının karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 79-96.
- Yenilmez, K. ve Özbey, N . (2015). Özel okul ve devlet okulu öğrencilerinin matematik kaygı düzeyleri üzerine bir araştırma. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19 (2), 431-448.
- Yetim, Ü. (2001). *Toplumdan bireye mutluluk resimleri*, (1. Basım), İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Yıldırım, T., Çırak, Y. ve Konan, N. (2011). Öğretmen adaylarında sosyal kaygı. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 85-100.
- Yılmaz, A. S., (2011). *Üniversite öğrencilerinin karar vermede özsaygı ve karar verme stillerinin benlik saygısı ve utangaçlık açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yıldız M., Çapar B., (2010). Orta öğretim öğrencilerinde benlik saygısı ile dindarlık arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*. 10(1), s. 103-131.
- Yılmaz Çubuk, Ç. (2011). *Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerde benlik saygısı ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

- Yılmaz, G., Şar, A. & Civan, S. (2015). Ergenlerde mobil telefon bağımlılığı ile sosyal kaygı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*, 2(2), 20-37.
- Yılmaz, H. A. (2016). Bir derleme: Benlik kavramına ilişkin bazı yaklaşımlar ve tanımlamalar. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (48), 79-89.
- Yılmaz, S. (2000). *Hemşirelik yüksek okulu öğrencilerinin benlik saygısı ve atılganlık düzeyi arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Psikiyatri Hemşireliği Ana Bilim Dalı: Erzurum.
- Yörükoğlu, A. (1985). *Gençlik Çağı*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yörükoğlu, A., (1988). *Gençlik Çağı: Ruh sağlığı ve Ruhsal sorunları*. Ankara:Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yurtsever, T. (2009). *Kişilik özelliklerinin stres düzeyine etkisi ve stresle başa çıkmayolları: Üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Yüksekkaya, S. (1995). *Üniversite öğrencilerinde benlik saygısının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri, İzmir.
- Yüksel, G. (2002). Üniversite öğrencilerinin utangaçlık düzeylerini etkileyen faktörler, G.Ü.,*Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22 (3), 37-57.
- Yüksel, G. (2005). Türki Cumhuriyetleri öğrencilerinin utangaçlık düzeylerini etkileyen faktörler: Gazi Üniversitesi örneği. *Bilgi*, 35,151-172.

- Zastrow, C., Kirst-Ashman, K. K. (1990). Psychological development in infancy and childhood. *Understanding human behavior and the social environment*, 313-328.
- Zimbardo, P. G., St. Lorant, T. A., & Henderson, L., (2000). Comorbidity in chronic shyness. *Depression and Anxiety*, 12(4), 232-237.
- Zimmerman, P. & Becker-Stoll, F. (2002). Stability of attachment representations during adolescence: The influence of ego-identity status. *Journal of Adolescence*, 25, 107–124
- Zorbaz, O. (2013). *Lise öğrencilerinin problemli internet kullanımının sosyal kaygı ve akran ilişkileri açısından incelenmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı, Ankara.

EKLER

Ek-A Gönüllü Katılım Formu

Bu çalışma Yakın Doğu Üniversitesi Psikoloji Bölümü, Klinik Psikoloji Yüksek Lisans öğrencisi İLKE NİL BİREYŞOĞLU ÖZEN tarafından, Psikoloji Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Fatma Gül CİRHİNLİOĞLU 'NUN danışmanlığında, tez çalışması olarak yürütülmektedir. Çalışmanın amacı Hatay ilinde yaşayan ergenlerin babalarının yurt dışında yaşama (çalışma) durumunun; öznel iyi oluş, sosyal kaygı ve benlik saygılarının üzerinde etkisi olup olmadığını sosyodemografik değişkenlere göre incelemektir. Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Ankette sizden kimliğinizi belirleyecek hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplarınız tamamen gizli tutulacak ve yalnızca araştırmacı tarafından değerlendirilecektir. Elde edilecek bilgiler bilimsel yayımlarda kullanılacaktır.

Anketi doldurmak yaklaşık 20 dakika sürmektedir. Ankette genel olarak kişisel rahatsızlık verecek sorular bulunmamaktadır. Ancak, anketi doldururken sorulardan ya da herhangi bir sebepten ötürü rahatsızlık hissederseniz cevaplama işini yarıda bırakabilirsiniz. Böyle bir durumda, anketi tamamlamadığınızı belirtmeniz yeterli olacaktır. Çalışma sonuçlarının güvenilir olması için sorulara içtenlikle cevap vermeniz oldukça önemlidir. Anketi tamamladıktan sonra çalışmayla ilgili sorularınız cevaplanacaktır. Bu çalışmaya katıldığınız için şimdiden teşekkür ederiz. Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak için çalışmanın yürütücüsü İLKE NİL BİREYŞOĞLU ÖZEN' E (e-mail:mira_psk@hotmail.com) ile iletişime geçebilirsiniz. Katkılarınız için teşekkür ederiz.

“Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim zaman yarıda kesip çıkabileceğimi biliyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı yayımlarda kullanılmasını kabul ediyorum.”

Tarih

İmza

Ek-B Aile Bilgilendirme Formu

Bu çalışma Yakın Doğu Üniversitesi Psikoloji Bölümü, Klinik Psikoloji Yüksek Lisans öğrencisi İLKE NİL BİREYŞOĞLU ÖZEN tarafından, Psikoloji Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Fatma Gül CİRHİNLİOĞLU 'NUN danışmanlığında, tez çalışması olarak yürütülmektedir. Çalışmanın amacı Hatay ilinde yaşayan ergenlerin, babalarının yurt dışında yaşama (çalışma) durumunun; öznel iyi oluş, sosyal kaygı ve benlik saygılarının üzerinde etkisi olup olmadığını sosyodemografik değişkenlere göre incelemektir. Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Ankette çocuğunuzun kimliğinizi belirleyecek hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevapları tamamen gizli tutulacak ve yalnızca araştırmacı tarafından değerlendirilecektir. Elde edilecek bilgiler bilimsel yayımlarda kullanılacaktır.

Anketi doldurmak yaklaşık 20 dakika sürmektedir. Ankette genel olarak kişisel rahatsızlık verecek sorular bulunmamaktadır. Ancak, çocuğunuz anketi doldururken sorulardan ya da herhangi bir sebepten ötürü rahatsızlık hissederse cevaplama işini yarıda bırakabilir. Böyle bir durumda, anketi tamamlamadığını belirtmesi yeterli olacaktır. Çalışmayla ilgili tüm sorularınız cevaplanacaktır. Bu çalışmaya çocuğunuzun katılmasına izin verdiğiniz için şimdiden teşekkür ederiz. Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak için çalışmanın yürütücüsü İLKE NİL BİREYŞOĞLU ÖZEN'E (e-mail: mira_psk@hotmail.com) ile iletişime geçebilirsiniz. Katkılarınız için teşekkür ederiz.

Tarih

İmza

Ek-C Sosyodemografik Veri Formu

Cinsiyet () K () E

Yaş: _____

Sınıf: _____

Kardeş Sayısı: _____

Evde Kaçınıcı Çocuksunuz: _____

Annenizin Eğitim Düzeyi: _____

Babanızın Eğitim Düzeyi: _____

Babanızın Mesleği: _____

Anneniz Çalışıyor mu:

() Evet () Hayır

Annenizin Mesleği: _____

Anne ve Babanız Birlikte mi:

() Evet () Hayır

Sizinle aynı evde yaşayan başka akraba vb. var mı:

() Evet () Hayır

Yurtdışında Çalışma Fikriniz Var mı:

() Evet () Hayır () Emin Değilim

Sizce Ailenizin Geliri:

☐ Çok kötü ☐ Kötü ☐ Orta ☐ İyi ☐ Çok iyi

Ailenizle olan ilişkinizi nasıl değerlendiriyorsunuz:

☐ Çok kötü ☐ Kötü ☐ Orta ☐ İyi ☐ Çok iyi

Babanız Yurtdışında mı Yaşıyor (çalışıyor):

☐ Evet ☐ Hayır

Cevabınız Evetse Aşağıdaki Soruları Yanıtlayınız

Babanız Hangi Ülkede Yaşıyor: _____

Babanız Kaç Yıldır Yurtdışında: _____

Doğumunuzda babanız burada mıydı:

☐ Evet ☐ Hayır

Babanız Ne Sıklıkla Geliyor:

☐ 0-3 Ay'da 1 ☐ 3-6 Ay'da 1 ☐ 6-12 Ay'da 1 ☐ 12-üstü Ay'da 1

Geldiğinde Ne Kadar Kalıyor:

☐ 0-1 Ay ☐ 1-3 Ay ☐ 3-6 Ay ☐ 6-12 Ay

Babanızla Hangi Sıklıkla İletişim Kuruyorsunuz:

☐ Her gün ☐ Birkaç günde bir ☐ Haftada bir ☐ Ayda bir ☐ Birkaç ayda bir

Kendi Evinizde mi Kalıyorsunuz:

☐ Evet ☐ Hayır ☐ Babam Geldiği Zamanlarda

Babanız Yurtdışındayken Babanızın Görevlerini Yerine Getiren Biri Var mı:

☐ Evet ☐ Hayır

Babanız Yurtdışındayken Akşam Ailece Dışarı Çıkar mısınız:

()Hayır ()Evet Çok Sık ()Evet Arada Bir

Babanız Yurtdışındayken Anne ve Babaların Birlikte Bulundukları Etkinliklerde Kendinizi Rahat Hisseder misiniz:

()Evet ()Hayır

Babanız Yurtdışındayken Sizinle İlgili Kararları Kim Verir:

()Annem ()Babam ()Babamın Aile Üyesi ()Annemin Aile Üyesi

Kaç Yaşına Kadar Annenizle Uyudunuz:

()Hiç ()0-3 Yaş ()0-6 Yaş ()0-9 Yaş ()0-12 Yaş

Babanızın Üniversitede Okumanızla İlgili Beklenti Düzeyi Nedir:

()Çok Yüksek ()Yüksek ()Orta ()Az ()Çok Az

Annenizin Üniversitede Okumanızla İlgili Beklenti Düzeyi Nedir:

()Çok Yüksek ()Yüksek ()Orta ()Az ()Çok Az

Babanız Yurtdışında Olması Size Kendinizi Nasıl Hissettiriyor:

()Çok Kötü ()Kötü ()Orta ()İyi ()Çok İyi

Babanızın Sizi Yeterince İyi Tanıdığını Düşünüyor musunuz:

()Çok İyi Tanıyor ()İyi Tanıyor ()Biraz Tanıyor ()Az Tanıyor ()Tanımıyor

Yurtdışında Başka Kardeşiniz Var mı:

()Evet ()Hayır

Babanızın Yurtdışından Kesin Dönüş Yapmasını İstiyor musunuz:

()Evet ()Hayır ()Fark Etmez

Ek-D Ergenler İçin Sosyal Kaygı Ölçeği

Aşağıda birtakım ifadeler verilmiştir. Sizden istenen verilen ifadeleri dikkatlice okuyup size en uygun olan seçeneğin yanındaki kutucuğun içerisine (X) koyarak işaretlemenizdir. Kesinlikle Katılmıyorum Katılmıyorum Kararsızım Katılıyorum Tamamen Katılıyorum

1: Başkalarının önünde yeni bir şeyler yapmaya çekinirim.

- ()Kesinlikle Katılmıyorum ()Katılmıyorum ()Kararsızım
()Katılıyorum ()Tamamen Katılıyorum

2: Bana sataşılmasından tedirgin olurum.

- ()Kesinlikle Katılmıyorum ()Katılmıyorum ()Kararsızım
()Katılıyorum ()Tamamen Katılıyorum

Ek-E Rosenberg Benlik Saygısı Değerlendirme Ölçeği-Kısa Formu

Aşağıda birtakım ifadeler verilmiştir. Sizden istenen verilen ifadeleri dikkatlice okuyup size en uygun olan seçeneğin yanındaki kutucuğun içerisine (X) koyarak işaretlemenizdir. Çok doğru Doğru Yanlış Çok yanlış

1) Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum.

- ()Çok doğru ()Doğru ()Yanlış ()Çok yanlış

2) Bazı olumlu özelliklerim olduğunu düşünüyorum.

- ()Çok doğru ()Doğru ()Yanlış ()Çok yanlış

Ek-F Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği

Aşağıda yer alan ifadelerin karşısında bulunan seçeneklerden size uygun olanını işaretlemeniz gerekmektedir. Her ifadeyi bir kez değerlendirmelisiniz. Değerlendirmelerinizde hiç boş bırakmayınız.

		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmı yorum	Katılıyor um	Tamame n katılıyor um
1	Ailem beni sever				
2	Ailem beni destekler				

ÖZGEÇMİŞ

İlke Nil Bireyşoğlu Özen 1982 yılında Hatay/Antakya’da doğdu. İlkokul eğitimini Samandağ Atatürk İlkokulu’nda, orta ve lise eğitimini ise Hatay Osman Ötken Anadolu Lisesi’nde tamamladı. 2001 yılında başladığı Ankara Üniversitesi Psikoloji Bölümü’nü 2005 yılında yılında tamamladı. Mezuniyetinden itibaren; Bütüncül Psikoterapi, Bilişsel Davranışçı Terapi, Wisc-r Zeka Testi, Hipnoterapi, Aile Danışmanlığı Eğitimi gibi birçok eğitime katıldı. 10 yıldır Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri ile kuruculuğunu yaptığı “Terapi Psikolojik Değerlendirme ve Danışmanlık” Merkezi’nde Psikolog-Psikoterapist olarak çalışmalarına devam etmektedir. Ayrıca özel bir güvenlik şirketinde “Etkili İletişim ve Empati” dersini vermektedir. Evli ve 1 çocuk sahibidir.

İNTİHAL RAPORU

ergen öznel iyi oluş			
ORIGINALITY REPORT			
12%	10%	6%	%
SIMILARITY INDEX	INTERNET SOURCES	PUBLICATIONS	STUDENT PAPERS
PRIMARY SOURCES			
1	docs.neu.edu.tr Internet Source		4%
2	www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080 Internet Source		1%
3	acikerisim.selcuk.edu.tr:8080 Internet Source		1%
4	ZORBAZ, Osman and TUZGÖL DOST, Meliha. "Lise Öğrencilerinin Problemlı İnternet Kullanımının Cinsiyet, Sosyal Kaygı ve Akran İlişkileri Açısından İncelenmesi", Hacettepe Üniversitesi, 2014. Publication		<1%
5	acikerisim.deu.edu.tr Internet Source		<1%
6	www.tsadergisi.org Internet Source		<1%
7	SEKBAN, Mustafa and KÖSE, İbrahim Alper. "KKTC'DE GENEL VE MESLEKİ LİSELERDE GÖREV YAPAN ", Abant İzzet Baysal		<1%

ETİK KURUL RAPORU**BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU**

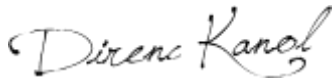
17.04.2018

Sayın Prof. Dr. Fatma Gül Cırhinlioğlu

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na yapmış olduğunuz YDÜ/SB/2018/141 proje numaralı ve **“Babası Yurtdışında Çalışan Ergenlerde Sosyal Kaygı Benlik Saygısı Ve Öznel İyi Oluş”** başlıklı proje önerisi kurulumuzca değerlendirilmiş olup, etik olarak uygun bulunmuştur. Bu yazı ile birlikte, başvuru formunuzda belirttiğiniz bilgilerin dışına çıkmamak suretiyle araştırmaya başlayabilirsiniz.

Doçent Doktor Direnç Kanol

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Raportörü

Not: Eğer bir kuruma resmi bir kabul yazısı sunmak istiyorsanız, Yakın Doğu Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na bu yazı ile başvurup, kurulun başkanının imzasını taşıyan resmi bir yazı temin edebilirsiniz.